T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ (SOSYAL ANTROPOLOJİ)
ANABİLİM DALI

SOSYAL MEDYADA ANNELİĞİN YANSIYAN HALLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Rina HACHISUKA

Ankara, 2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ (SOSYAL ANTROPOLOJİ)
ANABİLİM DALI

SOSYAL MEDYADA ANNELİĞİN YANSIYAN HALLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Rina HACHISUKA

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ceren Aksoy Sugiyama

Ankara, 2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ (SOSYAL ANTROPOLOJİ)
ANABİLİM DALI

Rina HACHISUKA

SOSYAL MEDYADA ANNELİĞİN YANSIYAN HALLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Ceren Aksoy Sugiyama

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Savunması Tarihi:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Ceren Aksoy Sugiyama danışmanlığında hazırladığım "Sosyal Medyada Anneliğin Yansıyan Halleri (Ankara, 2018) " adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarihi:

Rina HACHISUKA

TEŞEKKÜR

Bu tezimin hazırlanmasında beni ve tezimi fazlasıyla önemseyen, bana yol gösteren, gerek tezimi satır satır okumasıyla gerekse önerdiği kelimeler ve kaynaklarla katkıda bulunan değerli danışman hocam Doç. Dr. Ceren Aksoy Sugiyama'ya derin teşekkürlerimi sunuyorum.

Kişisel deneyimlerini ve yaşamlarını, bana açmayı kabul eden, benimle açık yürekli bir biçimde konuşan ve vakitlerini ayıran tüm kadınlara minnettarım. Anne olan arkadaşlarına telefon ile konuşup bana görüşlerini bildiren isimlerini burada sayamayacağım tüm arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Ayrıca, her zaman her koşulda beni destekleyen, zamanlarını ayırıp tezimi okuyan ve düzelten Emre Demirci, Eda Aktaş ve onların ailelerine teşekkürlerimi sunarım. Her zaman manevi desteklerini esirgemeyen ve Türkiye'de okumama izin veren aileme teşekkür ederim. Türkiye'de burslu olarak yüksek lisans yapmama olanak sağlayan Türkiye Cumhuriyeti'ne, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'na ve Türkiye Bursları'na minnettarlığımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

1. GİRİŞ **1**

2. YÖNTEM VE KURAMSAL ÇERÇEVE **6**

2.1. Araştırma Konusu 6

2.2. Tezin Amacı ve Önemi 6

2.3. Yöntem 7

2.4. Annelik Miti 12

2.5. Türkiye'de Anneliğin İnşası 20

2.6. Sosyal Medyada Anneliğin Temsilleri 22

2.6.1. "Influencer" 27

2.6.2. Anne Utandırma 28

3. ALAN ÇALIŞMASI **30**

3.1. Neden İnternet Annesi Oldum 30

3.1.1. Bir İş Olarak İnternet Anneliği 34

3.1.2. İnternet Annelerinin Gözünden Sosyal Medya Ortamı 49

3.2. Takipçilerin Gözünden İnternet Anneleri 54

3.3. Anneliğin Değişen Anlamları 64

3.4. İnternet Anneleri ve Takipçilerin Annelik Deneyimleri 70

3.4.1. Beslenme 71

3.4.1.1. Emzirme 85

3.4.2. Uyku 93

3.4.3. Sınırlamalar ve Yasaklar 104

3.4.4. Hijyen Kaygısı 112

3.4.5. Sonu Gelmeyen Aktiviteler 122

4. SONUÇ 135

KAYNAKÇA 137

EKLER 145

Ek-1: Görüşme listesi 145

Ek-2: İnternet annelerine sorulan sorular 149

Ek-3: Takipçi annelere sorulan sorular 151

ÖZET 153

ABSTRACT 154

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Türkiye'ye T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'nda yer alan Türkiye Bursları kapsamında Yüksek Lisans eğitimi almak üzere 2015 yılında geldim. Hiç Türkçe bilmiyordum. Kurum tarafından bir öğrenci yurduna yerleştirildim. Yurtta ilk olarak ve oldukça dikkatimi çeken konu, öğrencilerin sosyal medyayı çok aktif bir biçimde kullanıyor olmalarıydı. İlk kez tanıştığım öğrenciler adımı ve ülkemi sorduktan sonra Instagram, Facebook, Twitter ve Swarm gibi sosyal medya hesaplarımın olup olmadığını soruyorlardı. Hemen ardından da bu hesaplardan arkadaşlık teklifleri gönderiyorlardı. Yurtta hiç tanımadığım ya da bir kez karşılaştığım ama adını bile bilmediğim öğrencilerden sosyal medya üzerinden arkadaşlık teklifleri alıyordum. Bir hafta içerisinde sosyal medyada onlarca yeni takipçim ve arkadaşım olmuştu. Bu durum benim ülkem olan Japonya'da oldukça tuhaf karşılanırdı. Çünkü biz Japonlar çoğunlukla samimi ya da belirli bir yakınlık düzeyinde olmayan insanların sosyal medya hesaplarını takip etmeyiz. Ayrıca Türkiye'ye geldiğim ilk haftalarda sadece gençlerin değil orta yaş ve üstü insanların da toplu taşıma, kafe ve restoranlarda cep telefonlarından sosyal medyayı kullandıklarını gözlemledim. İnsanların sosyal medya üzerinden çok fazla arkadaşa sahip olması beni oldukça şaşırttı. Biraz Türkçe öğrenmeye başladığımda ise sosyal toplantılarda insanların sosyal medya hesapları üzerinden paylaştıkları bilgiler hakkında konuştuklarını gördüm. Cinsiyet ya da toplum içindeki rolü fark etmeksizin pek çok kişinin sosyal medya hesabı vardı. Japonya'da ise kırk beş yaş ve üzerindeki insanlar sosyal medyayı çoğunlukla kullanmazlar, kullananlar ise çok aktif değildirler. Türk

insanının ise sadece sosyal medya hesabı açmadığı aynı zamanda bunu aktif olarak kullandığı ve paylaşımlar yaptığını gözlemledim. Arkadaşlarımdan herhangi biri sosyal medya hesabında bir şey paylaştığında annesi ya da herhangi bir akrabası hemen altına "Güzel kızım, yavrum" gibi bir yorum yapıyordu. Aynı zamanda Türk televizyonlarında yer alan reklamlarda da sosyal medya üzerine yapılan vurgular dikkat çekiciydi. Örneğin bir şeker markası, ürününün tanıtımını yaparken "bunu yerken çekeceğiniz fotoğraf ve videoları paylaşın, beğeni kazanın" gibi ifadeler kullanıyordu.

2017'de We are social ve Hootsuit tarafından yapılan sosyal medya istatistikleri raporunda, 80 milyon nüfusa sahip olan Türkiye'de nüfusunun %60'ını oluşturan 48 milyon kişinin aktif sosyal medya kullanıcısı olduğu belirtilmiştir (We Are Social and Hootsuite, 2017). Mayıs 2017'de LENOVO Türkiye Pazarlama Direktörü Aysun Karabıyık Sarıkaya tarafından yapılan söylemde Türkiye'nin sosyal medya kullanımında Dünya'da Instagram'da dördüncü, Facebook ve Twitter'da ise yedinci sırada olduğu belirtilmektedir. Bu istatistikler, Türklerin sosyal medyada aktif olduğunu desteklemektedir (Burun, 2017).

Ankara'da veya İstanbul'da yaşayan arkadaşlarımın büyük çoğunluğu benden yaş olarak büyük, dolayısı ile arkadaşlarımın pek çoğu anne ya da baba. Türkiye'de bebek ya da küçük çocuğa sahip olmalarına rağmen hem anneler hem de babalar tüm gün çalışıyorlar. Japonya'da ise genelde anne işi bırakır veya yarı zamanlı bir işte çalışır. Arkadaş toplantılarında, kafelerde, alışveriş merkezlerinde ya da parklarda rastladığım Türk ailelerin çocuklarına Japonya'da olduğundan daha farklı yani aşırı ilgili, oldukça hoşgörülü, sevgilerini yoğun biçimde gösteren davranışlar sergilediklerini gözlemledim. Bunun yanı sıra Türkiye'de de Japonya'da olduğu gibi çocukların sorumluluğunun büyük oranda annelerin üzerinde olduğunu öğrendim. Türk ve Japon Kültürü arasında gözlemlediğim fark, Türk ailelerin çocuklarını yetiştirme tutumları, çocuk bakımında destek alıp almadıkları ve bakım sürecinde kimden destek aldıkları sorularına yanıt

aramama zemin hazırladı. Bu sorulardan yola çıkarak Türk anneleri ve sosyal medyanın anneler tarafından nasıl kullanıldığını, ne ifade ettiğini ve kendi çocuklarını yetiştirirken sosyal medyanın annelik deneyimleriyle nasıl bir ilişkisi olduğunu anlamaya karar verdim.

Günümüzde sosyal medya, insanların kendilerini aynı anda pek çok kişiye ifade etmekte kullandıkları bir araç haline gelmiştir. Son yıllarda sadece bloglar değil, instagram veya facebook gibi fotoğraf ve videoların paylaşıldığı pek çok uygulama genç ve orta yaştaki bireyler arasında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Yalnızca Türkiye'de değil tüm dünyada sosyal medyayı kullananlar arasında genç kuşak anneler de yer almaktadır. Bu kadınlar hem kendi hayat tarzlarını hem de ne tür bir anneliği benimsediklerini göstermek amacıyla sosyal medyayı kullanmaktadırlar.

2011'de Amerika'da on sekiz yaştan küçük çocuğa sahip olan anneler hakkında yapılan sosyal medya araştırmasına göre, sosyal medyayı kullanan anne sayısı genel nüfusa göre yüzde on dokuz daha fazladır. Buna ek olarak, annelerin bir markayı takip etmesi genel nüfusa oranla yüzde otuz bir daha fazla, bir ünlüyü takip etmesi yüzde yirmi dört daha fazla ve diğer paylaşmalara yorum yapması yüzde yirmi yedi daha fazla olduğunu göstermektedir. Annelerin paylaştığı videolar, sosyal medyadaki videoların dörtte birini oluşturmaktadır. Ayrıca paylaştıkları fotoğrafların yüzde otuz yedisi, makale ve fotoğrafların yüzde yirmi beşi, statü güncellemelerinin yüzde otuz üçü kendileri ile ilgili paylaşımlardır ("Understanding the Modern American Mom" 2011). Adı geçen istatistiğin ortaya koyduğu gibi anneler sosyal medyada oldukça aktif bir şekilde yer almaktadırlar.

Annelik kavramı, pek çok çağdaş toplumda çeşitli sosyal ya da ulusal kalkınma vizyonlarına karşı çıkan bir mevki (Hryciuk, 2018) haline gelmiştir. Yerel olarak benimsenmiş kültürel yapı anneliği, çeşitli cinsiyetlerin (egemen, alt ve alternatif) imaj, uygulama ve söylemlerinin karşılanmasını tartışmaktadır. Diğer bir deyişle, annelik sosyal bir değişim alanıdır (Glenn, 1994; Hryciuk, 2018). Bu nedenle sosyal medyayı

kullanıp kendisini temsil eden annelerin önemli olduğu düşünülmektedir. Türkiye'deki anneler araştırmaya değer bir noktadır çünkü Türkiye'de de pek çok anne, sosyal medya hesabı açıp, annelik sıkıntılarından çocuklarının o gün giydiği kıyafete kadar pek çok bilgiyi paylaşmaktadır. Hatta takipçi sayısının miktarına göre sosyal medyadaki paylaşımlarından reklam alan ve çocuklarının ne yediğini, ne giydiğini etiketleyerek firmalardan bunun karşılığında para kazanan, yine firmaların sponsorluğunda çeşitli reklam kampanyalarına annelik üzerine konuşmaya davet edilen ve kendileriyle çeşitli programlarda söyleşiler yapılan anneler de oldukça dikkat çekicidir. Bu durumun Türkiye'deki internet annelerinin yaşamlarını ve günlük hayatta yaşadıklarını sosyal medya aracılığı ile paylaşmayı önemsediklerinin bir göstergesi olduğu düşüncesindeyim.

Yapılan araştırmalar annelerin sosyal medyadan bir şekilde etkilendiklerini göstermektedir. McDaniel vd., (2011) çalışmalarında genç kuşak annelerin günde yaklaşık üç saatini interneti kullanmak için bilgisayar başında geçirdiğini belirtmiştir. Sosyal medyayı kullanmak yeni anneler için sosyal bağı ve desteği kolaylaştırmaktadır. Ayrıca diğer yeni anneler ile bağlantılı olduğunu hissetmek ve sosyal medyaya katılmak, endirekt olarak annelerin stresini ve depresyonunu etkilediği sonucunu çıkartmıştır. Japonya'da yapılan bir araştırmada ailesine yakın yerde yaşamayan ve onlardan destek alamayan, şehirde yaşayan anneler daha çok sosyal medya üzerinden anneleri ile iletişim kurduğunu belirtilmiştir. Ayrıca çalışan annelerin annelik ile ilgili bilgileri almak için sosyal medyayı kullandığı, ev hanımı olan annelerin daha çok boş zamanı olması sebebiyle başka anneler ile iletişim kurmak için sosyal medyada zaman harcadığı (Amagasa, 2011) gösterilmektedir.

Türkiye'de yaşayan ve sosyal medyayı kullanan anneler paylaşımlarını çoğunlukla instagram ve bloglar üzerinden yapmaktadırlar. Sosyal medya hesaplarından biri olan instagramın fotoğraf paylaşım siteleri arasında kullanıcı ve etkinlik oranıyla öne çıktığı görülmektedir. Bu da ünlü isimler ve markalar için instagramı önemli kılmaktadır.

Öyle ki artık firmalar, satış ve hedef kitle belirleme faaliyetleri için instagramı aktif şekilde kullanmaktadır. Şov dünyasının ilgiyle izlenen ünlü yüzleri de instagram sayesinde, sosyal medyada popülerliğini sürdürmektedir. İnstagram, dünyanın en hızlı büyüyen sosyal ağlarından biri olup, üç yüz milyon kullanıcı eşiğini geçmiştir. Aynı zamanda instagram aracılığı ile her gün yetmiş milyon fotoğraf paylaşılmaktadır ("Sosyal medyayı kim neden kullanıyor?", 2014). Sosyal medyada yer alan internet anneleri, onların bütün deneyimlerini biriktirmekte ve toplu olarak paylaşmalarını sağlamaktadır. "Akademisyenler ve aktivistler için bu toplu paylaşımlar ikinci dalga feminizm gibi, sistematik modellerin eşitsizliğini ortaya çıkarma ve sosyal kıvılcım yaratma umudu taşımaktadır" (Lopez, 2009). Bloglar, sanal günlük olarak da adlandırılmaktadır. Blog kavramı ve internet kullanımı ile birlikte geçmişte yazılı olarak defterlere kayıt edilen duygu ve düşünceler geniş kitlelerin ulaşılabileceği açık ortamlar haline gelmiştir. Bu ortamlar sadece duygu, düşünce ve deneyimlerin paylaşıldığı ortamlar olmayıp internet anneleri ve takipçileri arasında etkileşimin de yaşandığı yerlerdir. Bloglar aynı zamanda toplumlardaki değişen ve dönüşen annelik kavramlarının da gözlemlenme fırsatının yakalandığı ortamlardır (Gürçayır Teke, 2014).

Bu araştırmada, annelerin sosyal medya hesaplarında, çocuklu hayata dair paylaştıkları kesitlere istinaden nasıl bir anneliği öne çıkardıkları, ne türden bir anneliği yücelttikleri, sosyal medyada nasıl ve neden görünür olmayı istedikleri anlaşılmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu hesapları takip eden diğer annelerin paylaşılanları nasıl yorumladıkları, bu paylaşımların kendi anlam dünyalarını nasıl etkilediği, sosyal medyada paylaşılanları kendi çocuk yetiştirme pratiklerine ne kadar dâhil ettikleri de anlaşılmaya çalışılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Araştırma Konusu

Bu araştırmada özellikle instagram ve anne blogları gibi paylaşım sitelerinde takipçi sayısının fazlalığına bakılarak popüler olan annelerin yaptıkları paylaşımlara istinaden nasıl bir anneliği ön plana çıkarmaya çalıştıkları ve onları takip eden annelerin bu paylaşımları ve yansıtılan anneliği nasıl anlamlandırdıkları ele alınacaktır.

2.2. Tezin Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de sosyal medyada ünlü olan annelerin blogları ile instagram hesapları ve bu hesapları takip eden diğer anneler çerçevesinde, sosyal medya aracılığıyla bizzat anneler tarafından üretilen ve de tüketilen anneliğin aldığı halleri ortaya koymaya çalışmaktır. Feminist literatür içerisinde anneliğin sosyal olarak nasıl inşa edildiği ve farklı anneliklerin olup olamayacağı üzerine pek çok tartışma yürütülmüş ve yürütülmektedir (Glenn, 1994). Bu bağlamda sosyal medya ortamlarında üretilen anneliğin bu tartışmaların neresinde yer aldığını ortaya koyması açısından bu araştırmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak internet dünyası ve bu dünyanın bir parçası olan sosyal paylaşım siteleri hızlı tüketilen ve tükenen medya araçlarıdır. On sene sonra belki de şu an üzerine konuşulan instagram veya facebook yeni kuşak tarafından bilinmeyecektir. Bu sebeple yaptığım çalışmada vermiş olduğum linkler bir zaman sonra güncelliğini yitirse bile, internet annelerinin profillerinden yapmış olduğum doğrudan alıntıların, aynı zamanda içinde bulunduğumuz şu dönemin eğilimlerinin kayıt altına alındığı bir arşiv çalışması olarak da bir değeri olduğunu düşünmekteyim.

2.3. Yöntem

Bu araştırma da görüşülen anneler iki kategoride ele alınmıştır. İlk kategoriyi, sosyal medyada takipçi sayısı itibariyle popüler olarak değerlendirilebilecek yani araştırmanın ilerleyen bölümlerinde **internet annesi** olarak nitelendireceğim anneler oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil ettiğim internet annelerini takipçi sayılarını göz önünde bulundurarak seçtim. Ne kadar reklam yaparsa o kadar popüler olduğu için, özellikle paylaştıklarının çoğu reklam olan ve fenomen olarak nitelendirilen internet annelerini ağırlıklı olarak ele almış oldum. Bununla birlikte takipçi sayısı çok fazla olmasa da kendilerine ulaşmak için mesaj attığımda hemen geri dönüş yapan internet anneleriyle de görüşme gerçekleştirdim. İnternet annelerinin çoğu ile instagram üzerinden direk mesaj sistemi kullanarak iletişim kurdum. Toplam kırk internet annesine araştırmanın konusu ve amacını anlatan mesaj gönderdim. Gönderdiğim mesaja geri dönüş yapıp iletişim kurabildiğim internet anneleri ile yüz yüze ve görüntülü konuşma yöntemleri kullanarak görüşmeler gerçekleştirdim. Bunların yanı sıra bazı internet anneleri ile de görüşme yapılan diğer internet anneleri tarafından tanıştırıldım.

İkinci kategoriyi ise araştırma süresince **takipçi anne** olarak sınıflandırdığım anneler oluşturmaktadır. Takipçi anneler, en az bir internet annesini aktif olarak takip eden kişilerden oluşmaktadır. Bu kategori içine dahil ettiğim ve görüşme gerçekleştirdiğim pek çok anneyi arkadaşlarımın çevresindeki insanlar oluşturdu. Dolayısı ile bu annelerin çoğunluğu birbirlerini tanımaktaydılar.

Her iki grupla yapılan görüşmeler çoğunlukla bir alışveriş merkezinin kafesinde, internet annelerinin iş yerlerinde/ofislerinde veya evlerinde yapılmıştır. Sosyal medya hesaplarını takip eden annelerin çoğu tam gün çalıştığı ve akşam da çocuklarına vakit ayırmaları gerektiğinden akıllı telefonun görüntülü konuşma sistemi ile konuşmayı tercih etmişlerdir. Farklı şehirde yaşayan internet anneleri ile yapılan görüşmelerde de görüntülü

konuşma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın alan çalışması kısmında her iki kategoriden annelerin çocuklarına dair deneyimlerini belirli tematik başlıklar altında (beslenme, uyku, sınırlandırmalar, hijyen, aktivite) ele aldım ve yoğun betimlemeler yaparak deneyimlerini aktarmaya çalıştım. İnternet annelerinin anneliğe dair nasıl bir anlatı oluşturdukları nasıl bir annelik temsilini takipçilerine sundukları; takipçilerin ise yapılan paylaşımları nasıl anlamlandırdıkları ve kendi annelik pratikleriyle nasıl uzlaştırdıklarını anlamaya çalıştım.

Bu araştırmada, ele alınan internet anneleri ve takipçilerin tamamı Ankara, İstanbul, İzmir ve Bursa gibi büyük şehirlerde yaşamaktadırlar. Hem görüşülen internet anneleri hem de takipçilerin bir kısmı çocuklarının bakımı için ücretli bakıcı çalıştırmaktadırlar. İnternet annelerinin birçoğu mobilya tasarımı, organizasyon, kafe işletmeciliği gibi kendi işine sahip olan bireylerdir. Ankara'da yaşayan internet anneleri daha çok orta sınıfın yaşadığı sitelerde ikamet etmektedir. İstanbul'dakilerin çoğunluğu ise şehir merkezine yakın yaşamaktadırlar. Gözlem yapılan internet anneleri İstanbul'da site içinde veya bahçeli evde yaşamaktadırlar. Ev hanımı ya da çalışan internet annelerinin tamamı aynı zamanda internetten gelir de sağlamaktadır. İnternet annelerinin eşleri ise sanatçı, pilot ve aşçılık gibi mesleklerde çalışmaktadırlar. İnternet annelerinin pek çoğunun bir yazılım şirketine ücret karşılığında yaptırılan kişisel web sayfaları mevcuttur. Sık sık profesyonel fotoğrafçı ile fotoğraf çekimi yapmaktadırlar. Çocuklarının doğum gününü özel mekânlarda bir organizasyon şirketi yardımı ile kutlamaktadırlar. Ekonomik durumu iyi olan kişilerdir. İnternet annelerini takip eden annelerin bir kısmının sosyal medya hesapları erişime açık biçimdedir. Bu bireylerin eşlerinin çalıştığı ve kendilerinin ev hanımı olduğu görülmüştür. Diğer kısmının ise instagram üzerinden kendi el yapımı ürünlerini satarak gelir sağladıkları görülmüştür. Çocukları ile seyahat etmektedirler. Önemli günlerinde profesyonel fotoğrafçılar ile çalışan kişilerdir. Ev yaşamlarına dair paylaştıkları fotoğraflarda mobilyalarının yeni olduğu gözlenmiştir. Görüşülen

takipçilerin çoğunluğu ise meslek sahibi ve eşi ile beraber tam gün çalışmaktadır. Az sayıda takipçi ev hanımıdır. Takipçilerin bazıları doğum sonu izni kullanmaktaydı fakat yakın zamanda işe döneceklerdi. İnternet anneleri ve araştırma kapsamında görüşülen takipçilerin özellikleri birbirine benzemektedir. Katılımcılar içinde kırsal kesimde yaşayan, sosyoekonomik düzeyi düşük olan birey yoktur. Bu açıdan araştırmanın sınırlı bir kesimin annelik temsillerini ve bu temsillerin yine benzer sosyo-ekonomik düzeyden kadınlar tarafından nasıl anlamlandırıldığını yansıttığı belirtilmelidir.

Sosyal paylaşım sitelerinden yapılan alıntıların metin içerisinde nasıl referans verileceği konusu da başlı başına zor bir iştir. Bu konuda ortak bir format bulmak neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle annelerin instagramda yaptıkları paylaşımların değerlendirildiği üçüncü bölümde, dipnot olarak paylaşılan görselin-video veya resmin-linki ve erişim tarihi verilmiş olup; kaynakça kısmında ise sadece takip edilen profilin ana sayfasının linki verilmiştir. Instagramda sadece yirmi dört saat yayınlanan hikâyeler için ise herhangi bir link verebilmek mümkün değildir, dolayısıyla metin içerisinde bu hikâyelerden bahsedildiğinde sadece hikâyenin hangi tarihte yayınlandığı belirtilecektir. Ayrıca araştırmada görüşülen internet anneleri ile hesapları takip edilen internet annelerinin karıştırılmaması için annelerin her biri metin içerisinde farklı bir kısaltma ve numara ile belirtilmiştir.[1]

Araştırmanın yönteminde 1990'lı yıllarda Robert V. Kozinets (2010) tarafından geliştirilen "netnografi yöntemi" yani internet veya ağ etnografisini kullanılmıştır. "Netnografi, internet üzerinde araştırmaya dayalı katılımcıların gözlemlendiği alan çalışmasıdır. Araştırma etnografi anlayışına ulaşmak, kültürel veya toplumsal bir olguyu sunmak için veri kaynağı ile bilgisayar üzerinden iletişim kurularak sağlamaktadır. Netnografinin kullanılmasıyla araştırmacı, o kültüre sahip kişilerin hayatlarındaki

[1] Metin içerisinde İA, internet annesi anlamına gelmektedir ve İA1, İA2 olarak anneler numaralandırılmıştır. GİA, Görüşülen internet annelerini belirtmek için kullanılan kısaltmadır, Görüşülen takipçi anneleri belirtmek için ise, TA kısaltması tercih edilmiştir.

bilgisayar tabanlı iletişimin önemi, veri toplama stratejileri ve kültürel anlayış kaynakları arasında üçgen oluşturmaktadır. Netnografi, yüz yüze etnografı davranışından kendine özgü uyarlanmış uygulamaları ve prosedürleriyle ayrılmaktadır (Kozients, 2010: 60). Kozients, antropologların neden netnografi çalışması önemsediklerini Lysloff'ın "İnternet yayılmaya başladığı zaman, bilgisayar bizim kimliğimizi ruhani varlıkların sanal dünyası içine doğru genişletmiş ve aynı zamanda bizi başka kimlikleri sahiplenmemiz için teşvik etmiştir. Kendimizin farklı versiyonlarını, internet ortamında bulunan listelere veya paylaşım gruplarına diyaloglarla bağlamış ve içine almıştır. Bilgisayarlar yeni çeşit gösterim yolu metin ve resim aracılığıyla çoklu ve belki de idealize edilmiş benliklerin gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır." sözünü kullanarak anlatmaktadır (akt. iç. Kozients, 2010: 37). Bu araştırmada netnografi yönteminin araçlarından olan akıllı telefon ve tabletleri kullanarak alan çalışması yapılmıştır.

Bu araştırmada sosyal medyayı aktif kullanan ve Türkiye'de yaşayan annelerinin kendilerini nasıl ifade ettiklerine önem verilmiştir. Annelik ile ilgili ya da çocuğu ile ilgili bir fotoğraf veya yazı paylaşan annelerin belirli türden bir anneliği temsil ettikleri varsayımından yola çıkılmıştır.

> "1970'lerin ve 1980'lerin feminist çalışmalarında kadının imajı; hem kitle iletişim araçlarında hem de "yüksek kültür" de çok sınırlı, zayıf ve pasif olarak bulunmaktadır. Temsili ve kültürel ürünler, erkekleri bir grup olarak ayrıcalıklı kılan toplumsal cinsiyet normları ile toplumsal cinsiyet normatif rollerini öznelerini desteklemeye ve sürdürmeye hizmet eden erkek taraflı siyasi ideolojilerin iletişimi için önemli araçlar olarak görülmektedir" (Dobson, 2015: 26).

Fakat günümüzde kadınların sosyal medyayı kullanması kendini temsil etmesine büyük katkı sağlamaktadır. Bazı akademisyenler internet anneliğini, anneliğin geleneksel kültürel temsillerine bir meydan okuma olarak görüp, aynı zamanda topluluğun çerçevelenmesinde "iyi anne" mitolojilerinin devam ettiğini belirtmektedir (Zappavıgna, 2016). Bunun yanı sıra bazı araştırmalar, kadınların kendi başlarına medya üretimine girişi ve dijital olarak kendi temsiliyetlerinin artmasının, cinsiyet ideolojilerinde kalıcı

veya derin kaymalara neden olmayabileceğini, temsillerin piyasalara ve kâr amaçlı sistemlere bağlı olduğunu ve cinsiyete dayalı kimliklerin ırksal kimlikler ve sosyoekonomik temelli konumlar ile kesiştiğini belirtmektedir (Dobson, 2015). "Annelik tecrübesine sahip sosyal medya kullanıcıları kendileri gibi anne olan diğer kadınlarla iletişim kurarak deneyimlerini paylaşmakta ve diğer katılımcı anneler de uzman ve bilgi sahibi annelerden çocuk gelişimi ve eğitimi konularında bilgi edinme amaçlı faydalanmaktadırlar" (Yazıcı ve Özel, 2017: 1719). Bu bilgiler doğrultusunda araştırmamda, annelerin sosyal medya aracılığı ile temsil yeteneklerinin artarken gündelik yaşamlarında bu temsillerin kendi annelik deneyimleri ile nasıl bir karşılıklı ilişki içerisine girdiğini ve annelerin kendi paylaşımlarıyla hangi tür bilgi kaynaklarının yayılmasını sağladıklarını da ortaya koymaya çalıştım. Çocuklarına bakarken uyguladıkları yöntemler, uzmanların söyledikleri veya kendilerinden önce gelen kuşaklarla ne ölçüde paralellik taşıyordu veya aslında tüm bunları bilmeye hiç gerek olmadığını söyleyerek, deneysel olup sınırları zorlayabiliyorlar mıydı?

Tüm bu sorulara cevap bulabilmek ve en azından sanal ortamda belirli bir görünürlüğe ve temsil gücüne sahip oldukları için internet anneleri olarak tanımladığım kadınlar ile çalışmayı planladım. Araştırmaya dahil edilen annelerin bir sosyal medya hesabı olan instagram ve blog kullanıcıları olmasına dikkat ettim. Instagram; beğenilme-beğenme ve gözleme-gözetlenme üzerine kurulu sosyolojik anlamda birincil ilişkilere dayanan bir etkileşim ortamı olmaktan çok, kullanıcıların paylaştıkları resim ve videolar üzerinden görselliği, fark edilmeyi, ilgi çekmeyi ve kendini görünür kılmayı öne çıkaran sanal bir paylaşım ortamı olarak işlev görmektedir (Türk ve Demirci, 2016). Araştırma, instagram ve bloglar üzerinde nasıl bir annelik temsiline imkân tanıdıkları ve annelerin anneliği nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymak üzere katılımlı gözlem ve yüz yüze görüşmeye dayalı nitel araştırma yönteminin ve çoğunlukla sanal ortamdan elde edilen verilerin yorumlanması ile de netnografi yönteminin uygulandığı bir alan araştırması

olarak tasarlanmıştır.

Araştırmacı olarak bir anne olmamam, çocuk bakımına dair deneyim ve farkındalığım olmaması bu araştırmanın sınırlılıkları içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda araştırma kapsamına dâhil edilen internet anneleri ve takipçilerinin farklı illerde yaşaması, yoğun çalışma ortamında bulunmaları ve ev ortamında bana vakit ayıramamaları da araştırmanın sınırlılıklar içerisindedir. Bir diğer sınırlılık ise fenomen olan internet annelerine ulaşmakta yaşadığım zorluktu. Bu annelerden kırk kişiye araştırma ile ilgili mesaj gönderdim. Ancak bazılar hiç yanıt vermedi, bazılar ise araştırma kapsamını öğrenince iletişimi sonlandırdı. Sonuç olarak sekiz internet annesine ulaşabildim ve onlarla görüşmeler gerçekleştirdim.

2.4. Annelik Miti

Bu bölümde annelik kavramının içinin nasıl doldurulduğu ve bu kavram etrafında oluştuğu düşünülen mit, feminist teorinin tarihsel gelişimi göz önünde bulundurularak anlaşılmaya çalışılacaktır. Tarihsel olarak bakıldığında annelik nasıl olması gerektiği tartışılan, tartışılmaya değer görülen ya da sorgulanması gereken bir kavram olarak görülmemiştir. Feminizmin açtığı yolda, annelik de tartışılan, çatışmalı bir konu haline gelmiştir. Annelik ilk olarak liberal feministler tarafından tartışılmaya başlanmıştır. Mary Wollstonecraft, 3 Ocak 1792 tarihinde feminist teori için ilk önemli çalışma ve sonraki feminist akım için önemli bir eser olan *A Vindication of Rights of Woman* (Kadın Haklarının Savunusu) adlı eseri tamamlamıştır. Wollstonecraft, erkek ve kadının aynı ahlaki ve düşünsel öze sahip olduğunu, kadınların özel alana hapsolmaması gerektiğini, kamusal hayat içinde yer alması gerektiğini belirtirmiştir (Donovan, 2014). Liberal feministler ilk olarak kadınlar ve erkeklerin yasa önünde aynı haklara sahip olması gerektiğini vurgulamışlardır. Liberal gelenek içinde, kadının bağımlı konuma itilmesine karşı geliştirilen en inandırıcı iddiaları ortaya koyan Sarah Grimké, *Letter on*

Equality (Eşitlik Üzerine Mektuplar, 1838) da "kadınların doğal haklarının erkekler tarafından tanınmadığını, oysa kadınların ve erkeklerin ahlaki ve düşünsel açıdan eşit olduklarını ileri sürmüştür" (Donovan, 2014: 43).

On dokuzuncu yüzyıl, feminist teorisinde liberal teorinin rasyonalist alanı kapsayan hamlesinin ötesine giden farklı feminizmlere de kapıyı aralamıştır. Donovan (2014) tarafından adlandırıldığı şekliyle kültürel feminizm, sadece yasa önündeki bir eşitlikten söz etmeyip aynı zamanda hayatın her alanında kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilerin göz önünde bulundurulmasının altını çizmektedir. Bu bağlamda kadınların cinselliğinin, erkekler tarafından evlilik ve aile kurumları yoluyla kontrol edildiği de öne sürülmüştür (Thakur, 2012). Kültürel feminist teorisinin bir başka versiyonunda ise cinsiyetlerin kendine özgü farklılıkları olduğunu vurgulayan ve anaerkil bir dünyayı idealize eden bakış açısı ağır basmaktaydı. Tarih öncesi dönemde bir annelik hukuku dönemi yaşandığını iddia eden Cady Stanton, kadınların özellikle de annelerin, hayatı koruyucu, barışçı ve yaratıcı bir dünya görüşüne sahip olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, Stanton kadınların erkeklerden farklı özgül deneyimleri ve yetenekleri olduğunu ve yönetimde yeni ve olumlu bir döneme girilebilmesi için, kadınların ve dişil perspektifin bir kez daha hükümetin ve dinin kamusal iktidarının bir parçası kılınması gerektiğini göstermiştir. Gilman, *Woman and Economics*'te (Kadın ve Ekonomi, 1898) kadının toplumsal ve ekonomik ortamının, erkeğe ekonomik anlamda bağımlı olduğu için yapay olduğunu fakat bu bağımlılığın doğa tarafından zorunlu kılınan bir şey olmadığını da vurgulamaktadır. Annelik, kadının ne tüm diğer işlerden uzak durmasını ne de erkek tarafından korunmasını gerektirmemektedir. Kültürel feministler, annelik enerjisinin ve annelik sevgisinin toplumu bir arada tutan bir güç olduğuna inanmaktadırlar (Donovan, 2014). Bu görüşü benimseyen feministlerin de bir ölçüde belirli bir annelik miti varsayımı üzerinden görüşlerini temellendirdikleri anlaşılmaktadır.

Kültürel feministler içinde yer alan ve anaerkillik üzerine kurgulanan feminist modellere şüpheyle yaklaşan bazı feministler daha sonra hayatın her alanında kadınların durumunu sorgulayacak olan radikal feministleri de içinde barındırmıştır. Radikal feministler, ataerkilliği veya erkek egemenliğini kadınların ezilmesinin altındaki temel sebep olarak görmektedirler. Radikal feminist argümanların iki temel özelliği vardır. İlk olarak kadınlar tarafından kadınlar için geliştirilmişlerdir. İkinci olarak da kadınların baskı görmesini, hükmetmenin en evrensel ve en temel biçimi olarak görmektedirler (Kasapoğlu, 2015). Radikal feminist yazarların en bilinenlerinden olan Shulamith Firestone (1993:18) marksizmin ekonomi üzerinden temellendirdiği sınıf yapısını "Ekonominin altında yatan gerçekliğin ruhsal-cinsel olduğu varsayımı, diyalektik maddeci tarih görüşünü benimseyenlerce her zaman yadsınmıştır" diyerek eleştirir ve sınıflaşmanın kökeninde cinsler arası biyolojik işbölümünün yattığını savlar. Firestone, ayrıca anne ve çocuk arasında olduğu varsayılan bağın benzer bir baskıya maruz kaldıkları için oluştuğunu da iddia eder ve aslında tarihsel olarak bakıldığında "çocukluk dönemi"nin çok geç bir çağda burjuvaziyle başat bir biçimde yavaş yavaş oluştuğunu, bu oluşumunda bir çocukluk mitinin oluşumuyla nasıl bağlantılı olduğunu gözler önüne serer. Kate Millet (1987) de kadının bütün gün ev işi ile uğraşmasının toplumsal katkıda bulunmasını engellediğini üstelik çocuk bakımının tek üstleneni olduğu ölçüde de özgür bir insan yetiştirmesinin mümkün olamayacağından bahseder.

1960'lardan sonra feminizmin aslında sadece beyaz batılı orta sınıf kadınların deneyimlerini yansıttığı ve farklı sınıf, kimlik, ırklara sahip kadınların deneyimlerinin görmezden gelindiği düşüncesi nedeni ile feminizmin kendi içerisinde bir takım sorgulamalar geçirmesine yol açmıştır. Bu tarz argümanlar farklı kadınlık deneyimlerinin yaşadığı eşitsizlikleri yansıtmak amacıyla dünyanın farklı köşelerinden kadınlarına odaklanılmasını sağlamıştır. Bu aynı zamanda anne olmanın anlamının da içinde bulunulan sınıfsallıklarla ve etnisitelerle kesişeceği anlamını taşımaktadır. Cinsiyet ve

sınıf açısından sınırlanan annelik hakkında araştırma yapan Collins (1994: 45) "Amerikan yerlisi, Afrika asıllı Amerikalı, Hispanik ve Asya asıllı Amerikalı kadınlar için, annelik kendi kaynağından ayrı olarak analiz edilememektedir diyerek yine bu tür kaygıları taşımaktadır. Bu konuyla ilgili dikkat çeken ve annelik analizine yeni bakış açıları getiren Afro Amerikalı feministler ise, ırk ve sınıf pozisyonunun yapısının önemli anlam ifade ettiğini belirtmektedir (Hill, 2008). Farklılık feminizmlerden REI feminizm, "kadın / dişil arasındaki farklar ve cinsiyet ile diğer güç eksenleri arasındaki kesişme noktalarını işaret etmektedir" (Beasley, 2005: 73). REI feminizm, Race (Irk), Ethnicity (Etnisite) ve Imperialism (Emperyalizm) den gelmektedir. REI feministlerden biri olan Gayatri Spivak, "Batılı feministlerin bir kategori olarak "kadın"ı yüceltmesini Batılı değerlerin evrenselleştirici ve homojenleştirici bir başka uzantısı olarak görmekte ve eleştirmektedir" (Beasley, 2005: 81). Bu araştırmada ise farklı kadınlık deneyimlerinin yansıtılmaya çalışılması gibi bir iddia yoktur. Bu da araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak belirtilebilir. Araştırmada ele alınan kadınlar Türkiye'de büyük şehirlerde yaşayan muğlak bir orta sınıfı temsil eder gözükmektedir.

Feminist literatürün annelik kavramını tartışmaya açması bu kavramın daha sonraki feministler tarafından iki farklı düşünce geleneği çerçevesinde düşünülmesine de yol açmıştır. İlk olarak Marksist geleneğin tercih ettiği ideoloji kavramı ile beraber düşünülerek sorunsallaştırılabilir. Bu bağlamda ideoloji, bir grubun dünya hakkında ne hissettiği ve ne düşündüğü ile ilgili sistemsel bir kavramdır. Bireyselden çok kolektif bir üründür. İdeolojiler hem toplumsal grupların çıkarlarını ifade eder. Özneler sayesinde dolaşıma sokulur. Bireyin gündelik pratikleri içerisinde yeniden üretilir ve bir yanıyla da öznelerin ötesinde bir anlama sahiptir. Gruplar ideolojiyi, farklı olan deneyimlerini sadeleştirerek geliştirir (Field, 1990; Glenn, 1994). Annelik kavramı aynı zamanda Foucault'nun söylem kavramı ile de beraber düşünülebilir. İdeoloji kavramını söylem kavramı ile ikame eden Foucault, hiçbir öznenin herhangi bir sözcenin ilk ve tek kaynağı

olamayacağının altını çizmiştir. Ona göre birey de tıpkı bilgi ve iktidar gibi söylem içerisinde oluşmuştur. Bu bağlamda söylem, yalnızca söylenen ve düşünüleni işaret etmekle kalmaz aynı zamanda neyin söylenip söylenemeyeceğinin neyin düşünülüp düşünülemeyeceğinin de sınırlarını belirler. İdeoloji ve söylem kavramları arasındaki düşünsel arka planı göz önünde bulundurarak, literatürdeki annelik ideolojileri veya söylemleri üzerinden yapılan tartışmalar bu kısımda kısaca gözden geçirilecektir.

Hays (1996) yoğun anneliği, batı dünyasındaki baskın ideoloji olan çocuk merkezli ve uzman ebeveynlik olarak tanımlamaktadır. Anneler birincil bakıcıdır ve çocukları için doğru çocuk gelişimi hakkında uzmanlarınki kadar ayrıntılı bilgi edinmek için bol miktarda zaman, enerji ve kaynak harcamak zorundadırlar. Letherby, (1994: 525) de annelik ideolojisini şu şekilde anlatmaktadır. "Batı toplumunda kadınlar, kişisel deneyimlerine ve kültürel varsayımlarına karşı yaşamlarını sürdürmektedirler. Tüm kadınlar anne olmak ister. Anne olmak yetişkinliğin bir kanıtı ve evliliğin doğal sonucudur". Douglas ve Michaels (2005: 4)'e göre yeni annelik kavramında "çocukları olmadığı sürece hiçbir kadının gerçekten tam olmadığını, çünkü bir kadının en iyi bakım verici olduğunu ve iyi bir anne olmak için bir kadının 7/24 tüm fiziksel, psikolojik, duygusal ve entelektüel varlığını çocuğuna adamasını gerektiğini" belirtmiştir. Bu şekilde kadınlara biyolojik farklılıklarından dolayı sosyal veya siyasal çevreden baskı yapılmaktadır. "Anneler, hayat veren, fedakâr ve affedici olarak romantize edilirken, boğucu, aşırı derecede ilgili ve yıkıcı olarak şeytanlaştırılır. Çocuklarının kaderini ve nihayetinde toplumun geleceğini ellerinde tutanlar olarak çok güçlü görünmektedirler. Diğer yandan ise kendi sınırlarının dışında doğanın, içgüdülerinin ve sosyal güçlerin baskılarına maruz kalmaları onları güçsüzleştirmektedir" (Glenn, 1994: 11). Geleneksel yapıda kadın güç ve statü ilişkileri açısından erkek iktidarı ile yönlendirilen bir konuma itilmiştir. Kadının kendi potansiyelini, gücünü, yeteneklerini ortaya koymasına olanak sağlanmamakta, kamusal alandaki hak ve sorumluklarından uzak tutularak geleneksel

yapının istediği kadın figürü yaratılmaktadır (Karadoğan Doruk, 2012). Post modern feminist yazarlardan Butler (2008: 153-168) ise "annelik içgüdüsü", "dişil beden" gibi kavramaların birer söylem ürünü olduğunu hatırlatır ve bizzat bunları üreten iktidar ilişkilerini de gizlediğini iddia eder.

Modern toplumlarda annelik, kamu ve özel güç arasındaki çatışmanın yoğun olarak yaşandığı alanlardandır. Kadınların nasıl bir anne modeli çizmeleri gerektiği, çocuklarını nasıl yetiştirecekleri konularında kadına farklı anlamlar yüklenmiştir (Bora, 1998). Endüstrileşmeyle beraber değişen toplum yapısı, kadının görevleri üzerinde de etkili olmakla birlikte kadının geleneksel cinsiyet rollerinden tamamen sıyrıldığı anlamına gelmemektedir. Cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde erkeğin çalışıp para kazanma, kadının ise ailedeki bireylerin bakımlarını sağlama rolleri ortadan kalkmamıştır (Aktaş vd., 2012). Tina Miller (2005: 55) *Making Sense of Motherhood* adlı kitabında, "ideolojilerin zamanla değiştiğini, "iyi" anne ne yapmalı —evde kalmalı, kendini çocuk sahibi olmaya ve ev işlerine adamalı- düşüncesinin kamusal ve politik değişimlere ve ekonomik taleplere göre değişmekte olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, iyi ebeveynlik, özellikle iyi annelik, çocuklarla birlikte olma, yoğun beslenme taleplerini yerine getirme, aynı zamanda işte çalışıp çocuk için maddi destek sağlama konularını içeren fikirler üzerine kurulu" olduğunu söylemiştir. Ayrıca, iyi anne olma ideolojisi son elli yıldır önemli bir şekilde değişmektedir. Bu ideoloji tamamen çocukların annenin dünyası olması ve "profesyonel annelik"i yansıtması ile öncelikli olarak yoğunlaşmış anneyi tanımlamaktadır. Farklı bir değişle, annelerin kendi ilgisi ve ihtiyaçları ya çocuğu ile eşdeğer tutulur ya da anne her zaman çocuğunun ihtiyacını birinci sıraya koymaktadır (Perrier, 2012).

Feminist literatürde ataerkillik, en genel ifadeyle erkek iktidarı anlamına gelmektedir (Dikmen ve Maden, 2012). Beauvoir (1956)'a göre, ataerkil annelik kavramı kadınları ikinci sınıf vatandaş olarak değerlendirmektedir (Beauvoir, 1956). Yakın

dönemde önemli olan ataerkilliğin en önemli unsurları şu şekildedir. Geleneksel evlilik yapısı, çocuk büyütmenin ve ev işlerinin kadının sorumluluğunda olması, çalışma piyasasındaki yapılanmayla kadınların ekonomik olarak erkeklere bağımlı olması, ülke yönetimi, erkekler arası bağlantılar ile kurulmuş birçok kurum, topluluklar, spor alanları, sendikalar, meslekler, üniversiteler, dini kuruluşlar, ticari ortaklıklar ve silahlı kuvvetler şeklinde sıralanır (Dikmen ve Maden, 2012). Görüşme gerçekleştirdiğim annelerden biri olan TA18 de annelik ile ilgili sıkıntılarını eşi ile paylaşsa bile faydasını görmediğini söyleyerek "Erkeklerin tek görevi, onlara göre çalışıp para getirmek o kadar. Yani bu çocuk doğduğu andan itibaren, anneye ait oluyor." şeklinde belirtmiştir.

Amerikalı sosyolog Evelyn Nakano Glenn (1994: 17), tartışmalı bir alan haline gelen ataerkillik ile ilgili "Feminist yazarlar, annelik üzerindeki ataerkil kontrol ile öncelikli olarak ilgilenmektedir. Ataerkil kontrol, sadece kendi kocaları veya babaları tarafından üremesi kontrol edilen eşler ve kızlar değil, aynı zamanda erkek egemen kurumlar tarafından kontrol edilen kadın gruplarıdır" yorumunda bulunmuştur. Rich ve Oakley'nin araştırmasını örnek olarak kullanan Glenn, ataerkil kontrolün bebek ve çocuk bakımını da genişlettiğini açıklamaktadır. Eskiden gelen annelerin geleneksel bilgeliği, annelere tavsiyeyi veren "bilimsel uzmanlar" tarafından faydasız batıl inanç veya muhtemelen zararlı saçmalık olarak ifade edilmektedir diyerek bu durumun kadınların kendi geleneksel bilgilerini reddederek, onları erkek uzmanlara bağımlı hale getirdiğini savunur.

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılardan biri de annelik ile ilgili yaklaşık on tane kitabını göstermiştir. Katılımcının kitaplarının hepsi uzmanlar tarafından yazılmıştır. Fakat ortak yazarı olanlar dışında tüm yazarların erkek olması dikkat çekicidir. Farklı bir örnek olarak da Türkiye'de hafta içi gündüz saatlerinde çocuk sağlığı ile ilgili televizyon programları yayınlanmaktadır. Program bir kadın tarafından sunulmaktadır ve konuyu anlatan uzmanlar veya doktorların çoğu ise erkektir. Bazı programların

sunucularının bile erkek olduğu görülmektedir. Programda iki erkek tarafından oyuncak bir bebek üzerinde bebek bakımı hakkında izleyicileri bilgiler sunulmaktadır. Türkiye'de toplumun yaşam biçimi dikkate alındığında bir erkeğin kamusal ve sosyal ortamlarda bebek bakımına katıldığı çok sık rastlanan bir durum değildir. Feminist yaklaşım kadınların geleneksel bilgilerini reddederek erkek uzmanların görüşlerini ya da erkek uzmanlar tarafından yazılmış kitap bilgilerini benimsemelerini eleştirmektedir. Bu araştırmada Türkiye'deki anneler annelik deneyimi ile ilgili uzman görüşüne değer verirken kendi annesi/ kayınvalidesi veya akrabasından da bilgi aldıklarını ifade etmişledir. Bu sonuç araştırmanın, feminist yaklaşımın iddia ettiği kadarıyla kritik olmadığını düşündürmektedir. Örneğin görüştüğüm anne takipçilerden TA10, çocuk gelişimi ile ilgili pek çok kitap okuduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra çocuğuna annesinin baktığını söyleyerek kendi uygulamaları ile annesinin uygulamaları arasında pek fark olmadığını da belirtmiştir.

> *"Annemle açıkçası çok farklı olduğumu düşünmüyorum. Benim annem babam çok geç yaşta evlenmişler geç anne baba olmuşlar. Onlarda bizim üstümüze çok düşmüşler açıkçası. Çok elbebek gülbebek yetiştirmişler. Eskiden yetiştirilen çocuklardan biraz daha farklı belki. Biz de şimdi ister istemez çocuk sahibi oluyoruz tabi ki onlar bizim en kıymetlilerimiz el üstünde tutuyoruz. O açıdan çok farklı olduğumuzu düşünmüyorum. Mesela çocuk şımarmasın diye bazı şeyler, ağladığında her istediğini yapmamak gibi, bu tarz şeylerde annemle uyuşuyoruz. Şimdi kendisi yetiştirirken anneanneler babaanneler farklıdır, torunlara kıyamazlar, her istediklerini yaparlar, annemde öyle bir sıkıntımız olmadı mesela hiçbir zaman. Ben ne dersem o da aynısını uyguladı. Benzer şeyleri düşünüyorduk. Hatta annemin pedagojik formasyonu da var. O yüzden bizi de yönlendiriyor. O açıdan da annemin izinden gitmeye çalışıyorum(gülerek). Onun yönlendirmeleri ile".*

Neoliberalizm ve Annelik

Geleneksel neoliberal teori, ekonomik kalkınma süreçlerinin yayılmasında, ataerkilliği odak noktası olarak almaktadır (akt. iç. Leite, 2013). "Çoğunlukla kadınlarla ve ağırlıklı olarak küçük çocuk anneleriyle bağdaştırılan ev işi, hem aile içinde hem de iş piyasasında kadınların ast pozisyonda olmasının "doğal" olarak tanımlanması emeğinin cinsiyetçi ayrımını göstermektedir" (Boris, 1994: 161). Bu anlamda, eşit olmayan hiyerarşi ve içsel boyun eğdirme yapısı ile aile el değmemiş en temel sosyal yapı olarak

rakipsiz kalmaktadır (akt. iç. Leite, 2013).

Annelik, otoriter bir terim olarak kadınların baskın ve uyumlu rollerinin bir temsil biçimi ve erkek egemen heteroseksüel aileye sınırlı bağlılık olarak kullanılmıştır (akt. iç. Leite, 2013). Feminist dilde varolan ve neoliberal feminizm tarafından desteklenen kendini keşfetme, günümüz dijital ekonomisinde yüksek düzeyde ticarileştirilebilen bir ürün olmuştur. Dijital teknolojilerle beraber kadınların mahrem ve kişisel hikayeleri kültürel kayıtlarımızda adeta patlama yaşamıştır (Van Cleaf, 2015). Direncin neoliberal hikâyesi kadınlık olarak yazılmıştır. "Kadınlık ilk olarak hasar, sonra direnç olarak gerçekleştirilmiştir" (akt. iç. Van Cleaf, 2015). Direncin tehlikesi, kadınların ataerkilliği ayrı çözülen sıkıntılar olarak tanımasıdır. Direnç hikâyeleri anne bloglarının aracılığı ile yankı bulmuş, süreç içerisinde "beğeni", "paylaşım" ve internet sitesi kullanımıyla eşitsizliği apolitikleştirilmiştir (Van Cleaf, 2015).

2.5. Türkiye'de Anneliğin İnşası

Bu bölümde yukarıda özetlenen ve günümüzde "profesyonel anne", "muhteşem anne" olarak kurgulanan anneliğin ve bu kavramın etrafını saran diğer mitlerin Türkiye'de nasıl yansıma bulduğunu anlatmaya çalışacağım.

Türk kadını, Kurtuluş Savaşı yıllarında erkeklerden boşalan işlerin başına geçmiştir. Savaş sona erince kadının iyi bir ev kadını, başarılı bir anne ve iyi bir eş olarak evine dönmesi beklenmişse de, öyle olmamıştır. Kadınlarımız çalışma yaşamındaki etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Cumhuriyet sonrası sanayileşme, göç ve kentleşme gibi etkenler, sanayi kesiminde ve kamu hizmetlerinde çalışan kadın sayısını arttırmıştır (Aktaş vd., 2012). İkinci Dünya Savaşı sonrası politik ve ekonomik değişiklikler nedeniyle Türk toplumunda muhafazakâr yapı daha çok güç kazanmıştır. Daha çok Amerika'nın etkisi ve ailenin korunup güçlendirilmesi politikası doğrultusunda kadının çalışması yönündeki destek azalmış ve kadına çocuk bakımı ve yetiştirmesi konusunda

yeni roller yüklenmiştir (Bora, 1998). 1980'li yıllardan itibaren Türkiye Radyo ve Televizyon kurumunda yayınlanan kadın ile ilgili programların yayına girmesi ile birlikte kadının aile içinde eş ve anne rollerinin yanı sıra dünyada insan, toplumda ise yurttaş olduğu da vurgulanmaya başlanmıştır. Bu yıllara kadına yönelik televizyon programlarının temelinin atıldığı ve sabah yayın kuşağının TV programlarının vazgeçilmez parçası haline geldiği dönemlerdir. TV'deki bu gelişmelerin yanı sıra gazete ve dergi eklerinde de kadınlara ve ev yaşamına yönelik konular sıkça yer almaktadır. Aynı zamanda TV programlarında ve gazetelerin magazin eklerinde yer alan ünlüler, kadınlara "örnek hanımefendi" kavramını da empoze etmektedir (Saktanber, 1995).

Dalfidan'ın (2012) çalışmasında, Cumhuriyet dönemi ile birlikte eş ve anne rolleri ile sınırlandırılmış olan kadının modernleşme kapsamında rollerini sorgulamaya ve statü elde etmek için talepte bulunmaya başladığı belirtmektedir. Aynı çalışmada 1980'li yıllarla birlikte modernleşme dışında kalan muhafazakâr kadınların da kimliklerini ifade etmek için taleplerde bulunduğu ve kamusal alanda görünür oldukları belirtilmektedir.

Türkiye'de, cumhuriyetin kurulmasından sonraki ilk elli yılda, kadınlar aile reisliğini sorgulamadılar. Kadınlar aynı zamanda modern toplumda yaşayan ideolojinin rolünü de üstleniyorlardı; diğer taraftan, onlar evlerinin alçakgönüllü melekleriydi. 1980 askeri darbesi toplumun tüm kesimlerini etkiledi (Ekici, 2016). Bu etkilenim ile birlikte feminist hareket askeri darbeye karşı demokratik muhalefetin öncü hareketi olarak ortaya çıktı (Tekeli, 1995). Kadınlar kamusal alanda daha fazla söz sahibi olmaya ve erkek egemen toplumda baskılara karşı koymaya başladılar (Öztürk, 2011). Günümüz toplumunda ise çalışma hayatında önemli bir yere sahip olan kadının hayatında "çocuk" ve "annelik" kavramları önemli bir ölçüt olarak öne çıkmaya devam etmektedir (Sever, 2015).

Araştırma kapsamında görüştüğüm annelerin anlatılarının günümüz

Türkiye'sindeki anneliğe dair anlayışı ortaya koyması açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Görüşülen internet anneleri ve anne takipçileri günümüz Türkiye'sinde yaşayan anneleri 'bilinçli anne' olarak tanımlamışlardır. GİA4 şimdiki annelerin eskiden daha çok araştırdığı için bilinçli olduğunu, aynı zamanda hassas olduğunu ifade etti.

> *"Daha bilinçliler, kesinlikle buna inanıyorum. Bizler şey büyüdük bence, büyüdük yani bir şekilde, öyle böyle televizyon şey, şimdiki anneler biraz daha okuyorlar ona göre ne yapmaları gerektiğini bir uzmandan yardım alıyorlar. Mutlaka araştırıyorlar, ona göre çocuklarına davranıyorlar. Biz öyle değildik, onlar bizde hep yara yaptı. O yaralardan dolayı da bence bizler biraz daha hassasız. Biraz daha pimpirikliyiz ama o da bir gerçek yani incik-cıncık incik-cıncık öyle".*

Takipçilerden biri olan TA21 de kahkaha ile karışık gülerek internetten soru soran anneleri mükemmellik konusunda eleştirmiştir.

> *"Kafayı yemişler, yeni Türk anneleri kafayı yemiş. Hepsi internetten çocuk büyütüyor. Herkes her şeyi birbirine soruyor, onu ne yaptın, bunu ne yaptın, o ne olacak, bu ne olacak, herkes mükemmel olmaya çalışıyor ama öyle bir şey yok".*

2.6. Sosyal Medyada Anneliğin Temsilleri

Günümüz Türkiye'sinde sosyal medya, insanların hayatında oldukça etkili olduğundan farklı annelik temsillerinin dolaşıma girmesine de katkı sağlamaktadır. İnternet ortamındaki anne gruplarının kadın-egemen destek alanı meydana getirdikleri söylenebilir ancak bu ortamda neden çocuklara bakması gerekenin anne olması gerektiği konusunda bir sorgulama yapmamaları da dikkat çekici bir konudur. Bu durum aslında en başından sosyal medya ve anneliğin, süregelen toplumsal cinsiyetçi yapıları sürdürdüğü anlamına gelmektedir. Kadınlar çocuk yetiştirirken karşılaştıkları sorunlara çözüm bulabilmek hem de diğerlerine yardım etmek için kendi annelik deneyimlerini kullanmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında ise en azından görünürde bunun gibi anne gruplarının internet ortamını eril merkezli ortamdan, dişil merkezli ortama dönüştürdüğü söylenebilir (Taylor 1996). Boneva ve Kraut, (2002)'a göre, anneler, "dişil" olarak adlandırılan etkileşimle, destek ve ücretsiz bilgi değişimini benimsemektedir. Anneler sosyal ağlarını devam ettirmek hatta büyütmek için yeni teknolojiyi erkeklerden daha çok

kullanmaktadır. Minic (2007: 285) bu durumu, "kadınların internetteki etkinliklerinin amacı, sadece internetteki kadınların temsilini arttırmak değil, aynı zamanda onların önemini de arttırmaktır" biçiminde ifade etmiştir.

Anneler tarafından kullanılan sosyal medyadaki paylaşımları takip etmek benim için anneliğin dijital platformlarda nasıl kurgulandığını, takipçilerin gündelik hayatlarıyla nasıl kesiştiğini anlamak açısından önemliydi. Bu açıdan Türkiye'deki sosyal medya platformunda instagramın yaygın kullanımı, bana bu alanda üretilen ve anneliğe atfedilen anlamları araştırmam açısından bir kapı açtı. Üstelik daha dikkatli bakıldığında, Türkiye'deki internet anneleri sadece kendi annelik deneyimlerini paylaşmak için sosyal medyayı kullanmayıp, kendi düşüncesi veya dünya görüşlerini paylaşmak için de kullanmaktadır. İncelediğim ve takipçi sayısı fazla olan ünlü internet annelerinin içerisinde benim yaşadığım ülke olan Japonya'da sıklıkla yapılan bir uygulama olan çocukları için günlük tutma hedefi ile paylaşım yapan anneler bulunmamaktadır.

İncelememe göre Türkiye'deki internet anneleri üç kategori içerisinde sınıflandırılabilir: Birincisi ve en standart olanı, annelik deneyimlerini paylaşan annelerdir: Çocuk yetiştirirken yaşadıkları mutlulukları, heyecanları sıkıntıları paylaşırlar, bu anları yansıtan çocuklarına ait video ve resimleri paylaşırlar. Örneğin, İA9'un kızının ek gıdaya başladığı anın videosunu çekerek instagramda paylaşmış ve ne kadar mutlu olduğundan bahsetmiştir.

> *"Y***(İA9'un çocuğu) mutlu ben mutlu. ilk tadım. aylardır bu günü bekliyormuş gibi. gerçektende öyle karşısında birşey yerken üzülüyorduk salyalarını akıtıp o da yermiş gibi yapıyordu. neyse ki artık birbirimize yemeklerde eşlik edeceğiz".*[2]

Aynı anne başka bir paylaşımında ise kızına neler yedirdiğini ve besinleri nasıl hazırladığını anlatmaktadır.

> *"Günde bir öğün veriyorum, genelde öğle saati uykusundan uyanmış emzirmeden önce deniyorum ki reddetmesin. buhar da pişirip eziyorum, bir çay kaşığı kadar saf zeytin yağı ekliyorum. 3 gün kuralı ile ilerliyorum şimdiye kadar havuç, patates, bal kabağı*

[2] https://www.instagram.com/p/BgrM0c7FV0U/ Erişim tarihi:22 Mayıs 2018

tadımlarını yaptı".[3]

Bu durum diğer ülkelerdeki internet anneleri ile benzer şekildedir. Amerika'da Jarvis (2017) tarafından yapılan araştırmada da internet annelerinin sosyal medyada annelik ile ilgili bilgiler verdiklerini belirtmiştir. Aynı çalışmada sosyal medyanın yeni anne olanlar için önemli bir bilgi kaynağı olduğu ve hem sosyal destek hem de bağlanabilirlik sağladığı belirtilmektedir. Araştırmaya dahil edilen takipçiler çocuk yetiştirme davranışlarında internet ortamındaki bilgilerden yararlandıklarını söylemişlerdir.

İkincisi ise, kendi ya da çocuklarının fotoğraflarını yoğun şekilde paylaşan annelerdir. Bu anneler annelik deneyimleri hakkında uzun yazılar yazmamaktadırlar. Sadece fotoğraflara odaklanıp altına kısa yorumlar yazmaktadırlar. Örneğin İA8, ormanda üç çocuğu ile sarmaş dolaş bir fotoğraf çektirmiştir. Fotoğrafta annenin gözleri kapalı yüzünde huzur dolu bir gülümseme ifadesi mevcuttur. Fotoğrafın altına "Kanatlarım varsa sebebi var. Her gün gibi bu günümüzde kutlu olsun" paylaşımında bulunmuştur.[4]

Zappavigna ve Zhao(2017) instagramda özçekim yaparak annelik paylaşımında bulunan anneler üzerine bir araştırma yapmıştır. Çocuklarına bakma sürecinde anneler tarafından yapılan özçekimler, başkaları tarafından bir nesne olarak görülmekten çok kendilerini göz önünde tutmalarına olanak sağlamaktadır. Bu, kadınların annelik konusundaki kendi perspektiflerini ifade etmeleri açısından bir araç olarak sunulmuş aynı zamanda da "görünen nesneler" olarak ifade edilmiştir. Özçekimler, annenin bakış açısının, diğer görsel medyanın yapamayacağı şekilde kamusal söylemde ileri sürülmesini ve tartışılmasını sağlamaktadır.

Üçüncüsü ise, anne değil de kadın kimliğini ortaya koyan internet anneleri;

[3] https://www.instagram.com/p/Bg4PnuAF7H_/ Erişim tarihi:22 Mayıs 2018
[4] https://www.instagram.com/p/Biujz7PnVej/ Erişim tarihi: 22 Mayıs 2018

sadece annelik ile ilgili bilgileri veren veya uzmanlar ile görüşüp bilgileri yazan internet anneleri olmayıp, daha çok kendi fikrini anlatan veya bir kadın olarak tanınıp takipçilerden sempati kazanan annelerdir. Örneğin; saç ve makyajına özen göstererek, hoş bir dış mekânda fotoğraf çektiren internet annesi bu fotoğrafın altında aşağıdaki ifadeleri paylaşmıştır.

> *İA12: "Biz kadın milleti bir acayip alametifarikayız vallahi. Hayat boyu adanmaklar sanatının bayrak tutanı olup, sonrasında da kendimize yeterince zaman ayıramamaktan yakınırız. Ayır çiçeğim, elli çeşit yemek yapma, bırak dağınık kalsın ev, çocuklar okuldayken/ uyurken bir iki saatini tamamen kendine ayır olmaz mı?*
> *Cevabını söylemeyin sakın ben bilicem. A şıkkı tabi ki olmaz, zinhar olmaz, asla, kat'a olmaz! Çünkü akşama sofraya sadece bir tencere makarna koyarsak, koltuk yastıkları gayri nizami takılırsa, beyazlar ilk gün ki gibi beyaz, renklilerse neredeyse bizler kadar canlı olmazsa süper kadın kimliğimize el koyup hepimizi kahramanlar diyarından sınır dışı ederler mazallah! Her halta yetişin annem! Çocuğa da yetişin kocaya da yetişin, çamaşıra bulaşığa, konuya komşuya, eşe dosta, işe güce her şeye yetişin; tünelin sonundaki ışığı bulunca madalya takacaklar çünkü.*
> *Kendi hayatımızdan çaldığımız zamanı tespih yapıp salladığımız vakitler geldiğinde, romatizmalar, yüksek tansiyonlar, bel bıkın ağrıları hayat boyu yaptığımız fedakarlıkların genellikle ahmaklık olduğunu anlatacak bize, çalışın anacım ha gayret! Sapık gibi koltuk kanepe silerken, camlara abanırken, misafire özenirken tutulan oramızın buramızın meyvelerini yaşlanınca toplayıp toplayıp uzaktan izleyeceğiz. Şeker var çünkü annem, öyle gönlüne göre yemece yok.*
> *Bir bezelye kadar aklınız varsa -ki çok daha fazlasının varolduğunu biliyorum- kendiniz için bir şeyler yapın. İncik boncuk, takı toka, resim, heykel, kitap, yoga, spor... adı her ne olursa olsun sadece ve sadece kendiniz için olsun. Sadece kendinizle başbaşa kaldığınız az da olsa bir zamanınız olsun. Ev ahalisi o esnada ne bulursa yesin, çamaşırlar da bi zahmet o gün ütülenmeyiversin.(...)".*[5]

Türkiye'de yapılan internet anneleri ile ilgili bazı çalışmalarda, internet annelerinin bloglarına verdikleri isimler de "***'nın annesi", "***'s mom" gibi çocuklarıyla kurdukları bağın ve kendilerini tanımlama biçimlerinin bir göstergesi hâline geldiğini bildirilmektedir (Gürçayır Teke, 2014; Burç, 2015). Burç (2015:9) "Blogger annelerin bloglarına verdikleri isimler farklı olsa da, sanal dünyada var olmalarını sağlayan blog açma ve yazma nedenlerinin çocukları" olduğunu söylemektedir. Fakat benim gözlediğim bu dönemdeki popüler internet anneleri instagram hesaplarına ve bloglarına çoğunlukla kendi isim ve soyadlarını vermektedir. Hala "***'nın annesi", "***mother" gibi anne kimliklerini ön plana çıkaran internet annelerinin sayısı çok olsa

[5] https://www.instagram.com/p/BjDnsDDl4rL/ Erişim tarihi: 23 Mayıs 2018

da sadece “anne” olarak kendini sunan internet annelerinin azaldığını düşünüyorum.

Bir bütün olarak bakıldığında kadınların kendi bilgilerini paylaştıkları, bir destek grubu yarattıkları, kendi içlerinde bilgi alışverişine dayalı bir dayanışma içinde oldukları ve tüm bunların kadın kimliğini güçlendirici bir etkisi olduğu pek çok çalışmada ileri sürülse de kadınların yeni teknolojilerin yarattığı sosyal ortamlarda neoliberal bir ekonomi çarkı içerisine dahil oldukları da gözden kaçmamaktadır. Kadınlar kimi zaman bu durumu bir kar kapısı haline getirebilmekte ve bu anlamda aktif birer oyuncu haline gelebilmekte kimi zaman da belirli bir annelik ve eş tipini yücelterek hali hazırda varolan eşitsizliklerin ya da anlayışların daha da kızıştırılarak sürdürülmesine ön ayak olmaktadırlar. Birmingham Üniversitesi Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi Kadın Çalışmaları Grubu tarafından, medyadaki kadın temsilinin “anne”, “ev kadını”, “eş” ve “cinsel nesne” imajları etrafında olduğu özetlenmiştir (akt. iç. Dobson, 2015). Bu araştırmada da Türkiye’de annelerin özellikle de internet annelerinin kendilerini ‘iyi anne’ ve ‘muhteşem anne’ kavramları ile tanıttığı gözlemlenmiştir.

Adrienne Rich tarafından 1976’ da yazılan *Woman Of Born* adlı kitap, şimdiki internet annelerini (bloggerları) kıyaslayan Van Cleaf (2015: 248) Rich’in yazdığı jenerasyondan farklı bir dönemi konu edinmiş olsa da internet annelerinin deneyimlerinin, şaşırtıcı bir biçimde daha önceki kuşağa benzediğini belirmektedir. Fakat Van Cleaf’in çalışması, internet annelerinin her ne kadar sosyal medyanın kendi annelik deneyimlerini radikal bir biçimde yeniden şekillendirdiğini iddia etseler de aslında daha önceki kuşakla aynı motifleri içerdiği ve bu açıdan bir süreklilik taşıdığı konusunda bizi uyarmaktadır.

> “1970’lerdeki feministler kişisel deneyimlerini tartışırken her zaman “erkek egemenliği ve/veya yapısal ayrımcılık eleştirilerine katılmışlardır. Ayrıca şimdiki internet annelerinin amacının kendini daha az aptal veya daha az yalnız hissetmeyi amaçladıklarını, duygularını ya da deneyimlerini cinsiyete dayalı güç yapılarına nadiren bağladıklarını söylemektedir (Van Cleaf, 2015: 248)”.

Madge ve O’Connor (2006) ise internetteki diğer annelerden gelen sosyal desteğin; izolasyon hissini ve doğum izni süresi boyunca tecrübe edilen küçülen yaşam

dünyasını hafiflettiğini veya etkisiz hale getirdiğini belirtmiştir. Fakat bir yandan da internet annelerinin anneliği nesneleştirdiği ve apolitikleştirdiğini, aynı zamanda annelik değerinin anneler tarafından oluşturulduğunu ama medya platformunda sömürüldüğü de öne sürülmüştür (Van Cleaf, 2015). Bu çalışmalar ve yapmış olduğum araştırma göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'de takipçi sayılarına göre belirli bir popülariteye sahip olduğunu ileri sürebileceğimiz internet annelerinin herhangi bir feminist argümana angaje olmaksızın apolitik ve neoliberal bir söylemi içselleştirerek kendilerine dijital ortamda bir yer buldukları ve bu ortamdan edindikleri takipçilere de feminist kaygılar taşımayan bu türden söylemleri ulaştırdıkları ve bir açıdan bu türden söylemlerin yeniden üretimi için bir kanal haline geldikleri de iddia edilebilir. Ulaştırdıkları anlatıların belirli bir güç alanını temsil eden bir takım uzmanların söylemlerinin yayılması olarak bakılıp bakılamayacağı ve bu paylaşılanların takipçiler tarafından nasıl anlamlandırıldığı ise araştırmanın özellikle alan araştırması kısmında verilen örnekler üzerinden tekrar anlaşılmaya çalışılacaktır.

2.6.1. Influencer

Influencer kelimesi "etkileyen bir kişi veya şey" şeklinde tanımlanmaktadır (Yaylagül, 2017). Bu kelime sosyal medya kullanımının artması ile birlikte internet anneleri tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Fenomen olan internet anneleri sayfalarında kendilerini "influencer" olarak tanıtmaktadırlar. Firmalar, pazarlamasını yapmak istedikleri ürünler için çok fazla sayıda takipçisi olan anneleri reklam amaçlı kullanarak geniş bir hedef kitleye ulaşmayı planlamaktadır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde internet annelerinin "influencer" olanlarına da rastlanmıştır. GİA6 bunlara bir örnektir.

Dünyanın ve Türkiye'nin bilinen tekstil firmaları ile çalıştığını açıklayan GİA6, görüşme sırasında influencer olarak nasıl para kazandığını şu şekilde ifade etti:

"Şimdi içerik üretiyorum, markalara daha iyi bir şeyler yapabiliriz, gerçekten bunu daha iyi bir şekilde sunabiliriz veya bu projeyi bir sosyal sorumluluk projesi ile bütünleştirebiliriz diye seçenekler sunuyoruz. Zaten bu firmaların her zaman reklam bütçesi var, ama bunu iyi bir influencer ile hem bana para kazanma şansı verdiler, hem benim gibi bir anneyi, birçok anneyi düşündürüp ikinci planda güzel sayfalar da açtılar ve annenin bir şeyler yapabileceğine inandılar".

GİA2 ise başka annelere ilham veren "influencer" olmak amacı ile takipçileriyle umut vaat eden bir yaşam tarzını paylaştığını aşağıdaki sözlerle belirtmiştir.

"İnsanlara ilham olmak istiyorum. Çocuklarla aslında daha keyifli bir hayatın mümkün olduğunu, hep dertlerin sıkıntıların içerisinde bunalmak yerine, zamanla çocuklar büyüdükçe her şeyin daha çok kolaylaştığı, daha keyifli olduğu, daha zevkli olduğu bunları anlatmaya çalışıyorum. Çünkü hep ilham kaynağı olmak istiyorum. Amacım influencer olmak. Böyle hep pozitif hani.. insanlar bana bakınca mutlu olsun, kendilerini iyi hissetsinler istiyorum".

2.6.2. Anne Utandırma

İnternet ortamında kurulabilen anlık ilişki ağları ve temaslar vasıtasıyla "mom shaming" yani "anne utandırma" şeklinde çevrilebilecek yeni bir kavram daha ortaya çıkmıştır. Anne utandırma, diğer kişiler tarafından annelerin anneliğini eleştiren negatif ve acı veren bir harekettir. "Ebeveynlik seçimleri farklı olduğu için herhangi bir anneyi eleştirmek veya küçültmek" olarak belirtilmektedir ("mom-shaming", 2017). Örneğin, dışarıda memesini göstererek emziren anneler, çocuğuna organik yemek yedirmeyen anneler, çalışan anneler veya ev hanımı olan anneler çeşitli eleştirilere maruz kalabilmektedirler. Günümüzdeki doğal toplumda sokakta veya sosyal medya üzerinde anne utandırma yapan kişiler arttığı için şikâyetler oluşmaktadır. Ebeveyn uzmanı olan Burton, bir röportajında (Hilton Andersen, t.y.) "Bugünlerde çok fazla anne utandırma yapılmaktadır" şeklinde eleştiride bulunmuştur. Beş yaşından daha küçük çocuğa sahip olan bin Amerikalı anne ile yapılan bir ankete göre, annelerin yaklaşık yüzde sekseninin tanıdıkları anneler tarafından eleştirildikleri veya anne utandırmaya maruz kaldıkları bildirilmiştir ("The Truth about Mom Shaming", 2017).

Garlinghouse (t.y.), bir makalesinde "Anne utandırıcılar genellikle kaba kişilerdir. Kendi pisliklerini gizlemekte iyidirler. Tecrübe adı altında, size "endişeleri" ile

yaklaşabilirler, fakat onların asıl amacı kendilerinin ne kadar mükemmel olduklarını ve sizin ne kadar eksik olduğunuzu göstermektir. Onlar gerçekten sizin yavrunuzun iyiliğini düşünmemektedir." diye eleştirmiştir. Diğer bir taraftan Burton, bazen diğer insanlardan öğrenilmesi gereken şeylerin olduğunu söylemektedir. "İstenmeyen tavsiyeler gerçekten zor olabilir fakat bir çocuğa bilinecek her şeyi öğretmek yalnızca bir kişinin değil çevresindeki herkesin sorumluluğundadır, istenmeyen mesajlar ve geri bildirimleri duymak ebeveynlik çabalarımıza aslında yardım etmektedir." şeklinde farklı bir açıklama getirmiştir (Hilton Andersen, t.y.).

"İnternet ortamı veya sosyal medya, annelerin utandırılmaya en çok maruz kaldığı alanlardır"("The Truth about Mom Shaming", 2017). Türkiye'de sosyal medya üzerinden yapmış olduğum araştırmamda informantlarım sıklıkla anne utandırması yapıldığını paylaştılar. Örneğin, internet annelerinden İA4, instagramda mama sandalyesinde oturup tabağındaki pankeki yiyen çocuğunun fotoğrafını paylaştığını belirtti. Bu paylaşımın altına ise takipçileri tarafından "anne utandırma" olarak değerlendirilebilecek yorumlar yapıldığını ve başka bir takım paylaşımlarına da bu türden tepkiler aldığını belirtti:

> *"Ben her yazdığım ve paylaştığıma felaket tellalı yorumlar gelmesine alışığım.'Üzümü öyle yedirme, boğazına kaçar… Stor perde alma boynuna dolanır ölür… Işıklı ayakkabı giydirme, kalp ritmi bozulur… Cam açık çocuk aşağa düşer' gibi hergün onlarca anksiyete geçirtecek mesaj alıyorum. E***(İA4'ün çocuğu çocuğu) yeni doğduğunda "üstünü örtme boğulur" dediklerinde baya büyük panik ataklar geçiriyordum ama gün geçtikçe bu duruma alıştım, çocuğumu evimi ben tanıyorum ve zaten başkası düşünmeden bu gibi durumların aksiyonunu almış oluyorum"*[6].

Araştırmamın üçüncü bölümünü oluşturan ve alan çalışması ile ilgili verilerin belirli temalara göre gruplandırıldığı bölümde Türkiye'deki internet annelerinin paylaşımlarından daha detaylı örnekler verirken aynı zamanda bu paylaşımlara gelen ve anne utandırma olarak değerlendirilebilecek farklı örnekleri de göstermeye çalıştım.

[6] https://www.instagram.com/p/BZS9iKaB4xR/ Erişim tarihi: 17 Mayıs 2018

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ALAN ÇALIŞMASI

Tezin bu bölümünde, Eylül 2017- Mayıs 2018 arasında Türkiye'de sosyal medya ve annelik deneyimleri arasındaki ilişkileri ortaya koymak üzere yapmış olduğum alan çalışmasından elde etmiş olduğum verileri tematik olarak sınıflandırmaya çalıştım. İlk olarak internet annelerinin sosyal medyada görünür olmaya nasıl karar verdiklerini ve bu doğrultuda yaşamış oldukları deneyimleri kendi anlatılarından yola çıkarak ortaya koyma imkânım oldu. İkinci olarak ele aldığım internet annelerini takip eden kadınların takip ettikleri annelere dair düşüncelerini aktarmaya çalıştım. Üçüncü olarak görüştüğüm annelerin annelik deneyimlerinin kendilerinden önceki kuşaklara kıyasla nasıl bir değişim içinde olduğunu ortaya koymaya çalıştım. Son olarak da hem internet annelerinin hem de takipçilerinin paylaştıkları annelik deneyimlerini belirli tematik başlıklar altında ele alarak ortaya koymaya çalıştım.

3.1. Neden İnternet Annesi Oldum

Bu bölümde, günümüz Türkiyesi'nde sosyal medyada takipçi sayısına göre "internet fenomeni[7]"olduğunu söyleyebileceğimiz internet annelerinin; hem görüştüğüm internet annelerinden edinmiş olduğum cevaplar hem de adı geçen internet anneleriyle yapılmış dergi röportajları ve internet ortamında yaptığım gözlemler doğrultusunda kadınların neden internette özellikle annelik vasıflarını ön plana çıkartabilecekleri bir hesap açtıkları konusunu anlamaya çalıştım.

İnternet annelerinin neden annelik ile ilgili blog veya instagram sayfası açmaya karar verdikleri benim onlara yönelttiğim ilk soruydu. Onları annelik deneyimlerini

[7] Fenomen kelimesi hayranlık uyandıracak kadar dikkat çekici olan şey veya kişi anlamında kullanılmaktadır. Son zamanlarda kullanımı oldukça yaygınlaşan bu ifade "internet fenomeni" olarak kullanıldığında ise bahsedilen olgunun veya kişinin internette herkes tarafından takip edilmesini, hayranlık uyandırdığını ve meşhur oluşunu anlatmaktadır.

paylaşmaya yaklaştıran sebepler nelerdi, neyi ne kadar paylaşacaklarına nasıl karar veriyorlardı? İnternetten gözlemlediğim kadarıyla yapılan paylaşımlar aslında hep belli başlı motifler içeriyordu. Verilmeye çalışılan mesajlar bir takım annelik temsillerini mümkün kılıyordu. Bu temsiller belirli bir kitle tarafından model alınıyor tüketiliyor ve bazen de tepkiyle karşılanabiliyordu. Yelsalı Parmaksız (2012: 128) tarafından yapılan araştırmada anneler blog açma nedenlerinin "Anne blogları, internet bebek günlük tutmak, uzakta yaşayan aile ve arkadaşlar ile iletişim, yalnızlık hissi ile başa çıkmak, anneliğin keyfine varmak gibi birçok sebepten dolayı" olduğunu belirtmişlerdir. Benim araştırmada ele aldığım ve temas kurduklarım genellikle instagramda takipçi sayısı fazla olan internet anneleri olmuştur. Ayrıca annelik ile ilgili deneyimlerini paylaşmak istediği için veya instagram takipçileri onun ayrıca bir blog açmasını istedikleri için blog açan annelerle de çalışma süresince karşılaştım.

Mülakatta görüştüğüm internet annelerinden GİA2, ikizlerinin prematüre olarak doğduklarını ve kendisini çok yalnız hissettiğini şu sözlerle anlattı:

> *"Çocuklarım hastanedeyken prematüre oldukları için doğum yaptığımda kendimi çok yalnız hissettim. Kimseye durumu anlatamıyordum. Yani kimsenin beni anlamayacağını düşündüm. Böyle bir şeyi yaşamak çok ağır gelmişti bana"*.

O zamandaki durumu üzülerek anlatan GİA2, eşinden başka kimseyle yaşadıklarını paylaşmadığını fakat daha sonra bu durumun hata olduğunu fark edip bununla ilgili paylaşımlarda bulunmaya başladığını söyledi.

> *"Benim çocuklarım prematüre olduğu için ilk doğum yaptığım zaman bu prematüre bebek bakımı ile ilgili yeterli kaynak bulamadım. Tıbbi kaynaklar da duygusal olarak bana yetmedi. Benimle aynı şeyleri paylaşan insanların bilgilerinden dinlemek istedim ama böyle kişiler de çok azdı. Öyle olunca ben dedim ki "Ben paylaşacağım. Benden sonra bu durumu yaşayan insanlar bana ulaşabilirler. Ve ben onların sorunları yanıltılacağım her zaman. Kendime böyle söz verdim. Öyle karar verdim".*

GİA7 ise çocuğu doğduktan sonra kendi satış sayfasına sorunlarını yazdığında takipçilerinden gelen talepler doğrultusunda annelik ile ilgili ekstra araştırma yapıp edindiği bilgileri de paylaşmaya başladığını ifade etmişti:

*"B***(GİA7'nin çocuğu)'a hamile kaldığımda eşim yanımda değildi, yalnızdım doğumdan sonra da çocukla tek başıma ilgilenmek zorunda kaldım. O sıralarda da bu sayfaya B***'ın problemlerini yazıyordum. Kolik bebekti, hiç uyumuyordu, kusuyordu vs. gibi bezinden çişi taştı ne yapmalıyım şeklinde sorularla başladım, sonra insanlarla bir iletişim haline girdik. Beni takip eden çoğu insan da kadındı. İletişim haline girdikten sonra tabi ki onların söylediği şeyleri yapmaya başladım. İnternetten araştırdım, kitaplar okumaya başladım derken bilgi sahibi olmaya başladım çocuk bakımı ile ilgili. Sonra insanlar, bu sefer ben bilgi alırken onlar benzer süreçleri yaşadıkça onlar benden bilgi almak istedi. O aşamada da artık kimseye yetişemedim. Yazı yazmaya karar verdim. İnsanlar "Bir bloğunuz olsa, açsak okusak daha rahat olacak" diyordu. O yüzden de blog açtım. İlk başta instagram açtım. Ardından insanlarla iletişime geçip ben de deneyim kazandıktan sonra bu deneyimlerimi paylaşmak adına blog açtım".*

GİA7 gibi instagramda fenomen olduktan sonra detayları yazmak için blog açtığını söyleyen başka internet anneleri de vardır. İA5 de Ekim 2017'de yayınlanan bir dergiye verdiği röportajda instagramda popüler olduğu için blog da açtığını söyledi.

"Instagram'da yaptığım günlük paylaşımlarım binlerce görüntülenme, yüzlerce yorum almaya başlayınca –doğrudan mesajlar da var tabi –sorulan sorulara, merak edilenlere kişi bazında cevap vermek bir hayli zor bir hale geldi. Blog açmaya da böyle kara verdim; böylece bir konu başlığında binlerce kişinin merak ettiklerini toplayabiliyor, sınırlama olmadan detaylı bir şekilde yazabiliyorum (Kirpikli, 2017: 48)".

Mülakatta görüştüğüm GİA6 da İA5 ile benzer şekilde instagram sayfası açtığında fenomen anne olmayı beklemediğini, internette annelerin buluştuğunu gördüğünü ve sonra hesabı açarken adının arkasına bir anne eklediğini ve sonrasında da takipçilerinden gelen talep üzerine blog açtığını belirtti:

GİA6: "Ben normalde blog açmak için yapmadım. İlk instagramım açıktı. Instagramdan çok konular gelince blogu sonradan açtım. Takipçilerimin talebi üzerine. Onlara bilgi vermek için değil daha doğrusu onlara tecrübelerimi anlatmak için açtım. Çok da yazmadım çünkü baktım bloğa da talep yok artık. İnsanlar günlük hemen hızlı şekilde tüketiyor her şeyi, zamanları da yok. Şuanda instagramda yazıyorum yani instagramı blog gibi kullanıyorum aslında, günlük gibi kullanıyorum".

Bu örnekler de görüldüğü üzere çalışmanın yapıldığı dönem ünlü olan internet anneleri ilk olarak instagram üzerinde belirli bir ün kazandıktan sonra blog açmaktadırlar. Fakat blog çok okunmadığı için çoğu anne uzun zaman blog yazmamaktadır. Aslında daha çok instagramda aktif oldukları görülmektedir. Blog açmayı anne olmadan önce

planlandığını belirten anneler de yok değildir. İA22, Haber Türk internet sitesinde yapılan röportajında nasıl blogger olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

> *"Blogger'lık. Başlarda daha çok kadına hikâyemi anlatmalıyım diye düşünüyordum. Araştırma yaparken çok sayıda sonuçsuz hikâyeyle karşılaştım. Kadınların problemleri hakkında konuştuğunu fakat sorun çözüldükten sonra konuşmayı kestiğini fark ettim. "Bebeğime kavuştum" diye yazmıyordu kimse. Ben dedim ki "Bir gün anne olursam bunu yazacağım" ve bütün konuştuğum mecralara "Ben anne oldum, şimdi hikâyemi paylaşıyorum" yazdım. Hikâyemi 1 gecede 9 bin kişi okudu. Sonra Kızım M*** büyümeye başladı. 5 aylıktı ben blogu açtığımda. Sevdiler, paylaşmamı istediler, hikâyeyle özdeşleştirip bağırlarına bastılar diyelim (Çeliktaban, 2017)".*

İnternet fenomeni olmayı hiç amaçlamadığını hatta bundan çekindiğini belirten anneler de var. Örneğin İA3, 2016'da yapılan bir röportajda çok isteyerek sosyal medya hesabını açmadığını ve sonrası için kafasında herhangi bir yol haritası olmadığını şu şekilde ifade etmektedir:

> *"Sosyal medya hesaplarımı bir iddia ile açmadım. Herkes gibi, sizin gibi, başkalarının gibi arkadaşlarla iletişim kurmak, hayatımdan detaylar paylaşmak için açtım. Sonra bir arkadaşım, 'yahu ne güzel yazıyorsun, bence bunu sayfaya dönüştürmelisin' dedi. Olurdu, olmazdı, gerek vardı yoktu derken "Oyuncu Anne" sayfasını açtım. Bu kadar ilgi göreceğini ve bu kadar takip edileceğini tahmin etmemiştim. İşin garibi bundan sonrası için de bir stratejim yok (Uysal, 2016)".*

Instagram üzerinde takipçi sayısı kazanan GİA1 de "Her şey kendiliğinden gelişti. Hamilelik öncesinde kullandığım kişisel instagram hesabıma yazılar yazmaya başladım ve süreç böylece başlamış oldu" diyerek herhangi bir amaç uğruna annelikle ilgili instagram hesabı açmaya karar vermediğini belirtti. Mülakatta görüştüğüm kadınlardan anne olmadan önce blog açtığını ve o dönemde Türkiye'de blog yazmanın hiç popüler olmadığı dile getirenler de vardı.

> *GİA4: "Aslında ben 2010'dan beri blog yapıyorum. Daha çok moda ve stil yazıyorum. Oğlum olunca tabi hayat daha çok onunla ilgili olmaya başladı, ilgi alanım tamamen bebeğe yöneldi. Bebeğe yönelince otomatikman her gördüğüm şey, bebek alışverişi, bebek yemeği, bebek ürünleri derken otomatikman blogta oraya dönemeye başladı, anne-bebek bloğuna dönmeye başladı. Böyle aslında bir karar verme süreci olmadı. Tamamen hayat beni o tarafa yönlendirdi. Bizim 2010'da aslınca çok da fazla blog yoktu. Şimdi popüler o zaman yoktu. Daha çok yurt dışındaki blogları okuyordum. Türkiye'de birkaç tane vardı onları takip ediyordum. Yazmayı çok seviyorum. Yani ben de yazsam acaba nasıl olur diye başladım. İlk başlarda kendi kendime yazdım kimse okumadı tabi. Daha sonra bir şekilde yayıldı duyuldu, böyle böyle devam etti".*

GİA4 gibi uzun dönem internette faaliyet gösteren GİA3, mülakatta internet anneliği dünyasına "bizim dünya" diyordu. Blogger olmasıyla ve özellikle uzun süredir bloggerlık yapmasıyla gurur duyarak blog açma nedenini şu şekilde anlattı.

> *GİA3: "Ben sekiz sene önce bir blog açtım, o zaman anne değildim. Güzellik, moda, life style, hayatımla ilgili. "Do it your self" projeleri yapıyordum. Çevrem tarafından çok beğeniliyordu yaptığım makyajlar ve moda önerileri. Dolayısıyla, yazmamı çok önerdi arkadaşlar. Yazmalısın daha fazla kişi takip etmeli, eminim çok insana ilham verirsin dediler. Ben de yazmaya başladım, zaten yazmayı çok seviyorum. (...) Ve hamile kalmaya karar verince de işten ayrıldım. Ve yazmaya devam ettim yine etkinlikler yapmaya devam ettim. Hamilelikle birlikte, 2014 itibari ile hamilelik ve annelik ile ilgili yazmaya başladım, bu şekilde".*

Tezimde ele aldığım internet anneleri sadece çocuk ile ilgili günlük tutmak için veya arkadaşlar ya da aile üyeleri ile iletişim kurmak için değil takipçileriyle deneyimlerini paylaşmak ve kendi deneyimlerini belgelemek için de blog ve instagram sayfası açtığını belirtirmiştir. Ayrıca instagramdaki takipçilerin sayısının artması ile birlikte takipçilerden talep olursa blog açmaktadır. Blog açma nedeni internet annelerinin çocukları ve ailesi için değil takipçilerine bilgi vermek için veya takipçilerinin istediği için olduğunu görülmektedir.

3.1.1. Bir İş Olarak İnternet Anneliği

Bu bölümde internet annelerinin daha çok hangi alanlarda ve hangi yolları kullanarak reklam verdiğini/yaptığını göstererek reklamı onaylayan internet anneleri ve takipçiler arasındaki olası çatışmaları göstermeye çalışacağım.

Örneğin, İA14 instagramda bir video paylaşmıştır. Videoda mavi bir kutunun içinde yeni doğan bebeğinin adı yazılan emzik asacağı, biberon, pembe ve mavi iki oyuncak ayı, uyku gözlüğü ve patiklerini gösterdi. "Herkese merhaba. Çok güzel kutu geldi bugün bize, M***(El yapımı ürünü yapan kişinin adı) abla bizim için hazırlamış biberon, emzik asacağı, A***(İA14'ün birinci çocuğu) da unutmamış, uyku gözlüğü, bu şekilde patikler var" diyerek gösterdi. Videonun üstüne satıcının hesabını yazıp "çok

tşkler. Bayıldıkkk" diye emoji ile yazdı.[8] Diğer örnek olarak İA4, instagram üzerinde iki tane farklı büyük küpeyi iki kulağına taktığını gösterdi. Sadece çocuk ürünleri değil, annelere de hediyeler gelir. "Aslında hiç takamadım ama kısa saçlarda duruşuna çok özendiğim küpeler. Hepsi el emeği" yazıp küpe satıcının sayfasını yazdı.[9] Başka bir gün ise İA4'ün kızı için gelen sarı, siyah ve turuncu renkli üç tokayı göstererek videoya çekti. "H***(El yapımı ürünü yapan kişinin adı)cım, E***(İA4'ün kızı)nın artık bant takmadığını bildiğinden dolayı toka yapmış. Çok beğendim, çok sağol. Hesabı bu" deyip tokanın yanında onun kartvizitini de göstermiştir.[10] İA21 de onun ablası doğum yaparken yollanmış olan amigurumi[11] bebeğini kutudan çıkarıp ablasına verirken videoya çekip paylaştı. Ablası "Çok güzel" dedi. Videonun üstüne amigurumi yapan hesabının adı ve "Teşekkürler tatlım" yazılıydı.[12]

Bu şekilde internet annelerinin paylaşımlarının bir kısmında internet satıcıları tanıtılmaktadır. Paylaşımlarda kendisi ve çocuğunun giydiği kıyafetler satış ağı olmayan internetten satış yapanlar için sanal bir pazar oluşturmaktadır. El yapımı ürünleri tanıtmak için büyük ihtimalle internet anneleri para almazlar fakat el yapımı satıcılar reklam için bu ürünleri onlara ücretsiz göndermektedirler. Son zamanlarda internet anneleri daha ünlü, herkes tarafından bilinen ve televizyon reklamlarında çıkan markaların da reklamlarını yapmaya başladılar. Yukardaki mülakatta gösterdiğim gibi internet anneleri bu firmalar ile ücret karşılığı çalışmaktadırlar. Onlar ile çalışan şirketler her alışveriş merkezinde olan kıyafet mağazaları, Dünya'nın ve Türkiye'nin bilinen hazır giyim mağazaları, çikolata ve şekerleme firmaları gibi büyük firmalardır. İnternet anneleri sadece bu ürünleri tanıtarak reklam yapmamaktadırlar, bunun yanı sıra örneğin Kapadokya'da ailece bir otelde kalıp, oranın ne kadar güzel bir mekân olduğunu da reklam amaçlı tanıtabilmektedirler.

[8] Hikâye 3 Kasım 2017 tarihte paylaşılmıştır.
[9] Hikâye 3 Kasım 2017 tarihte paylaşılmıştır.
[10] Hikâye 5 Kasım 2017 tarihte paylaşılmıştır.
[11] Örgü tığı ile yapılan çeşitli oyuncak
[12] Hikâye 30 Ekim 2017 tarihte paylaşılmıştır.

Güzellik merkezine veya ağız sağlığı merkezine gidip ne kadar memnun kaldığından veya bir restorana gidip yemeklerini ne kadar beğendiğinden bahsedip bu şekilde de reklam yapabilmekteler.

Sponsorlar ile yapılan çekilişler de çok yaygın paylaşımlardan biridir. Hepsinde kural aynıdır. Eğer bir otelin çekilişi olacaksa internet annelerinin ve otelin hesabını takip edip yorum altına bir, iki veya üç arkadaşını etiketlemektedir. Takipçileri çekilişi kazanmak için istediği kadar arkadaşını etiketleyebilir. Arkadaşı etiketlemek çekilişi bildirmek için bir yöntemdir ve yorum sayısı fazla olduğu oranda instagramın keşfet bölümüne çıkacak ve diğer instagram kullanıcılarının hesaplarında da görünür hale gelecektir. Normalde dört, beş tane yorum alan ve instagramda yeni olan bir internet annesi, çekiliş sonrasında yaklaşık on bin tane yorum alabilmektedir.

İnternet annelerine çeşitli markalar çekilişi için sponsor olmaktadır. Örneğin, bir yayınevi annelik ile ilgili basılmış olan yeni bir kitabı, turizm beldesindeki bir otel bir gecelik konaklama, bir güzellik salonu cilt bakımı paketi veya başka firmalar aksesuarlar, kıyafetler, oyuncaklar için sponsor olmakta ve bunlar da çekiliş ile verilmektedir. Beni şimdiye kadar en çok şaşırtan çekiliş hediyelerinden biri de İA21 tarafından yapılan çekiliş sonucunda verilecek olan son model akıllı telefon oldu. Çekilişe katılabilmek için bir telefonun uygulamasını indirmek gerekiyordu. Fotoğrafta, İA21 alışveriş merkezi gibi bir yerde gülerek çekilişte verilecek telefonu kameraya gösteriyordu. Açıklaması da şu şekildeydi:

> *"İPhone 8'in elimde. Kazanmak için yapman gereken çok basit. T*** aplikasyonunu indir! Orada beni bulup takip et! Adım z***! T***'da beni takip edenler arasından yapacağım çekilişle 1 kişiye iPhone 8 hediye ediyorum. Bu da size sevgililer günü hediyem olsun, daha ne yapayım!"* [13].

Alışveriş merkezi gibi yerlerde gerçekleştirilen etkinlikler de internet annelerinin kullandığı yaygın reklam yöntemlerinden biridir. Çeşitli firmalar, internet annelerini bir

[13] https://www.instagram.com/p/BeNx-kZHuUI/ Erişim tarihi: 3 Nisan 2018

yerde toplayıp onlara konuşma yaptırmaktadır. Mesela, bir deterjan firması, yeni bir çamaşır suyunu tanıtmak için televizyondaki bir sabah programında tanıtım yapmıştı. Programın sunucusu olan ünlü kadın, üç erkek uzman ile konuşarak ürün hakkında bilgi verdi, uzmanlar, Türkiye'de her yıl yüz otuz beş bin ton çamaşır suyu tüketildiğini ve klorlu çamaşır suyunun zararlı olduğunu söylüyorlardı. Etrafta ise yaklaşık yirmi kadar internet annesi ellerinde telefonlarla onları görüntülemiş ve kendi instagram sayfalarında paylaşıyordu. Diğer bir firma ise bir kahvaltı etkinliğinde oyuncak tanıttı ve internet anneleri kahvaltı yaparak tanıtılan oyuncağı videoya çekip canlı yayın veya yirmi dört saat içerisinde silinen bir uygulama olan hikâye ile oyuncağı takipçileriyle paylaşıyordu. Başka etkinliklerde ise takipçilerin internet anneleri ile buluşması sağlanmaktadır. Bu tür etkinliklere katılım serbest olduğu için gözlem amaçlı ben de izleyici olarak katıldım. *Parents* dergisi tarafından her ay yapılan "Anne Buluşmaları: Ünlü bloggerlar soruyor, uzmanlar yanıtlıyor" adlı bir etkinlikte beş internet annesi yine sponsorlar tarafından davet edilen uzmanlara soru sormaktadır ve takipçi anneler de onları izlemektedir. Sorular çoğu zaman danışıklı döğüş izlenimi uyandırmaktadır. Örneğin, yine bir firma sponsorluğundaki çocuk sağlığı ve beslenmesinin önemi oturumunda İA23, propolis adındaki gıda maddesini pazarlayan firmanın genel müdürü olan aynı zamanda gıda yüksek mühendisi olan bir kadına bir takım sorular yöneltti. İA23, çocuğunun sağlığını korumak için neler yapabileceğini sorunca uzman kendi ürünlerini tanıtarak onunla çözebileceğini söyledi. Bu örnek gibi çoğu sorular sponsorun ürünlerini tanıtmak için sorulmaktadır. Bu etkinlik İstanbul'daki bir alışveriş merkezinde hafta içi öğleden sonra gerçekleşmiştir. Ben Anadolu yakasındaki bu alışveriş merkezinde etkinliğin olduğu alana vardığımda, annelerin çoğu ayaktaydı. Çoğu anne bebek arabası ile geldiği için oldukça kalabalıktı. Etkinlik gündüz saatinde olduğu için annelerin çoğunun ev hanımı olduğunu varsayabiliriz. Sahnenin yanında sponsorlar tarafından düzenlenen standlar vardı ve ürünlerin tanıtımı yapılıyordu. Aynı zamanda anneler orada çekilişe katılmak

için isimlerini yazdırıyorlardı. Bir internet annesi konuşurken takipçiler diğer dört internet annesi ile fotoğraf çektirip sohbet ediyorlardı. İnternet annelerine hediyeler getiren takipçiler de vardı.

İnternet anneleri çocuklarının yanına reklam ürünlerini koyup resmini veya videosunu çekmesi en yaygın reklamlardan biridir. İA4, çocuğunun propolisini tutarken resmini çekmiş yerken de videoya almıştır. Mutfak tezgâhına oturan çocuğuna kaşık ile propolis veriyor. Çocuğu annesinin elinden kaşığı alıp propolisi sonuna kadar yalıyor. Sonra kendisi bir kaşık daha almaya çalıştı. İA4 "Yeter yeter" gülerek dedi ama çocuğu bir kaşık daha alıp yedi. Açıklamada bu ürünü uzun zamandır kullandığını ve nasıl kullanılacağı hakkında bilgi verdikten sonra ürünün faydalarını anlattı.

> *"Antioksidan, antibakteriyel ve bağışıklık güçlendirici olan propolisi her gece E***'nın mamasına damlatıyorum, saf kızım anlamadan luk luk içiyor. Damla olanın tadına ben alışamadığım için kakoulu olanı da ben kaşıklıyorum. İnce giyindi, dışarda suya bastı, vay efendim dondurma yedi işte bu yüzden takılmıyorum. Çünkü baştan bağışıklığı güçlü tutuyorum. Yandaki videoda nasıl sevdiğini de görebilirsiniz. Ürünlere www.****den ve marketlerde bulabilirsiniz"* [14].

Sadece fotoğraf değil videoya çekip çocuğuna bu reklamdaki ürünü istediğini söyletenler de var. İA14, çocuğunu tabletten bir video izlerken arkadan çektiği videoyu paylaştı. Tablette bir çizgi filmin fragmanı izleyerek kırmızı kıyafet giyen çocuğu heyecanlı bir şekilde "Anne bak ben buna gitmek istiyorum" dedi. Videoyu çeken İA14, hiç bilmediği gibi sesle "Aaa, C***(Filmin adı) di mi?" dedi. Çocuğu "Evet, C***" dedi. İA14, sonra kamerayı tabletin ekranına yaklaştırıp göstererek "Cuma karnemizi alıp gidelim anneciğim tamam mı?" dedi. Açıklamada "Sabırsızlıkla beklediğimiz film yarın vizyonda" yazdı.[15] Sonraki paylaşımda "19 Ocak'ta sinemalarda" yazılan aynı çizgi filmin fotoğrafını televizyonda gösterdi. Yanında çocuğu gülerek parmağı ile televizyonu işaret etti. Açıklamada "Yarın karnemizi alıp kızımla sinemaya. Beklediğimiz film C***

[14] https://www.instagram.com/p/BcsROekjV6Q/ Erişim tarihi: 3 Nisan 2018
[15] Hikâye 18 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.

yarın vizyonda" diye yazılmaktadır. Burada İA14 sadece çocuğu gösterip reklam video ve fotoğraf çekmiştir.[16] Sonraki günde kızı ile beraber patlamış mısırı tutup çizgi film panelinin önünde çekilmiş bir fotoğraf paylaştı. Çocuğu için harika bir karne hediyesi olduğunu ve eğer animasyon severlerse çocuklardan daha çok annelerin eğleneceği bir film olduğunu söyledi.[17]

Bu kadar çeşitli reklamın, para için yapılıp yapılmadığı veya gerçekten beğendiği için paylaşıp paylaşmadığını anlamak elbette mümkün değildir. Bunu ayırt etmeye çalışmak da araştırmanın amaçlarından biri değildir. Başka bir internet annesi ile onun iş yerinde mülakat yaptığımda mülakattan sonra çocuğunu taksi ile eve götüreceğini söyledi. Üç hafta önce instagram üzerinde bir özel ulaşım firmasının reklamını yapmıştı. Fotoğrafta çocuğu o özel ulaşım firmasının aracında oturup kameraya bakıyor. Açıklamada "Bizim evle okul ve iş yerim arasında yürüyerek yarım saatlik bi yol var. Havalar güzelken T***(Onun çocuğu)'le keyifli yürüyüşler yaptık doğru ama bu sogukta bizi "yakın mesafeye taksi gelmez" endişesinden kurtaran N***(Şirketin adı) varken yürünmez ki"[18] diye yazdı. Bunu bildiğim için reklamını yaptığı özel ulaşım aracının gelmesini bekledim. Fakat gelen araç normal sarı renkli taksiydi. Reklam yaptığı özel ulaşım aracının gelmemesine şaşırdım.

Takipçiler ile konuştuğum zaman hoşlarına gitmeyen şeyin internet anneleri tarafından paylaşılan reklamlar olduğunu ve sırf bu nedenle yani fazla reklam verildiği için takibi bıraktıklarını belirttiler. Mülakatta görüştüğüm takipçi anneler internet anneleri tarafından yapılan reklamlar hakkındaki görüşlerini sorduğumda farklı fikirler ortaya çıktı. Büyük bir kısmı reklam yapan internet annelerinden hoşlanmadıkları ortaya çıkmıştır. Diğer yanından, yapılan reklamdan dolayı yeni ürünleri tanıyabildikleri için durumdan hoşnut olan anneler de vardır. Nitekim internet annelerinin reklam içeren

[16] Hikâye 18 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.
[17] https://www.instagram.com/p/BeIWscNBkGX Erişim tarihi: 3 Nisan 2018
[18] https://www.instagram.com/p/Bcl5nMrBRyJ/ Erişim tarihi: 5 Nisan 2018

paylaşımlarının altında reklamı yapılan ürünün fiyatını ve nereden tedarik edebileceklerini soran kadınlar da vardı. Başka bir grup ise yapılanın reklam vermek olduğunun farkında değildir.

İnternet annelerinin ürün tanıtımı yapmasından hiç hoşlanmadığını söylenen TA7 şöyle ifade etti:

> *"Hayır tamamen reklam yapıyor çünkü onlar. Şu biberonu aldım mutlaka bunu alın, benim tarafımdan da yüzde on indiriminiz var şeklinde. Çünkü onlara her şey ücretsiz geliyor, onlar da reklam yapıyorlar, iyi olsa da olmada para kazanmak için".*

Hamileyken ünlü internet annelerini takip etmiş ama şimdi hiçbirini takip etmediğini söyleyen TA17, internet annelerinin ürün tanıtmasını şu şekilde yorumlamaktadır:

> *"Zaten en sevmediğim kısmı orası. Birebir bir markanın ya da bir ürünün anne blogundan pompalanmasından hoşlanmıyorum. Bana çok itici geliyor, gerçekçi gelmiyor. Reklam gibi geliyor. Orada paylaştığı ürünleri çocuğuna kullandığını düşünmüyorum insanların çoğunun".*

TA15 internet annelerinin tanıttığı ürünleri inandırıcı bulmadığını belirtmiştir. TA8 ise ürün reklamı yaptıkları zaman hiç hoşlanmadığını çünkü samimiyeti kötüye kullandıkları hissine kapıldığını ve reklam yapmaya başlayan internet annelerini takip etmeyi bıraktığını ifade etti:

> *"Ben doğum yapmadan önce takip etmeye başlamıştım onu. Eskişehir'de yaşıyordu. Ben de Eskişehirliyim biraz da o yüzden merak etmiştim ne yapıyor, ne ediyor diye. Ama bir süre sonra çok fazla reklam almaya başladı. En son artık, bazı mama reklamlarında bile gördüm televizyonda bu işi ticarete döktü. Onu takip etmeyi zaten çoktan bırakmıştım. O işi fark ettiğimde".*

Buna ek olarak TA8, diyetisyen bir bloggerın bir çikolata markasının çikolatalı sütünü tavsiye ettiğini görmüş. TA8 diğer internet annelerine bakınca herkesin aynı zamanda aynı ürünün paylaşımını yapmasına istinaden bunun bir reklam olduğunu fark ettiğini ve içinde şeker olduğunu dolayısıyla da zararlı olduğunu ifade edip bu paylaşımı eleştirmiştir: "Ama diyetisyen bile reklam yaptı. Demek ki baya güzel para veriyorlar". Fakat buna ek olarak internet annelerinden faydalandığı reklamlar olduğunu da

belirtmiştir. Reklam veren bir internet annesinin bebeğinin doğum videosunu çektirdiği fotoğrafçıyı çok beğendiğini ve sonra ona ulaşıp kendi doğum fotoğraflarını çektirdiğini anlattı. Reklam olduğunu bilseler dahi bazı anneler ürünlerin ilgilerini çektiğini ve almak istediklerini itiraf ettiler. İnternet anneleri tarafından paylaşılan ürünler çok hoşuna giden TA3, ürünlerin hepsini almak istediğini gülerek söyledi:

> *"O kadar çok şey almak istedim ki çok güzel şeyler var. Mesela, araba koltuğu aynı zamanda araba oluyordu. Çok ilginç bir şeydi. Onu almayı istedim ama çok pahalıydı vazgeçtim. Reklam olduğunu bilsem bile yine de almak istiyorum. Kadın millet yine de almak ister".*

Çalıştığını ve sınırlı vakti olduğunu açıklayan TA1, internet anneleri tarafından reklam olarak tanıtılan ürünlerin kendisine yardımcı olduğunu söyledi.

> *"(İnternet anneleri) oyuncak paylaşabiliyorlar veya "Bu oyuncak ile çok keyfi aldık. Çocukların ince motor, kaba motor aktivitelerini geliştirdi" diyorlar. Ya da bir kıyafet paylaşıyor, bir ürün almış onu paylaşıyor. Bebekken mesela emzirme aparatları, göğüs ucuna sürülecek kremler yok çatlak giderici şeyler, hamilelik sonrası şeyler evet o ürünlere bakıyorum, dikkatimi çekiyor, almak istiyorum. (Gülerek) Alabildiğimde oluyor. Bence etkili bir reklam yöntemi. Dikkatimi çekiyor çünkü bir şekilde hani bu ürünü sen oturup saatlerce internette araman lazım normalde. Araştırma yapman lazım o ürüne uğraşmak için. Ama takip ettiğin şey altına da şu şu şu artlar var, bunu yapıyor dediği zaman senin araştırmanın zamanı gerek kalmıyor. Eğer güvendiğin bir bloggersa o zaman o ürünü alabilirim".*

TA1 gibi TA14 de internet anneleri tarafından tanıtılan yeni ürünlerden ilgisini çekenleri biraz daha araştırdığını belirtmiştir:

> *"Fenomen annelerin takip ettiği ve önerdiği bazı ürünler oluyor, benim ilgilimi çekenler olduğunda onları araştırdım. Onların takipçi sayısı çok fazla olduğu için, tanıtmaları için çok fazla ürün gidiyor onlara. Oradan ilgimi çeken çok şeyler oldu. Onlar kullanan da aynı zamanda. Bazıları daha dürüstçe yaklaşabiliyor. Sadece reklam geliri olarak değil de, memnun kalmadığım ürün de bu diyebiliyor".*

Çocuğu için kullanacağı deterjanı takip ettiği internet anneleri sayesinde bulan TA2 de kendi deneyimini şu şekilde aktarmıştır:

> *"Çocuğa hangi deterjanlar kullanılır, hangi vücut şampuanı, hangi şampuan. Böyle bilgilerde internet annelerinden çok yararlandım. Çocuğun bakımı ile ilgili ürünler hakkında internet annelerinden çok fayda sağladım diyebilirim. Reklammış gibi düşünmedim. Kendi kullanmış ve bana da önerdiğini düşünüyorum. Yani direkt reklam gibi yapmıyordu zaten. Ben kullandım çok iyi oldu, şunu kullandım bu böyle kötüydü, bunu kullandım böyleydi, tamamen içten de paylaşıyordu".*

Hangi ürünün reklam amaçlı hangisinin sadece öneri olduğunu fark etmenin zor olduğunu dile getiren TA6 internet annelerinin yaptığı reklam olup olmadığını bilmediğini bu şekilde açıkladı:

> *"Bazılarının bir ürünü paylaşıp sponsor olmadığını belirtmesi fakat çok bariz bir şekilde sponsor olması beni rahatsız ediyor. Çok reklam yapan kişilerden hoşlanmıyorum ve takipten çıkartıyorum. Bazı internet anneleri ilk başta çok ünlü değildi sadece normal kullandıkları ürünleri anlatıyorlardı, bir anda ünlenmeye başladıktan sonra bariz bir şekilde reklama çevirdiler. O çizgiyi koruyabilenler daha gerçekçi geliyor".*

Takipçi annelerin yanı sıra reklam yapmayan internet annelerinin de reklam verenleri eleştirdiği gözlemlenmiştir. Örneğin GİA3 de reklam amaçlı kendi çocuğunu kullandığını öne sürdüğü anneleri şu şekilde eleştirdi:

> *"Sadece çocukları kullanarak onlar üzerinden para kazanma ve reklam yapma olayı hoşuma gitmeyen yönü. Bir dengesi olması gerektiğini düşünüyorum. Çocuklar hayatımızın bir parçası ve hayatımızın bir parçası olduğu için yaptığımız işin içerisinde olmaları çok doğal. Ama işi, çocuğu işe çevirmek çok doğal değil bana göre".*

Fakat GİA3'ün instagram hesabına baktığımda çocuğuna kıyafet giydirip marka tanıtımı yaptığını gördüm. Başka bir paylaşımda ise çocuğunun saat görünümlü akıllı telefon kullanırken fotoğraflarını paylaşmıştı. O paylaşımlarına istinaden reklamdan hoşlanmayacağını belirtmesi şaşırtıcıydı. Görüştüğüm internet annelerinden GİA4'ün instagram hesabını baktığımda çocuğunun resimlerini daha az paylaşıyordu. Artık çocuğu ile ilgili olarak çok fazla paylaşımda bulunmamasını şu şekilde açıklamıştır:

> *"Şimdi ben anne bloğuna çevirdikten sonra bloğumu daha çok oğlumu paylaştım. Ama iki yaşına kadar, iki yaşından sonra artık fotoğraf çekilmekten hoşlanmamaya başladı. Erkek bir kere, istemiyor rahatsız oluyor, kişilikle de alakalı belki bilmiyorum ama sürekli birisi telefonla çekiyor düşünsene. Ama çocuk oyun oynamak istiyor o an, ama benimde paylaşım yapmam lazım, ne yapacağım onu çekmek zorunda olacağım. "Annecim sana çikolata vereyim de, biraz sonra çikolata verim seni çekim" demek istemedim. Ona biraz saygı duymam gerektiğimi düşündüm ve azalttım. Bir tane çekim de paylaşım hadi son gibi onu strese sokmak istemedim. İstemeyince de artık daha az Ç***(GİA4'ün çocuğu), daha çok ben eski stilime geri döndüm. Ben çocukların çok sevmediğini düşünüyorum. Kendi benliklerini kazandıktan sonra fotoğraf çekilmeyi, bir şeyler anlatmayı, çok fazla çocuk olmasın tarafındayım. Çok fazla çocukların resimlerinin paylaşılmasından da hoşlanmıyorum açıkçası. Hoşlanmadığım tarafı bu. Hem internet ortamı gerçekten tehlikeli bir ortam birde bu tarafı var. Onun biraz dengeli olması gerektiğine inanıyorum. O zaman daha küçüktü fotoğrafının*

çekilmesinden bir şey anlamıyordu. Çocuğun çok fazla ön planda olması bunları (Reklam için çocukları kullanması) getiriyor. Bunu duymak istemediğim için ben biraz daha azalttım. Yani çocukla ilgili bir şey paylaştığım zamanda oğlumu değil, çocuk ürününü göstermeyi hedefliyorum. Yani oğlumun fotoğrafı ile işte bu demiyorum ama ürünle göstermeye çalışıyorum. Çünkü bunu diyorlar. Ve buna cevap veremiyorsunuz. Doğru mu? Evet çocuk üzerinden para kazanıyor herkes".

GİA4, çocuğunu kullanarak para kazandığını kabul ederken çocukları oyuncu olarak çalıştıran anneler ile durumu kıyaslamaya girişti ve yapılan işi bir kez daha sorgulama gereği hissetti:

*"Ama şu da yanlış o zaman, çocuk oyuncular, onların aileleri de çocuktan para kazanıyor o zaman bu da yanlış. Çocuk oyuncu olmamalı. Çocuklar reklamlarda oynuyorlar onlardan da para kazanıyorlar aynı şey aslında ama daha sosyal medyaya alışamadık. O yüzden ben birazcık daha Ç***ı göstermemeye çalışıyorum, bunun önüne geçmek için".*

Sadece takipçiler ya da internet anneliğinden para kazanmayan diğer internet anneleri değil uzmanlar da reklam alma konusunda zaman zaman çeşitli uyarılarda ve eleştirilerde bulunmaktadır. İnternet annelerinin çocukları üzerinden para kazanmasını eleştiren Psikolog Serap Duygul, 8 Temmuz 2017'de Hürriyet internet sitesinde yayınlanan röportajda annelik ile para kazanılmaması gerektiğini savunurken durumu şu sözlerle açıklıyor:

"Öncelikle 'anne olmak' gibi bir meslek çıktı. Oysa anne olmak bir meslek değildir. Anneliğin reklamı olmaz. Hâlbuki bazı Blogger annelerin kendi annelikleri üzerinden diğer anneleri yargıladıklarını, yönlendirdiklerini hatta 'En iyi anne benim' tutumları sergilediklerini, ayrıca açık ya da gizli ürün reklamları yaptıklarını görüyoruz (Kurt, 2017a)".

Yine Gökhan Ergül tarafından 25 Eylül 2017 tarihinde yazılan bir makalede internet annelerinin çocuklardan bir reklam mankeni olarak faydalandıkları ve onların üzerinden para kazandıkları için eleştirilmektedir: "Çeşitli firmalardan gelen ürünleri çocuklarına giydirerek onları fotoğraflayıp firmalara teşekkür etiketiyle paylaşan anneler, en doğru ve en sağlıklı anneliği kendilerinin yaptığı düşüncesinden de asla vazgeçmezler" (Ergül, 2017).

Oysa internet anneleri, bunu bir iş, meslek yani para kazanma aracı olarak gördükleri için reklam almanın da bu işin bir parçası olduğunu dile getiriyorlardı. Çalışıp çalışmadığını soru sorduğumda GİA7, tam zamanlı çalışmamasına rağmen ev hanım olmadığını ve internet annesi olduğunu söyledi. Görüştüğüm GİA6 ise bana "Çalışıyorum. Influencer diye yazabilirsin" demişti. İnternet anneleri arasında en fazla takipçiye sahip olanlardan, İA21 de 17 Ekim 2017'de yapılan milliyet gazetesinin internet sitesinde bulunan *Pembenar* adlı kadın sayfasındaki video röportajın başında internet fenomenliğini bir meslek olarak kabul etmiştir (Somer, 2017). Reklam aldığı için eleştiri alan ve bu durumdan şikâyetçi olan İA1, kendi yaptığı işin mesleği olduğunu şu sözlerle ifade etti:

> *"Reklam alıyormuşum, reklam alanları eleştirirken ben de yapıyormuşum. Çalışmam lazım çünkü. Üstelik benim mesleğim bu. Bir ofiste veya ufak çocuğum olduğu için evden yapıyor olmak arasındaki fark ne?".* [19]

GİA7, mülakatta kendi sayfasından yaptığı reklamları şu şekilde savunmuştur:

> *"Bu işi yaparken markalar ile anlaşmalar yapıyoruz, yalan değil. Onun üzerinden nemalanmak, onun üzerinden faydalanmak şeklinde düşünmüyorum. Çünkü ben zaten oynattığım oyun "Fisher-Price" ise onunla çalışmış olmak, yani çocuğum ile ilgili bilgileri aktarırken, X bir marka "Fisher-Price" "Mothercare" tarzında çocuk markalarını zaten kendim kullandığım için onlarla da paralı bir çalıştığımda kendimi kötü hissetmiyorum. Çünkü ben zaten bunu kullanıyorum, para vererek alıyorum ve bunu yayınladığım için de onlar bana para veriyorlar… Sonuçta bu sosyal medyada bir pazar, o yüzden gereksiz bir yorum olarak görüyorum. Birazcık onlar kıskançlık amaçlı yazılan yorumlar".*

GİA3 de mülakatta reklam yaparken marka seçimi konusunda hassas davrandığına dikkat çekerek reklam vermesinin arkasında şu sözlerle durdu:

> *"Yani reklam çok yapmıyorum, daha seçiciyim markalar konusunda. Çocuğum için kullanmayacağım bir markayı ya da ürünü tanıtmıyorum. İyi para verseler de kabul etmiyorum. Biliyorsunuz bu işleri ücretli olarak yapıyoruz. Şöyle, mesela siz diyorsunuz ki "Benim böyle bir çayım var, bu çayımın çok satılmasını istiyorum. Benimle çalış Serap Hanım, benim çayımın sen satılmasını sağla tanıt ben de sana bunun için bir ücret ödeyim." Ben bu çayı tanıtmak için sayfama koyuyorsam bir ücret alıyorum. Bu reklam. Beni arıyorlar, mail atıyorlar. Bütçemi öğrenmek istiyorlar. Söylüyorum anlaşabilirsek tanıtıyorum. Ama bu da çok önemli bir konu yani bunun adı reklam işte. Gördüğümüz birçok blog yazarı reklam yapıyor, bende yapıyorum ama reklam kokacak şekilde değil.*

[19] http://karaladigimhayat.blogspot.com.tr/2015/07/bundan-sonra-boyle.html Erişim tarihi:2 Ocak 2018

Çok olumsuz negatif etki yaratacak şekilde değil de hakikaten kullanıp sevdiğim, beğendiğim şeyleri paylaşıyorum".

Görüştüğüm internet annelerinden GİA5, Türkiye'deki bir büyük şirkette çalışmaktadır ve sadece ücretli reklam yaptığını ve yeni internet annesi olduğu için çok az reklam teklifi aldığını belirtti. O da reklam yapan internet annelerini destekler tarzda görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Şöyle, çok katı bakmıyorum. Çünkü buna çok zaman harcayan insanlar var. İşim var ve ben ondan para kazanıyorum. Ama işi olmayan ve sadece bunu paylaşan insanlar var ve çok vakit harcıyor buna mesai harcıyorlar. Fotoğraf çekiyor, içerik üretiyor, bunun da bir maddi karşılığının olması lazım. Çocuğu kullanma kısmı, bence o kadar somut değil. Kime göre kullanıyor çocuğu, bence kullanmıyor. Sen çocuğunu teşhir etmiyorsan, kötü bir vaziyette, o zaman, çocuğu bilmem ne oyuncağının üzerinde çekmiş olabilirsin. Bundan para kazanıyorsun yani çok katı değilim. Çünkü dedim ya bana günde yüz beş mail geliyor iş yerinde ben oradan maaş alıyorum. O kadına da günde yüz beş mesaj geliyor, yüz beş yorum geliyor ve o da onları cevaplıyor, ama onun oradan bir kazancı yok. Kazancı da reklam. Çok normal yani, profesyonel bakmak lazım bence".

Reklam asla kabul etmeyen GİA1 çeşitli firmalardan ürün ya da ücret karşılığı reklam teklifleri aldığını fakat teklifleri etkili bulmadığı için kabul etmediğini söyledi. Buna ek olarak reklam kabul eden diğer profillerin de özellikle büyük firmalarla internet fenomenlerini buluşturan aracı firmalarla çalıştıklarını söyledi. İA15, 17 Kasım 2017'de röportajda göğüs dekolteli bir elbiseyle profesyonel bir fotomodel edasında poz vermektedir, sosyal medyada para kazanan anneler üzerine siyah beyaz fotoğrafın yanında şu ifadeleri dikkat çekicidir:

"Eğer ortada gerçek bir kitle, bu kitleye çalışan markalar varsa ve siz bu kitle ile markalar arasında doğru etkileşimi sağlayacak değerde içerikler üretebiliyorsanız, elbette bu emeğinizin karşılığını maddi manevi almalısınız. Sosyal medya, birbirini iteklemeden oldukça güzel kazançlar elde edilebilecek bir mecra. Kendi çalışma saatlerinizi belirlediğiniz… çocuklarınız ile gidebildiğiniz bir iş düşünün. Kim istemez ki? (Demirciyan, 2017: 62)".

İA22 ise 6 Mayıs 2017 tarihinde Haber Türk internet sitesinde yapılan annelik ve sosyal medyaya dair röportajda reklam vererek nasıl para kazandığını şu sözlerle anlatıyor:

> *"Etkileşim kuruyoruz ve hitap ettiğimiz kitlelere yeni ürünleri tanıtıyoruz veya denediğimiz ürünleri önerebiliyoruz. Bazen de bilgi aktarma amaçlı bazı yerlere gidip paylaşımlar yapıyoruz. Bundan bir ücret alıyoruz. Artık işyeri olarak kabul edildi bloglar. Vergi ödüyoruz ciddi anlamda (Çeliktaban, 2017)".*

Dünyadaki birçok yerde internette bloggerlık yapıp para kazanmak oldukça yaygındır. Yabancı kaynaklı çeşitli sayfalar, nasıl ful time blogger olunabileceğine dair tavsiyelerde bulunmaktadır. Blogun nasıl yazılabileceğini kendi blogunda anlatan Andrews (2018), kazancın kişiye göre değiştiğini fakat bazı bloggerların yılda milyon dolarlar kazandığını belirtmektedir. Burada bir bakıma, muhafazakâr söylemlerin merkezinde olan bir konunun yani anneliğin; farklı muhafazakâr söylemlerle işbirliğine kolaylıkla girebilen neoliberal pratiklerin bir uyum yakalama arayışı içerisinde olduğuna da şahit olmaktayız. Yine de uzmanların ve diğer annelerin bu konudaki eleştirilerine dayanarak, internet üzerinden hem para kazanıp hem de annelik deneyimlerini paylaşmanın sorunsuz bir alan olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'de internet anneliğinin bir iş olarak tanınmadığından şikâyetçi olan internet anneleri ise ilerde bu işin de bir meslek olarak kabul edileceğini dilemektedirler. Annelik ile ilgili kitap yazıp internet annelerinin etkinliğini tasarlayan İA20, 19 Temmuz 2017'de yapılan hürriyet gazetesinin internet sitesinden bulunan bir röportajda durumu şu şekilde ifade eder:

> *"Bloggerlık tüm dünyada bir meslek olarak kabul ediliyor inşallah ülkemizde de yakında mesleğimizin ne olduğu anlaşılacak ve kabul edilecek. Çocuğunun fotoğrafını paylaşan her anne bunu meslek olarak yapabiliyor mu? Tabii ki hayır. Demek ki bazı anneler bunu bir iş olarak kabul ediyor ve markalarla işbirliği yapıyor, onların etkinliklerine katılıp oradan aldıkları bilgileri geniş bir kitleye ulaştırabiliyorlar (Kurt, 2017b)".*

Aynı gazetenin internet sitesindeki röportajda İA22 de İA20 ile benzer şekilde Türkiye'de anne blogger olmanın bir iş olarak kabul edilmediğini belirtmiştir:

> *"Ne olduysa oldu ve artık ülkemizde ve tüm dünyada bloggerlık bir meslek. Türkiye'de bunun kabul görmesi sanırım birçok şeyde olduğu gibi zaman alacak. Şimdilerde de bir anne olarak blogger olduğum için de bu konu özelinde firmalardan teklifler alıyorum. Bu gayet normal. Sosyal sorumluluk projelerinde de aktif olarak bulunuyorum (Kurt, 2017b)".*

Görüştüğüm internet annelerinden GİA4 de anne olmadan önceden sekiz senedir blog yazdığını ve Türkiye'deki ilk bloggerlardan biri olduğunu belirtmiştir. Türkiye'de ilk başta reklam alınmadığını ve bunun yeni başladığını, başka ülkeler gibi Türkiye'de de kabul göreceğini umduğunu anlatmıştır:

> *"Şimdi yeni yeni blog yazanlar bir şey kazanmak için yapıyorlar. Ürün gelsin bedava para kazanayım. Biz öyle açmadık. Birbirimizin yazılarını okumayı seviyorduk, tamamen duygusal bir şeydi. Yazmayı seviyorum, hala da öyle gidiyor benim için vazgeçilmez yani anlatamam. Güzel çok güzel bir şey. Türkiye'de bir sene belki iki senedir para kazanmak yeni yeni başladı. Çook sonra oturacak. Hala tepki, neden reklam yapıyorsun. Tamam çok güzel söylüyorsun da ben fotoğrafçıya para ödüyorum, kıyafetler bedava verilmiyor değil mi, para ödüyorum onlara, para gelecek ki ben de bunu devam ettireceğim. Ama paylaşım yapmadınız C***(kendi isim) Hanım diyorlar, sonra niye reklam yaptın, reklam yapıyorsun sürekli hayır olmaz diyorlar bu çok zor. Şey yapamadılar, daha anlayamadılar. Yurtdışında çok daha güzel içerik üretiliyor. Onu da öğreneceğiz inşallah".*

Türkiye'deki internet annelerinin reklam alıp almadığını şeffaf bir şekilde ortaya koymadığı için takipçilerde güvensizlik yarattığı söylenebilir. Japonya dahil diğer ülkelerdeki internet annelerinin reklamlarına bakınca paylaşımlarının altına mutlaka reklam olduğunu belirttikleri fark edilmektedir. Gizliden yapılmaya çalışılan reklamlar ise bazı anne takipçilerin söylediği gibi takibi bırakmak için etkili bir neden olmaktadır. Japonya'da Türkiye'deki anneler gibi hem annelik ile ilgili deneyimlerini paylaşan hem de ürün tanıtımı yapan internet anneleri sayıca daha azdır. Japonya'da en popüler internet anneleri çocuğunu model/manken yapar fakat instagram üzerinden reklam almak çok nadirdir. Moda üzerinden paylaşımda bulunan Japon internet annelerinin paylaştığı görüntüler sadece çocuğa odaklanır. Örneğin Japonya'da ikiz kızlara sahip olan bir internet annesi ikizlerinin ne giydiklerini ve hangi oyuncakla oynadıklarını kendi blogu ve instagram hesabı üzerinden paylaşıyor. Instagram sayfasından dolayı ikiz kızları meşhur olunca televizyonlara da çıkmaya başladılar. Bazen ikizler yeni bir ürün tanıtmak için firmanın etkinliğine katılıp hayranlarıyla resim çektiriyorlar. Ünlü bir giyim firmasının reklam çekiminde de yer aldılar. Japonya'daki bu internet annesi çocukları üzerinden daha fazla kazanç sağlamasına- bu anlamda Türkiye'deki kabul edildiği

şekliyle ifade edecek olursak çocuklarını daha çok "kullanmasına" rağmen araştırdığım kadarıyla ona anne utandırma yapan veya onu başka bir mecrada eleştiren bir anneye rastlamadım. Türkiye'de anne takipçilerin gerek reklam konusunda gerek çocuk istismarı konusunda daha hassas ve tepkili olduklarını düşünüyorum.

Japonya'daki internet anneleriyle Türkiye'dekilerin ayrıştığı bir diğer nokta da fotoğraflardaki görünürlükle ilgilidir. Japonya'daki anneler de blog üzerinde annelik deneyimlerini paylaşırlar fakat instagram üzerinden videolar paylaşan bir internet annesine rastlamak pek olağan değildir. Japonya'da annelik deneyimini aktarmanın en çok hoşa giden yollarından birisi de manga[20] çizerek anlatmaktır. Bu çizimleri günlük olarak çizgi roman şeklinde instagramında paylaşan anne ve babalar vardır. Fakat orada yorumlar üzerinden annelere/babalara soru soran veya bu soruları büyük bir hevesle cevaplayan takipçiler yoktur. Daha çok aynı dönemden geçen anneler tarafından kısa ve sempatik yorumlar bırakılmaktadır. Diğer taraftan, Japonya'da anneler instagram sayfasında genellikle kendi fotoğrafları veya kişisel bilgilerini kullanmadan deneyimlerini paylaşılmaktadır. Manga aynı zamanda bu paylaşılmayan resimlerin adına da konuşmaktadır. Çocuklarının fotoğraflarını paylaşıyor olsalar da kendi fotoğraflarını hemen hemen hiç paylaşmazlar. Türkiye'de ise tam tersi internet anneleri kendi hayatları ile ilgili pek çok detayı da ortaya koyarak annelik deneyimlerini paylaşmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da Türkiye'deki internet annelerinin, takipçilerinin güvenini daha çok kazandığı söylenebilir. Belki bu durum da takipçilerin yorum kısmında aktif olması ilişki içerisindedir. Neticede Türkiye'deki sosyal medyada internet anneleri ve takipçilerinin ilişkisinin daha samimi olduğu görülmektedir.

[20] Japonya da çizgi romana verilen isim.

3.1.2. İnternet Annelerinin Gözünden Sosyal Medya Ortamı

Instagramın akış kısmında günde en az bir kere, hikâye kısmında ise günde en az üç kere fotoğraf veya video paylaşan ve binlerce beğeni, yüzlerce yorum alan internet anneleri, sosyal medyada aktif bir şekilde varlıklarını göstermekte ve belirli bir annelik temsilini sanal ortamda dolaşımda tutmaktadırlar. İnternet anneleri hem bir annelik temsili üretirler hem de başka internet annelerini de takip ederek bir açıdan da bu temsillerin tüketicisi konumundadırlar. Bu açıdan birbirlerine dair yorumların da sosyal medya ve annelik arasındaki ilişkiye dair bir kavrayış getireceğini düşünüyorum. Bu açıdan görüştüğüm internet annelerine hoşlarına giden ve hoşlanmadıkları paylaşmaların içeriklerini sorduğumda tıpkı takipçiler gibi onlar da annelik ve çocuklar ile ilgili bilgi veren kişileri takip ettiklerini ve onlardan yararlandıklarını dile getirdikleri gibi bazı konularda da şikâyetlerini ifade etmeye çalıştılar. Bu bölümde ilk olarak olumlu olduğu düşünülen paylaşımlara dair internet annelerinin görüşlerinden örnek aktarmaya çalışacağım. Olumlu bulunan noktalar hemen hemen tüm internet annelerinde aşağıda seçmiş olduğum cevaplarla özetlenebilecek şekilde ortak noktalara sahiptir:

> *GİA7: "Deneyimlerini paylaşıp, bilgi aktarımı yapan yani içeriği güçlü anneler daha çok ilgimi çekmişti. Örneğin atıyorum ben vakti zamanında kolik hastalığını yaşamış bir annenin deneyimlerini paylaşması benim için faydalı oldu".*
>
> *GİA3: "Güncel bilgi verebiliyorlar, çocuk sektörüyle ilgili, hoşuma giden yön bu…".*
>
> *GİA5: "Günlük hayatını paylaşmasını seviyorum. Rutinini. İşte bebek kustuğunu, kaka yaptığını işin kötü taraflarının da olduğunu söylediklerinde hoşuma gidiyor".*
>
> *GİA2: "Çok araştırılmış paylaşımları seviyorum. Farklı kaynaklardan araştırılmış kıyaslama bilgilerin olduğu paylaşımları seviyorum. Böyle şeyleri takip etmekten hoşlanıyorum".*

GİA4 de sosyal medya üzerinde annelerin deneyimlerini diğer annelerle paylaşmasının yalnız kalmamak anlamına geldiğini söyledi, benzer bir şekilde GİA1 de instagramın doğrudan mesaj sistemini kullanarak takipçileri ile sohbet etmekten çok mutlu olduğunu ifade etmiştir.

İnternet annelerinin kendi "meslektaşları" tarafından yapılan fakat hoşlanmadıkları türden paylaşımlar, bir önceki bölümde de değinildiği üzere çoğunlukla annelik deneyimlerinden para kazanılması üzerinde dönmektedir. Bu durumun yanı sıra internet annelerinin kendi çocuklarını paylaştığı fotoğrafların içerikleri de eleştiri konusu olabilmektedir. İA12, instagramda ikiz bebeklerini halının üstüne serdiği çarşafta oyuncakları ile beraber ağızlarında emzikleri, uyudukları bir fotoğrafı paylaştı. İkisi de süveter, pijama altı ve çorap giyiyor ama kıyafetleri birbirinin aynısı değil. Genelde instagramı fotoğraf paylaşma amacıyla değil de kendi fikirlerini paylaşmak için kullanan İA12 fotoğrafın altına şu şekilde yazdı:

> *"... bebeklerinizin çocuklarınızın çıplak fotolarını buralara koymayınız. Hatta hiçbir yere koymayınız, hatta çekmeseniz daha iyi. "Sanane be kadın bebek benim!" demeyiniz. Bebek sizin ancak, toplumunda bebeğiniz üzerinde hakkı olduğunu unutmayın. Bugün sizin bebeğiniz yarın toplumun bir bireyi. (...) Ben size bebeklerimizin kişiliğine saygı duymak gerektiği yönüyle anlatmak isterim olayı. Henüz bir bebek olsalar da, idare ve kontrolleri tarafımıza ait olsa da, onlar da kişilik sahibi birer birey... Bebeklerimizin fotoğraflarını paylaşmak isteme arzusunu çok iyi anlayabiliyorum. Bende paylaşıyorum. Çünkü onlara sahip olmak, onları büyütmek, bu dünyada yaptığım açık ara en güzel şey. Bu mutluluğu paylaşarak çoğaltmak hissi oldukça normal ve olağan. Fakat bunu yaparken, mahremiyetlerini zedelemeden yapmak en evla olan. Büyüdüklerinde kuvvetle muhtemel ki onların da kendilerine ait sosyal medya hesapları olacak ve istedikleri fotoğrafları yayınlama özgürlüğüne sahip olacaklar. O vakit gelene kadar bize düşen mümkün olduğunca kameradan haberdar oldukları, çekildiklerini fark ettikleri fotoğrafları yayınlamak olmalı. Bu şekilde biraz daha kontrollü ve mahremiyetlerine saygılı paylaşımlar yapabiliriz. ...".* [21]

Görüştüğüm internet annelerinden bazıları çocuğunu ve kendisini her zaman sosyal medyada paylaşan internet annelerinden hoşlanmadığını, belirli bir yorum ve içerik olmaksızın yapılan paylaşımların cazip gelmediğini açık bir şekilde belirttiler. GİA5 de sürekli çocuğunun fotoğrafını paylaşan anneleri ayrıca, çocuklarına pahalı şeyler alıp da gösteriş yapmaya çalışan annelerden de hoşlanmadığını anlattı:

> *"Çocuğun çok göz önünde olmasını sevmiyorum. Sadece çocuk odaklı olmasını sevmiyorum. Samimi paylaşım seviyorum, gösterişten uzak, mesela şey hoşuma gidiyor, çocuğuna bunu beş TL'ye aldıysa ve bunu da paylaştıysa o benim hoşuma gidiyor. Ama*

[21] https://www.instagram.com/p/BO4jeBphgek/ Erişim tarihi: 16 Mayıs 2018

çocuğuna iki bin TL'ye bir şey alıp onu koyduysa o benim hoşuma gitmiyor. Çünkü hiç bir şey o kadar "must[22]" değil. O biraz böyle gösteriş gibi geliyor bana".

Sosyal medyada yazı yazarken doğru kelimeler kullanıp düzgün cümleler kurmaya çalıştığını söyleyen GİA3 ise sosyal medyadaki bazı internet annelerinin sektörü kendi çıkarları açısından kullandığını ve bu durumun kendisini rahatsız ettiğini belirtmiştir. GİA8 ise özellikle olumlu olsun olumsuz olsun internet annelerinin kendi yaşadıklarını ve doğrudan deneyimlerini dinlemekten hoşlandığını "ahkâm kesmeye" başladıklarında ilgisini kaybettiğini "neticede herkesin anneliği kendine ve kimse karışamaz" diyerek dile getirdi. Genelde yabancı annelerin sayfalarının daha kaliteli olduğunu ve onlardan hoşlandığını dile getiren GİA6 başka annelerin paylaşımlarını o kadar beğenmediğini şu sözlerle ifade etti:

"Çok sevdiğim, anneliğini çok sevdiğim insanlar var, resimlerini çok sevdiğim insanlar var ama kendi sayfam da yabancılara göre hoşuma gitmiyor açıkçası, onların paylaşımlarına göre. Asıl olay içerik. Oradaki gerçek gülümseme, ben bunu yakaladığım hesapları takip ediyorum".

Görüştüğüm internet anneleri, takipçileri üzerinde bıraktıkları etkinin olumlu olduğunu düşünüyorlar. Onları görmek için başka şehirlerden gelenler ve iş yerinde bile kendilerini ziyaret edenler olmasını bu durumun bir göstergesi olarak yorumluyorlar ve kendi deneyimlerini paylaşarak diğer anneleri de yüreklendirdiklerini düşünüyorlar. Bir gün İstanbul'daki bir metro istasyonunda karşılaştığım ve üç çocuğa sahip olan GİA6 takipçilerin kendisini doğal bulduğunu ama bazen kendi paylaşımlarından olumsuz etkilenenler olduğunu şu şekilde ifade etti:

"Belki de şöyle bir şey olabilir, "Benimki neden yemiyor? Ben nerede yanlış yaptım?" olabilir belki, bazıları bırakabilir takipçi olarak. Çünkü sinir bozucu olabiliyor çocuğunun çok güzel yemesi, bazılarının sinirini bozabiliyor. Çünkü onunki yemiyorsa kendini kötü hissedebiliyor. Ama yapabileceğim onlara bir şey olmuyor. Yazıp ta giden bile var, "Artık çok sinirim bozuldu, çünkü seninki yiyor, benimki yemiyor", uyuyor, uyumuyor diye ama yapacağım bir şey yok. Başka nesini koyabilirim ki".

[22] Gerekli anlamında kullanılan İngilizce sözcük.

Bazı internet anneleri takipçilerinin çocuklarına dair her detayı fazlasıyla merak ettiklerini instagramda yazdıkları yorumlarda ortaya koyuyor. İki çocuğunun fotoğrafını paylaşan İA15 resmin altına gülen bir emoji koyarak şu şekilde bir yorum ekledi:

> *"Beni takip eden bir grup anne var sürekli A***(İA15'in ikinci çocuğu)ya diş kontrolü yapıyor. Her paylaşımın altında, kaç dişi var? dişi çıktı mı? Hala mı çıkmadı? Peki ya şimdi? Diş? diye soruyor. Bebeklerinizi başka bebeklerle kıyaslamak, başka çocukların gelişimini bu derece merak etmek yormuyor mu sizi kuzum? Allahım öleceğim. bir de bir ara kilosu kaç boyu kaç diye soranlar vardı. Noldu acaba onlara kuzum?[23]".*

Ekim 2017'de yayılan bir dergiye verdiği röportajda İA5, instagram trafiğinin ne kadar yoğun olduğunu, paylaşım yapmayınca kendisini özleyen takipçileri olduğunu ve bu duruma kayıtsız kalamadığını belirtmiştir. Biraz da dert yanarak yine de yaptığı paylaşımların gündelik yaşamlarında görünenden az bir zaman kapladığını ve anı paylaşmak uğruna anın keyfini çıkarmayı unutmadan yaşamaya çalıştığını dile getirmiştir (Baby&You, Ekim 2017: 48)". Instagram üzerinde paylaşılan fotoğraf ve videolardan internet annelerinin mükemmel olduğunu düşünüp kendisi yetersiz hisseden ve sürekli kendi anneliğini onlarınki ile kıyasaysan takipçiler olduğunu fark eden internet anneleri de var. Nitekim görüştüğüm internet annelerinden GİA4 bunu azaltmak için olumsuz deneyimlerini de paylaştığını anlattı:

> *"Ç***(GİA4'ün çocuğu) biraz şey IQ yüksek çocuklar olur ya Ç*** biraz öyle, hani ben hep paylaşıyordum eskiden çok hızlı sticker yapıştırıyordu küçükken çok bebekti. Herkes kendi çocuğuyla kıyaslamaya başladı. Ay benim çocuğum yapamıyor eyvah, dedim ki ben ne yapıyorum. Anneler şey oluyor gördükçe kendini kötü hissediyor. Sonra azalttım o tarz paylaşımları, çünkü hemen insan kendi çocuğuyla kıyaslıyor. Hani ben de bu durumda şöyle yaptım. Olumsuz taraflarını da paylaşmaya başladım Ç***'ın, insanlar kendini yetersiz hissetmesin diye. Çünkü gerçekten blogger anneler güzeli paylaşıyorlar. Güzel çocuk paylaşıyorlar, iyi yemek yiyen çocuğu paylaşıyorlar. Ama Ç*** hiç iyi yemek yemiyor mesela, hep bunu paylaştım anlattım".*

İA23, bir kafede açık mavi renkli emzirme örtüsünü takarak emzirirken instagramda bir fotoğrafı attı. Sağ elinde kahve tutup kameraya değil, yana bakıyor. Makyajsız ve yorgun gözüküyor. Altına bu fotoğrafını paylaşmaktaki maksadının şu

[23] https://www.instagram.com/p/BcS2VLzgCqs/ Erişim tarihi: 17 Mayıs 2018

şekilde belirtiyordu:

> *"T***(İA23'ün eşi)'a "fotoğrafımızı çeker misin" dedim D***(İA23'ün ikinci çocuğu) örtünün altında gözükmese de. O da "saçların dağınık çekmeyeyim paylaşmazsında" dedi. İşte tam da onun için istedim en doğal halim saçlarım dağınık evden aceleyle çıkmışım yüzümde pudra bile yok tam kahve içecekken minik oğlum uyanmış.. Eğer D*** ve To**(İA23'ün en büyüğü çocuğu) uyuyorken saçlarımı açıp kahvemi elime alıp çektirseydim bu fotoğrafı birçok anne düşünecekti 'yardımcısı mı var? Nasıl herşeye yetişiyor? Çocuklar uslu galiba? Çok mu yetersizim? Tek ben mi yorgunum?' Hayır yorgun anne, yalnız değilsin! (...)".* [24]

Lokantada çikolatalı dondurma yiyen çocuğunun resmini instagramdan paylaşan İA17, sosyal medyada paylaştığının altına ne yazarsa yazsın kendisine illa olumsuz tepki veren takipçileri olacağını şu şekilde dile getiriyor:

> *"Şimdi buraya "oh be okullar açıldı, günler sonra totom yer görecek" yazsam cıkcıklayacak, çocoona tahammül ödömöyö, yazık!!! diyecekler. Tam tersi; "yaa okul açıldı ama evladının mis kokusundan ayrılamayan, benim gibi hep dizinin dibinde olsun isteyen annelerim onlayn mıaaa" desen yapmacık olsan bile onu da beğenen ve beğenmeyen çıkacak, aman bu da mükemmel anne, bana kendimi kötü hissettiriyor, zaten bloggerların hepsi böyle, keşke ölseler diyen olacak. O onu beğenmeyecek, öteki bunu, beriki şunu. Ortada milyon çeşit insan varken bu beğenilme ve onay görme isteği çok yorucu değil mi ya (kendimi de katarak söylüyorum) bazen uzaklaşıp dışardan bakınca olaylar aşırı saçma ve yapmacık gözüküyor gözüme. Neyse sonra bi dondurma yiyoruz geçiyor. Kış günü evet. Hem de çikolatalı. Çünkü kime ne".* [25]

Mülakatta görüştüğüm internet anneleri kendi paylaşımlarının aldığı olumsuz yorumlarla başa çıkmak için farklı stratejiler geliştirmeye çalışıyorlar. Kimi bunları bir tecrübe olarak değerlendirirken kimi başlarda fazlasıyla etkilendiğini sonrasında giderek alıştığını belirtmektedir. Bu tür hesapları engelliediklerini dile getiren internet anneleri olduğu gibi durumu ifade özgürlüğü olarak değerlendirip kötü yorumları dahi silmediğini belirtenler de vardır. Ayrıca internet anneleri ve takipçileri arasındaki bu tür atışmaların takipçi sayısını artırdığını bu yüzden bazı internet annelerinin özellikle atışmaları kışkırttıkları da anlatıldı. Burada ilgi çeken bir diğer nokta internet annelerinin kendilerine gelen olumsuz yorumları çoğu zaman en yakınlarındaki kişilerin yaptıklarını düşünmeleriydi. Örneğin GİA8 de, sosyal medya kullanımına yeni başladığı dönemlerde

[24] https://www.instagram.com/p/Bc2xMt0jWzZ/ Erişim tarihi: 17 Mayıs 2018
[25] https://www.instagram.com/p/BezyZ-8FYNP/ Erişim tarihi: 17 Mayıs 2018

olumsuz yorum aldığında çok üzüldüğünü ama yıllar içinde onlarla baş etmeyi öğrendiğini belirtirken bu noktaya da değinmiştir:

> *"Olumsuz yorumlar yazacak ya da yazmasa bile kötü gözle bakacak olan insanlar azımsanmayacak kadar çok sayıdalar. E ben de takipçi sayısı elli binlerde olan bir sosyal medya kullanıcısı olarak onlardan nasibimi alıyorum tabii. O kötü yorum yapanların çoğu, sizin tanıdığınız ve sosyal hayatınızda görüştüğünüz insanlar aslında. Yüze gülüp, arkanızı döner dönmez sizle ilgili ne varsa inkâr eden ve kıskanan".*

GİA3 ise olumsuz yorumlar geldiği zaman da bu kişilerle iletişim kurup aradaki sorunu çözmeye çalıştığını heyecanlı bir şekilde bazen de gülerek anlattı.

> *"Diyorum ki siz böyle bir cümle kurdunuz ama sanırım beni tanımadığınız için böyle bir cümle kurmuşsunuz, ben neden böyle bir yorum yaptığınız merak ediyorum, size yardımcı olmak isterim diyorum. Olumlu bir şekilde konuşuyorum onlarla. Çünkü olumsuz yorum yapabilmek için bir şey, bir konu hakkında olumsuz fikrin olabilir, benimle aynı şeyi düşünmüyor olabilirsin. Ama benim kaşıma gözüme kötü bir kelime kullanıyorsan ya da çocuğuma çok çirkinsin şöyle böyle diyorsan, neden böyle bir şey söyleme ihtiyacı duydun bunu öğrenmek isterim. Sonra da cevap genellikle şu şekilde oluyor, "benim çok kötü bir anımdı, psikolojim bozuktu, o dönem çatacak yer arıyordum özür dilerim, siz aslında çok iyi bir insansınız, size aslında bir hayranlık duyduğum için böyle bir şey yaptım" gibi şeyler söylüyorlar. O zaman bir kahve içelim bir gün gelin diyorum, olayı dostluğa bağlıyorum".*

Türkiye'de yaşadığım süre içerisinde olumsuz şeyleri doğrudan söyleyen insanlara rastladığımda çok şaşırmıştım. Bu konuda şöyle bir olay başımdan geçmişti ve hiç unutmuyorum. Bir gün saatin pilini değiştirmek için saatçide bekliyordum. O sırada orta yaşlı bir kadın hangi ülkeden geldiğimi merak ettiği için benimle sohbet etmeye başladı. Üç dakika sohbet ettikten sonra "Dişlerin çok çarpık neden tel taktırmıyorsun?" diye sordu. Hiç tanımadığım bir kişiden dış görünüşüm ile ilgili bir eleştiri aldığım için şoke olmuştum ve bu ilk ve son da olmadı. İnternet ortamında bunun daha da yaygın olması pek şaşırtıcı gelmiyor.

3.2. Takipçilerin Gözünden İnternet Anneleri

Bu bölümde ise takipçilerin internet annelerine dair düşünceleri ve aralarında nasıl bir iletişim ve etkileşim olduğunu ortaya koymaya çalışacağım. Bu bağlamda hem

mülakatlardan edindiğim bilgilere, hem de internet ortamında takipçilerin internet annelerine yazdıkları yorumlardan yararlanmaya çalışacağım.

Instagramda gözlemlediğim kadarıyla takipçiler, internet annelerini sadece deneyimlerini paylaşan birer anne olarak değil de ünlü biri olarak görmektedirler. Internet annelerinin her önerisini hemen uygulayanlar, makyaj veya kıyafetlerini kopyalayanlara da rastlanmaktadır. Örneğin, bir gün instagramın keşfet kısmında İA15'in kızının birinci günü için yaptırdığı doğum günü partisini kopyalan bir takipçiye denk geldim. İA15 ile aynı beyaz elbise giyip saç rengi farklı olmasına rağmen aynı saçı yaptırıp benzer küpeler takan anne, kızına da İA15'in kızının tokasına benzeyen beyaz toka ve beyaz elbise giydirip İA15'in paylaştıklarına benzeyen bir poz paylaşıyordu. Sonraki bir paylaşımda İA15, yüze yakın kopyası olduğunu açıkladı. Beğenip onlarla aynı kıyafet giyip saçından makyajına kadar kopyalayan anneler olduğunu gurur duyarak söyledi.[26] İnternet annelerinin paylaştığı fotoğraf veya videoların altına "Sizi çok seviyorum", "Siz çok tatlısınız", "Çok güzel anne", "Sen harika bir annesin" türünden yorumlar yazan veya kalp emojileri ile sevgi gösteren yüzlerce takipçileri vardır. Paylaşımlarına bazen on binlerce beğeni gelebilmektedir. Genellikle takipçi sayısı dört yüz binden fazla olan internet anneleri kendilerine yapılan yorumlara cevap vermezler fakat internet annelerinden cevap geldiğinde mutluluktan çıldırdığını söyleyen takipçilere rastlanmaktadır.

Bu tür hayranlıkların yanı sıra internet anneleri için olumsuz yorum yazanlar da olmaktadır. Güneş gözlüğü ve reklamını yaptığı elbisesi ile manken gibi poz verip profesyonel fotoğrafçı tarafından çekilen videosunu paylaşan İA21 de bu tür yorumlardan nasibini almıştı. Yorumlardan biri şu şekildeydi:

> *"Ya iyi hoş her şeyi çok güzelde yani e***(İA21'in çocuğu) üzerinden prim yapmak ne oluyor böyle fenomen annelerin sayfalarına bakıyorum güya çocuk için açıyor ama*

[26] https://www.instagram.com/p/BhcRpHOhsVI/ Erişim tarihi: 20 Nisan 2018

kendi oraya buraya katılıyor ediyor yani çocuktan çok anneyi görüyoruz bu çocuk üzerinden prim yapmak oluyor bence[27]*".*

İA15'in bir paylaşımı sokakta görülen bir bebeğe ebeveyninden izinsiz dokunma üzerine bir tartışmayı konu almaktaydı. Takipçilerden biri internet annelerinin çocuklarının resimlerini paylaşmasına ve bu şekilde takipçi sayısını artırıp ün kazanmasına yönelik tepkisini göstermek için bu durumu fırsat bilerek şu yorumda bulunmuştu[28]:

"Her seyi sosyal medyaya koyup ondan sonra yok dokunma yok öpme bık bık bık. Sen de koyma izni olmadan cocugunu bakalım o büyüyünce sevecek mi bunları?".

İnternet ortamındaki gözlemlerime dayanan bu tür örneklerden anlaşılacağı üzere hem aşırı sevgi gösteren, hem de nefret kusan takipçiler bulunmaktadır. Bazı internet anneleri olumsuz yorumları sildikleri için yapılan tüm kötü yorumları görmek de mümkün değildir. Ayrıca bu tür tartışmaların ve atışmaların takip sayısını arttırdığı ve bu açıdan istenen bir durum olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. İnternetteki gözlemlerimden dikkatimi çekten bir başka nokta da takipçilerin içinde anne olmayan gençler veya başka ülkede olan yabancıların da olmasıdır. İncelenen internet annelerinden en çok takipçiye sahip olan İA2, onun takipçilerin yarısının yabancı olduğunu açıklandı. Paylaşımının altına "Hi from Indonesia!" gibi farklı ülkelerden yorumlar da gelmektedir. Ayrıca internet annelerinin anlamamasına rağmen İngilizce veya Arapça gibi başka diller de yorumlar da yapılmaktadır. Anne olmayan takipçilerin çoğu, internet annelerinin çocuklarının hayranıdır veya internet annelerinin makyaj ve kıyafet önerilerini beğendikleri için takip etmektedirler. Anne olmayan takipçiler -çoğu öğrenci ve yaşça da internet annelerinden genç olan- internet annesinin çocuğunun fotoğrafını telefonuna ekran resmi yapanlar hatta internet annesi ile aynı dövmeyi yaptıranlara da rastlanmaktadır. Bir önceki bölümde bahsettiğim gibi internet anneleri

[27] https://www.instagram.com/p/BhotlURne5I/ Erişim tarihi: 20 Nisan 2018
[28] https://www.instagram.com/p/BcXpkhrgRME/ Erişim tarihi: 16 Mayıs 2018

bazen İstanbul gibi büyük şehirlerde sponsorların desteklediği ve kendilerini takipçileri ile bir araya getiren etkinliklerde yer almaktadırlar. Gözlem yapmak amacıyla hafta sonu İstanbul'da lüks bir alışveriş merkezinde düzenlenen İtalyan bir giyim markasının etkinliğine ben de gittim. Çocuklar için de müzikli dans etkinlikleri vardı. Takipçi sayısı fazla olan iki internet annesi, çocukları ve eşleriyle beraber geldiler. Çok geniş bir alanda fazla sayıda katılımcı olmasına rağmen internet annelerinin nerede olduğu takipçileriyle sürekli resim çektirdikleri için kolayca anlaşılıyordu. Takipçiler arasında hem anneler hem de genç kızlar vardı. Gördüğüm kadarıyla hiç erkek takipçi yoktu. Bir anne her nasılsa internet annesini değil o sırada yapılan dans gösterisini izlemekte olan internet annesinin çocuğunun fotoğrafını çekiyordu. Bazı genç kızlar ise çocuğu kucaklayan internet annesini fotoğraftan kesip sadece çocuk ve kendinin olduğu bir fotoğraf ortaya çıkarmaya çalışıyordu. Ara sıra internet anneleri ile fotoğrafı çekmek için etkinliğin sahneden daha çok kalabalık oluyordu. Takipçilerin çoğu etkinliğe katılım amacıyla değil de internet anneleri ve onların çocukları ile buluşmak ve onlarla fotoğraf çektirebilmek için gelmektedirler. Bazı internet anneleri ailece tatile gittiklerinde oradaki takipçiler ile de hayran görüşmesi yapmaktadırlar. Örneğin İA1, ailesi ile Denizli'ye gittiğinde oradaki takipçiler ile bir yerde buluşup kafeye geçtiğini instagram üzerinde anlattı. Kafede yaklaşık otuz kişi ile oturduğunu "Bak bak bu manyaklara bak" diye gülüp mutlu ses tonu ile videoda gösterdi[29]. Bir kız İA1'e kucaklayarak ağlamaklı bir surat ifadesiyle videoda "İyi ki geldiniz Denizli'ye" deyip onu öptü.[30] İşin ilginç kısmı ortamda çocuğu olan sadece iki anne görülüyordu. Diğerlerinin tamamı çocuksuz genç kadınlardı.

Instagramda ayrıca internet annelerinin fan sitelerini açan takipçilere de rastlanmaktadır. Fanların hesaplarının kime ait olduğu belli olmamakla beraber bazı hesaplarda hesap sahibi kişilerin internet anneleri ile beraber çektirmiş olduğu

[29] Hikâye 5 Kasım 2017 tarihte paylaşılmıştır.
[30] Hikâye 5 Kasım 2017 tarihte paylaşılmıştır.

fotoğrafların da paylaşıldığı görülmektedir ve daha çok lise ya da üniversite öğrencisi olduğunu anlaşılmaktadır. Burada gösterdiğim gibi özellikle genç yaştaki takipçiler internet anneleri ile buluşmak konusunda oldukça aktiftir. Bu örneklerden anlaşılabileceği gibi internet annelerinin farklı yaş gruplarından da hayranları olmaktadır ve bu durum internet annelerinin takipçilerine annelik deneyimlerini aktarmak dışında başka açılardan da rol model olduklarını düşündürtmektedir.

Bunlara ek olarak, instagram üzerinden takipçilerin internet annelerine sordukları soruların da özellikle internet anneleri ve diğer anneler arasındaki fikir alışverişinin niteliğine dair bir fikir verebileceğini düşünüyorum. Bu bağlamda kendi youtube sayfası için instagram üzerinde kendisine o zamana kadar yöneltilen soruları toplayan İA5'e kendi özel hayatı ve ailesi akrabaları ile ilgili pek çok sorunun sorulduğu da görülmektedir. Benzer bir şekilde görüştüğüm bir internet annesi olan GİA5 de her şeyi sorabilen takipçilerinden şu şekilde bahsetti:

> *"Çok çok aşırı (mesaj geliyor). Günde yüz, yüz elli mesaj filan geliyor bana. Hep yani. Annelikte soruyorlar, beni de soruyorlar. Kayınvalidesini yazmış mesela az önce gördüm. Kayınvalidesi bıt bıt bıt bıt bir şeyler demiş, onu da yazıyor. Dertleşmek için atıyor ama çoğuna geri dönemiyorum.(...)Her şeyi soruyorlar, köfte yapacağım bebeğime nasıl yapacağım diyor. İnternete girse zaten çıkacak. (Bana yazarsa) Kolay geliyor, google'a yazmıyor. Çok değişik öyle çok ilginç şeyler var".*

GİA5 kendisine gelen bazı mesajları bana da göstermek istedi. Bir mesajda takipçisi anneliğe dair sıkıntılarını uzun uzun anlatıyordu üstelik internette araştırsa pek çok cevap bulabileceği soruları dahi internet annelerine sorması beni güldürdü ve açıkçası şaşırttı. İnternet üzerinden atılan sorular ve yapılan yorumlar sadece bir yere kadar takipçilerin ilgisine dair bir fikir verse de bizzat görüştüğüm ve instagramdan internet anneleri takip eden annelerin bu tür hesaplar hakkındaki düşüncelerini de öğrenmeye çalıştım. Açıkçası görüştüğüm takipçilerin çoğunun internet annelerine karşı olumsuz bir duruşları vardı. Görüştüğüm anneler arasında falanca internet annesini beğenerek takip ediyorum ve kendisinden çok faydalanıyorum diyen anneler sayıca daha az. Fakat internet

annelerinin de kendileriyle benzer sorunlar yaşadığını görüp yalnız olmadığını hissettiğini açıklayan görüşmeciler olmuştur. Instagramdaki çoğu internet annesini takip ettiğini belirten TA12 kendi yaşadığı sorunları yaşayan anneleri görünce hissettiklerini şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Aslında genelde hepsi aynı sıkıntıyı yaşıyorlar. Bakıyorum iki-üç yaş arası çocuklarda bütün anneler o sıkıntıyı yansıtmışlar. Hepsi kendi çocuğunun ruh haline göre ya da kişisel özelliğine göre çözümler bulmuşlar. O yaş grubunda genelde aynı sıkıntılar olmuş. Demek ki tek benim oğlumda değil, o yaş grubunda bu tarz şeyler oluyor, diye düşündüm".*

Benzer konularda yapılmış araştırmalara bakıldığında da annelerin internetten edindikleri bilgilerin kendi annelik güvenlerini arttırdığı (Gibson ve Hanson, 2013) ve yalnız olmamak için sosyal medyada çocukları hakkında kaotik ve endişeye sebep olan şeyleri sık sık konuştukları (Lupton, 2016) belirlenmiştir. İnternet annelerinin yaşadığı sıkıntıları okuyunca samimi geldiğini söyleyen takipçiler olduğu gibi, özellikle anne adayları arasında bu tür paylaşımlardan olumsuz etkilenenler de vardır:

> *TA15: "Bazen "biz çocuk doğurduk yandık, bittik, aşırı yorgunuz, hiç uyumayacağız, hayatımız değişti gibi, lohusa depresyonuna girenler, anne olduktan sonra depresyona girenler filan o tarz paylaşımlar da yapıyorlar. Öyle şeylerden de birazcık olumsuz olarak etkileniyorum. Ama bazen çok mutlu paylaşımlar yapıyorlar, mesela çocuğumuzla bir yere gittik, anne olmak çük güzel gibi güzel fotoğraflar çekip koyuyorlar, öyle durumlarda olumlu olarak etkileniyorum. Anne olmak çok güzel gibi etkileniyorum. Ama yandık, bittik, kül olduk dedikleri zaman ben de ister istemez etkilenebiliyorum. Annelik o kadar zor muymuş, ilerde bende bunları yaşayacağım gibi endişeleniyorum bazen".*

TA14 bir diğer internet annesinin göstererek onu sevdiğini ve ona hayran olduğunu söyledi. Sebep olarak da zamanı iyi kullanabilmesini gösterdi:

> *"Bu kadın üç oğlu var ve yeğeni bakıyor çocuklarına o etkinliğe gideceği zaman ve kocasına bırakabiliyor. (...) Kadın spora da yetişiyor. Günü programlamışlar ve her şeye yetişiyorlar".*

TA2, çocuğu iki yaşına gelene kadar annelik ile ilgili sosyal medyadan emzirme, anne sütünü neyin artıracağını, organik ürünleri, çocuğun motor becerilerinin gelişmesi için neler yapması gerektiğine dair özellikle bloglardan pek çok şey okuyup öğrendiğini ifade etmiştir. TA9 de çocuk bakımına dair öğrendiği pek çok şeyi sosyal medyaya borçlu

olduğunu belirtmiştir: "Ne kadar eğitimli olmaya bağlı olabilir ama eğitimli biri olmadığım içindir belki, en çok derslerinde, kavga ettiğimiz zamanlarda veya ağladığı zamanlarda ona nasıl davranacağım konusunda zorlandım. Tek yardım aldığım sosyal medyaydı. 'Çocuk ağladığı zaman nasıl yardım edebilirim?' diye oraya soruyordum. Yardım almadım. Okudum hep". TA11 de sosyal medyada ek gıda tarifleri, uyku eğitimi yöntemleri, emzik bırakma yöntemleri, sütten kesme yöntemleri, bebek bakımı ile ilgili çeşitli yöntemleri dikkatle takip ettiğini; bebek için ihtiyaç duyulan araç gereçler, oto koltuğu, bebek arabası, kanguru, biberon ve yemek takımı önerilerinin hoşuna gittiğini söyledi.

Takipçi annelerin internet anneleri ile ilgili olarak hoşlanmadıkları durumların başında daha önce 3.1.1. bölümünde de bahsettiğim gibi reklam konusu gelmektedir. Tekrar olmaması açısından bu konuya bu bölümde bir kez daha değinmeyeceğim. Takipçi anneler tarafından hoşa gitmeyen bir başka durum ise internet annelerinin kendi maddi durumlarını gözler önüne sermeleri:

> *TA18: "Bakarsan o anne bloggerların hepsi böyle şey, iyi düzeyde iyi durumda, maddi durumu çok iyi, birçoğu bakıcı ile çocuk büyütüyorlar, her işlerini başkası görüyor, o yüzden çocuklarına daha çok vakit ayırıp daha çok şeyler yapıyor olabilirler. (...) Ya da diyor ki mesela bu kış tatilinde kayağa gittik, çocuklara kayak öğrettik diye resim koyuyor mesela. Nerede götüreceksin kayağa, yanında bakıcılarını da götürüyorlar. Genelde anne bloggerlar bu tipte insanlar oluyorlar. (...) Bir tane anne var mesela çocuğunu çeken. Alışveriş merkezine gidiyor, sürekli çocuğun videolarını filan çekiyor, sürekli çocuğa hediye filan alıyorlar. İşte bir oyun geliyor, yok tamir seti geliyor, yok araba seti geliyor, yok uçak seti geliyor, bundan da istiyorum diyor çocuk. Pek normal bulmuyoruz yani".*

> *TA11: "Anne bloggerların statüsü veya maddi durumu çok daha iyi olduğu için bazen aldıkları şeyler herkesin ulaşamayacağı şeyler olduğunu ve o zaman herkes ona özenebilir".*

İnternet annelerinin ünlü gibi davranmasından hoşnut olmadığını belirten takipçiler de var.

> *TA19: "Anne bloggerların saçları makyajları. Normal senin benim gibi bir anne blogger görmedim ben yani. Varsa söyleyin ben de bakayım onlara".*

TA18: "Onlara bu böyle şey, bir hayat tarzı, zevk için bu. Mesela anne olmuş, benim daha göbeğim duruyor, üç ay sonra platese gidiyorlar, bir deri bir kemik kalmışlar, hiçbir yerlerinde selilüt yok, çatlak yok, kaşları çıkmamış kaşlarında öyle gördün mü dağınık anne".

Takipçiler internet annelerinin fazlasıyla mükemmel bir portre çizmelerinden de hoşnut değil:

TA17: "Daha çok karşı tarafı sürekli eleştireni kendi mükemmelliğini öne çıkarmaya çalışan gerçek olmadığını düşündüğüm örnekler".

TA10: "Her şey güllük gülistanlık, ben mesela evde iki çocukla kıskançlık krizleri yaşıyorum, başka anneler sanki hiç yaşamıyor, her şey yolunda, hiç bir problem yok o tarz. Diğer anneler için sanki onların gösterdikleri şekilde, her şey mükemmel".

TA6: "Kimi anneler çok fazla tozpembe anlatıyor, çok pozitif her şey sorunsuz çocukları çok güzel uyuyor, çok güzel yiyor gibi anlatıyor olmalarını samimiyetsiz buluyorum".

TA20: "Böyle çok fazla, tabi ki bu insanlar parası olan insanlar, çok fazla imkânları olan insanlar, dediğim gibi sürekli her şeye yetebiliyor gibi bir hava oluşturup, ama arka planda üç-beş tane bakıcıyla gezmeleri, her şeylerini birine yaptırmaları, işin o kısmı hiç bir zaman görünmüyor. Ama her şeye yeten, full makyajlı, sporunu yapan, hemen zayıflamış, işinde çalışmaya başlamış bu tür insanlar gibi görünüyorlar ama gerçek yüzü gerçekten o mu değil mi onu bilemiyorsunuz. Siz o lohusa kafasındayken, her şey size dar gelirken, zor gelirken, insanların böyle çok pozitif olması her şeye yetebiliyor gibi görünmesi o süreçte sizi biraz rahatsız edebiliyor".

Gittiği bir mekanda tesadüfen internette fenomen olmuş bir anne ile karşılaşan TA4 internet annelerini çok güvenilir bulmadığını kendi yaşadığı olayı anlatarak açıklamış:

"Böyle yan masamızdaydı... Normalde paylaşımlarında çok mutlu, çocuğu ile çok iyi gibi… hiç öyle değildi ama. O yüzden de öyle şeyleri çok güvenmiyorum. Çok sinirli, çok agresif, çocuğu ile hiç ilgilenmiyordu. Çocuğuna bağırıyordu falan filan. Çocuk da çok sorunlu bir çocuktu ama paylaşımlarında tam tersiydi".

Görüştüğüm takipçi annelerden TA3 ise banyo fotoğrafları, banyo videoları gibi çocukların özellikle çıplak görüntülerinin paylaşılmasından hoşlanmadığını bu tür görüntülerin çocukların cinsel istismarının önünü açacağını düşünmektedir. Takipçi anneler açısından internet anneliğinin endişe verici bir boyutu da "sosyal medyatik" bu çocukların geleceğidir:

TA8: "Mesela onun çocuğu için endişeleniyorum. O kadar göz önündeki, o çocuk ne olacak acaba büyüyünce merak ediyorum. Sürekli bir ilgi, sürekli kamera karşısında

çocuk. Ben o çocuğun yetişkinliğini biraz merak ediyorum. Bebekliğinden beri çok fazla kamera karşısında. Bence biraz kendi çocuğuna yazık ediyor bu uğurda".

İnternet annelerinin o kadar çok takipçiye sahip olmasına ve tonlarca beğeni almalarına karşın takipçilerle yapılan mülakatlarda haklarında çok fazla olumsuz yorum duymak ilk bakışta çelişkili bir durum gibi gelmişti. Aslında çoğu takipçinin sırf diğer anneler ne yapıyor, diğer çocuklar nasıl diye bir merak içerisinde olduklarından dolayı pek çok internet annesinin hesabını takip ettikleri yargısına varılabilir. Nitekim bu konuda tam da bu türden bir açıklama yapan bir takipçi anne, sırf merakı yüzünden farklı annelerin hesaplarını takip ettiğini şu şekilde aktardı:

TA7: "Kadın psikolog ve sosyolog olarak kendini tanıttı ama aslında değil. Kadın çok zengin. Her şeyi göz önünde yaşıyorlar ve oradan para kazanıyor. Çocuklarını fotoğrafını filan atıyor. O yüzden yoksa ondan fikir almak için değil, hiç benim tarzıma uygun bir kadın değil. Merakımdan yani. Çok sponsoru var ama onun. Baya para kazanıyor. (Reklamdan) O kadar mutlu olduklarını da düşünmüyorum zaten".

GİA5: "İnsanlar birinin hayatına dâhil olmayı seviyorlar. Bu ben olurum, başkası olur seviyorlar yani. Japonya'da var mıydı? "Biri bizi gözetliyor" diye bir televizyon programı vardı, evin içine on beş kişiyi koyuyorlar, kameralar koyuyorlar sen de onu izliyorsun. Mesela Türkiye'de o çok popüler. İlk Türk televizyonlarında reality showun başlangıcı "Biri bizi gözetliyor"du. Kameralarla insanlar birilerini gözetlediler yani. Türk kültürü onu seviyor. Birinin hayatını izlemeyi çok seviyor Türk milleti, bakıyor yani, birini gözetlemeyi seviyor. Türk kültüründe her ev hanımı bir bakar böyle camdan, şu apartmana girdimi, çıktımı bakar. Bir koku duyar mesela mutfak kokusu duyar, ne yemek yaptı, bakar yani. Türk kültüründe insanlar birbirlerini merak ediyor. Benim hayatıma dâhil olduğu için izliyor, görüyor yani".

İnternet annesi olan GİA5'in de anlattığı gibi Türkiye'de insanlar birbirlerinin özel hayatını çok fazla merak ediyorlar ve tam da bu nedenle internet annelerinin takipçi sayıları Japonya'daki internet annelerinden çok daha fazla olduğu değerlendirmesini yapabilirim.

Türkiye'deki annelerin, annelik konusunda sosyal medya aracılığıyla bilgi edinmeye çabalamasının yanı sıra uzmanların da görüşlerini önemsedikleri ve uzmanların sosyal medya hesaplarını da takip ettikleri ortaya çıkmaktadır. Feministler ise uzmanlar tarafından gösterilen yolların uygulanmasının annelik deneyimlerini kısıtladığını düşünmektedir (Glenn, 1994: 17). Örneğin, takipçilerden TA8, internette çok fazla bilgi

kirliliği olduğunu dolayısıyla kitaplardan daha çok şey öğrendiğini söylemiştir. "Biraz daha akademik diyebileceğim yayınlarla (bilgileri) süzmeye çalışıyorum. Daha çok kitaplara yöneliyorum. Bununla ilgili ne okuyabilirim araştırıyorum internette, daha sonra onu alıp okuyorum" şeklinde açıklayarak yine ironik bir şekilde internet anneleri tarafından önerilen iki kitaptan bahsetti:

> *TA8: "(...) O kitabı aldım, kitabı çok başarılı buldum. Gerçekten gündelik yaşantıda aklımıza takılan çoğu soruyu cevaplayan nitelikte bir kitap olmuş ve daha ileriki dönemde çocuğun tuvalet eğitimi, çocuğa kurallar koyma, sınırlar belirleme ile ilgili çok güzel örnekler vermiş. Dolayısıyla, kitabı bitireli bir, iki hafta oldu. Çok başarılı buldum. En fazla bu güne kadar işime yarayan odur. Bir de yine Amerika'daki bir doktorun bebek bakımı ile ilgili kitabı. "M***(kitabın isim)" gibi seriler var yaşa göre.(...) kitaptaki öneriler çok uygulanabilirdi ve çok faydasını da gördüm".*

Diğer takipçilerden TA20 merak ettiği soruları uzmanlara sorup röportaj yapan bir hesabı severek takip ettiğini söyledi. "A*** hesabı gibi bir hesapsa, bir hafta emzirme uzmanı geliyor, bir hafta uyku uzmanı geliyor, daha çok bilgi paylaşımı oluyor". Bu şekilde uzmanlarla görüşen internet annelerinin faydasını gördüğünü söyledi. TA17 de, internet anneleri ile ilgili hoşuna giden şeylerden bahsederken bu şekilde uzmanlar ile görüşen internet annelerinden öğrendikleri olduğunu söyledi. "Hoşuma giden şeyler, çok fazla kişiyle konuşup ya da uzmanlarla ilgili şeyler paylaşıyorlar. Bu da insanın ufkunu genişletiyor, çok farklı şey öğrenebiliyorsunuz".

İnternet annelerinden biri olan GİA6 da görüşmemizde aklına takılanları bir pedagoga sorduğunu veya konu ile ilgili kitap okuduğunu belirtti:

> *"Ben mesela, isim vermeden herhangi bir çocuğumun davranışı bana karşı veya çevresine karşı değiştiyse, direk bir pedagoga soruyorum. Benim ne yapmam gerekir, ben ne yanlış yaptım, ben ne yapıyorum diye soruyorum veya kitap okuyorum. Sevdiğim kitaplarda buna yönelik yazılar mutlaka oluyor onlara bakıp oradan yardım alıyorum".*

Türkiye'deki anneler yukarıda belirttiğim gibi annelik deneyimlerine dair uzman görüşlerine değer verirken etraftaki tecrübeli annelerden de bilgi aldıklarını ifade etmişlerdir. Annelerin söylemleri, durumun feminist yaklaşımın iddia ettiği kadar kritik olmadığını düşündürmektedir. Örneğin, çocuk ile ilgili pek çok kitap okuyan TA8 de

çocuk yetiştirme konusunda kendi annesinden çok farklı olmadığını düşündüğünü şu şekilde ifade etti: "Yani çok da farklı olduğumu düşünmüyorum açıkçası. Annemin beni yetiştirdiğinden çokta farklı çocuğumu yetiştiriyorum demiyorum". Uzmanlarla röportaj yapan hesapları takip eden TA20 de, kendi annesinden çok farklı olmadığını söyledi.

> *"Biraz doğal akışında bıraktım her şeyi, annem de benim gibi yapmış. Çok büyük bir fark göremiyorum açıkçası. Çok böyle katı kurallarımız yok. Birbirimize benziyoruz bence o konuda, daha esnek davranıyoruz. Çok büyük bir fark yok annemle aramızda uçurum yok. Bir de en başından beri yanımızda olduğu için, yardımcı olmaya çalıştığı için bir yandan da ondan öğreniyorum, çok bir fark yok aramızda".*

TA18, etrafındaki akrabalarının çocuğu ile ilgili dediklerini kabul etmenin zor olduğunu söyleyerek, bazen çok haklı çıktıklarını o zaman da mecbur kabul ettiğini örnek vererek söyledi.

> *"Ben ilk doğum yaptığımda mesela, O***(TA18'in çocuğu) çok gazlı bir bebekti, hiç uyumuyordu, o zaman hep söylüyorlar, şöyle yap kızım böyle yap, şunu yeme bunu içme filan, yani onları dinlemek istemiyorsun ama artık, şey derler biz de koca karı ilaçları onlar ne gerek var öyle şeylere büyük insanların eski yaptıkları şeyler diye. Kulaktan dolma yapmam filan diyordum ama yaptım. Hepsini yaptım. Dönüp dolaşıp onu bile yapıyorsun"*

Bu anlatılar göz önünde bulundurulduğunda internet annelerinin veya onları takip eden annelerin deneyimlerinin çocukları doğduktan bir süre sonra, uzman görüşleri ya da okudukları kitaplarla artık uzlaşamadığı anlaşılmaktadır. Görüşülen ya da takip edilen anneler bebek bakımı veya çocuk yetiştirme üzerine yazılan kitapları alsalar dahi kendi annesi/kayınvalidesi veya akrabasından aldığı bilgileri aslında daha çok uygulamaktadırlar.

3.3. Anneliğin Değişen Anlamları

Bu kısımda anne olmanın görüştüğüm internet anneleri ve takipçi anneler açısından nasıl bir anlam taşıdığını ve daha eski nesillerle günümüz annelerini karşılaştırdıklarında arada nasıl bir süreklilik veya değişim gördüklerini anlamaya çalıştım. Buna ek olarak yine soysal medyada hesaplarını takip ettiğim internet

annelerinin gerçekleştirdikleri röportajlardan da faydalandım. Öncelikle internet annelerin düşüncelerinden başlayıp sonrasında da görüştüğüm takipçi annelere odaklanacağım.

İA2, instagram hesabında çocuğunun bebekken çekilmiş eski bir fotoğrafını paylaştı. Bebek yatakta uyurken kendisi de yanına uzanmış. Fotoğrafın altında yapmış olduğu yorum ise yeni doğan bebeğin bakımının anneler için ne kadar zor ve yorucu olduğunu göstermektedir. Açıklamada İA2, anneliği adeta lirik bir şekilde betimlemeye çalışıyor:

> *"Annelik bence her daim özlem! Her daim hasret! Annelik kavuşma, Annelik fedakarlık... Annelik güç, annelik zayıflık. Annelik hem tam doyuma ulaşma, hem de her daim bir eksik kalma duygusu... Annelik bir puzzle' ın dağılan parçaları gibi bazen, bazen bir bütün. Annelik delilik olmalı, annelik anormallik".*[31]

İA15 de 2017'de *Evo Angel* internet dergisine verdiği röportajında nasıl iyi bir anne olunacağını şu sözlerle ifade etmişti:

> *"İyi bir anne, çocuklarını büyütürken kendine rehber olarak tecrübelerini, okuduklarından öğrendikleri ve içgüdülerini yol olarak seçmiş kişidir. İyi bir anne çocuğunun, boyunu, kilosunu, davranışını başka çocuklarla kıyaslamaktan vazgeçen, çocuğunu eleştirip yargılayan kişidir. İyi kalpli, merhametli, vicdanlı, her daim sorgulayan, kendi ayakları üzerinde durmayı bilen, çağdaş bireyler yetiştirmek için çaba gösteren kişi iyi bir annedir (Demirciyan, 2017: 53)".*

İA1 de Female adlı dergide 2017'de yapılan röportajda bir anneliğin doğurmakla bitmediğini söyleyerek anneliğin daha kapsayıcı bir kavram olduğunu vurgulamaya çalıştı:

> *"Anne olmak sadece "doğurmak" ile olabilecek bir kavram değil benim için… O yüzden doğurmuş, doğurmamış, koruyucusu olmuş, sahiplenmiş. (...). Annelik: hormon, duygu, vicdan, merhamet, sonsuz sabır işi…("Onlar Türkiye'nin Önde Gelen En iyi Anne blogger'ları", 2017)".*

Bir başka paylaşımda İA23, ikinci çocuğu doğduğu zaman çekilen bir fotoğrafı instagram üzerinde paylaşıyor. Hastane yatağında sol elinde serum takılı yatıyor. Resmin altına yapmış olduğu yorum her doğan çocukla beraber hem farklı hem de ilk defa anne

[31] https://www.instagram.com/p/BSef56vF55d/ Erişim tarihi: 25 Nisan 2018

oluyormuşçasına hissedilenlerin bir arada nasıl yaşanabildiği üzerine:

> *"İkinci kez anne olmama dakikalar kala. Hayatımın en korku dolu dakikaları sağımda mışıl mışıl uyuyan meleği bırakıp doğuma gitmek öyle zordu ki.. Bilerek üzerime önlüğü giymeden önce uyuttum T***(İA23'ün birinci çocuğu)'ı biliyordum o an başlayacaktı tuttuğum gözyaşları.. Anne olunca ne çok şey değişiyormuş, T***'ın doğumuna giderken aklıma tek sağlıklı olup olmadığı ve kime benzediği gelmişti. D***(İkinci çocuğu)'in doğumuna giderken aklımda ki tek şey 'ya sağlıkla dönemezsem T*** ne yapardı'.. Sonra D*** doğdu sesini duydum kokusunu aldım durdu gözyaşlarım başladı yeni düşünceler 'Sağlıklı mı? Kilosu nasıl? Nefes alması normal mi?'Annelik delilik, annelik bambaşka.. İyi ki varlar. Ve dilerim isteyen her kadın bu deliliği tatsın"* [32].

İA20, instagramda sekiz buçuk sene önceki eski bir fotoğrafını paylaşıyor. Koltukta oturup yeni doğan ikiz bebeklerini sağ ve sol omuzunda kucaklayarak bir buçuk yaşındaki çocuğunu da elinden tutuyor. İA20, kameraya gülüyor fakat gözlerini açmamış ve saçları da çok dağınık, yorgun gözüküyor. İA20'nin resmin altına yazdığı yorum şu şekilde:

> *"8,5 yıl önce biz böyle uyanırdık… İnanılmaz mı geliyor? Su gibi geçiyor günler. Yıllar geçiyor küçüklüklerindeki telaş yorgunluk yerini başka heyecanlara ve yorgunluklara bırakıyor. İlk yıllarda aklında uyku, anne sütü, ek gıda varken sonra işin içine ödevler, sporlar doğum günleri giriyor. Çocuğun büyüyor ihtiyaçları değişiyor. Anne olarak sen de değişiyorsun gelişiyorsun sen de büyüyorsun. Benim anneliğim bu fotoğraftaki zamanlara göre çok değişti bunu zaten paylaşımlarından da anlıyorsunuzdur. O yıllarda en hassas olduğum konular sağlıklı beslenme, kimyasallardan uzak durma, emzirme iken şimdi gerçekten en önem verdiğim konular koşulsuz sevgi, güven, özgüven ve kesintisiz iletişim. Çocuğunuza koşulsuz sevgi verirseniz ve onunla kesintisiz iletişim kurarsanız, güvenliğini sağlarsanız, özgüvenini geliştirmesine katkı sağlarsanız geri kalan her şey bir şekilde çözülüyor"*[33].

Mülakatta görüştüğüm anne takipçilerinin büyük bir çoğunluğu da anneliği 'tarifsiz' ve 'çok güzel bir duygu' olarak betimlerken bir yandan da zorluklarından ve artan sorumluluklardan bahsetmektedirler. Anne olduktan sonra her şey değiştiğini gülerek açıklanan TA2 de anne olmanın zorluklarını şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Hep çocuğu düşünmek çok zor. Sürekli onu düşünmek… Özgürlük açısından eski gibi gelemiyor. Sosyal hayatı değişti. Çocuk olduktan sonra eşi ile arasında sıkıntı olmaya başladı, çocuğu bir kavga sebebi oldu".*

2017 Ağustos tarihinde Haber Türk tarafından gerçekleştirilen internet

[32] https://www.instagram.com/p/BcnPe_mjivR/ Erişim tarihi: 25 Nisan 2018
[33] https://www.instagram.com/p/BeX2ohYhlMX/ Erişim tarihi: 25 Nisan 2018

röportajında annelik ile ilgili birkaç tane kitap yazan İA3 Türkiye'deki günümüz annelerinin eskiye kıyasla çok değişmiş olduğunu kısaca özetlemeye çalıştı. Eski anneler çocuğa 'Yavrum beniiim' çağırırken şimdiki anneler çocuğa 'Aşkım/prensesim/paşam' çağırdığını, yemek ile ilgili çocuğa söylediği zaman eski anneler 'Sofrada yedin yedin, bi daha aç kalırsın' derken şimdiki anneler 'Yemeğini ye, yemeğine ye, yemeğini ye' deyip daha çok yemeyen çocuğa yemeye çalıştığını söyledi. Eski anneler çocuğa 'Geliyor şimdi terlik' ve 'Bak valla babana söylerim' diye kızabilirken şimdiki anneler 'Sen çok özel ve önemli bir çocuksun' deyip hiç kızmadığını ifade etti. Bunun yanı sıra eski anneler evin dışında olan çocuğa 'Çabuk eve gel' derken şimdiki anneler 'Şurda kurs var, gidelim mi?' deyip çocuğunun eğitimini ön planda tuttuğunu ifade etti. Buna ek olarak şimdiki anneler 'Her şey organik ve hijyenik olsun' diyor (Seçkiner, 2017)".

İA3, çocuk yetiştirme ile ilgili bu farklara bakınca arada uçurum gördüğünü ve yeni nesil anneler ile eski nesil anneler arasında büyük farklar olduğunu belirtti. Görüştüğüm annelerden de benzer hisleri paylaşanlar olmuştu üstelik görüştüğüm internet anneleri de günümüz annelerini eleştiriyorlardı. Eleştirilen anne tiplerini iki kategoriye ayrılabilirim. İlk eleştirilen grubu internetten sürekli her şeyi araştırmaya çalışıp 'bilinçli' ve 'mükemmel' olmaya çalışan annelerdir. Eleştirilen ikinci grup ise eski zaman ile kıyaslandığında daha 'yetersiz' bulunan annelerdir. Örneğin, GİA1 mükemmel olmaya çalışan anneler arasında bir çekişme olduğunu ve bunda da sosyal medyanın ve teknolojinin etkili olduğunu belirtti.

> *"Günümüzde annelerin çoğu hepsi mükemmel olmaya çalışıyor. Mükemmelmiş gibi davranmaya çalışıyor, bunun yanlış olduğunu düşünüyorum çünkü eski annelerde böyle kaygı yoktu. Gelişen teknoloji ve sosyal medya sebebiyle insanlar birbiriyle yarış halindeler. Ve herkes doğallığını, hatalarını gizleme çabasında, bunun da anneliğe ve çocuk büyütmeye çok zarar verdiğini düşünüyorum".*

GİA5 ve GİA2 ise, annelerin internetten bilgi almasını olumsuz bulduklarını dile getirdiler.

GİA5: "Şimdi tabi insanlar okuyor, araştırıyor, daha çok okuyorlar, daha çok araştırıyorlar, yeniliklere daha açıklar. Eskiler annesinden ne gördüyse onu yapıyordu ya da yakın çevresinden. Şimdi bizim artık yakın çevre diye bir şey kalmadı internet olduğu için. Artık sınır diye bir şey yok hayatta. Doğal bir süreç olarak bence daha iyi".

GİA2: "Bilgiye erişmenin artık daha kolay olduğunu, okuyarak ulaşmanın daha kolay olduğunu düşünüyorum. Fakat içgüdüsel davranmanın daha az olduğunu düşünüyorum".

GİA3 ise sosyal medyadan dolayı her yerde bilgi alabileceğini ve bu nedenle de günümüz annelerinin daha bilinçli olmaya başladığını anlattı. Fakat burada çelişkili olduğunu düşündüğüm bir ifade var. Aslında başlangıçta teknoloji sayesinde daha fazla kişiyle iletişim kurulabilmesini bir avantaj olarak değerlendirirken bir yerde anneler artık daha yalnız olduğunu da söylemekte ve bunun nedeni olarak da yine sosyal medyayı göstermekte:

"Daha bilinçliler, daha paylaşımcı sosyaller. Paylaşımcı demek, sosyal medya üzerinde daha çok bilgi paylaşıyorlar birbirleri ile. Eskiden sadece annelerini dinlerlermiş, kaynanalarını dinlerlermiş. Şimdi arkadaşlar sohbet ediyor, anneler ve sosyal medya ve telekom sistemi de çok etkiliyor, telekomünikasyon sistemi de çok etkiliyor. Hemen, Whatapp grupları var, bir şey oldu mu oradan yazıyorlar, araştırıyorlar, Google'a soruyorlar derken tabi ki daha bilinçli ve teknolojiyi kullanan anneler var. Ama daha yalnız anneler var. Bu da olumsuz yönü. Çünkü eskiden büyük kalabalık aileler vardı Türk toplumunda. Benim annem de babaannem ve dedeme birlikte yaşardı. Büyük büyük aileler. Yani bir evin içerisinde altı-yedi tane insan olurdu. Şimdi çekirdek aileye dönüştük, bu bir yandan iyi bir yandan kötü. İyi çünkü çocuğunu kendi kültürü ve kendi isteğine göre büyütebiliyor".

Tüm bunların yanı sıra GİA6 internette çok fazla bilgi dolaştığını ve çoğu zaman verilen bilginin kaynağının ne kadar güvenilir olduğunun bilinmediğini buna rağmen doğru olarak kabul edildiği konusunda anneler arasında bir yargı oluştuğuna dikkat çekti:

"Şöyle bir şey de var, çok araştırdıkları için bazı anneler daha çok saçmalamaya başladı. Neden, o da her kafadan bir ses çıkıyor, internette çok kirli bilgiler de var, bu ben de olmuş olabilirim. Bilgi vermiyorum dedim ama ben bile bir şey oluyor, araştırırken internete baktığımda kafam karışıyor. Diyorum ki böyle miymiş, şöyle miymiş dediğimde ful doktora gittiğimde kendimi rahatlata biliyorum. İlk çocukta mesela internette çok zorlandım. Küçücük bir hasta olsa baksam, bilgiliyiz, internette kolay ulaşıyoruz bilgiye ama yanlış bilgi olabilir de bu internetten gelen".

Günümüz annelerinin eleştiri aldığı bir başka konu da bakıcı veya anneleri gibi yanlarında bir yardımcı ile ancak çocuğa bakabilir olmaları. Bu açıdan günümüz

annelerini yetersiz bulmaktadırlar:

> *GİA8: "Günümüz annelerini, çok net bir şekilde yetersiz buluyorum. Arkadaşlarıyla yemeğe çıkarken, tatile giderken, markete giderken, ev oturmasına giderken, her yere yanında annesini ya da yardımcısını sürükleyen, tek başına çocuğuyla vakit geçirmeye korkan, sanki anne olunca dünyanın yükü omuzlarına binmişçesine ve çocuk bakmak dünyanın en zor işiymişçesine kendini naza çeken kadınların, aslında anne olmaya hazır olmadığını düşünüyorum. Anne olmak sadece doğurmaktan ibaret değil çünkü. Çocuğumu anneanne/babaanneye bırakıp her akşam eşimle dışarı yalnız çıkacaksam ne anladım o ebeveynlikten".*

Instagramda profesyonel fotoğrafçı tarafından çekilen fotoğrafını paylaşan İA12'nin resminin altına yazdığı yorum, sürekli eski neslin becerikliliğini hatırlatan söyleme verdiği tepki bu açıdan ilgi çekicidir:

> *"Adana'nın susuz, elektriksiz bir köyünde sekiz çocuk büyüten anneannemin yaşadığı yeri ve yaşam şartlarını nispeten iyileştirilmiş haliyle görmüş biri olarak eskilerin oncaağğ çocuğa nasıl baktığını son derece iyi biliyorum. F*** Teyzem en büyük kız olarak dünyaya gelmiş ve anneannemin sırtında tarla tapan bağ bahçe büyümüş. Yokmuş o zaman aktiviteci annelik, uzman yokmuş, çocuk yetiştirmenin kuralları yokmuş, ulan doktor bile yokmuş annem bebekken çardaktan evin bahçesine düşmüş de nice zaman sonra baygın halde bulmuşlar. Gözlerine kan oturduğunu gören anneannem emzirmiş, sütünü de gözüne sürmüş işte öldürmeyen Allah yaşatmış. F*** Teyzem biraz büyüyünce -beş altı yaş- arkadan gelen diğer kardeşlerine analık etmeye başlamış ve zincir halinde büyüyen ardından geleni büyütmüş. "Eskiler seksen tane doğurmuş gık demeden bakmış, siz bi tane doğuruyonuz tonla laf" diyenlere "O eskileri ben ilk ağızdan dinledim geçin o işleri" diyorum o yüzden. (...)Hal böyleyken değişen toplumsal şartlar, modernleşen ev düzenleri, beraberinde getirdiği tehlikeler ve sorumluluklar tek çocuğun bile bakımını zorlaştırıyorken bu eskiciler kalkıp ahkam kesmese şükela olacak. Halihazırda her birimiz bilimsel veriler ışığında bize sunulan doğru çocuk yetiştirme usulleri altında ezilip kalıyoruz. Amman ağlatma travma olur, kızma seri katil olur, ilk altı ay anne sütü şart, şeker verme zararlı, nişasta zaten boş besin, inek sütü zinhar, aktivite mecbur, kreşte etkinlik, okulda piknik, haftasonunda spor aktivitesi, eğitimi, üniversitesi, aman çocuk arkadaşlarından eksik kalmasın, aman doğum günü partisi okulda kutlansın... Pardon da hacıabi hangi ata-annemiz bunlarla uğraşmış bilen deyiversin. Modernize olan düzende sorumluluklar altında zaman zaman ezilirken çok mutluymuşum gibi çek panpa demelere gerek yok. Eğreti duruyor. Yorulduysan yoruldum diyecek, yardım şansın varsa talep edecek, söylenecek, sızlanacak meramını anlatacaksın. Aksi halde hayat habire ruhuna ruhuna amortisman yapar, sonra onlar tam rahat ettim dediğinde sana hastalık yapar. Mottomuz bellidir; içinde kanser olana kadar dışında konser olsun. Sonrasını da dinleyenler düşünsün"*[34].

Yukarıdaki sözler aslında günümüz annelerinin çocuk yetiştirirken çok çeşitli söylemlerle kuşatıldığını ve vakitlerinin büyük bir kısmını da bu söylemlerle-aslında bir

[34] https://www.instagram.com/p/BiowW8IFFw_/ Erişim tarihi: 26 Nisan 2018

noktadan sonra gereksiz olduğuna kanaat getirilse dahi- bocalayarak hatta boğuşarak geçirdiğini de esprili bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Görüştüğüm anne takipçiler de günümüz annelerinin eski kuşaklara nazaran daha bilinçli ve araştırmacı olduğunu iddia etmekte fakat bu durumun sonuçlarını değerlendirirken yine bir görüş ayrılığına düşmekteler. TA10 gibi eski kuşak annelerin işlerinin şimdiki annelere göre daha kolay olduğunu düşünenler var fakat aynı anlatılarda çok fazla bilinçlenmenin de iyi bir şey olup olmadığı zaman zaman sorgulanıyor. Sosyal medya yüzünden günümüzde anneliğin bir yarışma haline dönüştüğünü belirten anneler de vardır.

> *TA8: "Bence eskiden de bu böyleydi ama artık sosyal medyanın da etkisiyle çok daha göz önünde. Herkes anneliğini birbiri ile yarıştırma içerisinde. Sen mi daha mükemmel annesin ben mi daha mükemmel bir anneyim, mükemmeliyetçilik tablosu yaratılmaya çalışılıyor. Aslında bu çok yapar bir şey bence. (...) Ama yine de annelik her zaman bir yarış hali oluyor. İki kişi üç kişi anneliğini sürekli ister istemez birbirlerine yarıştırıyorlar, teyit ettiriyorlar öyle bir hal var".*

Görüştüğüm bazı anneler ise günümüz annelerinin çocuklarının hayatını yaşadığına ve onları çok şımarttıklarına dikkat çekmeye çalıştılar:

> *TA20: "Yani biz biraz daha pimpirikliyiz galiba, eskiden daha çok çocuk sahibi olunuyormuş, şimdi maksimum 1-2 çocuk sahibi oluyoruz. Çok çocuk sahibi olmanın verdiği bir de ev hanımları, eskiden annelerin üzerinde eski kadınların üzerinde daha fazla yük varmış, evle ilgili çok fazla çocuk var filan, belki biraz daha az ilgi gösterebiliyorlardı. Biz biraz daha hayatımızı çocuğa odaklıyoruz gibi geliyor. Biraz daha fazla şımartıyoruz gibi geliyor. Sevgi ilgi tabi ki aynı da, ayırabildiğin zaman değişik. Dediğim gibi biz biraz daha fazla şımartıyoruz galiba. Hayatımızın merkezine çocukları koyuyoruz, onlar daha normal bireymişiz gibi davranmışlar bence. Bu neslin çocuklarının şımarık olmasının nedeni bence o, şımartıyoruz (gülerek), eskiden bu günümüze belki de en büyük fark bu bence".*

3.4. İnternet Anneleri ve Takipçilerin Annelik Deneyimleri

Bu bölümde Türkiye'de yaşayan annelerin annelik deneyimlerini beş farklı tema (beslenme, emzirme, uyku, sınırlandırmalar, hijyen ve aktivite) altında ele almaya çalıştım. Bu temalar internet annelerinin çocuk yetiştirme konusunda en çok paylaşım yaptıkları alanlara tekabül etmektedir ve bu nedenle de aynı zamanda annelik

deneyimlerinin en önemli aşamaları olarak değerlendirilebilir. Her bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda, internet annelerinin bu temalarla bağlantılı ne türden paylaşımlarda bulundukları ve takipçilerinden nasıl yorum aldıkları incelenmektedir. İkinci bölümde ise görüşülen takipçi annelerin bu temalara dair kendi deneyimleri ve internet annelerinden bu konularda ne türden bilgi edindikleri ve bunları kendi deneyimleri ile ne şekilde örtüştüklerini anlamaya çalıştım.

3.4.1. Beslenme

Çocuğun beslenmesinin ebeveyn hayatının en önemli kısımlarından biri olduğu çocuk yetiştirenler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Çocukların büyüyüp gelişebilmeleri, yaşamlarını devam ettirebilmeleri ve sağlıklarını geliştirip koruyabilmeleri için besin öğelerinin dengeli ve yeterli miktarlarda alınmasının gerekli olduğu sağlık kuruluşları, devlet kurumları ve uzmanlar tarafından sıklıkla hatırlatılmaktadır (Özçetin vd., 2017; Kobak ve Pek, 2015). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Amerikan Pediatri Akademisi (AAP) bebeklerin 0-6 ay arasında yalnızca anne sütü ile beslenmelerini, altıncı ayda ek gıdalara geçilmesini ve emzirmenin iki yıl daha sürdürülmesini tavsiye etmektedir (WHO, 2013). Organik gıda tüketimi de dahil olmak üzere beslenme rejimlerini düzenlemeye yönelik tüm bu söylemlerin Foucault'nun (2007: 100-118) 'biyoiktidar' kavramına dayandığı da iddia edilebilir. Böylesi bir tartışmanın önemli olduğunu düşünmekle beraber tezin odaklandığı sorunsalın dışında yer aldığı için üzerinde durulmayacaktır.

Bu bölümde sosyal medyayı aktif bir şekilde bilgi alışverişi amacıyla kullanan annelerin için beslenme veyahut 'sağlıklı' besle(n)meden ne anladığını ortaya koymaya çalışacağım. Aynı zamanda internet annelerinin sosyal medyada çocuk beslenmesi ile ilgili olarak neler paylaştıklarını, beslenme ile ilgili olarak sürekli yenilenen bilgileri ne derece sahiplendikleri ve uygulayabildikleri, kendilerinden önceki kuşaktan kendilerine

aktarılmış olan bilgilerden faydalanıp faydalanmadıklarını da göz önünde bulundurarak yorumlamaya çalışacağım.

Beslemek ya da besleyememek işte bütün mesele bu!

Çocuklarının ne yediğine oldukça önem verdiğini vurgulayan anneler, çocuklar için beslenmenin sadece sağlıkları açısından değil yaşam kaliteleri için de önemli olduğundan bahsettiler. Bunu yaparken nelerin çocuklar için zararlı olduğuna da sık sık değiniyorlardı. Görüşülen annelerin yemek konusunda gösterdiği titizlik, internet annesi annelerin paylaşımlarında da kendini göstermektedir. İnternet anneleri de paylaşımlarında beslenme ve ek gıdaya önemli bir yer ayırma ihtiyacı hissetmektedirler. Beslenme ile ilgili paylaşımlarda kaynak göstermeksizin doğru ve 'bilimsel' olduğundan şüphe edilmeyen pek çok bilgi takipçilerle de paylaşılmaktadır. Bebeklerin ilk iki senede nasıl beslenmesi gerektiği ile ilgili bir paylaşımda bulunan İA6, blogunda şu şekilde yazmıştır:

> *"İlk 1000 gün bebek beslenmesinin (gebelikten 2 yaşına kadar) çocuğun ilerdeki bütün hayatını etkilediğini biliyor muydunuz. Obezite, kalp, tansiyon, şekerden tutun da psikolojik rahatsızlıklara kadar yaşamlarını etkiliyor. O yüzden bebek anne rahmine düştüğü günden itibaren ve emzirirken kendi yediklerimize, sonra da ek gıdaya başlayan çocuğun sağlıklı beslenmesine, meyve sebze tüketmeye alıştırmaya çalışmalıyız. Şekerden, tuzdan, paketli gıdalardan uzak tutmalıyız".* [35]

Birçok internet annesi özellikle ek gıda sürecinde yemek tarifleri tavsiye etmektedir. Bu aynı zamanda instagramda ve bloglarda yaygın bir şekilde yapılan paylaşımlardan biridir. Buradaki dikkat çekici nokta ise internet annelerinin sadece yemek tarifi vermekle kalmamaları; kullanılacak malzemeleri de tavsiye ederek neyin sağlıklı neyin sağlıksız olduğu konusunda da bir standart belirlemeleridir. Ayrıca tek tek hangi besinin 'en sağlıklı' nasıl tüketilebileceğine dair uzman görüşlerini alan internet anneleri bu bilgileri de takipçileriyle paylaşmaktadırlar. Anneler arasında anne sütünün devamında hangi sütün verilebileceği, üstüne en çok tartışılan beslenme konularından

[35] http://yoncakunacav.com/2016/11/30/ek-gidaya-baslamak/ Erişim tarihi: 29 Ocak 2018

birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda İA2 çocuğuna sağlıklı süt içirtmek için beslenme uzmanına sormuş olduğu soruları ve bu bilgileri edindikten sonra süt ile ilgili hiç bilmediği veya bugüne kadar süte dair doğru bildiğini zannettiklerini şu ifadelerle paylaşmıştır:

> *"M***'nin 6 aylıktan itibaren ek gıdaya geçince, sadece keçi sütü yoğurdu almasına çok dikkat etmiş ve inek sütünden yoğurt tüketiminden uzak durmuştum. Meğer keçi sütü alamadığım zamanlarda inek sütünden tüketmesi, tüketmemesinden çok daha iyiymiş bunu öğrendim. Bu yeni nesil annelerin birçoğunun yaşadığı bir durum bence".* [36]

Annelerin sıklıkta şikâyette bulunduğu konulardan bir tanesi de son zamanlarda Türkiye'de hazır gıdalarda olduğu düşünülen artış ile ilgili olmaktadır. İA7 ise kendi blogunda hazır et suyu yerine kemik suyunun kullanılabileceğini bir üniversitenin araştırmasını kaynak göstererek anlatmaktadır:

> *"Son yıllarda yapılan birçok araştırma gösteriyor ki kemik suyu hem yetişkinlere hem de bebeklere yadsınamaz faydalar sunuyor. Mesela son olarak okuduğum Harvard Üniveristesi'nde yapılan bir araştırmada kemik suyunun birçok rahatsızlığın gerilemesinde faydalı olduğu ortaya çıkmış".* [37]

Bir başka instagram paylaşımında İA9, seyrettiği bir reklamdan etkilenerek organik yumurta almaya başladığını belirtmişti. Buna istinaden instagramda paylaşmış olduğu bir fotoğrafta masanın üstünde pet şişe içerisinde süt, yoğurt ve yumurta paketi var. Marka yazılmaksızın sergilenenlerin gayet doğal ürünler olduğu ima ediliyor. Resmin altına da şöyle bir not düşülmüş:

> *"Organik gezen tavuk yumurtası buldum sonunda. Her Salı bizim buraya geliyormuş, kapıya kadar teslim. Köy tavuğu, tereyağı, peynir ne isterseniz kapınız kadar getiriyor. Evdeki yoğurt biraz ekşimişti… yeni maya aldım… tatlı olsun yoğurt".*

Bir sonraki postta "Sütü kaynatıp yoğurt mayalamaya yeni sıra geldi" yazıp tencerenin fotoğrafını paylaşmıştı[38]. Yukarıdaki örnek aslında hem anneler hem de genel olarak özellikle kadınlar arasında son yıllarda giderek çarpıcı hale gelen bir "'doğal'lık" "doğa'ya dönüş" söyleminin bir tezahürü olarak okunabilir. Hayat kalitesinin, bu doğal

[36] http://www.imrengursoy.com/sut-iciyor-musunuz/ Erişim tarihi: 29 Ocak 2018
[37] http://www.begumturan.com/kemik-suyu-hazirlama-ve-dondurma/ Erişim tarihi: 29 Ocak 2018
[38] Hikâye 30 Ekim 2017 tarihte paylaşılmıştır.

besinlerle artacağı varsayılır. Bebeğin saf ve temiz olarak dünyaya geldiği varsayımı bedenin içine beslenme yolu ile girecek olanın da saf/temiz olmasını simgesel olarak dayatır. Sosyal medya söz konusu olduğunda da "organik" besin tüketmek, bilinçli anne olmanın vazgeçilmezlerinden biri olarak göze çarpmaktadır. Organik ürünlerin öncelikli olmasında öne sürülen neden 'sağlıklı' oldukları varsayımıdır. Tüketiciler, yiyecek üretimindeki kimyasallardan uzak durmak için organik ürünler almak istemektedir. Gıda teknolojilerinin gelişmesiyle beraber özellikle hazır gıdaların raf ömrünü uzatmak için kullanılan ve bir açıdan teknolojinin nimeti olan koruyucu maddeler bu trend içerisinde bir anda istenmeyen, zararlı, insan yaşamını tehdit eden maddelere dönüşmüşlerdir. Organik gıda tüketimi genellikle, aktif çevrecilik, vejetaryenlik ve alternatif tıp içeren, alternatif yaşam tarzı ile de alakalıdır (Hughner vd., 2007). Araştırma esnasında görüşülen annelerden yola çıkarak adeta bir moda olarak nitelendirilebilecek olan bu "organik" furyasına belirli bir mesafe ile yaklaşan anneler de yok değildi. Her daim "organik" gıda peşinde koşan annelerin bu arayışlarının gereksiz ya da saçma olduğunu düşünen anneler de vardı. Mülakat gerçekleştirdiğim anne takipçilerden TA16 bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade ediyordu:

> *"Çok dikkat etmeye çalışıyorlar, her şeyi organik alıyorlar filan, bana gereksiz geliyor çünkü her şeyi organik yediremeyeceğim ben bu çocuğa belki altı ay sonra değişecek her şey. Bir restorana gidiyoruz nerden bileceğim organik bir şey mi, o çocukta orada yiyecek yani elbet bir gün. O yüzden onları didik didik didik etmelerini garipsiyorum".*

Çocukların kötü beslenme alışkanlıkları edinmesinde sosyal medyanın olumsuz etki edeceğini düşünen annelere de sıklıkla rastlanmaktadır. İçinde gizli abur cubur reklamlarının yer aldığı youtube videolarını göstermeyen anneler olduğu gibi, takipçilerinin çocuklarına 'bulaşıcı' etkide bulunmaması açısından çocuklarının abur cubur yerkenki video veya resimlerini paylaşmamaya özen gösteren internet anneleri de var. İA15, *Evo Angel* adlı dergiye verdiği röportajda:

> *"Ben cips yemeyi seviyorum. Oğlum da çok seviyor. Ara sıra yemesine izin veriyorum. Ama sosyal medyada cips zararsızdır, çocuğunuza korkmadan cips yedirebilirsiniz diyemem. Beni takip eden çoğu kişinin tahlil yeteneği olduğunu biliyorum, ben yedirin*

desem de yedirmeyeceklerdir ama yeni ziyaretçiler için bu bir risk oluşturuyor. Ben bu riski almayı doğru bulmuyorum (Demirciyan, 2017: 63)".

Diyerek paylaşımda bulunurken bu türden bir sorumluluk hissettiğini dolayısıyla da 'zararsız' olmadığını düşündüğü cipsi yerken çocuğunun herhangi bir fotoğrafını paylaşmaktan kaçınacağını belirtmiştir. İnternet annelerinin paylaşımlarından yola çıkarak çocuklarına neler yedirdiklerini sosyal medya aracılığıyla yansıttıklarına göz attığımızda; kahvaltı, öğlen yemeği, akşam yemeği ve ara öğünlerdeki atıştırmalıklarına kadar neredeyse çocukların ağızlarına giren her besinin paylaşıldığına, ana öğün ve ara öğünlerin içeriğinin detaylı bir şekilde oluşturulduğuna ve uygulanmaya çalışıldığına tanık oluruz. Aslında bu paylaşımlarda gösterilmek istenen başka bir deyişle övünülen farklı farklı noktalar vardır. Annenin ne kadar bilinçli olduğundan, çocuklarının ne kadar iştahlı olduğuna ve yemek seçimi yapmaksızın kendi kendine yiyebildiğine kadar satır arasında verilmek istenen pek çok mesaj olabilir. Bunun yanı sıra sosyal medya bu videolarla annelerin ne kadar titiz ve özverili anneler olduklarını ve ne kadar çeşitli ve lezzetli yemekler yapabildiklerini gösterebildikleri bir platform haline de dönüşmektedir. Bu bağlamda ben de instagramdaki genel paylaşımları ve yirmi dört saat içerisinde otomatik olarak silinen hikâyeleri gözlemleye çalıştım. Paylaşılan hikâyeleri tercih etmemin bir sebebi de genel paylaşımlarda ürün reklamlarının daha sık olmasından kaynaklanmaktadır. İnternet annelerinin gündelik hayatlarında nasıl bir beslenme programı tercih ettiklerini göstermesi açısından hikâyelerin daha iyi referans olabileceğini düşünüyorum. Buna ek olarak, çocukların beslenme tarzlarının yaşa göre değiştiğini de göz önünde bulundurarak yorumlarıma çocukların yaşını da eklemeye çalıştım.

İA24 paylaşımında bebeğinin kahvaltı tabağını elinde tutarak, mama sandalyesinde bekleyen bir yaşındaki kızını gösteriyor. Tabakta mücver, peynir, zeytin,

domates ve tahin pekmez var.[39] Burada bebeğe güzel bir kahvaltı nasıl hazırlanır onu gösteriyor. Diğer bir paylaşımda ise İA24, su dolu pembe leğen içinde ıspanak, su şişesinin içinde yoğurt yapacağı süt, karnıyarık yapacağı patlıcan, bıçak ve kesme tahtasının fotoğrafını paylaşmış. Şu an yemek pişireceğini gösteriyor ve altına "Öğle yemeği h***(İA24'ün çocuğu)'a ıspanak. Akşama karnıyarık. Arkadaki arkadaş yoğurt olmayı bekliyor" diye yazmıştır. Sonraki paylaşımında ise bebek tabağında pişmiş ıspanak, mantı, içinde portakal suyu olan çay bardağı resmini paylaşmış ve "Ispanağın yanına bu sefer mantı yaptım. Portakal mandalina sıktım" diye yazarak çocuğunun muhtemelen dengeli beslenmesi için ne kadar uğraştığını gösteriyor.[40]

İA2 ise masada kahvaltı çeşitlerini göstererek pijama giyen oğlunun kahvaltı yaptığı bir videoyu paylaşmış. Masada çay, domates, çeşitli peynirler, zeytinyağı, zeytin, reçel, ceviz ve salatalık var. Oğlunun tabağında da salatalık, domates, soyulmuş mandalina ve omlet var. Oğlu çatal ile omlet yerken bir yandan da annesi ve babası ile konuşuyor. Açıklamada "İyi pazarlar. Günün nasıl geçti diyor:) Her zamanki yemek masası sohbeti" diye gülen emoji ile yazılmış.[41] Burada da zengin bir kahvaltı masasını ve ailece sohbet eşliğinde yapılan huzurlu bir pazar kahvaltısını gösteriyor. Başka bir paylaşımda İA2, üç yaşındaki oğlu ve onun erkek arkadaşını mutfaktaki masada yan yana oturup pankek yerken videoya çekmiş. Masanın ortasında dört tane reçel var ve oğlu pankeke kaşık ile reçel sürüyor. Arkadaşı da pankeki elleri ile yiyor. Açıklamada "Başbaşa pankek yemek istediler" yazmış ve annesi "Çok romantik yemekler" deyip dalga geçmiş.[42] Çocuğunun yardımsız reçeli sürüp yiyebildiğini ve iki çocuğun da yaramazlık yapmadan doğur düzgün yemek yiyebildiğini ima ettiği söylenebilir.

Kahvaltıda bebek sandalyesinde oturan bir yaşındaki kızı, beyaz tabağının

[39] Hikâye 16 Aralık 2017 tarihte paylaşılmıştır.
[40] Hikâye 29 Aralık 2017 tarihte paylaşılmıştır.
[41] Hikâye 24 Aralık 2017 tarihte paylaşılmıştır.
[42] Hikâye 24 Şubat 2018 tarihte paylaşılmıştır.

içindeki kesilen salatalığı yanında çatal olmasına rağmen çay kaşığı ile yemeğe çalışıyor. İA28 açıklamada "diyetteyken ben" diye yazıp espri yapıyor ve çocuğunun sebze ile beslendiğini gösteriyor.[43] Bir buçuk yaşındaki çocuğunun makarna yerkenki videosunu paylaşan İA23, "Bazen çok geç uyanıyor evde yemek olmuyor o an bir kâse tarhana üstüne bir tabak makarna beni kurtarıyor" diye açıklama yapmış. Çocuğu masada oturup bazen annesine bakarak "Aaa" diye ses çıkartıyor sonra kendi kendine bebek çatalı ile makarna yiyor.[44] Burada da kısa bir zaman içerisinde çocuğuna pratik ama sağlıklı bir yemeği nasıl çıkartabildiğini ve çocuğun da küçük olsa bile kendi kendine yemek yiyebildiğini gösteren bir anne var. Başka bir gün yine İA23, çocuğunun brokoli yerken bir videosunu paylaştı. Çocuk ağzını kocaman açarak haşlanmış brokoli yiyor. Sonra çiğneyerek siyah renkli bir içeceği içiyor. İA23 "iki gündür ilk kez yemeğe başladı" yazıp şükreden elleri emojisini sonuna koyup durumdan hoşnut olduğunu ima ediyor.[45] Sebzeyi özellikle çocukların zor yediği kabul edilen bir durumdur, bu nedenle brokoli veya ıspanak gibi sebzeleri çocuklara/bebeklere yedirebilmek bir başarı olarak paylaşımlarda yerini alıyor.

Dört yaşındaki bir erkek çocuk televizyon izleyerek çorba içiyor. Videoya çeken İA1 "Güzel olmuş mu?" diye ona sordu. Oğlu annesinin yüzüne bakıp "Evet, bu çorbayı çok seviyorum!" dedi. Sonra yine televizyonu izlemeye devam etti. "Sonra kek de yapalım mı birlikte?" diye İA1 sorunca televizyon izlerken evet dedi. Burada İA1 güzel yemek yaptığını ve beraber kek yaparak birlikte zaman geçireceklerini işaret ediyor. İA24'ün paylaştığı fotoğrafta mama sandalyesinde bir oyuncak ve beş gözlü olan bebek tabağının içinde bebek suluğu, kaşık, makarna ve kıymalı kabak var. Açıklamada bu şekilde yazdı. "H***(İA24'ün çocuğu)a ne yedirdiğimi çok soran var. Bugün kıymalı kabak ve makarna var akşama da ıspanak kavurması yapacağım. Her gün sebze

[43] Hikâye 28 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.
[44] Hikâye 6 Aralık 2017 tarihte paylaşılmıştır.
[45] Hikâye 4 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.

yedirmeye çalışıyorum. Çok çok yemese de yiyor yavaş yavaş alışıyor gibi zamanla göreceğiz ama vazgeçmiyorum inşallah sever".[46] Yine burada da sebze yedirdiğine ve çocuğun da yiyebildiğine yapılan bir vurgu dikkat çekiyor.

İA5 evdeki akşam yemeğinde karşılıklı oturan iki oğlunu balık ve salata yerken videoya çekip paylaşmış. Beş yaşındaki büyük oğlu annesine "Benim salatam bitti!" diyor. İki yaşındaki küçük oğlu televizyon izleyerek balığı eli ile yiyor. Camın yansımasından İA5'in yanında onun eşinin oturduğu anlaşılıyor.[47] Ailece sağlıklı beslendiklerini gösteriyor. Masada küçük parçalara ayrılmış somonu çatalla yiyen çocuğunu videoya çeken İA23, ona " Güzel olmuş mu? Mis gibi de!" diyor. Çocuğu somonu çiğneyerek" Misss" diyor.[48] Bu on beş saniyelik video çocuğun balığı kendi kendine yiyebildiğini ve internet annesinin yapmış olduğu lezzetli yemeğe bir gönderme olsa gerek. Sebzenin akabinde sağlıklı yemek yiyor olmanın bir diğer göstergesi de balık tüketmek olarak anlaşılmaktadır.

İnternet anneleri çocuklarının yemek yerken bol bol videolarını ve fotoğraflarını çekip paylaşmaktadırlar. Uzmanlar yemek yeme becerisinin çocuğun kendini yönetebilmesi yolunda attığı önemli bir adım olduğunu söylemektedir (Yavuzer, 2005). İnternet annelerinin instagramda çocuklarına kolay yemek yedirdiklerini göstererek bundan övünç duymaları yine instagramın genel paylaşımından ve hikâye kısımdaki paylaşımlardan anlaşılmaktadır.

Üç erkek çocuğuna sahip olan İA8 kahvaltıdayken videoya çekmiş. Üç oğlu masada oturuyor. Tabakta salatalık, domates, ekmek ve yumurta var. Dört yaşındaki ortanca oğlu ve iki yaşındaki en küçük oğlu ekmeğin arasına yumurta koyuyor. Yedi yaşındaki en büyük oğlu sandalyenin üzerinde dizlerini toplayıp sadece ekmek yiyor.

[46] Hikâye 5 Aralık 2017 tarihte paylaşılmıştır.
[47] Hikâye 13 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.
[48] Hikâye 5 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.

Onun tabağı bitmek üzere. Videoda İA8 kalp emoji koyup ve "Günaydın" yazmış.[49] Başka videoda en küçük oğlu etli kuru fasulyenin suyunu büyük bir kaşıkla içiyor. Biraz sonra annesinin videoya çektiğini fark edip kameraya gülüp dilini çıkartıyor. Sonra parmağını kuru fasulyeye daldırıp parmağını yalamaya başlıyor. Açıklamada "Kaşık güzel şey ama parmaklar daha tatlı" diye yazılmış.[50] İA8 üç oğlunun hep kendi kendilerine yemeklerini yiyebildiklerini videoda gösteriyor. Çoğu çocuk kendi kendine yemek yemekte zorlandığı için onun çocuklarının yiyebildiğini görmek takipçileri de şaşırtıyor. Takipçiler bunu nasıl başardığını merak ediyorlar. Gelen soruları şu şekilde yanıtlıyor İA8:

> *"Yemiyorlarsa yemesinler seçenek sunmuyorum. Onlarda yiyor. Yemezlerse gerçekten beğenmediklerini anlarsam ara öğün daha doyurucu birşey yapıyorum".*

Ona cevap olarak takipçi "Başarması güç bir tutum. Kutluyorum sizi" diyerek tebrik etti. Anne takipçiler bu şekilde sosyal medyada kendi çocuklarının yapamadığı şeyleri açıklayıp, türlü sorular sorup, internet annelerinden tavsiyeler almaktadır.

Bu tür paylaşımların yanı sıra tersine yemek yedirmekte zorlandığını söyleyen internet anneleri de vardır. Hatta yemek yedirmeyi anneliğinde en sevmediği şey olarak blogunda açıklayan internet annesi de var:

> *İA10: "Ben miyim tek bu işten nefret eden bilmiyorum ama bebek-çocuk beslemek bu hayatta en çok zorlandığım işlerden biri. Annem yanımda olunca otomatik olarak görev onun oluyor. Soramıyor bile, K***(İA10'un çocuğu) ne yesin, nerede yesin, nasıl yesin? 'Ne yaparsan yap, istemiyorsa da yemesin, çok ısrar etme' diyorum. Zaten ısrarcı bir anne olmamıştır asla. Ama ne yapar eder, oyunlar, şarkılar, türkülerle yemeği yedirir benim annem. Belki de K*** -çok aç olduğu anların dışında, benim stresimi hissettiğinden huysuzluk yapıyor ve yemek saati her ikimiz için de sıkıntılı geçiyor ve hatta geçmiyor. Acaba aç mı kalıyor, yeterli beslenemiyor mu, diye de düşünmüyor değilim zaman zaman. Babası bile benden daha iyi besliyor sanki. Tabi S***(İA10'un eşi) 7/24 ona bakmaya başlasa üçüncü öğünde pes edebilir".*[51]

İA10 içinde bulunduğu durumu bu şekilde açıklayıp kendi blogunda neden çocuğuna güzelce yemek yediremediğini kendine "Niye?", "Nedir bu beslenme

[49] Hikâye 21 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.
[50] https://www.instagram.com/p/BY58H_uB2xj/ Erişim tarihi: 30 Ocak 2018
[51] http://www.slingomom.com/aile-2/anne-baba/anneligin-en-sevmedigim-seyi-yemek-saatleri/ Erişim tarihi: 31 Ocak 2018

sorunumuz?", "Peki ne yapmalı?" gibi sorular yönelterek sorgulamaktadır. Yorumun hemen altına da tavsiyeler sıralanmış. Başka internet anneleri da onun gibi yemek yedirirken çocukların yaramazlık yaptığını veya ağladığını videoda göstermektedir.

Mülakatta görüştüğüm internet annelerinden biri de çocuğuna yemek yediremediği için kendisini yetersiz hissettiğini söyledi. Ama çok üzülerek değil, gülerek pozitif bir şekilde anlatmaya gayret ediyordu durumu:

> *GİA3: "Yani yemek yemek istemeyebiliyor bazen yaptığım şeyleri, acaba ben yapamıyor muyum diyorum, çünkü okulda yiyormuş aynı yemekleri. Ama ben evde yaptığımda yemek istemeyebiliyor ya da çok zor yiyor, üzülüyorum. Dayakla falan dermişim. Nasıl çözüyorum, başka bir yemek yapıyorum, bir şekilde karnını doyuruyorum, o şekilde çözmeye çalışıyorum. Ruhsal olarak bir eksiklik hissetmiyorum, fiziksel olarak bir eksikliğim var yemek yapma konusunda".*

Bu sorunu sosyal medyaya da taşıdığını söylenen GİA3, takipçilerinden gelen önerilere de çözüm bulmaya çalıştığını söyledi.

> *"Storyde mesela geçen gün paylaştım, bezelye yerken onu. Önerilerde bulunuyorlar. Benim kızım balıktan nefret eder. Mesela şey önerdiler bana, kokmayan bir balık çeşidi yap, balık çorbasını önerdiler. Onu yer dediler, şimdi onu deneyeceğim".*

İnternet annelerinin instagram üzerinde çocuklarına yemek yedirirken paylaştığı videolar ara sıra takipçilerden olumsuz yorumlar gelmesine de neden olabiliyor. İA5, bağırarak ağlayan iki yaşındaki oğlunun ağzına erik tutup "Isır, ısır. Komple veremem" diyor. Bir yandan çocuğun ağzından salyası akıyor. Anne, eriği çocuğunun ağzından bir kez daha çıkardıktan sonra oğlu annesinin elinden kapıp bütün bir eriği ağzına attı ve ağlaması durdu. İA5 "Ama öyle olmaz. Isır. Isır, öyle olmaz" deyip ağızından eriği almaya çalışıyor. "Çıkartır mısın onu ağzından? Hemen!" diye biraz ifadesini sertleştirse de, oğlu eriği ağzından çıkarmadı. İA5 yanaklarından sıkarak çıkarttırmaya çalıştı. Oğlu mutlu bir şekilde güldü ama hala eriği çıkartmıyordu.[52] Bu paylaşımın altındaki yorumlarda: "Çok tatlı!" "Benim çocuğum da aynı şeyi yapmak istiyor" yazanlar varken İA5'i eleştirip başka bir deyişle anne utandırma yapanlar da oldu. Bu yorumlar annenin,

[52] https://www.instagram.com/p/BVScxcnjgf7/ Erişim tarihi: 1 Şubat 2018

çocuğun boğulma tehlikesinin farkında olamayacak kadar bilinçsiz olduğunu ifşa etmeye çalışan yorumlardı. Yapılan yorumlardan örnekler vermek gerekirse:

> *"Belli ki çocuk görmüş ve istemiş ama suç görende değil gösterende annesi belliki almaya uraşmiş ama ne kadar da alsa o daha çok istiiçek ve daha çok agliyaçak çoçuk görmüş bile olsa minik parçalara kesip verebilirdiniz çocuk yutmadi umarim ama yutmuş olsaydi bogzunda kalabilirdi çoçuklariniza bukadar buyuk meyveler vermeyin".*

> *"Video cekmek icin dahi butun seklinde agzina almasina engel olmalisiniz. 1 saniyede bogazini tikar".*

> *"Çocuğu ağlatacağına elindeki kamerayi birak cekmeyi çocuğa yedir Allah korusun ya bi anda kaçsa boğazına yazık değil mi çocuklarinizi bu kadar kamera ekraninda tutuyosun nazar değer Allah korusun maşallah oğlunuza Allah'im nazardan saklasın".*

Takipçilerden bazıları da "Anne utandırma" yapan yorumlara karşılıklar yazmış. Bu yorumlarda da olumsuz yorumlara karşı eleştiriler getirilmiş ve video çeken anneye destekte bulunulmuş. İA5 ise her ne kadar bu paylaşımına gelen yorumlara cevap vermemiş olsa da sonraki paylaşımında oğlunun bir buçuk yaşındaki başka bir videosunu paylaştı. Videoda oğlu bir lokantada sert bir et parçasını yemeye çalışıyor. Resmin altındaki açıklamada:

> *"yakın zmn #tbt ile E***(İA5'in çocuğu)'nin erik videosunun yorumlarında saçmalayanlara toplu cevaptır, arz ederim. Herkes kendi vesvesesini kendine saklasın plz,ben kendi çocuklarımın neyi nasıl yapacağını ya da nasıl yapamayacağını sizden daha iyi biliyorum takdir edersiniz,kaldı ki eriği ağzına sokuşturup terketmedim. sonra bana F***(İA5) oğlum kızım yemek yemiyo napalım demeyin, siz kendi korkularınız yüzünden çocuğunuzun eline bişey vermezseniz rüyasında mı öğrenecek çiğnemeyi yutmayı ya da siz ağzınızda çiğneyip vern oldu mu tişikkirlir. Kibbaaaay".*[53]

sözleriyle oğlunun altı ay öncesinde dahi eti çiğneyebildiğini dolayısıyla erik konusunda bir sıkıntı yaşamayacağını agresif bir dil kullanarak ve bu konuda olumsuz yorumlar yazan takipçilerine hadlerini bildirmek üzere bir açıklama yazmaktan geri kalmamıştır. Bu tür atışmaların takipçi sayısını artırmaya yönelik bir strateji olup olmadığı ise tamamen tartışmaya açık bir konudur.

Mülakatta görüştüğüm anne takipçilerin çoğu sosyal medya üzerinde beslenme tavsiyeleri ile ilgilendiklerini ve özellikle de yemek tarifi önerilerini aldıklarını söylediler.

[53] https://www.instagram.com/p/BVXWD1tgNcF/ Erişim tarihi: 1 Şubat 2018

Örneğin, çocuğu küçükken internet annelerinden yardım alan TA2, çocuğunun yemeklerini pişirme, çocuğuna daha sağlıklı yemekler hazırlama ve çocuğunun beslenmesi ile ilgili sosyal medyadan daha çok yararlandığını ifade etmiştir. Özellikle ek gıda ve katı gıdaya geçiş sürecinde çocuklara daha fazla seçenek sunabilmek adına pek çok tavsiye aldığını dile getirmiştir. TA20 de her ne kadar internet annelerinin yaptığı reklamlardan hoşlanmasa da bebek yemekleri tarif eden hesapları takip ettiğini ve bunları değerlendirdiğini belirtmiştir.

> *"Annelik üzerine tam değil de bebeklerin düzgün beslenmesi, emzirmenin faydaları, şunu yiyin bunu yemeyin, internetten o konuda özellikle sosyal medyadan çok destek aldım".*

TA10 ise çocuğu küçükken aynı şekilde beslenme ile ilgili sosyal medyadan bilgi aldığını söyledi.

> *"Fikir veriyor bir tecrübe gibi, yaşayanları görmüş olmak da yaşamış kadar insana destek sağlıyor, bu tarz şeyler. Ya da işte çocuklar küçükken mesela özellikle bir tane site var, çocukların beslenmesi ile ilgili öneriler aylara yönelik şeyler veriyor. Bu ayda şunlara başlayabilir, bu ayda bunları yiyebilir, şu yemeğe bunları bunları katabilirsiniz, şunları verebilirsiniz tarzı onlardan faydalanıyordum fikir alıyordum".*

Buna ek olarak TA10, reklam yapmayan takipçi sayısı az olan anneleri daha çok güvenerek takip ettiğini de belirtmiştir. TA14 de beslenme ile ilgili konularda internet annelerinin yazdıklarının tandık gelip hoşuna gittiğini fakat her şeyi de okuyup uygulayamadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

> *"Aşağı yukarı akranlar yani 1-2 ay aralarında var hep takip ettiğim annelerin çocuklarıyla. Onların tepkilerini gözlemek hoşuma gidiyor. Mesela A***(TA14'ün çocuğu) biraz daha, benim biraz takıntımdan dolayı daha geç çatal bıçak tutmaya başladı. Çoğunlukla ben besliyorum hala. O zaman anne güdüsü olarak daha çok doyduğunu hissediyorum ama aslında öyle olmadığını da biliyorum içten içe. Okuyup da yapamadıklarımdan biri bu".*

Birçok takipçi anne beslenme önerilerinden faydalandığını söylerken, TA15 gibi internetteki bilgileri güvenilir bulmadığı için yemek tariflerini veya önerileri dikkate almadığını bu konuda mümkünse uzman görüşlerini almayı tercih ettiklerini vurgulayan anneler de var:

"Sosyal medyadan veya bloglardan ilaç tavsiyesi gibi şeyleri pek okumuyorum. Yemek tavsiyesi, ilaç tavsiyesi vs. O tarz şeylere güvenmiyorum çok. Çünkü çok fazla bilgi kirliliği olduğu için. O gibi durumlarda genellikle doktora soruyorum".

Günümüz Türkiyesi'ndeki anneler hakkında sorduğumda kahkaha ile gülerek "Hasta onlar hasta!" diyen TA18, annelerin beslenme konusunda bazen gereksiz titiz davrandıklarını kendi yaşadığı bir durumu anlatarak örnekledi:

*"Hasta derken her şeyi çok didikliyorlar. Geçen O***(TA18'in çocuğu) daha küçüktü, O*** dişlerini, çubuk kraker var ya, onlarla çıkardı küçücük çocuk. Parka götürdüm ben O***'u çok küçük yaştan, altı aylığından beri parka gidiyor. Bir şeyi bilmese bile oradaki çocukları izliyordu. Orada çocuğun bir tanesi ben O***'a çubuk verirken bize baktı, ben de dedim ki sende ister misin, ama önce annesine sordum. Çubuk kraker verebilir miyim? Çok baktı elime yazık. Ay dedi, benimki daha hiç çubuk kraker yemedi. Ondan sonra ben de iyi halt etmişsin dedim içimden. Ama ona saygı duydum. Yedirmek istemiyor olabilir. Ya da şeker çikolata konusunda… Ay hiç şeker sürmedi ağzına, ya da hiç çikolata yemedi. Bu marifet değil. Çocuğa günde on paket çikolata yedirirsen tabi ki bu manyaklık yani. Ama günde bir tane ona yemek sonrası bir sürpriz ya da bir şeye teşvik etmek için belki yaparsan bunu mantıklı karşılayabilirim. Ama yok bunu kendine marifetmiş gibi mesela, hiç tereyağı kullanmadık biz daha ona, hiç tuz vermedik, ya da parka gider parktan daha çıkmadan sırtına havluları sokarlar çocukların, çocuk düşer aklını kaybeder kadın...".*

TA18'in örneğinde gördüğümüz gibi Türkiye'deki anneler çocuklarının pek çok gıdayı tanıması konusunda oldukça titiz ve korumacı davranmaktadır. Sadece çocukların beslenmesinde değil Türkiye'de pek çok insan hazır yemeklere karşı koymaktadır. Bu anlayış Japonya'dakinden oldukça farklı geliyor. Mesela, Japonya'da hazır/dondurulmuş gıda sektörü çok gelişmiştir. Bunların ne kadar sağlıklı veya sağlıksız olduğu ayrı bir tartışma konusu olsa da hazır gıdanın tüketilmesi özellikle çalışan insanlar açısından hayat kurtarıcı olabilmektedir. Türkiye'deki yaşam deneyimime istinaden misafirlere ikramda bulunmanın çok önemsendiğini gözlemledim. Japonya'da önemli bir misafir geldiğinde dışarıda lüks bir lokantaya götürülür. Türkiye'de ise mutlaka misafirler için evde daha meşakkatli yemekler hazırlanır. Dolaysıyla hazır gıdayı kullanmak annelerin çizmeye ya da olmaya çalıştığı 'muhteşem anne' temsilini bozan bir pratik olarak yorumlandığını iddia edebilirim. Sadece anneler değil kadınlar ne kadar çeşitli yemekler yapabiliyor ve organik gıda maddeleri ile bunu gerçekleştirebiliyorlarsa o kadar tatmin

oluyorlar. Dolayısıyla anne blogların da yiyecek üstüne bu tür paylaşımları yapıyor olması bir tesadüf olmasa gerek.

İronik bir biçimde, çocukların hiç abur cubur yemediği de kesinlikle doğru bir gözlem olmayacaktır. Görüşülen internet anneleri de bir şekilde bu tür gıdalardan zaman zaman faydalandıklarını, ödül olarak kullandıklarını belirtmişlerdir fakat 'muhteşem anne' olmak veya yanlış yön göstermemek adına çoğu internet annesi çocuklarına hazır gıda veya abur cubur veriyor olsa bile sosyal medyada paylaşmadığını açıklamıştır. Benim takip edebildiğim kadarıyla reklamlar dışında sosyal medyada çocukların abur cubur yediğine dair herhangi bir paylaşım yapılmamaktadır.

Bu durumun takipçilerden gelebilecek eleştirileri savuşturmak için bir strateji olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle toplum baskısının Türkiye'deki sosyal medyada tezahürü olan anne utandırma gibi olumsuz yorumlar bu kanıyı güçlendirmektedir. Yine Japonya ile karşılaştıracak olursam, Japonya'daki internet anneleri çocuklarının abur cubur yerken çekilmiş fotoğraflarını paylaşmakta bir sakınca görmezler ve fakat bu konuda herhangi bir eleştirel yorum aldıklarına dair bir gözlemim de olmadı. Karşılaştırma yapabilmek açısından bir başka örnek olayı daha aktarabilirim. Instagramda Japonya'da yaşayan bir annenin paylaştığı videosunda iki yaşında bir kız çocuğu sandalyesinde oturup kendi kendine yemek yerken yumurtayı bilerek eli ile burnunun içine koydu. Masanın karışına oturup video çeken annesi gülerek "Hayır hayır burnuna koyma! Ağzına koy" dedi.[54] Türkiye'de yaşayan annelerin bu tarz paylaşımlarına pek rastlamadım. Bunun nedeni çocuklarının münasip bir şekilde yiyemediğini çevrelerinin bilmesini istememeleri ve bir de gelecek onlarca olumsuz yorumdan kaçınmak istemeleri olabilir.

[54] https://www.instagram.com/p/BegpN4SnMlo/ Eişim tarihi: 10 Şubat 2018

3.4.1.1. Emzirme

Uzmanlara göre dünyaya yeni gelen bir bebek için en ideal besin anne sütüdür (Alioğulları vd., 2016; Kültürsay vd., 2014). Dünya Sağlık Örgütü (WHO), bebekler için çok kıymetli olan anne sütünün yaşam süresini ve kalitesini arttırmada önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle uzmanlar bebeklerin en az altı ay sadece anne sütü ile, iki yaşına kadar da anne sütü ve ek gıdalar ile beslenmesini önermektedir (Alioğulları vd., 2016; Kanat Pektaş ve Mutlu, 2016; WHO, 2002). Bu konuda hem sosyal medyada hem de televizyonda çok sık reklam yapılmaktadır. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013 verileri, bebeklerin % 50'sinin doğumdan sonraki ilk bir saat içinde emzirilmeye başlandığını, % 58'inin yaşamın ilk iki ayında sadece anne sütü ile beslendiğini göstermektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2013). Emzirme, Türkiye'de de devlet politikalarıyla desteklenen ve aile hekimleri ve hemşirelerce yakından izlenen bir davranıştır (Alioğulları vd., 2016). 1991 yılından itibaren Sağlık Bakanlığı "Anne Sütünün Teşviki ve Bebek Dostu Hastaneler Programı" nı başlatmış ve anne sütü ile beslemeyi teşvik ederek emzirmenin yaygın hale gelmesini desteklemiştir (Yeşilçiçek Çalık vd., 2017).

Fakat emzirme üzerine yazılan ve feminist eleştirirler içeren literatürde aşağıda anlatılan gibi bir takım karşı argümanlara da rastlanmaktadır:

> "Egemen söylemsel çerçeveler emzirmenin kadınların güçlenmesinin bir ifadesi olduğunu ve çocuk merkezli bu baskıcı ideolojinin emzirmeye dair sosyal politikaları ve beklentiler üzerinde etkili oldukça annelerin merkezden uzaklaştırırken nasıl güçlendirici olabilmektedir diye emzirme ile ilgili uzman reçetelerini sorgulamaktadır (Alburo-Cañete, 2014: 116)".

Kimi feministlere göre kadınların her şeye rağmen emzirmeye zorlanması bir açıdan da faşizanca bir tavırdır. Emzirme ile ilgili söylemler aslında anneliğin kontrolüne dair daha kapsayıcı söylemlerle bağlantılıdır (Wall, 2001: 593). Bu açıdan doğal olanın alanına ve dolayısıyla da sorgulanmaksızın doğru varsayılacaklar listesine emzirme de

eklenir. “Doğal” olduğunun ifade edilmesi bu pratiğin başkaları tarafından gözetlenmesi ve denetlenmesi gerektiği düşüncesini de çağırır ve bu noktada uzmanların tavsiyeleri birer baskı unsuru olarak annelik deneyimine neşter vurur. Doğallık söyleminin akabindeki emzirmenin tıbbileştirilmesi emzirmenin kendisini artık anne/kadınların kendi bedenleriyle bağ kurması açısından övülen bir pratik olmaktan çıkartarak kadın bedenini ve emzirme deneyimini medikal alanın eline teslim eder. Emzirmeye dair yukarıda kısaca özetlenen ve birbiriyle çatışan görüşler çerçevesinde, bu bölümde Türkiye’deki internet annelerinin ve takipçilerin emzirmeye dair anlamlandırmalarına yoğunlaşmaya ve onların emzirme deneyimlerini nasıl ifade ettiklerini ve kuşatıldıkları söylemlere karşı farkında olarak veya olmayarak nasıl bir strateji benimsediklerine odaklanmaya çalıştım.

Birçok internet annesi, instagramda veya bloglarında çocuğunu nasıl emzirdiğini veya nasıl emzirmeyi bıraktırdığını kendi deneyimlerine bağlı kalarak anlatmaktadır. İA18, instagramda çocuğu bir haftalıkken emzirdiği fotoğrafı paylaştı. İA18’e odaklanan fotoğrafta, İA18; makyajsız, saçı dağınık halde ve yorgun yüzünde biraz gülümseme var. Beyaz battaniye ile çocuğunu emziriyor, göğsü açık değil. Fotoğrafın yanına “2014 11 26” diye tarih atılmış. İA18, açıklamada emzirirken bir problem nedeniyle sütünün kesildiğini ama sonrasında süt yaptığı varsayılan bir içeceği sayesinde tekrar sütünün geldiğini ifade ederken bir yandan da bu ürünün reklamını yapmaktadır. Sonrasında ise şu an yirmi iki aylık kızını hala emzirdiğini gururla ifade etmiştir:

> *İA18: “26 Kasım 2014.. T***(İA18’in çocuğu)'im, bitanem 1 haftalık.. Bu fotoğraf harika bir makyaj ve Styling ile kurgulanmış olabilirdi hem de harika olurdu:) Ancak lohusalık dönemindeki kadının ilk haftasında günler ve geceler birbirine karışmıştır ve mutamadiyen o gözlerin açık olması ve huzurla gülümseyerek bakabilmesi de büyük bir şanstır. Neyse gelelim sadede… Doğduğu an itibari ile emmeye başladı benim kızım. Sanki o aylardır emmeyi ben de emzirmeyi biliyormuşcasına kolay oldu bu süreç. Hem de nasıl bir sütüm var anlatamam! En büyük hayalim göğsümde, benimle uyuyor benimle uyanıyor ben ona tek başıma yetiyorum tenimle... Yok böyle bir mutluluk.. Sonra işler sarpa sarıyor.. 4 aylık filan kızım. Bizim için cook üzücü olan ailesel bir takım problemler yaşıyoruz... Zaten Istanbul'da tek yasiyoruz aile büyüğü vs kimsem*

*yok. Sütüm neredeyse gidiyor.. Serbetler, o dönemin meşhur Malt icecekleri, rezene çayları vs hak getire. Hic bir ise yaramıyor. Süt sağma makinesini bırakın elle sıkıyorum bir damla daha süt çıksın diye göğsüm morariyor o derece. Öyle iyi anlıyorum ki mama vermek zorunda olan anneleri... Benim bebeğim mama da kabul etmiyor zaten emzirmekten başka secenek yok. Derken @m***(Emzirme anne içeceğinin hesabı) i kesfediyorum deniyorum. Süt geliyor, artıyor.. Sukrediyorum. İyi ki zamanında karşılaştım da yavruma anne sütü vermeye devam edebildim diyorum. Üzüntülü süreçler devam ettiği zamanlarda, hatta hic bir sey yemedigim icmedigim zamanlarda bile emzirebildim m*** sayesinde. Şimdi emzirmek isteyen ama emziremeyen anne arkadaşlarıma hediye olarak anne sütü arttırıcı m***ı götürüyorum. Nolur kimseyi eleştirmeyin niye emzirmiyor diye. O söyleyemez; siz bilemezsiniz… Sadece deneyimlerinizi paylaşın eğer dinlemek isterse.. Dünya emzirme haftasında benim için bu deneyimi paylaşmak çok önemliydi... Kızım 22 aylık ve hala emziriyorum. Hiç bir zaman hiç bir yerde onu beslemekten çekinmedim. İlk 1 yıl en azından zorlayın kendinizi ve mumkunse 2 yıl emzirin yavrunuzu. Çok şükür bin şükür"*[55].

Bu şekilde İA18, bir yandan emzirmediği için kimsenin eleştirilmemesi gerektiğini açıklarken bir yandan da neredeyse iki yaşına gelmiş kızını ve sütünün kesildiği dönemi reklamını yaptığı içecekle nasıl atlattığını gururla anlatıyor. Blogunda "Memeden (Sütten) Kesme Hikâyemiz" başlığı ile emzirmeyi nasıl kestiğini anlatan İA2 ise önce emzirmenin çok güzel bir duygu olduğunu ve emzirmeyi çok sevdiğini vurgulayarak süreci anlatmaya başlıyor:

İA2: "Emzirebilecek miydim? Sütüm gelecek miydi? Meme ucum çıkacak mıydı? Mememi kavrayabilecek miydi? Hepsi o ilk emmede silinip gitti aklımdan. Emzirmek böyle bir his ise son damlasına kadar emzireceğim sözünü tam o an verdim kendime… Bizim serüvenimiz böyle başladı. Kah acıdan göz yaşları içinde, kah kahkahalarla dolu, kah uyuklayarak, kah ninniler söyleyerek, canını canıma sokarak; acısıyla, tatlısıyla geçirdik 22 ayı.. Ben emzirmeyi seven bir anne oldum. Sınırlama olmadan özgürce emzirdim bebeğimi. Ta ki emilmekten sol meme ucum tahrip olana kadar…".

İA2, emzirmeyi önemseyen anne bakışı ile yazdığı bu blogun sonunda emzirmeyi kesmek için bir sürü araştırma yaptığını ve nasıl memeden kesmeye karar verdiğini anlatmıştır. Burada ise kendi çocuğunun zekâsına güvenerek, verdiği kararı oğluna açıklaması dikkat çekicidir:

İA2: "Kendimi yerine koydum. Çok sevdiğim bir şeyin birden bire çirkinleştiğini, değiştiğini vb. görmek hayal kırıklığına uğratırdı beni. Onu da uğratacaktı. Sonuçta gözünü meme ile açmış, başı her sıkıştığında kendini memeye vermiş, mutluyken,

[55] https://www.instagram.com/p/BLLqgdejQrM/ Erişim tarihi: 25 Mayıs 2018

korktuğunda, her türlü sıkıntısını memede atlatmıştı. Bu yüzden artık anlattığım her şeyi dinleyip, anlayabildiğini de düşünerek yine anlatma yolunu seçtim". [56]

Oysa emzirmek her anne için bu kadar zevkli olmayabiliyordu nitekim İA1 emzirmenin yoruculuğundan ve zorluğundan şu şekilde bahsetmiştir, tabi kendi çocuğunu iki yaşına kadar emzirdiğini de satır arasında anlatabilmenin gurur ile:

*İA1: "Bedenim yorgundu. Zaman doldu sinyallerini alıyordum bir süredir. G*** (İA1'in çocuğu) 2 yaşına girecekti 14 gün sonra ve hem bedenim hem de ruhum artık daha fazla emzirmeyi istemiyordu. 2 sene boyunca hem gündüz hem gece durmadan süt salgılamaya çalışıyordu süt bezlerim. Süt için gereken hormonlar psikolojimi de iyice olumsuz etkilemeye başlamıştı. Hem bedenen hem ruhen artık sürekli yorgun ve mutsuzdum".* [57]

İA1 bu bloğunun devamında nasıl emzirmeyi bıraktığını açıklamıştır, oğlunun ilk meme istediğinde 'üzgünüm, artık meme emmeyeceksin G***cim. Memelerim acıyor, yara oldu ve sen emdikçe canım acıyor" dediğini söyledi. Oğlu elini atıp yakasını açması için "Aç!" diye çekiştirdiğinde İA1, yüzünde en acı ifade ile hayır demişti. Bu deneyimin hem kendisi hem de oğlu için zor ve karanlık bir dönem olduğunu belirtmiştir. İA1 gibi emzirmeyi bırakırken hem bir anne hem de bir kadın olarak nasıl zorlandığını yorum olarak yazan takipçi de vardı:

"Vicdanımın sesine tercüme olduğun için gerçekten teşekkürler... Bende 2 çocuğumu 45 ay emzirdim… Eşim beni bu konuda hiç anlamadı... Büyük kızım için memelere yün sararken küçüğünde salça sürdüm... Bu kocakarı şeylerini yaptım evet utanmıyorum... Çünkü caresizdim...2 gün sonra tekrar istediler... Küçüğü şuan 4 yaşında halen elini mememi tutup uyuyor ve eşim beni suçluyor... Kaldı bu böyle daha geçmez... Yine vicdan yaptırıp memeye dokunmasına kızamıyorum...çok mu güçsüz bir kadınım ben?".

Yukarıda görülen İA1 ve İA2 gibi yaşanmış çocuklarını sütten kesme hikâyesini biriktirip bir yerde anlatan internet anneleri gibi, instagram üzerinde de zaman zaman sütten kesme hikâyesini fotoğraf veya video koyarak emzirmeyi özlediğini anlatan bir internet annesi İA5, çocuğunu memeden keserken nasıl bir yöntem izlediğini de ayrıca paylaşmıştır. O da anlatılarından kesitler sunduğum internet anneleri gibi bir yandan memeden kesmenin kendisinde yarattığı duygusal durumu ifade ederken öte yandan da

[56] http://www.imrengursoy.com/memeden-sutten-kesme-Hikâyemiz/ Erişim tarihi: 11 Ocak 2018
[57] http://karaladigimhayat.blogspot.com.tr/2016/03/memesiz-bir-gece.html Erişim tarihi: 5 Ocak 2018

çocuğunu yirmi beşinci aya kadar emzirdiğini gururla gözler önüne sermektedir:

> *İA5: "Bir süredir gece emmelerini kesmiştik Eg**(İA5'in ikinci çocuğu) ile dün saat 11:26 itibariyle de tamamen bitti… Şimdilik fena değiliz, bence yarın daha güzel bir güne uyanacağız… Bu arada 2 ay vardı 27 aylık olmasına; ama kendimi hazır hissetim[58]".*

Yorumları dikkat çeken bir takipçisi, zor bir süreçten geçtiğini anladığını fakat çocuklarını hiç emziremeyen annelerin olduğunu da hatırında tutarak durumu değerlendirmesini belirterek internet annesinin yaptığı paylaşımı üstü kapalı bir şekilde eleştirmektedir:

> *"Yüzündeki ifadeyi cok iyi anliyorum ama birde bizim gibi sütünüz gelemeseydi kendinizi emziriyorum diye kandirip çocuğunuza sütlü kan verseydiniz nedense insan oğlu doyumsuz hep fazlasını istiyoruz…".*

Paylaşımın altındaki başka yorumlarda çoğu kişi kendi emzirmeyi kesme deneyiminden bahsetmiştir. Bir takipçi "Salça sürmek işe yarıyor, ben saçımdan ufak bi tutam kesip yapıştırmıştım çok işime yaradı :)" diye yorum yapmış. Diğer takipçilerinin yorumlarına cevap vermeyen İA5 "salça sürmek acı sürmek iğrendirmek yanlış, o kadar aşkla yaptığı bir şeyi öyle hatırlaması doğru değil" diye eleştirmiş ve yanlış yapıldığını söylemiştir. Fakat diğer annelerin sorularına hiç cevap vermemiştir.

Bu kişisel instagram sayfasında, anne gruplarındaki gibi takipçilerin birbirleriyle deneyimlerini paylaşıp yazışmaları gözlemlenmiştir. Örneğin, bir takipçi gece emmesini keserse çocuğunu nasıl uyutacağını bilmediğini söyleyip, İA5'e bu konuda nasıl bir yöntem benimsediğini sormuştur. İA5 kendisine takipçisi tarafından sorulan soruya yanıt vermese de diğer takipçiler duruma hemen müdahil oldular. Burada ilginç olan bu yorumların ya da başka bir ifadeyle anneler arası diyaloğun başka bir internet annesinin özel hesabında bile kendiliğinden gerçekleşebilmesidir. Anneler herhangi bir grubun üyesi olmasalar da yorumlar üzerinden anlık iletişimler kurabilmektedir.

Dört gün sonraki paylaşımında İA5 öz çekim ile kendi yüzünün yarısını çektiği

[58] https://www.instagram.com/p/BazWaX0AElB/ Erişim tarihi: 8 Ocak 2018

bir fotoğrafı paylaştı. Bir restoranda çekilmiş fotoğrafta gülümsemeden sanki üzgünmüş gibi ifadesi vardı yüzünde, fotoğrafın altına şu notu düşmüştü:

> *"Ef**(Birinci çocuğu)'ye hamile kalmamla başlayan annelik statüm; emzirirken Eg**'ye hamile kalmam ve sonrasında 4gün öncesine kadar onu emzirmemle birlikte 6 seneden fazladır overdose devam ediyordu... Evet o tarif edilemeyen durumun bir süredir yoksunluğunu da hissediyorum ama bu da başka bir başlangıç. Aslında aramızdaki bağ sadece biçim değiştiriyor... Artık biraz daha kendime bakıcam; mesela perşembe günü ne zamandır yaptırmayı istediğim dövmemi yaptıracağım, Eg**'ye hamile kalmadan önce başladığım su altı sporuna tam gaz devam edeceğim. Belki biraz saç baş alışveriş vs... Bi dakika ya bunalımda mıyım yoksa".* [59]

Fotoğrafa takipçilerden gelen yorumlarda İA5 gibi benzer bir durumu ve duyguları yaşayan anneler onun hissettiklerine destekler şekilde kendi deneyimlerini anlatmaya koyulmuşlardı. Takipçilerden birinin yorumu şu şekildeydi:

> *"Hatırlıyorumda emzirmeyi bıraktığım ilk gün hemen tattoocuya gittim. Sonra gece eşimle dışarıda baya dağıtmıştık ama sonuç gecenin sonunda hön hön ağlayan ben ve nasıl yani ben artık emziremiycekmiyim oğlumu feryatlarım vardı.. yok ya ne depresyonu…".*

Bir diğer takipçi ise aynı paylaşımın altında İA5'e sütünü nasıl arttırdığını soruyordu:

> *"Sütünüz gerçekten çok olduğu içinmi emzirdiniz yoksa eg** istediği için mi? Yani benim 10 aylık oğlum var ve ben tek göğüs emzirmeye çalışıyorum çünkü bir tanesi küçücük kaldı ve almak istemiyor. Diğer göğsümde zaten kocaman değil. Hani bu gerçekten yapı meselesimi yoksa sütünüzü arttırmak için uyguladığınız bir yöntem varmı?".*

İA5, takipçisinin kendisine yöneltmiş olduğu her soruyu cevaplamaksızın sadece naçizane bir tavsiyede bulunmuştu.

> *İA5: "Sütün memenin büyüklüğüyle bir ilgisi yok ama tek göğüs emzirmeye devam ederseniz diğer göğsünüzdeki süt üretimi azalacaktır. Bebeğiniz bu sefer az geldiği için emmek istemeyecek bence en azından geceleri onun emmek istemediği memenizi verebilirsiniz".*

İA5'in çocuğunu emzirmeyi bıraktıktan sonraki süreçte paylaştığı memeden kesme hikâyesini anlatan videolar bir mini dizi tadında birkaç gün daha devam etti. Bu videolarda İA5, ara ara takipçilerini durumun gidişatından haberdar ediyordu ve yine

[59] https://www.instagram.com/p/Ba7Bwf2gUsH/ Erişim tarihi: 5 Şubat 2018

takipçilerden memeden kesmeye dair bir sürü soru ve yorum gelmeye devam ediyordu:

> *"Memede uyuduğu için tam bir cinnet hali olmuyor mu uykular? Daha 6 ay var normalde bırakmamıza ama deli gibi düşünüyorum. Bu düşkünlük hem çok güzel hem çok ürkütücü. O uykulara memesiz nasıl dalınacak? Gece uyuduğunda memesiz nasıl uykuya devam ettirilecek? Çok düşünceliyim".*

> *"Merak ettiğim sey memeyi bıraktıktan snra gece uykusu düzene grmeye başladı mı. Uyanmalar btecek gbi mi. İştahı daha da artar mı? Bi de uykuya meme ile gecemediği için öğlen uykusunu bırakır mı acaba?".*

> *"Emmeyi bırakınca süt hemen kesilmiyor bir kere mastit oldum korkuyorum bırakmaya 21 aylık olduk siz bu durumla nasıl başa cikiyorsunuz acaba dolgunluk sertlesme olmuyor mu göğüste?".*

> *"Keşke ağlamadan, onu kırmadan, mahrum bırakıyor gibi hissetmeden bir yolu bulunabilse. Haksızlık edicekmişim gibi geliyor bana. En çok bunu düşünüyorum".*

Herhangi bir konunun 'uzmanı' olduğunu iddia etmemesine rağmen bir internet annesinin memeden kesme hikâyesinin takipçiler tarafından bu kadar ilgiyle izlenmesi ve soru yağmuruna tutulması açıkçası ilginç gelmişti. Bu soruların her biri İA5 tarafından cevaplanmasa da başka takipçiler bir şekilde cevaplamayı kendilerine görev edindiler.

Mülakat yaptığım takipçi anneler de tıpkı internet anneleri gibi emzirmenin ne kadar önemli olduğunu dile getiriyorlardı. Emzirirken çocukla kurulan bağı anlatan TA1 emzirme deneyimini duygulanarak şu şekilde anlattı:

> *"Bence en güzeli emzirmek... Çok hoş bir duygu. Onun gözleri sana bakıyor. Göz göze bakıyorsun. İşte minicik elleri sana dokunuyor. Ve senden besleniyor. Bu çok ayrı bir şey bence. Bana hissettirdiği duygular çok yoğundu. Emzirmeye başladıktan sonra bebek ile bağım daha da kuvvetli bence, arttığını düşünüyorum".*

İnternet annelerinde olduğu gibi, görüşülen anneler arasında da emzirmenin ne kadar güzel ve özel olduğundan bahseden anneler olduğu gibi emzirme ile ilgili kendini yetersiz hisseden anneler de vardır. Ama işin ilginç tarafı sonunda bir şekilde –en azından benim görüştüğüm ve takip ettiğim annelerde- hepsinin sonunda emzirebilmesiydi.

> *TA18: "Ben bir emzirme döneminde sıkıntı yaşamıştım. İşte hani çocuğu doyuramıyorum, besleyemiyorum. İlk başlarda süt biraz yavaş geliyor ya işte herkes te bir şeyler söylüyor. Şöyle yap böyle yap. O zaman bir sıkıntı yaşamıştım. Onu atlattık sonra bol bol sütümüz geldi çok şükür".*

Çocuğunun emmemesinden dolayı kendisini çok yetersiz hisseden TA3, ilk başlarda yaşadığı sıkıntılara rağmen emzirme ile ilgili sorunlarının zamanla çözüldüğünü ifade etmiştir:

> *TA3: "Emzirmek çok zor. Çocuk ilk geldiğinde ememiyor. Emmeyi beceremiyor. Ama doktorlar sürekli emzirmelisin yoksa çocuk emmeye başlayamaz ve mamaya mahkûm kalırsın, o yüzden sürekli emzir diyorlar. Çocuk emmiyor, göğüslerin yara oluyor. Ondan sonra çok zorlandım ama başardım. Çocuk büyüyünce o emmeye alışıyor zaten. (Yetersiz hissettiği zaman) Oluyor. Mesela, çocuk azıcık kilo almadı gibi görüyorsun, ben yetersizim diyorsun demek ki benim sütüm yok. Kendin bakıyorsun çocuk zayıf kaldı gibi geliyor sana. Ya da tartılıyor çocuk doktor muayenesinde doktor "Kilo almamış. Daha çok emzirmen lazımdı". diyor. Öyle durumlarda diyorsun ki çok yetersiziyim. Daha kendime bile bakamıyorum. Bak, çocuk aç kalmış. Çocuk benim yüzümde aç, diyorsun. Birde yalnız kalmak istemiyorum çocuğa bakamadığımı düşünüyorum. Yetersiz olduğumu düşünüyorum".*

Yetersizlik duygusunu bu sözlerle ifade edip, annesinin desteği ile bu meselenin altından kalktığını belirtti. Emzirme konusunda bir başka başarı hikâyesi de ikizleri olan TA6'dan gelmişti:

> *"Mesela ikisini aynı anda emzirmeyi başardım, yastıkları koyup birini bu tarafta diğerini bu tarafta aynı anda emdikleri için aynı anda doyuyorlardı. Bu yüzden benim rest timeda daha fazla oluyordu. Yoksa birini doyurup uyutuyorsun, sonra birini doyurup uyutmak zorundasın sonra öbürü uyanıyordu ama bu işi aynı anda yaptığın zaman aynı anda uyuyorlar, aynı anda yemek yiyorlar, öyle çözümler buldum".*

Görüştüğüm annelerden birkaç tanesi sosyal medyadan emzirme ile ilgili bilgiler alabildiğini ve bu bilgilerin faydasını gördüğünü belirtti. Bunlardan biri de TA7. Başka konularda sosyal medya üzerinden yapılan önerileri güvenilir bulmadığı halde emzirme konusunda çok faydalı bulduğunu açıklamıştı:

> *TA7: "Doğum öncesi doğum sonrası bebek emzirme ile ilgili çok güzel yazılar paylaşıyor. Onu takip ediyorum. Yani o hoşuma gidiyor benim. Güzel şeylerden bahsediyor. Faydalı bilgiler veriyor. Mesela anne sütünün çok değişik faydasının olduğu bilgileri paylaşıyor, benim hiç bilmediğim. Mesela içeriği, ne kadar zaman ne kadar emzirilmeli, hangi zamanda sütünün faydası nasıl olur. Onu takip ediyorum. Hoşuma gidiyor".*

Ve tabi tüm bu başarı öykülerine ek olarak emzirmenin sosyal medyada yansıtıldığı biçimleri kendi deneyimleri ile örtüşmediğinden dolayı kendilerini yetersiz hissedip ve bu tür paylaşımları görmemeyi tercih ettiklerini belirten görüşmeciler de vardı.

*TA8: "Mesela bir tane blog var "B****". Orada emzirme günlükleri var, anlatılmıştır nasıl emzirmeliyiz diye. Bu bende faydalı olmaktan çok moral bozukluğuna neden oldu. Aynı şeyleri yapamadığım için, aynı sonuçlara varamadığım için kendimi daha çok suçlu hissettim ve takip etmedim, okumadım. Şöyle yapıyorum, tarıyorum. Gerçekten olabileceğine inanıyorsam uygulamaya çalışıyorum. Eğer yapamayacağıma inanıyorsam boşu boşuna kendini üzmekten başka bir şey değil. Biraz daha seçici olmayı öğrendim".*

Sosyal medya üzerinde paylaşılan bilgiler her zaman annelerin yardımcısı olmamaktadır. Aslında TA8 gibi sosyal medyadaki anneler yüzünden moralleri bozulan, depresyona giren, sürekli kendilerini sorgulayan anneler de vardı.

Emzirmek kısmında özellikle dikkat çeken olgu yapılan yorumlardır. Annelerin emzirme söz konusu olduğunda çok hassas oldukları sosyal medya üzerinde de çarpıcı bir şekilde fark edilmektedir.

3.4.2. Uyku

Uyku; enerjinin korunmasını, sinir sisteminin gelişim ve onarımını sağlayan bir süreçtir (Şahin ve Aşçıoğlu, 2013). Uzmanlara göre uyku, erken çocukluk döneminde gelişimin ana gereksinimlerinden biridir (Akgün Kostak vd., 2016). Uyku ile ilgili akademik çalışmalar, yeteri kadar uyumayan çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal sağlığı ile günlük yaşam aktiviteleri, davranışları ve ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini vurgularlar (Akgün Kostak vd., 2016). İnternet annesi olan İA19 ise kendi blogunda uyku konusunun çocuğun hayat kalitesi açısından ne denli önemli olduğunu bu şekilde yazıp paylaşmıştır:

İA19: "Bebeklerin uykuya dalmayı öğrenmeleri gerekiyor. Uyku, her şeyin başı. En az yemek kadar önemli. Uyusun da büyüsün diye boşuna dememişler. İyi uyumayan çocuk iyi yemek de yemiyor". [60]

Uykunun da bebeklik ve erken çocukluk döneminde kadınları en çok meşgul eden ve sıkıntıya sokabilen konulardan bir diğeri olduğu annelerin sosyal medya paylaşımlarına kısaca göz atıldığında bile anlaşılabilmektedir. İA12, başından geçen bir

[60] http://blogcuanne.com/2010/11/27/dersimiz-uyku-egitimi/ Erişim tarihi: 2 Şubat 2018

deneyim olarak instagramda ikiz çocukları küçük olduğu zamanki bir fotoğrafı paylaşmıştır. Aynı kıyafeti ve çorapları giyen ikizler, kollarını yukarıya kaldırıp aynı pozisyonda uyumaktadırlar. İA12, açıklamada uykusuz dönemi düşünerek ne kadar zor olduğunu dile getirmektedir.

> *İA12: "(...) buraya taşındığım ilk zamanlar gece uyumadıkları için cinnet geçirdiğim gece geldi aklıma. Gecenin bir köründe ikisiyle birden mücadele etmeye çalışırken en sonunda kayışı koparmış ve "İstemiyorum, yapamıyorum" diye bağırarak ağlamıştım. O vakitler benden bir canavar çıktıkça eski yardımcımız kınayan gözlerle bakardı bana... Muhtemelen ona çok garip ve ayıp geliyordu dellenmelerim. Bazen dayanamayıp "Amaaan ablaaa çocuğun onlar seniiiin" derdi ya, o öyle dedikçe bir de ona bağırasım gelirdi. "Ben böyleyim, annelik herkeste aynı aşkı yaratmaz!" diye cevaplardım. Yanılmışım. Annelik, bu görevle sınanan her kadında aynı aşkı yaratıyormuş. Tek fark; kimimize erken kimimize geç geliyor aşk. Şu an bakıyorum da; bana geldi artık. Gece uykusuzluklarıma delirmiyorum, dışarıda olduğumda daha fazla dışarıda kalmak için bahaneler yaratmak yerine bir an önce eve dönmek için bahaneler yaratıyorum. En güzel gezme planım onların da yanımda olduğu -ama hala ayağıma çok dolanmadıkları- planlar ve eline verdiklerimi kemirirken dökmüş saçmışlar, üstler batmış umrumda olmadan liseli aşık gibi onları izliyorum.(...)".* [61]

İA15, blogunda doğumdan sonraki dönemde uykusuzluk yüzünden hastanelik olduğunu anlatırken bir yandan da diğer annelere uykunun önemini vurgulamaya çalışıyor:

> *"Bebek uyurken sen de uyu" bunu bana söylediklerinde, hem yeni anneliğin sarhoşluğu, hem de minnacık yavrumu uyurken izlemenin verdiği mutluluk ile "Yok yeaa ben iyiyim" demiştim. Daha sonra annemi de doğumdan sonra eve geldiğimizin 3. Günü yolladığım için, 15. Günde yüksek ateş ile hastaneye kaldırıldım. Sebebi mikrop ya da hastalık değildi. Uykusuzluk ve yorgunluktan hasta olmuştum. Evet o tarz güzel uykusuzluklar insana final dönemindeki gibi hissettirmiyor ama vücut bu, sebep dinlemiyor(...).*[62].

İA6, bir gece instagramda paylaştığı hikâyesinde çocuklarının bir süredir uyumadığından şu sözlerle dert yandı. "İkisi de uyumuyor. 2018 bana böyle sürprizlerle gelme" şekilde yazdığına göre yatakta iki telefon kullanarak çocukların uyumasını beklediğini anladım. Sonraki paylaşımda "Bir sürü çilekeş anneden dm[63]'ler geliyordu. Bebek milletine bir çift sözüm var; -Uyuyun uleyn!" şeklinde yazıp başka anne

[61] https://www.instagram.com/p/BRFYD6dDifa/ Erişim tarihi: 5 Şubat 2018
[62] http://www.socialmom.com.tr/tr/anne/yeni-annelere-tavsiyeler/ Erişim tarihi: 6 Şubat 2018
[63] Direkt mesaj anlamına gelir

takipçilerden mesaj geldiğini söyleyip aynı durumu yaşadıklarını açıklandı.[64]

Kendi blog sayfasında "UYKU" başlıklı bir kategori açıp kendi deneyimlerini paylaşan İA10, ikinci çocuğu bir yaşına gelince yazdığı yazısında:

> *"Uyku çocuğun yapısına bağlı ama daha çok da annenin/babanın konuya bakış açısıyla ilgili. A***(İA10'un ikinci çocuğu) gibi uykuyu seven çocuk daha kolay düzene giriyor, K***(İA10'un birinci çocuğu) gibiler biraz daha fazla yönlendirilmeye ihtiyaç duyuyor. Uyku eğitiminin de ona göre düzenlenmesi gerekiyor. Bebek uykusundan korkmayın, hamileyken başlayan ¨inşallah uykucu olur¨ sözleri yüzünden olaya 1-0 yenik başlıyoruz zaten duygusal olarak. Yapmayın. Sakin olun. Elbet uyuyacak. Keşke her bebek doğar doğmaz kendi kendine kesintisiz uyuyor olsa, anne hiç yorulmasa. Sakinleşin, bol bol yardım alın, gerekirse yanınızda yatırın, uyku eğitimi hakkında önyargılarınızdan kurtulup kitapları okuyun. Hem kendiniz hem de bebeğiniz için en iyi olanı siz bilirsiniz zaten".* [65]

Bu blogunun yorum kısmında İA10'a danışan kişilerden biri şöyle bir yorum bırakmış:

> *"Deneyimleriniz benim için yol gösterici teşekkür ederim yazınız için… Benim kızım 21 aylık geceleri bazen uykuya dalması için uzun süre beşiğini sallamam gerekiyor bu durumda ben uykuya dalıp sallamayı durdurursam tekrar başa dönüyoruz sabah hiç dinlenememiş oluyorum… Sallamadan uykuya dalmasını nasıl sağlayabilirim şu anda hayal gibi geliyor... Yardımcı olursanız sevinirim".*

Takipçisinin bu sorusuna İA10 aşağıdaki gibi yanıt vermiştir:

> *İA10: "21 aylık kızınız artık bebek sayılmaz. Sizi ve olayları çözmüş durumda. Sallanmaktan vazgeçirmek için biraz ısrarcı olmalısınız. Sallama şiddetini azaltmakla başlayabilirsiniz. Pış pış yapmayı deneyin. Sonra da yavaş yavaş teması kesmenizi öneririm. Bir de uyku öncesi rutine kitap okumayı, masal anlatmayı eklmenizi öneririm. Kolay gelsin".*

Bunun gibi soru ve cevaplar anne bloglarında ve instagram hesaplarında sıklıkla rastlanan diyaloglardandır. İA11, instagramda ikiz çocuklarından birini yatakta uyurken yanında kendisi de uyumuş gibi gözünü kapatıp görüntülemiş. Kızı emziğini tutarak tavşan oyuncağı ile uyuyor. Açıklama olarak da İA11, kendi deneyimlerinden yola çıkarak çocuklara uzmanların tavsiye ettiği türden bir uyku eğitimi verilmesine ihtiyaç olmadığını ve çocuğun rahat bırakılması gerektiğini söylemektedir.

[64] Hikâye 2 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.

[65] http://www.slingomom.com/aile-2/coluk-cocuk/uyku-problemi-mi/ Erişim tarihi: 2 Şubat 2018

İA11: (Çocuğa) buna uyku eğitimi demek doğru değil. Onun yerine kendi kendine uykuya dalmasına destek olmak diyorum ben... "21 ay boyunca farklı dönemlerde değişmekle birlikte gecede minimum 4 maximum 12ye çıkacak şekillerde uyandım iki bebek için. Her sabah da ayılamadan işe gittim. Artık son zamanlarda gün içinde anlatılan en basit matematik hesabını yol tarifini bile anlayamayacak duruma gelmiştim. Sonra bir akşam 5 saat boyunca aralıksız ağladım ya da sinir krizi geçirdim diyelim... Ardından bu bebekler kendi kendilerine uyumayı öğrenecekler diyip başladım ikna etmeye. Uyursun, büyürsün, abla abi olursun, yarın parka gideceğiz, oyuncak alacağız falan filan artık ne anladılarsa... İlk gün 75 dakika sürdü sonra günler geçtikçe azaldı uykuya dalma süresi hep yanlarında durduk uyuyana kadar, ağlatmadık, ikna ettik, kitap okuduk şarkı söyledik. Uyku rutinleri ve uyku arkadaşları zaten doğduklarından beri vardı... Sanırım artık öğrendiler. Kendi kendine uyuyan çocuk deliksiz uyuyor gece uyandığında tekrar uykuya devam ediyor orası net... .2.5 aydır uyuyorum. İşkence gibiydi hatırlamak bile istemiyorum. Ama bitti… Umarım geri gelmez o günler"[66].

İA11'in paylaşımının altına da tıpkı İA10'un takipçileri gibi fikir danışanlar vardı. Özellikle İA11 gibi ikizlere sahip olan anneler tarafından uyku düzenlemesi ile ilgili sorular soruluyordu.

Türkiye'deki internet annelerinin tavsiyeleri, yabancı ülkelerde yaşayan internet annelerinin tavsiyeleri, yerli veya yabancı uzmanların tavsiyeleri, kaynağı olmaksızın internetten paylaşılan onca haber… Kadınların birbirine verdiği tavsiyelerde hepsinin birbirine karıştığı görülmektedir. Aslında bir bakıma bu ortamda kimin uzman kimin danışan kimin tecrübeli kimin tecrübesiz olduğu da iç içe geçiyor ve iktidar-şayet hala böyle bir şeyden söz edebilirsek- merkezini ve hatta kullandığı dilin inandırıcılığını da bu karmaşa içinde bir anlamda yitiriyor. Örneğin, İA4 çocuğunun uyurken fotoğrafını paylaşmış. Beyaz kısa kollu tişört giyen çocuk pembe emziği ile onun kolunu kucaklayarak uyuyor. Açıklamada "Böyle uyumak istediyse, kolumu koparır veririm anneeeeğğğmmm" diye esprili bir açıklama yazmış İA4'ün paylaştığı fotoğrafın altına çocukların gündüz uykusunu ne kadar uyumaları gerektiği hakkında danışmak için yazan çok fazla sayıda kişi var[67]. Takipçilerinden biri İA4'ün çocuğunun öğlenleri kaç saat uyuduğunu, sabah kaçta kalktığını, akşam kaçta yattığını öğrenerek kendi çocuğunun

[66] https://www.instagram.com/p/BPrVat7lhox/ Erişim tarihi: 2 Şubat 2018
[67] https://www.instagram.com/p/BcE4t2ZDzbV/ Erişim tarihi: 6 Şubat 2018

uyku saatlerinin de bilgisini internet annesine verdikten sonra kendi çocuğunun uyku saatlerinin kendi deyimiyle "normal" olup olmadığını öğrenmek istedi. Uyku saatleri konusunda bu tür soruların sorulması açıkçası bende şaşkınlık yaratmıştı. Bir çocuğun kalkış saati ve öğle arası saatini paylaşmanın da takipçilere hangi açıdan faydalı olabileceğini anlayamamıştım. Ayrıca internet annesinden görüş alan takipçinin soruyu sorma maksadı da farklı açılardan beni düşündürmüştü. Acaba internet annesini bilgi konusunda otorite olarak mı görüyordu yoksa amaç sadece çevredeki herkese bu konuda sorular sorup her annenin daha sonra kendi ortalamasını alması gibi bir duruma mı tekabül ediyordu açıkçası anlamlandırmakta ve yorumlamakta zorlanıyordum. Üç çocuğa sahip olan İA8 de instagramda sık sık çocuklarının uyurkenki fotoğraflarını paylaşmaktadır. Bir fotoğrafta en küçük çocuğu salonda halının üzerinde kolları açık uzanmış sırt üstü yatıyor üzerinde Kot pantolonu ve uzun kollu penyeden oluşan günlük kıyafeti var[68]. Gelen yorumlardan bazıları şu şekilde:

> *"Masallah istedigi zaman istedigi yerde uyuyor çok güzel ya", "Şöyle uyuyan bir çocuk yapamadık", "Benimki neden böyle uyumuyo yaaaaa", Uykuyu çok seven çocuklarınız var, büyük şans"*

Kendi çocuğu ile kıyaslayarak yorum yapan ve belli ki kendi çocuğunun uyumamasına üzülen bir anne takipçi de "aynen arka arkaya iki çocuğum oldu. Bir gün böyle bir yerde sızıp kaldıklarını hatırlamıyorum*"* şeklinde başka takipçilerin imrenme ile dolu yorumlarına ekleme yaptı. Bir başka takipçisinin "yemek yiyen ve uyuyan çocuğu büyüttüm demeyin. Onlar kendi halinde normal sürecini yaşıyor zaten" diye biraz da iğneli yorum yapan takipçisinin ardından İA8, "işte o kadar iyi büyütmüşüm" diye esprili bir cevapla karşılık vermek durumunda hissetti. İşleri belki de biraz kızıştırmak isteyen bir diğer takipçi ise "İnsan beğenmediği insani niye takip eder, niye yorum yazar? Kendi çocuğu kendi ailesi…" diye yazınca İA8, oğlunun her yerde uyuduğundan övünmek için fotoğraf paylaşmadığını fakat bazı insanların yanlış anladığını açıkladı. Takipçileriyle

[68] https://www.instagram.com/p/Bd2ucw5B6oO/ Erişim tarihi: 2 Şubat 2018

tartışmaya girmemek için bir strateji olarak olumsuz yorumlara kendi espri anlayışı içerisinde cevaplar vermektedir. Bu stratejiyi zaman zaman internet annelerinin çoğunun benimsediğini de gözlemledim. Olumsuz yorumlara verilecek olumsuz bir yorum gerilimin tırmanmasına ve seviyesiz bir tartışmanın başlamasına yol açacaktır. Her ne kadar mülakat yaptığım annelerden bu tür tartışmaların takipçi sayısını artırdığını dolayısıyla da bazı internet anneleri tarafından özellikle istendiğini duysam da yapmış olduğum gözlemlerde böyle bir durumu hissettiğim bir olayla karşılaşmadım.

Mülakatta görüştüğüm annelerden çocuğunun uyku problemi olan TA14, İA8'in paylaştığı fotoğrafı bana göstererek onun çocuklarının kendi kendine uyuyabildiğini şaşırarak anlattı. Buna ek olarak İA8'in genelde spor yaptığını da anlatarak "Bir şekilde zamanlarını iyi programlamışlar ve her şeye yetişebiliyorlar", "Onun bu kadar aktif olması hoşuma gidiyor. Ben o kadar yapamadığım için, hep onun gibi olmayı hedefliyorum" diye belirtmiştir. Diğer yorum yapanların aksine TA8'i takdir ederek bana anlattı. Takipçilerin, fenomen olan internet annelerinin hayatını -en azından internetten yansıtıldığı biçimiyle- tüm detaylarıyla bilebilmesi çarpıcıdır. Bir yandan vakitsizlikten şikâyetçi olup bir yandan internet annelerinin hayatını takip edebilmeleri kendi içerisinde bir takım çelişkiler de barındırıyor gibi gözükmektedir.

Uyku konusu pek çok anne için kritik bir konu olmalı ki internet anneleri de takipçilerini heyecanlandırmak için instagramda veya bloglarında ara ara uyku ile ilgili konu açmaktadırlar. Zaman zaman internet annelerinin de paylaşımlarında takipçi annelere görüşlerini sordukları ve tavsiye aldıkları olmaktadır. İA13, ikinci çocuğuna hamile olduğu zamanki eski fotoğrafını paylaşmıştır. Bebek yatağında hepsi pembe olan kılıflar, yastıklar ve oyuncaklar var. Pembe renk ile boyanmış duvarda kızının adının yazılı olduğu isimli balonlarla süslenmiş. İA13 de bebek yatağının kenarında hamile karnına elini koymuş ayakta duruyor, fotoğrafın açıklamasında ise şunları söylüyor:

*"Hadi bu akşam uyku konusunu konuşalım. Bebişlerinizi kaçıncı ayda düzene alıştırdınız ya da alıştılar mı? Geceleri kaç kere uyanıyorlar. N***(İA13'ün birinci çocuğu) yönünden çok rahattım biliyorsunuz ama D***(İA13'ün ikinci çocuğu) ile birlikte yine başa döndük. 2 saatte bir emzirmek için kalkıyorum. Uykusuz geceler geri döndü yani. N*** ile D*** aynı odada uyuduklarında da birbirlerinin seslerinden etkilenmiyorlar şimdilik. Tabi ilerde durumlar değişebilir belki. Sizde durumlar nasıl".* [69]

Bu yorumlarda İA13'ün sorusu üzerine anne takipçiler kendi çocuklarının uyku durumlarından bahsetmiştir. Yapılan bazı yorumlara İA13 de karşılık vererek takipçiler ve internet annesi arasında bir diyalog başlamıştır. Konuşmalarda uyku düzenini oturtabilmek için annelerin kararlı olması gerektiği ve çocukların düzene girmesi için biraz daha programlı ve kuralcı olunması gerektiği ve çocuğun isteklerini yeri geldiğinde "onlara kıyarak" geri çevirmek gerektiği konusunda uzlaştıkları görülmektedir. Bu tür paylaşımlarda bulunmak hem anne takipçilerin hem de internet annelerinin kendi yöntemlerini sorgulamaya açmalarına ve uyguladıkları yöntemlerin tasdik edilmesini sağlamaktadır. İnternetteki anne toplulukları üzerine araştırma yapan Wendy Hall ve Valerie Irvine (2009:178) de paralel bir şekilde, "kadınlar internet topluluğunu kullanarak topluluk bağını geliştirip, duygusal destek sağlamaktadır. Aynı zamanda deneyimlerle ortaya çıkan pek çok bilginin hızlı bir şekilde paylaşılmasını kolaylaştırmaktadır". İnternet annelerinin paylaştığı videolarda öne çıkan bir başka tema da çocuklarını uyutabilmek için gösterdikleri çabaları, ürettikleri ve çoğu zaman çok da işe yaramayan stratejileri işaret etmektedir. İA16, karanlık ortamında kızı ile yatakta yatarken bir yandan da o anı videoya almıştır. Kız çocuğuna odaklanan videoda annenin ara ara çenesi gözükmektedir. İA16, "Onluk birlik sorar mısın Anne?" diyen kızına "Hazır mısın? Beş onluk iki birlik" "52" "Sekiz onluk üç birlik" "83" gibi soru sormayı sürdürmektedir[70]. Sonraki paylaşımlarda da sadece kızını gösterip sorduğu soruları cevaplayabildiğini gösteriyor. İA16 videoya şu şekilde bir yorum yazmıştır: "Uyu artık be çocuğum"[71]. İA16

[69] https://www.instagram.com/p/Bb4ymFEAuZv/ Erişim tarihi: 3 Şubat 2018
[70] Hikâye 6 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.
[71] Hikâye 6 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.

gibi çocukları uyumadan önceki son saniyeye kadar kayıt yapıp bunu gösteren internet anneleri oldukça yaygındır. İA12 de instagramın hikâye kısmında oğlunun salondaki koltukta araba ile oynadığı videoyu paylaştı. Ekranda sabah saat üç otuz yediyi gösterdiği için çocuğun bu saatte hala uykuya dalmamış olduğunu anlıyoruz. Açıklamada internet annesi, "Araba sürmek için harika bir saat" diye içinde bulunduğu durumla dalga geçiyor.[72] Başka günde ise İA12 "Sessiz çalışan saç kurutma makinesi icat edene kadar bana bilim ve teknolojiyle gelmesinler. Yıl olmuş 2018 halaaa bebekler uyuduktan sonra saç kurutmaya korkuyoruz" yazarak paylaştı.[73] Çocukların uyku konusunda hassas olduğunu ve annelerin çocuklar uyuduktan sonra saç bile kurması zor olduğunu gösteriyor. Bu tür zor anların paylaşılması aynı sorunlarla cebelleşen takipçi annelerin rahatlamasını ve internet annesinin de takipçiler tarafından samimi bulunmasını sağlamaktadır.

İnternet anneleri uyku ile ilgili paylaşımlarda her zaman çocuklarının uyumadığı anları göstermezler elbette. İA27 çocuğunun yatakta uyurkenki videosunu saatin akşam dokuz on sekiz olduğunu göstererek paylaşıyor. Fotoğrafın altına "Yok canım ne ağlaması, gözüme halay kaçtı" diye yazarak çocuğunun bu sefer erken uyuduğunu ve bu durumun kendisini ne kadar mutlu ettiğini göstermektedir[74]. Türkiye'deki internet anneleri bir anlamda çocuk yetiştirirken çektikleri sıkıntılarından çocukları ile mutlu oldukları zamana kadar her şey paylaşırlar.

İA4 kendi blogunda çocuğunun uyku düzenini oturtmada nasıl başarılı olduğunu uykusunu düzene sokmak için neler denediğini detaylı bir şekilde anlatmıştır:

> *" (...) on ikinci ayından sonra benim minnoş kızım tam bir canavara dönüştü. Asla uyumak istememesi, inat etmesi ağlaması ya da yanına uzandığımızda saatlerce debelenmesi(...) Uyku hakkında güvendiğim sitelerden bazı makaleler okuyup kendi yöntemimi oluşturmaya çalışsam da S***(İA4'ün eşi) evdeyken "uykuya tek geçiş" denemesi başarılı olmadı. E***(İA4'ün çocuğu) babasını bütün gün özlediği için*

[72] Hikâye 10 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.
[73] Hikâye 3 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.
[74] Hikâye 2 Kasım 2017 tarihte paylaşılmıştır.

*uyumak istemedi. (…) Vardiyalı çalışma sistemi burada işime yaradı ve neredeyse bir haftadır E***'nın uyku saatinde evde olmadığı için başardım. Genel olarak uyku ritüellerini uygulamaktan şaşmadım (Banyo-pijama-alt değiştirme) İlk gün yanına yatmayacağımı ona su getireceğimi söyleyerek odadan çıktım. Kamera ile hareketlerini izliyordum. On dakika kadar oyalanıp suyunu götürdüm ve içirdim. Sonra tuvalete gideceğimi söyleyip tekrar çıktım. Bi 5 dakika takılıp beni çağırdı ve mama istedi. Mama hazırlayacağımı söyleyip tekrar çıktım ve 10 dakika sonra mamasını getirdim. Sonra su içeceğim diyip tekrar yanından ayrıldığımda uyuya kaldı. Sabah uyanınca beni yanında görmesi bir gece sonrası için çok işime yaradı. Ertesi gün su-mama-tuvalet bahanesi ile yanından ayrıldım. Ve sorunsuz uykuya daldı".* [75]

Bu işin aslında iki saniyelik karede göründüğü kadar kolay olmadığını ve her şeyden önce çocukları dinlemenin gerekli olduğunu da ayrıca ifade etti. Yorumlarda "Şu uyku eğitimi konusunda bende aynısını düşünüyorum ve şimdiye kadar bir türlü beceremedim ama yazını okuduktan sonra cesaret geldi" şeklinde teşekkür edenler vardı. Diğer takipçilerden biri de cesaretlenerek aynı yöntemi denediğini ve başarılı olduğunu şu şekilde ifade etti: "Dün okudum, bugün uyguladım 25 aylık oğluma. Oldu be ya inanamıyorum ama ağlamadan, tutturmadan kendi kendine, güven kaybı yaşamadan uyudu ve ben bu saatte eşimle salonda oturuyorum Normalde yanında uyuyakalırdım".

Bloglarda genelde instagramdan çok daha detaylı olarak uyku ile ilgili yöntem ve deneyimler açıklanmaktadır. Fakat yazılanların bloglarda ne kadar okunduğunu ve tepki aldığını gözlemlemek hemen hemen imkânsızdır. Buna ek olarak gözlemleyebildiğim bir başka nokta da bloglara yapılan yorumların instagramda yapılan yorumlara kıyasla çok daha olumlu olduğu yönünde oysa instagram üzerinden anne utandırma yapanlara sıklıkla rastlanmaktadır. Takipçilerin kendilerinin araştırma yapmaksızın kolaya kaçtığını belirten ve bu durumdan şikâyetçi olan GİA5, kendisine zaman zaman yöneltilen soruları şu şekilde açıkladı:

GİA5: "Uyku eğitimi diye bir şey var, uyku eğitiminde de 4-5 tane metod var, "Hangi metodu uygulayacaksın?" gibi sorular geliyor. "Deneyip sonuçlarını yazın". Ya da bir kesim var, hiç araştırmamış "Nasıl yaptın?" sen bana bir cümle söyle, ben de onu yarın yapayım çocuğa, o da oluyor".

[75] http://www.pembekurdeleli.com/2017/09/25/elanin-uyku-duzeni-18-aylik/ Erişim tarihi: 9 Şubat 2018

Mülakatta görüştüğüm anneler de çocuk büyütürken yaşadıkları sıkıntılardan biri olarak uyku probleminden ve uykusuz kaldıklarından ve bu konuda sosyal medyadaki anneleri ve onlardan gelen tavsiye ve önerilere kulak kabarttıklarından bahsettiler. Çalışarak yüksek lisans yapmış olan TA1, uykusuz kaldığı dönemi bu şekilde ifade etti:

> *TA1: "N***(TA1'in çocuğu) da çok erken uyan bir çocuk değildi. Gece mesela 12de filan uyuyordu. O uyuduktan sonra sabah dörde kadar ders çalışıyordum. İşe çok uykusuz gidiyordum. O süreç beni biraz zorladı".*

Uykusuzluğun kendisini çok zorlandığını anlatan TA15, zaman zaman çaresiz ve yetersiz kaldığını düşündüğünü de anlattı:

> *TA15: Çok uykusuz kaldım. Onun dışında çok yoruluyorsun. Bazen acaba çocuğa yetemiyor muyum gibi bir duyguya kapılıyorum. Onun dışında çok bunaldığım üzüldüğüm vs. zamanlar oldu. Kendini insan yalnız hissediyor, eşinde çok destek oluyor ama yine de bütün yük anne olarak senin üzerinde oluyor. Haliyle öyle dönemler yaşadım ama 1 gün sürüyor veya bir kaç saat sürüyor. Özellikle ilk 40 gün fazla oluyor o dönem. Çok yoruluyorum, uykusuz kalıyorum, kendime zaman ayıramıyorum vs. diye düşünüp bazen ağlıyorsun ama hepsi gelip geçici oldu bende. Günlerce süren bir şey olmadı. 1 saat 2 saat sıkıldım ağladım, yine eski halime döndüm. Çok büyük sıkıntı yaşamadım, sadece yorgunluktan, uykusuzluktan dolayı birkaç saat çok bunaldığım, kendimi yalnız hissettiğim, ağladığım zamanlar oldu ama onların hepsi gelip geçti, yarım saat, bir saat sürdü sonra eski halime geri döndüm".*

Çocuklarının uyku konusundaki sıkıntılarından dert yanan TA10, sosyal medyanın bu tür zor zamanlarda kendisine yardımcı olduğunu ifade ve uyumayan çocuğuna sinirlendiği zaman sakinleşmek için sosyal medyadan faydalandığını şu sözlerle ifade etmektedir:

> *"Uykusuz olduğum zamanlarda tahammülsüz, daha sinirli oluyorum. Bazen çocuklara kızabiliyorum, sesimi yükseltiyorum. Bazı takip ettiğim sayfalar var. Oralarda okuduğum şeylerle kendimi sakinleştiriyorum. Bunun çocuk üzerinde nasıl etkileri olduğunu, nasıl davranmam gerektiğini, bu tarz şeyleri okuduğumda bir silkeleniyorum, diyorum ki tamam bunlara dikkat etmem lazım, daha sakin olmam lazım gibi".*

TA6 ise sosyal medya aracılığıyla kendisiyle benzer durumları yaşayan insanlara erişebildiğini söyledi. Onun çocuğu bir dönem uyumuyorsa sosyal medya üzerinde fenomen olan internet annelerinin de çocuklarının bir dönem uyumadığını görmüş ve bu kendisinin yalnız olmadığını hissettirerek, benzer şeyleri yaşayan başkaları olduğunu

görmenin kendisini teskin ettiğini anlattı. Fakat TA6 sosyal medyada dolaşan bilgilerin bütün çocuklar aynı olmadığı için hepsine uygulanamayacağını da ayrıca da belirtmiştir.

> *"(İnternet annelerinde) Uyku sorunu "nasıl uyuyacak" bir kesim "kendisi uyuyacak" diyor, bir kesim "ağlatmaya gerek yok" diyor. En iyisi tabiiki ağlatmadan uyutmak. Ama tabii sosyal medyadan da diğer insanların nasıl uyuttuğuna ne yaptığına, ne yedirdikleri gibi birçok nedenle bakıyor, fakat sonuç olarak sosyal medyayı incelese de kendi içine sinen çözümü uygulayabiliyor insan. 'Şu şöyle yapıyormuş ben de böyle yapayım' olmuyor çok, 'Şu uyku eğitimi veriyormuş ben de verim' gibi değil. Çocuğu ağlatıp uyutmaya zorlamak bana göre değil, kimi anneye göre en doğrusu o, diğer annelere göre çocuk kendi uyumayı öğrenmeli"*.

TA14 de internet annelerinin paylaştıklarına baktığında kendi çocuklarının gelişimini daha iyi gözlemlediğini ve bu açıdan da faydasını gördüğünü ifade etmiştir:

> *"Uyku konusunda şu anda iki yaş grubu çocuklar, bir kısmı kendi başına uyuyabiliyor. Kendi yeğenime de baktım üç yaşına kadar doğduğu günden itibaren, onda mesela o düzeni kurabilmiştim. O kendi başına uyuyabiliyordu odasında. Ama A***(TA14'ün çocuğu)'da onu sağlayamadım. Onları paylaşmaları benim hoşuma gidiyor. Çocuğumu daha iyi gözlemleyebiliyorum".*

İnternet anneleri sosyal medya üzerinde çocuklar ile yaşadığı uyku problemini anlatırken, takipçi anneler de kendi çocukları ile yaşıt çocuğa sahip olan anneler ile sorunlarını paylaşıp rahatladıklarını açıklamıştır.

> *TA15: "(...)genellikle yeni doğum yapmış arkadaşlarım veya akrabalarım var en iyi onlarla konuşmak geliyor. Mesela ben diyorum ki "bizim çocuğumuz hiç uyumadı çok yorgunum" diyorum o diyor ki "bizimki de hiç uyumuyor çok uykusuzum çok yorgunum" dediği zaman, ben kendimi daha iyi hissediyorum. Bizimki çok ağlıyor diyorum, o diyor ki benimki de ağlıyor, durmuyor dediği zaman ben kendimi daha iyi hissediyorum. O zaman diyorum ki sadece benim çocuğum böyle uyumam azlık yapıyor veya ağlamıyor, bütün herkesin çocuğu böyle bu demek ki gelip geçici bir süreç diyorum mesela, herkes benimle aynı yoldan geçiyor diye düşünüyorum. Eşimle annemle konuşmaktan ziyade, doğum yapmış arkadaş veya akrabalarla konuşmak daha iyi geliyor bu süreçte. Çünkü herkes benzer sıkıntılar yaşıyor, benzer endişeleri oluyor herkesin, haliyle onları paylaştığımız zaman, yalnızca ben değilmişim bunları yaşayan, herkes aynı şeyleri yaşıyormuş diyorsun".*

İnternet annelerinin çocuğunun uyurken belki sadece ne kadar tatlı olduğunu düşündüğü için paylaştığı bir fotoğrafın altına takipçilerin kendi çocuğunu nasıl uyutabileceğini, kaç saat uyutması gerektiği gibi onca sorunun sorulması ve internet annelerinin annelik deneyimlerini paylaşmadığı fotoğraflarına bile gelen tavsiye ya da

danışma amaçlı yazılanlar, özellikle takipçi sayısı fazla olan internet annelerinin bu tür sorulara cevap vermediği de hesaba katıldığında, vakit kaybı gibi gelmektedir ya da annelerin çaresizliğini gözler önüne sermektedir.

Uyku konusuna farklı bir kültürden bakan biri olarak benim açımdan uyku ile ilgili tartışmalardaki en ilginç kısım, çocuk ile beraber uyuyup uyumaması konusunda yapılanlardı. Mesela, İA10, "İtiraf ediyorum, çocuklarla birlikte uyumayı seviyorum", "Beraber uyuma meselesi" gibi başlıklar ile kendi blogunda birkaç yazı yazmıştır. Uyku ile ilgili bir konu geçtiğinde en çok sorulan sorulardan biri de çocukların ne zamandan itibaren ayrı odada uyumaya başlaması gerektiği ile ilgiliydi. Japonya'da her ailede çocuk ile beraber uyumak sırdan bir durum olarak kabul edildiği için bu türden bir tartışmanın yapıldığına daha önce hiç rastlamamıştım keza Japonya'daki internet annelerinin paylaşımlarında da bu konunun konuşulduğuna şahit olmadım.

Araştırmam esnasında uykusuzluğu ismine katmış "Uykusuz Anneler Kulübü" adlı online bir gruba da rastladım. Grubun kuruluş amaç uykusuz annelerin durumlarından hem eğlence hem de faydalanacak bilgi çıkartmak ve bir yandan da üyelerin birbiriyle annelik deneyimlerini paylaşmasıdır. Sayfaya girişte web sitesinin logosu olan gözünü kocaman açmış baykuş görünmektedir. Sitede farklı blogların yanı sıra anneliğe dair her türlü yazı bulunmaktadır. Sayfanın her yerinde "Yalnız değilsiniz" cümlesi ile başlayan "Giriş yap" düğmesi vardır. Sitede danışman olan kadınlar kategoriye göre yazı yazarlar. Bu Uykusuz Anne Kulübü Türkiye'deki popüler anne online gruplarından biridir.

3.4.3. Sınırlamalar ve Yasaklar

Bu bölümde anneler çocuklarına nasıl sınırlamalara tabi tuttuğu ve ne gibi yasaklar koyduğu incelenmektedir. Bu yasaklar ve sınırlamalar sosyal medyada annelerin üzerine konuştuğu bir diğer önemli konu başlığını oluşturmaktadır. Çocukların

yetiştirilirken bir takım kurallarla tanışması gerektiğini ileri süren anneler bu konudaki istek veya beklentilerini de çoğunlukla pedagoglar veya psikologlar gibi çocuk yetiştirme konusunda uzmanlık sahibi olan insanların görüşleriyle desteklerler. Kısıtlama ve sınırlandırmaya en çok tabi olan ve üstünde en çok tartışılan konular daha çok gelişen teknoloji ile birlikte insanların hayatına giren nesnelerle ilgilidir. Bu açıdan tıpkı teknoloji ürünü besinler gibi yine teknoloji ürünü olan araç ve gereçler sınırlandırılmayı en çok hak edenlerdir. Bu kısıtlamayı getiren annelerin kendi geçimlerini ya da hayatlarının önemli bir bölümünü sosyal medya ile kazandıkları düşünüldüğünde ilk bakışta oldukça tuhaf gelebilmektedir. Konuyu daha iyi anlamak bağlamında yine örneklerden gitmenin uygun olacağını düşünüyorum.

İA2, dışarıda çekilen siyah şapka ve mont giyen çocuğunun fotoğrafı paylaşıp altına tabletin yasaklandığını şu şekilde yazmıştır:

> *"İyi pazarlar millet. Eskiden beri takip edenler iyi bilir ki M***(İA2'nin çocuğu) 2 yaşına kadar televizyon bile izlemedi, nadir durumlar dışında en hassas olduğum konulardan biriydi. Şundan bir kaç ay önce evdeki çekmecede bulduğu tableti, kendi parçasıymışçasına kullanmaya ve yanından ayırmamaya başlayınca biz de M***'e tableti yasakladık, artık sadece benim gözetimim altında faydalı bulduğum video ve uygulamarı kullanacak.. Şimdi diyor ki büyüdüğünde hiç şarjı bitmeyen ve ısınmayan tablet alacakmış kendine. Çok kızgın bize çook (Gülmekten yarılan emoji)Bu tabletler gerçekten bela gibi, başta bir kaç video izleyip bırakırken, bir süre sonra elinden düşürmek istememeler başlayınca, olmamasının daha doğru olduğuna karar verdik. Oyun candır".*[76]

İA2'nin fikrine katılan anneler yorumlardan anlaşılacağı üzere çoğunluktaydı.

> *"Gerçekten en iyisini yapmışsınız ben de bir anne adayı olarak aynen bunu yapmayı düşünüyorum".*

> *"Kesinlikle haklısınız, benimde de 2 aylik oğlum var şimdiden bu durumu nasıl önleyebiliriz onun derdindeyim. Televizyona doğru kafasını çevirdiğinde hemen müdahele etmeye çalışıyorum. Hatta televizyon açmamaya çalışıyorum gün içerisinde. Ama birileri geldiginde bu maalesef mumkun olmuyo. Siz gun icinde nasil vakit geciriyorsunuz M*** ile? Uyguladiginiz farkli bi yöntem falan var mıdır acaba ?".*

> *"Bunu başarabilmeniz çok güzel m***yle yaşıt oğlum var ve elinden telefonu düşürmüyor sürekli video izliyo çok alıştı ve vazgeciremiyorum elinden alınca ağlıyor ne yapabilirim fikir verirseniz sevinirim".*

[76] https://www.instagram.com/p/BgvfTJrFkCW/ Erişim tarihi: 20 Nisan 2018

Yorumlardan anlaşılacağı üzere, İA2'nin bu yasağı uygulamak konusunda nasıl muvaffak olabildiğini öğrenmeye çalışan ve kendi çocuklarının tablet kullanımını ortadan kaldırmaya ya da en azından sınırlandırmaya çalışan anneler bulunmaktadır. Bir başka takipçi ise bu yasağın daha önce İA2'nin reklam için paylaştığı tablet uygulaması ile tezatlık oluşturduğunu söyleyerek bu çelişkiyi dile getirmiştir:

> *"Merhaba öncelikle çok iyi yapmışsınız fakat @D***(Uygulamanın adı) programını rahatlıkla kullanabilirsiniz diyip ardından tableti yasakladık demek biraz tezatlık olmuyor mu sizce de*".

İA2 ise "tabletin sınırsız kullanımı yasakladık. D*** uygulaması zaten benim telefonumda. Ondan faydalanmaya devam edebilir. Bunun tablet kullanmasıyla bir bağlantısı yok" diyerek yanıtlamıştır. Mülakatta yaptığım internet annelerinden GİA6 da kendisinin de fazla internet kullanmadığını bu konuda kendisini sınırlamayı bildiğini ve çocuklarına da sınır koyduğunu belirtmiştir.

> *GİA6: "(Çocuklarım) zaten internetten uzaklar. İpad filan yok, var ama oynamazlar. İpad'de oyun yok mesela hiç. Şu anda onların el kol kaslarının gelişmesini istiyorum, sadece yazıp boyuyorlar. Daha çok İpadle dokunmatik değil de, kessinler biçsinler istiyorum".*

GİA6 ile kendi evinde gerçekleştirdiğim mülakat süresince- yaklaşık üç saat boyunca- çocukların nasıl vakit geçirdiğini kendim de gözlemleyebildiğim kadarıyla gerçekten de tablet ve televizyon ile ilgilenmediklerini fark ettim. Evin salonunda mülakat yaparken GİA6'nın telefonu çaldığında, o sırada salonda olan en büyük çocuğu bana dinozor kitabını gösterdi. Onların adlarını kâğıda yazıp ezberlediğini söyledi ve bana uzun uzun dinozorlar hakkındaki kitabı göstererek anlattı. Mülakat süresince çocuk koltukta yatarak kitap okuyordu. Mülakattan sonra GİA6 ve ben yemek yerken çocukları koltukta oturup televizyon izliyorlardı. GİA6'nın eşi eve geldiği sırada kimin kapattığını bilmesem de televizyonun açık olmadığını fark ettim. Çocuklar yarım saatten az bir süre televizyon izlemişlerdi. Sonra en büyük ve orta çocuğu babası ile oynamak istediler. Baba, bilgisayardaki işi bittikten sonra en büyük çocuğu ile satranç oynamaya başladı. En küçük çocuğu bizimle ilgileniyordu. Orta çocuğunun sıkıldığını fark eden GİA6, onunla

oynamaya başladı. GİA6 çok eğlenceli bir anne izlenimi veriyordu. Gerçekten de çocuklarına tablet ve televizyon konusunda sınır koyduğunu gördüm.

İA4, dizleri ve filmleri internetten izlenmesini sağlayan bir yayın hizmetinin reklamını yapan bir paylaşım yapmıştı. Fotoğrafta tablet uçak masasında açık duruyor ve çocuk da çizgi film izliyordu.

> *İA4: "Bir çanta oyuncak ve kitapla Antalya'ya gittim okey ama dönene kadar hepsine defalarca bakmaktan sıkıldığı için dönüş yolunda beni N***(reklamın adı) kurtardı. İndirilebilir içeriği sayesinde bir gece önce seveceğini düşündüğüm yaşına uygun çizgi dizileri indirdim. Uçak modu ile rahat rahat izledi. Bir süre sonra da huzursuzlanmadan uykuya daldı".*[77]

Bu paylaşım yine tablet kullanımı ve çizgi film izlenmesi gibi konulardaki tartışmalardan birini daha başlatmış oldu. Tabletin çocuklar için zararlı olduğunu hatırlatan takipçiler ve belirli bir sınırlama olduğu takdirde bazı durumlarda işe yaradığını belirtenler arasında gelişen bu diyalogdan bir kesit sunmak istiyorum:

> *Takipçi 4-1: "Yorumları okudum ve ben şok biride dememiş izletmek zararlı diye şaka bi yana günlük ne kadar izliyor bizim ki de oyun oynuyor egitici şekiller falan ama ben çok vicdan azabı duyuyorum sakıncası olacak diye siz ne düşünüyorsunuz?".*
>
> *İA4: "Günde 1 saat izletiyorum, ingilizce öğrenmesine ciddi faydası oldu. Ama ben de vicdan azabı duyuyorum".*
>
> *Takipçi 4-1: "Ama sanırım 24 saatte 1 saat dimi biz çok izliyoruz daha dogrusu oynuyor bimi boo diye bir oyun bazı günler hiç izlemiyor zaten bütün kolaylık saglayan şeyler zararlı amann dertlendim yine teşekkürler cevap için".*
>
> *Takipçi 4-2: "Akademisyen annede görmüştüm. İzlesin ama oynamasın diyordu bilginiz olsun tabiki bu devirde çocuklara kural koymak biraz zor ama ben tanıştırmayı seçtim. Sebebini de şöyle açıklıyordu el ile oynayıp ince motor becerisi geliştirmesi gerekirken o oyunlar ile el becerisini geriletmiş oluyorsunuz diyordu. Hem de ileride de bilgisayar oyunlarına daha bağlı olabilir. Tabi Akademisyen anne 3 yaş diyor ama ben daha erken izlettim. Günde 1 saat film çizgi film vs izleyebilir diyordu. Bizim de bir saati biraz geçiyor ama oyunun gelişimden çok zararı var diye söylemeden edemedim. Şimdi İngilizceye başladım bende bir tanıdığımin ciddi onerisi ile düşündüğünden cok daha yararlı dil gelisimi icin kulak aşinalığı dedi İngilizce çocuk şarkılarını dinliyoruz 20 aylığız bu arada".*
>
> *İA4: (Takipçi 4-1 ve 4-2'ye) "ne güzel şu yorum bile rahatlattı. İngilizce öğrenmesine ciddi katkı sağladı".*

[77] https://www.instagram.com/p/BfvyorJhRgH/ Erişim tarihi: 25 Nisan 2018

Burada kendisine referans yapılan ve hesabındaki yorumlarından bahsedilen internet annesi 'akademisyen' olması sebebiyle olacak, konunun uzmanı gibi muamele görmektedir. Takipçilerin bloglara yazdığı yorumlara istinaden, kendi çocuklarına tableti yasaklandığını açıklayanlar vardı. İA2'nin çocuğuna tableti yasakladığını paylaşmasıyla, takipçiler de yorum kısımda çocuklarını bu konuda sınırladıklarını belirten yorumlar paylaştılar:

> *"Ben de 18 aylik olana kadar sadece kahvalti saatlerinde oyalayabilmek adina cizgi film acardim 30 dk ya da 40 dk yı gecmezdi bu süre ve günün geriye kalan kismini oynayarak ya da disariya cikararak geçiririrdim… Ben işe başladıktan sonra işin rengi de değisti tabii… Tablet, telefon elinden düsmüyor bu durum rahatsiz ediyor ama yapabilecek biseyim de yok".*

> *"Doğrusu o zaten. Hem zararli radyasyon saçiyo etrafa ben tv bile açmiyorum babasi gelince açiyo oğlum hemen babasina gidiyo biliyo annesi şimdiden tv telefona baktirmiyo baba gelince annenin papucu dama atilyo. farkinda diğilki oğluş onun iyiliği için yaptiğimi".*

> *"Bende youtube'ü sildim sadece oyun yüklüyoruz oynuyoruz sıkılınca yenilerini ekliyoruz youtube gerçekten tehlikeli çok sıkıntı olursa googledan açıyorum ve sadece ben yanındayken izletiyorum çok nadir".*

Takipçilerin içeresinde diğer takipçilere yardım etmek için tableti nasıl sınırlandırdığı konusunda yol gösterenler de çıkmaktaydı:

> *"Eşinizin ve kendi tlfonunuzu sesini kısıp, mutfağa koyuyorsunuz, tableti ya da bilgisayari cocuk uyurken kullaniyorsunuz, tvnin şarji bitmis, abiler sonra gelip tamir edicekler diyorsunuz, olay budur[78]".*

Bu şekilde internet anneleri ve takipçileri teknolojinin kullanımı/sınırlanması konusunda fikir alışverişinde bulunmaktadırlar. Instagramda teknolojinin kullanımı ve bunun kısıtlanmasını içine alan bir konu olarak çocukların davranışlarına getirilebilecek kısıtlamalar konusunda bir başka tartışma konusu ise 'hayır' kelimesinin kullanımı ile bağlantılı idi. Fakat bu konu tartışılırken teknoloji kullanımı haricinde hangi kuralların öğretilmesi gerektiği gibi konularda hiçbir paylaşımın yapılmadığını fark ettim. Aslında bu kadar çok şeyin paylaşıldığı bir alanda 'teşekkür etmek" "özür dilemek" ya da yaptığı bir hata sonucunda bunu telafi etmek üzere çocuğuna nasıl bir fırsat tanıdığı ile ilgili

[78] https://www.instagram.com/p/BgvfTJrFkCW/ Erişim tarihi: 27 Nisan 2018

paylaşım yapan anneye pek rastlamadım. Anneler hayır demek konusunda tereddütlüydü belki ama neye hayır dendiğini örneklemek konusunda da yeterince bir paylaşım nedense yapılmıyordu. Bu saptamayı göz önünde bulundurarak çocuğuna çok az "hayır" dediğini ve yasaklamada bulunduğunu söyleyen bir başka internet annesi İA28, çocuğunun her şeye kendi karar vermesi gerektiğini nedenleriyle açıklamaya çalışmıştır:

> *İA28: "Çok az "hayır" diyorum M***(İA28'in çocuğu)'ya. Gerçekten güvenliğini tehdit edecek bir şey yoksa onu pek engellemiyorum. Her şeyin bir kurala bağlanması, sebep sonuca dayandırılması çok kesin yargılar gibi geliyor bana ve bundan hiç hoşlanmıyorum.'Ooo benim çocuk çok zeki' diyoruz; çünkü evet, hepsi bizden daha zeki. Ama yine onu çocuk gibi kandırmaya çalışıyoruz. Oturtup söylesek daha kolay olacak sanki her şey. Veya kolay olmasın, her şeyi benim istediğim gibi yapmasın. Yorumlasın, değiştirsin. "neden" desin, "istemiyorum" desin, "hayır" desin. Herkesi, herşeyi, hatta 14 aylık bebeği de kendimize benzetmeyiverelim"*[79].

İA28'in görüşlerinin haklılığını teslim eden yorumlar oldukça fazladır. "Bu çok hassas ve kesinlikle dikkat edilmesi gereken bir nokta. Çocukları kandırarak sadece güvensiz hissetmelerine ve sinirlenmelerine sebep olan ve bunun sonuçlarını hiç hesaba katmayan bir kalabalık var maalesef!", "Her şeye hayır dediğinde çocuk neyin gerçekten hayır neyin keyfe keder hayır olduğunu anlamıyor zaten; bütün hayırları delmeye çalışıyor. Bence de gerçekten tehlikeli bir durum sonuç vs olacaksa kullanılmalı". Bu yorumlar gibi internet annesinin yorumunu destekleyen ve kendi görüşlerini de ortaya koyan anne takipçiler olmaktadır. Çocuğuna her zaman "hayır" dediğini fark eden takipçi ise üzülerek şu şekilde bir yorum yazmıştır:

> *"Biz 13 aylığız... Daha anne demiyor ama ona o kadar çok hayır diyorum ki anneden önce hayır demeyi öğrendi şimdi yazınca çok üzücü geldi:("*

Görüştüğüm anne takipçilerden biri de çocuğu televizyon ve tablet gibi araçları çok sevdiğini açıklayarak, sınırlayarak izlettirdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

> *TA14: "Bundan da kurtulamıyoruz, izlemekten çizgi film çok keyif alıyor, yemek yerken de açmamı istiyor bazen, bazen ben yesin diye açıyorum. Çok sağlıklı değil ama yapıyorum. En azından şöyle bir avuntum var kendim için. Ben onu hiç bir zaman onu*

[79] https://www.instagram.com/p/BeI3ZqInrDl/ Erişim tarihi: 25 Nisan 2018

telefonla saatlerce yalnız bırakmıyorum. Veya televizyonla, ben de onunla birlikte izliyorum. Onunla bağımı koparmamaya çalışıyorum o anda izlese bile".

Bu şekilde söyleyen TA14 ile kafede görüştüğümde yanında TA14'ün çocuğu da vardı. Mülakat sırada gayet sakin kendi kendine bebeği ile oynuyordu ama en son çok sıkılmış ve TA14 telefonundan videoyu açtı. Sonra yanında oturan çocuğunu kucağına alıp videoyu izlettirdi. Kendisi de ara ara izleyerek benimle konuşmaya devam etti.

Burada vereceğim örnek aslında beslenme ile ilgili bölümle de bağlantılıdır. Dolayısıyla beslenme ile ilgili kısıtlamalar konusunda daha detaylı sosyal medyada konuşulan konularda daha önceki bölümde de ele alınmıştır. Görüşülen takipçilerden biri olan TA1, paketli ve şeker içeren gıdaların çocukları tarafından tüketilmesini sınırlandırdığını ama bazen çocuklara eşi ile birlikte aynı mesajı veremediklerini belirtmiştir.

TA1: "Çocuklarımın sağlıksız besinler tüketmesini istemiyorum. Hoş ne kadar organik gıda kaldı ulaşabileceğimiz, o da kocaman bir soru işareti. Ama bile bile de çocuklarıma glikoz şurubu ve katkı maddesi içeren besinler verip kendi elimle hastalığa davet çıkarmak istemem. Tabi bu tek başınıza mücadele edebileceğiniz bir konu da değil. Her iki ebeveynin de aynı tutumu benimsemesi son derece önemli. Ama bizim evde bu pek mümkün değil maalesef. Ben yasak koysam da eşim benim olmadığım ortamlarda yasağı delebiliyor. O zamanda çocuğun kafası karışıyor tabi. Ama ben elimden geldiğince sınır koymaya devam edeceğim".

Takipçilerde dikkati çeken bir diğer durum çocuğuna "hayır" diyemeyen annelere yönelttikleri eleştirilerdir. TA5 Türkiye'deki günümüz çocuklarının hepsinin aynı olduğunu bunun da nedeninin Türkiye'de yaşayan annelerin çocuklarına sınır koymamaları ile bağlantılı olduğunu verdiği bir örnekle açıklamaya çalıştı:

TA5: "Çok mu yaramazlar? Değiller" Gayet normal. Türkiye'de yetiştirilen çocuklar aynı. Hayırı öğrenmemiş. Almanya'dakilerden biraz farklı. Bana göre başka ülkede kullanılan "Hayır" serttir ve bunu öğretiyorlar. Türkiye şimdi çocuğun dünyası. Bütün anneler çocuğun istediklerini alıyor. Şu an öyle bir dönem Türkiye'de. Yurtdışında gördüğüm kadarıyla çocuklar talep bile edemiyordu. Mesela Amerika'da alışveriş merkezinde böyle olduğunu gördüm. Çocuk "Anne bunu istiyorum" diyemez bile, direk katı. Mesela, kuzenim Türk ama karısı Alman, o çocuklarını Alman kurallarına göre yetiştirmek istedi. (Çocuk) Ağlıyordu, onlar "Ay yazık ağlıyor" derken (Kuzenimin eşi) "Hayır, kendi uyumayı öğrenecek" dedi. O şekilde yetiştirdi. Çocuk uyumayı kendi öğrendi. Güzel disiplin verdi.

TA5 örneğinde gördüğümüz gibi Türkiye'deki ebeveynlerin çocuklarına çok fazla sınır koymadığını/koyamadığını düşünen anneler de olmaktadır. Açıkçası yine farklı kültürden bakan biri olarak ben de ebeveynlerin çocuklarına çok sınır koymadığını gördüm. Fakat burada şöyle bir durum var Japonya'da yetişkinler de çok fazla kural içinde yaşıyor ve dolayısıyla çocuğun da bu kuralları benimsemesi zor olmuyor. Türkiye'de kurallar yetişkinler için duruma bağlı olarak esneyebiliyor/esnetilebiliyor. Bu durumda çocuğa koyulan kuralların sırıtması ya da çocukların bu kuralları içselleştirememeleri çok da yadırganacak bir durum olduğunu düşünmüyorum.

Bir hafta sonu, daha bu araştırma başlamadan önce Ankara'daki bir alışveriş merkezinin içinde olan lokantaya Türkiye'den arkadaşlarımla gitmiştim. Çok kalabalıktı ve içeride çok fazla sayıda çocuk vardı. Arkadaşlarıma "Burası çocuklar için bir lokanta mı? Bizim için uygun mu?" diye sordum. Bizim masamızın dışında her yerde çocuklar vardı. Arkadaşlarım da "Böyle bir yer değildi… değil mi?" diyerek biraz da şaşırmışlardı. Sonra etrafıma baktığımda hemen hemen her çocukta bir tablet ve bir kulaklık olduğunu fark ettim. O lokanta çocuklara tablet servis ediyordu ve çocuklar istediği çizgi film veya filmi izleyebiliyordu. Böyle bir servis olduğu için anneler ve babalar bu mekâna çocuklarını da getiriyorlardı. Bu lokantanın dışında da ebeveynlerin dışarıda çocuklarına tablet veya telefondan bir şeyler izlettirdiklerine şahit oldum. Çünkü Japonya'da dışarıda çocuklara telefon veya tablet izlettirildiğini görmemiştim. Normalde Japonya'da yemek yerken televizyon izlettirilmez ve çocukların ayakta yemek yemesine izin verilmez, ellerine yiyecek tutuşturulmaz. (Mesela, küçükken evimde yemek yerken televizyon açmak yasaktı.) Bu tür konularda Japonya'da yetişkinleri olduğu gibi çocukları da bağlayıcı kurallar olduğunu düşünüyorum. Türkiye'de bir yandan bazı internet anneleri veya takipçiler tarafından tablet sınırlaması teşvik edilirken öte yandan dışarıda gözlemlediğim bu durumlar beni şaşırttı. Yaptığım mülakatlarda benim gibi düşünen takipçi anneler olduğunu da gördüm.

TA11: "Herkes telefon veya tablet veriyor çocuklarına, hep dışarıda onu gözlemliyorum. Çok fazla kendi yemeklerini yiyebilmek adına çocuğun önüne bir tablet koyuyorlar o arada kendi yemeklerini yiyorlar. Yani hepsi, herkes yapmıyordur bunu ama etrafımda gördüğüm çoğu kişi bunu yapıyor. Özellikle iki-üç yaşındaki çocuklar için geçerli, bebekler için çok geçerli değil ama iki yaşından sonraki çocuklarda hep ellerinde bir tablet görüyorum".

TA11, durumu bu şekilde ifade ederek çocuklarının eline tablet tutuşturan ebeveynleri kınadı. Ama tam olarak hangi sebeple kınadığına dair herhangi bir açıklama yapmadı. Çocukların uyarılması konusunda bana farklı gelen bir olayı daha aktarmak isterim. Bir gün annem Japonya'dan ziyarete geldiğinde uçak ile Ankara'dan İstanbul'a gidiyorduk. Uçakta koltuğumuzla aynı sırada iki veya üç yaşında bir çocuk annesi ile oturuyordu. Çocuk bazen yüksek sesle bağırıyordu. Annesi ona hiç bir şey demedi. Sonra uçak çok hareket etti ve emniyet kemeri takılması konusundaki anons yapıldı. Çocuk o sırada ayakkabısı ile koltukta ayakta durup arkaya bakarak yüksek sesle konuşuyordu. Hostesin uyarısı üzerine annesi onu oturttu ama birazdan yine ayağa kalkıp arkaya bakıp bağırmaya başlamıştı bile. Annesi hiçbir uyarıda bulunmadan telefonuna bakmaya devam ediyordu. Bunu görünce annem çok şaşırdı çünkü Japonya'da böyle sahne kolay kolay yaşanmaz, anne mutlaka çocuğa müdahale eder. Etraftaki insanların tepkileri ise benim açımdan daha da dikkat çekiciydi çünkü koltukta dikilen çocuğa gülümsüyor ve şirinlik yapıyorlardı. Fakat yemek konusunda daha dikkatli ve seçmeci davranıldığına da şahit oldum. Çocuğuna gazlı içecek içirmeyen, hiç çikolata/şeker/cips vermeyen anneler çoğunluktadır.

3.4.4. Hijyen Kaygısı

Bu kısımda internet annelerinin hijyen ve hastalık konusunda nelere dikkat ettiğini ve sağlık ile ilgili durumlarda nasıl tedbirler aldıklarını anlamaya çalıştım. Aslında daha önceki başlıklara kıyasla bu konu instagramda her gün paylaşılan konulardan bir tanesi değildir. Bunun bir nedeni toplumsal olarak neyin kirli neyin temiz

olduğu konusunda bir uzlaşımın olması olabilir, neticede bu kültürel bir sınıflandırmaya bağlıdır (Douglas, 2007). Fakat bu konuda da annelerin farklı farklı anlayışlara sahip olduğu ve zaman zaman birbirleri ile tartıştıklarına şahit oldum. Aslında her ne kadar bu tezin yazılış maksadını aşsa da beslenme konusu ve hijyen konusu arasında bir bağlantıdan da söz edilebilir. Mary Douglas'ın (2007: 27) belirttiği gibi "Tehlikeler çeşit çeşit ve aynı anda her yerdedir. Birey bütün bu tehlikeleri dikkate almaya kalksa eylem felce uğrardı; endişe seçici olmak zorundadır". Bu açıdan bakıldığında organik gıdaların veya anne sütüne bu kadar geniş yer ayrıldığı halde, hijyen konusundaki tutumların veya gereksiz ilaç kullanımının doğrudan mevzubahis edilmiyor oluşu bu konuların daha önemsiz olduğundan ziyade henüz neoliberal ekonominin veya bunları işletime sokan devlet politikalarının radarına girmediğinin bir göstergesi olarak da okunabilir. Bu başlık altında çocukları herhangi bir mikrop veya virüs yüzünden hastalandığında internet anneleri ve takipçilerinin konuyu sosyal medyaya nasıl taşıdığını da ele almaya çalıştım.

İA6, instagram üzerinde büyük kızı ile konuşmasını videoya çekip paylaştı. Kızı salondaki koltukta oturup annesine bakıyordu. İA6 "Sen hasta mı oldun? Ne oldu?" diye sordu. Kızı kafayı sallayarak kısık bir sesle "Ateş" dedi. İA6 "Kaç oldu ateşin?" diye sorunca parmakları ile "Beş" rakamını yaptı. "Peki, nasıl iyileşeceksin?" diye sorduğunda annesi, koltuğa uzanarak küçük sesle "İlaç" dedi. İA6, "Başka? Nasıl bay mikrobu yollayacağız?" dedi. Kızı "İlaç" cevap vererek kafası yastığına koydu. İA6, "İlaç, çorba, meyve" deyince kızı yatarak "Evet" dedi. Yüzünü kameraya göstermedi. "Kendini nasıl hissediyorsun? Uykulu mu? Yorgun mu? Ama mutlu musun?" İA6 sorduğunda kızı kalkıp annesine bakarak "Üzgünüm" deyip yine kafasını yastığına koydu. "Üzgün müsün? Neden?" diye biraz şaşırmış gibi İA6 sorunca yine kalkıp "Uyumak istiyorum" dedi. "Uyumak istiyor musun? O zaman biraz yatalım mı odada?" söyleyince kızı yatarak "Ben burada yatacağım" dedi. İA6 "Burada yat tamam. Seni çok seviyorum" deyip

kızının kafasına göstererek video bitirdi. Açıklamada kızının hasta olduğunu anlatarak hastalığına dair bilgiler de verdi:

> *"Influenza A/B (Domuz gribi) Önce hafif ateşle başladı, pek önemsemedim. L*** (İA6'nın kızı) kolay hasta olmaz, olsa da iki günde toparlardı. Ertesi gün 40,7 ye kadar yükselen ve 5 gün boyunca devam eden yükselen, ilaçla düşen bir ateş. Eşlik eden öksürük ve karın ağrısı. Doktorumuzu 4. gün aradım. Çok yüksek ihtimalle influenza a ya da b olduğunu söyledi. Acayip bir salgın varmış şu an. Yapabileceğimiz pek bir şey yok. 5. günden sonra ateş olmaz dedi. Y***(İA6'nın ikinci çocuğu)'ı koruyabilmek için umca verdi. İkisine de sadece onu kullanıyorum.*
> *Y*** da öksürmeye başladı. Ateşi 37,5'tu sabah. Dün story'de paylaştığımda çok fazla mesaj geldi. Ailecek hastanede yatanlar, zatürreye çevirenler ve şu an bizim gibi hastalıkla boğuşanlar. Biran önce herkes iyileşsin inşallah. %20, 25 oranında otit'e (orta kulak iltihabı) çevirebiliyormuş. Kulakları kontrol edeceğiz. Y*** hastalanırsa doktorla tekrar görüşeceğim. Küçük olduğu için daha ağır seyredebilirmiş tablo. En büyük şansım hastane, tahlil vb durumlarla L***'yı yormadan, telefonda beni rahatlatıp, teşhis koyan doktorumuz. Varsa öneriniz, tecrübeniz burada paylaşırsanız sevinirim".*[80]

Bu paylaşımla beraber internet annesi sağlık ile ilgili takipçilerinden kendi deneyimlerini paylaşması istedi. Yorumlarda geçmiş olsun diyenler ve çocuklarının aynı hastalıktan muzdarip olduklarını anlatan anneler oluyordu. İA6 bir ay sonra "Çocuk tam iyileşiyor derken yine ateşlendi ne bu yaaa. Geçmeyen hastalık yapmışlar. Var mı benzer durum yaşayan? #influenza #tekrarlayanateş" şeklinde ekranda hashtag yazıp instagramın hikâyesinde paylaştı.[81] Sonra takipçilerinden gelen on kadar direkt mesajı ekran görüntüsü çekip takipçileriyle paylaştı.[82] Ben de sosyal medyayı kullanan annelerin çocuklarının sağlığı konusundaki instagram üzerindeki dayanışmacı ruhlarına ışık tutacağını düşünerek, takipçilerin İA6'nın yazdığı yoruma ne karşılık verdiklerini paylaşmayı gerekli gördüm:

Takipçi 6-1, "Evet bende anlamadım, sömester gelsin de evde toparlarım diyordum bitmeyen nezle ve öksürük ben de çok sıkıldım, bir de göz akıntısı başladı bizde… Kafayı yemek üzereyim" dedi. Takipçi 6-2, "Merhaba aynı hastalık bizi de sardı

[80] https://www.instagram.com/p/BdPklPwFhgY/ Erişim tarihi: 25 Şubat 2018
[81] Hikâye 27 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.
[82] Hikâye 27 Ocak 2018 tarihte paylaşılmıştır.

sormayın bir aydır iyileşemiyoruz. Nedir bu mikrop böyle geçmek bilmiyor 3 gecedir uykusuzluk çekiyorum hala da geçmedi" deyip sonuna kızgın emojiyi koydu. Takipçi 6-3 ise elini kaydıran emojiyi koyarak "15 gündür gecem gündüzüm karişti bi biri ateşleniyor sonra diğeri gece uyku yok" Bu şekilde takipçileri de benzer durumdan geçtiklerini İA6 ile paylaşmış oldular. Sonra İA6 ise "Mesaj yağıyor… Valla içim rahatladı. Lanet virüs rahat bırak çocukları" yazıp takipçilerinden çok sayıda mesaj geldiğini ve bunun sayesinde rahatladığını anlattı.

Bir gece İA1, instagramın hikâyesine oğlunun hastalıkla mücadele ederkenki videosunu çekip paylaştı. Videonun açıklama kısmına hasta çocuklarının diğer çocuklarla temas etmesine göz yuman ebeveynleri eleştiren bir yazı iliştirmişti:

> *İA1: "Keşke bulaşıcı hastalığı olan çocukların aileleri, çocuklarını iyileşene kadar yüzlerce çocuğun girip çıktığı oyun alanlarına götürmeseler! Keşke anne babalar biraz da diğer çocukları düşünseler bu kadar sorumsuz davranmasalar![83]".*

İA1'in çocuğunun hastalığı süresince yapmış olduğu paylaşımlar, araştırmacı bir gazetecinin hazırladığı belgesel izlenimini uyandırmaktadır. İA1 ertesi sabah da arabanın koltuğuna kafasını koymuş ve çok kötü gözüken oğlunun fotoğrafını hikâyesinde paylaştı. Açıklamada "Beni doktora götürün diye öyle bir bağladı ki pijamayla çıktık evden :("yazdı.[84] Daha sonra İA1, çocuğun hastanede çekilmiş bir fotoğrafını ve videosunu paylaştı. Fotoğrafta yüzü ateşten kızarmış çocuk hastane yatağında oturuyor. Aynı paylaşımda doktorun muayene ettiği anları da gösteriyor. İA1 bu fotoğraf ve video ile birlikte bir de açıklama yazmıştı. Bu açıklama ve yorumlarda bir tartışıma da yaşandı. İA1 virüs konusunda dikkatli olunması gerektiğini ve hasta çocukların okula veya alışveriş merkezine götürülmemesi gerektiğini söyledi:

> *İA1: "Doktor G***(İA1'in çocuğu)'yi görür görmez Cumartesi kapalı oyun alanına mı gitti diye sordu. Evet cumartesi avm'nin oyun alanına gitmişti. Şuan salgın varmış ve 48 saat içinde gösteriyormuş belirtileri. G*** bu sabaha karşı ateş ve öksürükle başladı. Öksürmekten göz çevresindeki kılcal damarlar patlamış benek benek... şuan kan tahlili*

[83] Hikâye 5 Şubat 2018 tarihte paylaşılmıştır.
[84] Hikâye 5 Şubat 2018 tarihte paylaşılmıştır.

*sonuçlarını bekliyoruz. Doktor lütfen internette paylaşın dedi; çocukları kapalı oyun alanlarına götürmeyin. Hasta çocukları okula göndermeyin. Avm'ler oyun alanlarını sıklıkla dezenfekte etmeli! Bir doktorun söylemesine gerek yok oysa bunları. G*** okula başladığından beri sık sık hastalanıyor. İçmediği kadar antibiyotik içti bir yıl boyunca. Ben evde tedavi edip iyileşince gönderiyorum on gün sonra çocuk yine hasta! Niye çünkü bulaşıcı hastalığı olan çocukları okula gönderen sorumsuz veliler yüzünden! Ya da çocuk hasta yüzlerce çocuğun girip çıktığı oyun alanlarına çocuklarını götürdükleri için! Yazık hem kendi çocuğunuza hem diğer çocuklara… Kimsenin hakkı yok buna. Ebeveynlik bazı durumlarda sadece kendi çocuğuna karşı sorumluluk değil diğer çocuklara karşı da sorumluluklarının olmasıdır. Avm'ler ve okullar sizler de işletmelerinizi sık sık dejenfekte etmek zorundasınız. Ufacık bir çocuk 'bana yardım edin' diye ağlıyor! Sorumsuz insanların yüzünden... çok öfkeleniyorum bu bencilliğe".*

Yorumlarda çocuğuna geçmiş olsun diyen ve onun fikrine katılan anne takipçiler de vardı. Fakat özellikle çalışan anneler tarafından yapılan çoğu yorumda karşıt fikirler de belirtilmişti. Hem İA1 ve takipçileri arasında hem de takipçilerin kendi aralarında tartıştıkları gözlemlenmiştir. Genelde İA1 elli civarında yorum alıyordu fakat bu paylaşımda dört yüzden fazla yorum almıştı. Örneğin, Takipçi 1-1 kendi deneyimini anlatarak:

Takipçi 1-1: "Geçtiğimiz yıl işe başladım ve aynı anda da çocuğum kreşe başladı. Hasta oldu ve izin alamadık bu durumda mecburen ve üzülerek bakacak kimse olmadığı için kreşe göndermek zorunda kaldık. Başta bende sizin gibi düşünüyor hasta olan çocuk neden okula/kreşe gönderilir diyordum. Fakat insan başına gelmeden anlamıyormuş. Hasta iken bakımında yardımcısı olmayan kişiler birşey yapamıyor göndermekten başka seçenek kalmıyor".

Çalışan bir anne takipçi olarak bu sözlerle hasta olan çocukların okula göndermek zorunda kalınabildiğini anlatmaya çalıştı. Takipçi 1-1'i tanımayan Takipçi 1-2 de takipçi 1-1'in görüşlerine katılarak çalışan annelerin dertlerini bu ifade etmeye koyuldu:

Takipçi 1-2: "Kesinlikle katılıyorum kimse hasta çoçuğumla ben uğraşmayayım aman öğretmen baksın demez zaten hastaysa kucağından bile indiresin gelmez ama anne baba çalışıyorsa yapacak birşey de olmuyor herkes ev hanımı değil ki…".

İA1, Takipçi 1-1'in savunduğu şekilde mecbur kalındığı için hasta çocuğun kreşe gönderilmesinin doğru bir çözüm olmadığını bir kez daha dile getirdi.

İA1: "Hayır, özellikle çalışan annelerin çocukları hastalandığı durumlarda kreş dışında başka çözümler üretmesi gerekiyor… Çalışıyorum izin alamadığım için çocuğu okula göndermek durumundayım durumu asla doğru bir çözüm değil maalesef".

Çalışan anne takipçiler, İA1'in dediği 'sorumsuz veliler' kelimesin hoş olmadığını düşündükleri için tepki gösterdiler. Takipçi 1-3 ise İA1'in fikirlerine karşı çıkmış ve İA1 ile uzun bir tartışmaya girmiştir:

> *Takipçi 1-3: "Şöyle de bir durum var işe gitmek zorunda olup çocuğunu bırakacak bir yer olmadığı için hasta da olsa içi acıyarak okula göndermek zorunda kalan 'sorumsuz' veliler ne yapmalı?".*
>
> *İA1: "Çalışmaya karar vermiş o durumdaki velilerin yapması gereken düzenlemeyi ben mi yapacağım? Benim sorumluluğum mu bu? Peki sağlıklı çocukların sağlıklı kalma hakları ve hasta çocukların ev konforunda dinlenme hakkı? Kreş ve okullara hastane muamelesi? Biri de bunların cevabını versin çünkü bu konu içindeki en önemli noktalar bunlar".*
>
> *Takipçi 1-3: "Çalışmak Türkiye şartlarında bir seçim değildir. Avm de mikrop yuvası kapalı oyun alanlarına gitmek bir tercihtir. Bu arada çok geçmiş olsun".*
>
> *İA1: "Yani nereye geldik şimdi? Birçok anne bu durumu yönetecek plan geliştiremediğim için mesleğimi askıya aldım diyor bu insanları yok mu sayacağız? Seçimden kastım şudur; çalışmak zorunda olabilir ancak bu zorunluluk bu gibi durumları doğru yönetme sorumluluğu da yükler. Benim iki paylaşımıma gelen yorumlardan anladığım şu; bulduğumuz çözüm kreş ve okullar! Durum o zaman sağlıklı çocuğu okula göndermeye kadar getirildi avm'ler de okullarda aynı durumda ve bu alanları mikrop yuvasına çeviren de bulaşıcı hasta çocuğunu bilerek buralara getiren sorumsuz velilerdir. Kapalı oyun alanları mikrop yuvasıdır derken okulları ayıramayız çünkü çocukların ortak kullandığı iki alanın da bu hale gelmesinin sebebi aynı. Avmler için farklı okullar için farklı düşünemeyiz".*
>
> *Takipçi 1-3: "Sorumsuzluk değil bence zorunluluk… Kimse istemez çocuğunun başka birinin mikrobunu hastalığını kapmasını ama çocuklar fanus içerisinde büyümüyorlar. Hiçbir anne hasta yavrusunu sabahın kör karanlığında okula zevk için yollamaz. ha illa birilerini eleştirmemiz gerekiyorsa bu anneler olmamalı kreşlerde sağlık ekibi varmıdır yok mudur olması gereklimidir bunları sorgulamak yerinde olur avm ler le kreşler kıyaslanmamalı bile".*
>
> *İA1: "Çalışan bir ebeveynin bu tip durumlarda kalıcı çözüm üretmesi hem kendi çocuğuna karşı hemde diğer çocuklara karşı SORUMLULUĞUDUR. Herkes kendi düzeni ve şartları doğrultusunda bu planlamaları yapmalıdır. Kazancı yetiyorsa çocuğunu okula da göndermelidir bakıcı abla da tahsis etmelidir. Kazancı yeterli gelmiyorsa bunlara babayla dönüşümlü izin olarak planlamalıdır. Yıllık izinlerini yaz tatiline ayırmak yerine bu gibi durumlar için saklanabilir. Ücretsiz izin hakkı kullanılabilir. Çocuk hastalandığında çevreden destek talep edilebilir. Refakatçi raporu alınabilir vs vs. Hiç birini mi yapamıyorsun kar zarar hesabı yapacaksın. Çalışma şartlarının düzenlenmesi için birlik olup inatla talep edeceksin! Ütopik mi? Yoo değil sadece kimse uğraşmak istemiyor! Çünkü düzen kurulmuş herkes olabilecek en yüksek tasarrufla para kazanmaya çalışıyor! Ancak kurulan düzen çocukları ciddi anlamda etkiliyor ve bu kabullenilmiş".*

Yukarıda görüldüğü gibi mesele uzunca bir süre tartışılmış ve ortak bir mutabakata da varılamamıştır. Tüm bu tartışmalara ek olarak daha önce bahsetmiş olduğum ve İA1'in çocuğunun ateşli iken çekilmiş videolarına karşı çıkan Takipçi 1-4 ise anne utandırma olarak değerlendirilebilecek bir yorum bıraktı:

> *Takipçi 1-4: "Geçmis olsun. Fakat çocuk ateşliyken onu video kaydına almanın amacı nedir? Bu kadar her şeyi sosyal medyaya taşımanın amacı nedir? En fazla bir kaç gün instagramla ilgilenmeyiverin, bu kadar mı bağimlılık yaptı?".*

Bu eleştirel yorumun üstüne yazı dilini sertleştiren İA1, bir amacı olduğunu belirterek şu şekilde açıklamasını yaptı:

> *İA1: "gece onlarca kez hastalandı ve dün bilerek isteyerek çektim çocuğun o halini. Bu instagram bağımlılığı değil ancak dar bakış açısı bunu böyle adlandırabilir. Bu bakın çocukları getirdiğiniz durum budurun somut örneği! Artık yeter bu çocukları bu hale getirmeye kimsenin hakkı yok demenin açık şekli! Ha buna rağmen sen gibiler aman ne var yaa hastalansın naaapalım diyebilecek kadar önceliklerini değiştirmiş. Cevabımı anlıyor musun, hiç sanmam".*[85]

İA1 aynı gün oğlunun hastanede çekilmiş bir fotoğrafını daha paylaştı. Bir kez daha kendisine getirilen eleştirilere cevap vermeye çalışıyordu:

> *İA1: Burada ufacık çocukların sağlığı söz konusu ancak okuduklarım beni dehşete düşürdü. Anlamadım ben? Paylaşımıma karşı çıkan çalışan anneler şunu mu demek istiyorsunuz; biz çalışıyoruz, para kazanıyoruz yöneticilerimiz izin vermediği için de mecburen çocuklarımızı okula gönderiyoruz napalım çocuğunuz hasta oluyorsa siz de alttan alıverin ne var!? Mı? Gerçekten mi? Çözümünüz bu mu? Talebiniz yok savunmanız mı var yani bu konuda?! Yani bizlerin para kazanmasının fedekarlığını çocuklar mı üstlenecek? Kreş ve okullar hasta çocuk bakım evleri mi yoksa çocukların sosyalleşip bir şeyler öğrenecekleri yerler mi? Evet sorumsuzluk. Çözüm bulmak yerine, çözüm talep etmek yerine 'n'apalım' demek sorumsuzluk. Ben kadının çalışmasını her daim destekledim, destekliyorum da ancak toplumu etkileyen bu tür sorunlara da çözümler üretilmeli. Bu konuda hanginiz bir adım attı? Yoksa kabullenip 'napalım?' demekten öteye gidilmedi mi!? Ben burada sadece kendi çocuğum için yazmıyorum bunları. Senin çocuğun için de yazıyorum. Niye bu kısır döngüyü kabul ediyorsunuz? Hani çocuklarımızın sağlığından daha önemli bir şey yoktu!? E varmış işte! Kurumsal hayattaki yanlışlar çocukların sağlığını etkiliyorsa durup oradaki sorunu çözmek gerekiyor yanlışları ölesiye savunmak değil.*[86]

Bu tartışmanın içeriğine bakıldığında aslında feminist bir perspektifle tartışma işverenlerin veya sosyal devletin çalışan erkek ve kadınlara çocuklarının hastalandığı

[85] https://www.instagram.com/p/Be0TkrsFIlP/ Erişim tarihi: 23 Şubat 2018
[86] https://www.instagram.com/p/Be0h2VEFyVX/ Erişim tarihi: 23 Şubat 2018

durumlarda rapor verilebilmesi ya da devletin sağladığı bir merkezde karantinaya alınması türünden uygulamaların olması gerektiği yönünde veya hem çalışan hem çalışmayan kadınların bir araya gelerek bu tür konularda bir baskı grubu oluşturabileceği yönünde bir teklif ya da ütopik dahi olsa bir öneri ortaya konulmamıştır. Tamamen neoliberal ve ataerkil yönelimli bir dil ile kadınlar kendi aralarında birbirlerini rencide edici bir dil kullanmayı tercih etmişlerdir.

Çocuğunun hasta halini videoya çeken veya resimlerini paylaşan tek internet annesi İA1 değildi. Hamile olan İA17 de oğlunun ateşinin çıkması üzerine onu arabayla hastaneye influenza testi yaptırmaya götürdüğü videolarını paylaşmış ve pek çok geçmiş olsun yorumu almıştı. İA17, çocuğu iyileştikten sonra yapmış olduğu bir yorumda tüm bu süreci paylaştığı takipçilerinden yorumlar aldıkça rahatladığını belirtmişti.

Instagramda İA5 tarafından paylaşılan videoda iki yaşındaki çocuğu halının üzerinde bulunan tabaktaki dilimlenmiş portakalı çatalıyla yiyor. Sonra çatalı halının üzerine koyup tabağı da havaya kaldırıp İA5'e "Bak daha var. Daha var" diyor. İA5 "Daha var mı? Afiyet olsun o zaman. Ne yiyorsun sen?" dedi. Çocuğu tabağı yine halının üstüne koyup yere koyduğu çatalı alıp yine yemeye başladı ve "Portakal" diye cevap verdi. Video bu şekilde anne ve çocuğunun diyaloğu üzerinden devam ediyor.[87] İA5, oğlunu portakal yerken gösteren gündelik bir videosunu paylaşmıştır. Yorumlarda oğlunun çok tatlı olduğunu söyleyerek "onu yerim" "Maşallah" gibi bilindik yorumlar gelmiştir yanı sıra bazı yorumlarda mikroba karşı hassas olanlar İA5'i eleştirmişlerdir. Diğer bazı takipçiler ise eleştirenleri eleştirince, hijyen ve mikroba dair görüş ayrılıklarına dayalı bir tartışma çıktığı görülmektedir. Örneğin, Takipçi 5-1: "Evinde ayakkabı ile gezen kedi köpek besleyen sonradan görmeleri görmezsiniz, mis gibi evinde kadının halısı batar, ay bu herbokologlar olmasa çocuklarımızı büyütmeceeez, iiki ufkumuzu açıyorlar" diyerek

[87] https://www.instagram.com/p/BcpzQfogB_r/ Erişim tarihi: 2 Mayıs 2018

tepkisini dile getirmiştir. Takipçi 5-1'in hayvan severlerin hışmına uğraması sonucu mevzu bambaşka yerlere çekilmiştir. Diğer takipçiler ise anne utandırma sayılabilecek şu yorumları yazmıştır. "Eliyle yese daha iyi çatalı yere koyup ağzına sokuyor" İA5 ise bu tür yorumlara gülen surat emojisi ile "mikrop da lazım" yazarak yine esprili bir yanıt vermiştir. Bu noktada aslında internet anneleri tarafından bir konu başlığı olarak ön plana çıkartılmasa da, hijyen ile ilgili konuların da gündelik konuşmalarda yer tuttuğu söylenebilir.

Sık sık kendi instagram sayfasında çocuk yetiştirmeye dair ile düşüncelerini paylaşıp tartışan İA15, on bir aylık çocuğunun salondaki masada oturup akıllı telefonu tutup bir şeyler izlediği fotoğrafı paylaştı. İA15, bu paylaşımında sokakta gördüğü bebekleri dokunarak seven insanlar üzerine uzun bir metin yazdı:

> *İA15: "Eveeet şimdi gelelim en çok istek alan "bebeğime dokunma" başlıklı konuya. Özellikle 1 yaşın altındaki, henüz bağışıklık sistemi tam olarak oluşmamış bebeklere, hijyen ve koruma sebebiyle dokunulmaması gerektiğini teorik olarak hepimiz biliyoruz. Hatta "40 günden önce sokağa bile çıkartma aman kızım" diyerek tavsiyede bulunuyoruz. Daha da öteye gidip "sakın başkasının kucağına verme aman kızım mikrop dolu etrafta" diyoruz. Gel gelelim her gördüğümüz bebeğe dokunmaktan kendimizi alamıyoruz. Yüzünü ellemedim elini sevdim diyoruz ama bilmiyoruz ki bebekler her fırsatta elini ağzına götürdüğü için ellerine asla dokunulmamalı. Gördüğümüz anda bebek sevme iştahımız kabarıyor, illa temas etmek istiyoruz. Yurtdışında olsa sopayla kovalarlar haberimiz yok ama ülkemizin kültürel alışkanlıkları sebebiyle kucağımıza alıp öpmeyi bile teklif ediyoruz. Annesi babası dokunmaya kıyamazken... lütfen çok sevsek de bebeklerine sokakta, avmde, parkta bahçede dokunup anneyi delirtmeyelim. Çünkü anne muhtemelen evde bunalıp sokağa çıkmıştır ve amacı nefes almaktır(...)".* [88]

Sokaktaki gelen geçen insanların bebeklerle fiziksel temas kurması günümüz annelerinin hassas olduğu konulardan biri haline gelmiştir. Türkiye'de insanların kişisel alanının Amerika ve Kuzey Avrupa gibi ülkelerine kıyasla daha dar olması konuyu daha da kaotik bir şekle büründürmektedir. İA5'e gelen yorumların çoğunda takipçiler onunla bu konuda hemfikir olduklarını belirtip, konuyu gündeme taşıdığı için teşekkür etmişlerdir. Bir takipçi hiç kimsenin çocuğuna dokunmasına izin vermediğini şu şekilde

[88] https://www.instagram.com/p/BcXpkhrgRME/ Erişim tarihi: 16 Mayıs 2018

belirtti: “Benim oğlum 4 yaşında dışarıda herhangi birisi dokunarak sevmek isterse direk uyarıyorum kimse kusura bakmasın çocuğumdan değerli hiç bişey yok”. Bazı anne takipçiler ise kendi deneyimlerini aktararak çeşitli yorumlar bıraktılar.

> *“Kizim hastaydi bugun hastaneye goturdum zaten mikrop yuvasi hastaneler hasta cocuklar kizim kendi kendine gezerken gripli bi cocugun annesi hadi oglum tut kardesin elinden dedi sinir oldum gercekten hasta cocuk yaklastirilirmi hic kucuk bebegin yanina insanlar cidden bazen cok tahammul sinirimi asiyorlar”.*

> *“iki gun once durakta otobus beklerken bir kiz gelip oglumu aman ne tatli deyip hoop optu yanagindan. burasi turkiye. İnsanlar dusuncesiz”.*

İA15’in paylaştığı fotoğrafta çocuğun telefon tutuyor olmasına istinaden uyarılarda bulunan hatta anne utandırma sayılabilecek yorumlar bırakan takipçiler de vardı ve yaratıcı bir şekilde mikrop ve telefon gibi iki “zararlı” konuyu ortak potada bir araya getirecek bir bağıntı buluvermişlerdi: “Çocuğun eline bıraktığınız o cep telefonundan daha mikrop bir şey olamaz! İlk başta onu elinden alsanız?” “A***nun elinde ki telefon da insanlardan daha fazla mikrop var bunu biliyor muydunuz?”. İA15, “Bizim telefonlar hergün dezenfekte ediliyor endişeniz olmasın” yazıp çocuğunun tuttuğu telefonda mikrop olmadığını aynı söylemin dilini benimseyerek kendisine gelen eleştiriyi savuşturmaya çalıştı.

Mülakatta görüştüğüm anneler de çocuklarının hastalandıkları zamanların çok zor geçtiğini dile getirdiler. Tıpkı internet annelerinin sosyal medyada takipçileriyle yapmış olduğu paylaşımlar gibi TA11 de anne olan arkadaşları ile süreci paylaştığını ve akabinde internetten de hastalık ile ilgili araştırma yaptığını belirtti:

> *TA11: “Arkadaşlarımla paylaşıyorum. Anne olanlarla daha çok, diğer annelerle. "Sizde bu oldu mu? Ben de böyle bir sorun oldu, sen ne yapıyorsun?" O şekilde hep fikir alışverişi yapıyoruz diğer tanıdığım annelerle… Tecrübesiziz, o yüzden işte annelerle tanıştım. İnternet bilgileri haliyle, doktorlar o şekilde. (…) Daha çok hastalık ile ilgili bilgilere ulaşmaya çalıştım. Ya da forumlardan, başka şeylerden öyle şeyleri araştırdım. İster istemez başvuruyoruz internete. Doktorlar her ne kadar da, oradan okuduğunuz bilgiler hatalı dese de, başvuruyorum maalesef, okuyorum. Sonra doktorla da teyit etmeye çalışıyoruz”.*

TA11 gibi başka anneler de sosyal medyadan ve internet annelerinden hastalık ile ilgili öneri alıp faydası olduğunu söylediler. İnternet annelerini güvenilir bulmayan anneler olmasına rağmen hastalık ile ilgili konulardan destek alan bazı anne takipçiler olması çarpıcıydı.

> *TA15: "Hoşlandığım şeyler, bazen hastalıkla ilgili şeyler yazdıkları zaman mesela onlardan filan faydalanıyorum. İlk çocuk olduğu için bazen bilmiyorum, ateşi çıkarsa şunu yapın, gibi şeyler oluyor. Onlardan faydalanıyorum".*

> *TA10: "Faydası oluyor mu, evet bazı şeylerde oluyor, oralardan fikir aldığım oluyor. Hastalıklarla ilgili bazı şeyleri okuyorum. Şu hastalığın belirtileri bunlardır o tarz şeylerde bazı şeyleri görebiliyoruz. Bir ara virüs, el ayak ağız hastalığı vardı salgın, biz o kadar ağır atlatmamıştık ama başka şeyler de okumuştuk. Tırnakları bile dökülen çocuklar olmuş. Normal gibi bunları yazıyorlardı, bununla karşılaştığınız zaman endişelenmeyin, bu hastalığın bir sonucu gibi o tarz şeyleri okuyorum".*

Bunun yanı sıra, hastalık ile ilgili internet annelerinden ve sosyal medyadan bilgi almadığını söyleyen takipçiler de vardı.

> *TA20: Ama hastalıkla falan ilgili sıkıntılar olduğu zaman, onları (internet annelerini) ciddiye alma gibi bir durum yok. Çocuğunuzu alıp götürüyorsunuz profesyonellere.*

3.4.5. Sonu Gelmeyen Aktiviteler

Günümüz anneleri çocukları ile kaliteli vakit geçirmenin önemli olduğunu düşünmekte ve aynı zamanda çocuklarının becerilerinin ve zekâlarının gelişmesini istemektedirler. İnternet anneleri çocukların gelişimi için oyuncak ve kitapların son derece faydalı olduğunu bloglarında açıklamaktadırlar.

Uzmanlara göre oyun ve oyuncak; çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel, sosyal gelişimine yardım ederken, hayal gücünü ve yaratıcılığını da geliştirmektedir. Çocukların, sağlıklı olabilmesi için beslenme, uyku gibi gereksinimlerin yanı sıra oyun ve oyuncağa da gereksinim duyulmaktadır (Bolışık vd., 2014; Bekmezci ve Özkan, 2015). Bu konuda internet anneleri de "Oyun, çocuğun en önemli işi, oyuncakları ise en önemli aracı"dır diyen uzmanlarla benzer argümanlar ile sürmektedirler (Bolışık vd., 2014: 25) :

> *İA2: "Bazen günlük koşuşturmalardan, işten güçten zaman ayıramadığımız, etkinlik hazırlayamadığımız, baş başa kaliteli zaman geçiremediğimiz ve en önemlisi öğretici*

bir şeyler katamadığımız günler olmuyor değil. Çocukların dikkatleri bizler gibi değil hemen başka yöne kayabiliyor. O sebeple bir şeyler öğretebilmenin en iyi yolu oyun bence[89]*".*

İA2 gibi düşünen birçok anne, bloglar veya instagram üzerinde deneyimlerini paylaşmakta ve çocuklarda zekâ ve beceri gelişimini destekleyen aktivite ve oyuncakları tanıtmakta ve önermektedir. Aslında tavsiyelerin içinde reklam fazla olduğu için gerçekten beğendiği için tavsiye edip etmediğini bilmek imkânsızdır. Bu bölümde oyuncak ve kitap, anne ve çocuk için oyuncağın ve kitabın ne anlama geldiği, annelerin çocuklarına neleri öğretmeye çalıştıkları ve onları hangi donanımlarla yetiştirmek istedikleri anlaşılmaya çalışılacaktır.

Dört internet annesi aynı markanın aynı oyun hamurundan reklam almış ve çocuklarının gelişimine katkısından bahsetmişlerdir. Bu annelerin benzer yaştaki çocuklarının oyun hamuru kullanarak paralel şekilde gelişim gösterdikleri iddia edilmektedir. İnternet anneleri, oyun hamurunun çocukların gelişiminde çok önemli rol oynadığını vurgulamaktadır.

İA1: "İnce ve kaba motor becerilerini, el göz koordinasyonunu, konsantrasyonunu, duyusal ve zihinsel gelişimine, yaratıcı zekasına, hayal gücünün gelişimine ve oyut kavramları somutlaştırmasına yardımcı olduğunu söyledi. "Okul öncesi çocukların beyinleri parmaklarıdır derler ki bence de öyle. Dünyayı ve kendilerini dokunarak öğreniyorlar. Bu öğrenime de oyun hamuru müthiş bir 'step 1' adımı olarak destek veriyor". [90]

İA29: "Çocuklarımızın hayal gücünü ve yaratıcı zekasını öyle güzel geliştiriyor ki. O renkli oyun hamuru, miniğimizin hayal gücünde isterse bir arabaya dönüşüyor, isterse bir uzay aracına ve yine isterse kelebeğe".[91]

İA17: "Ana ve ara renkleri öğrenmek, dokunma duyusunun gelişimini sağlamak, parmak kaslarının güçlenmesine yardımcı olmak, hayal dünyası ve yaratıcılığını geliştirmek gibi birçok faydası var oyun hamurlarının (….) Adından anlaşılacağı gibi içinden 8 farklı renk oyun hamuru ve 8 şekil kesici, silindir ve 2 adet çift taraflı oyun örtüsü çıkıyor ve çocukların renkler ve şekilleri tanımlama-farkına varma, gruplara ayırma-eşleştirme, kıyaslama-karşılaştırma yaparak duyusal motor gelişimi ve hayal güçlerinin gelişimini destekliyor(….) Tabi tüm bunların yanı sıra bana göre en büyük

[89] http://www.imrengursoy.com/playdoh-sekilver-ogren/ Erişim tarihi: 3 Ocak 2018
[90] http://karaladigimhayat.blogspot.com.tr/2017/04/oyun-hamuru-ve-play-doh-sekil-ver-ogren.html Erişim tarihi: 3 Ocak 2018
[91] http://www.mavibebegim.com/oyun-hamuru-deyip-gecmeyin-2/ Erişim tarihi: 3 Ocak 2018

katkısı anne ve çocuğun birlikte oynadıkları bu setlerle hem kaliteli hem eğlenceli anlar geçirmeleri ve dolayısıyla iletişimlerinin güçlenmesi".[92]

İA2 aynı oyun hamuru ile çocuğunu oynatırken bir video çekip paylaşmıştır. Paylaştığı videonun açıklamasında "Bazen çocukların hayallerine kapılıp gidesiniz gelmiyor mu sizin de? Videoyu başa sarıp sarıp mutluluğunu, heyecanını, mimiklerini izleyip duruyorum. M***(İA2'nin çocuğu)'nin hayali: Yere pat diye düşen dondurma :) Sizin çocuğunuzun hayali ne acaba ?"[93] yorumlarını paylaşmıştır. İA2'nin çocuğunun odasında çektiği videoda çocuğuna "M***sen bu pembe ile ne yapıyorsun?" diye sormuş ve çocuğu da "Dondurma" diye cevap vermiştir. "Sen bu dondurmayı nasıl yiyeceksin?" İA2 sorunca çocuğu hamur ile oynamaya devam ederek "Çok büyük yalıycam, düşecek pat diye aşağıya" demiştir. Cümlesine "Hepsini karıştıracağım anne ben, kahverengi olacak" şeklinde devam etmiştir. Bu video sonunda çocukların hamurdan sadece hayal kurarak oyuncaklar ya da materyaller yapmayı değil aynı zamanda renkleri karıştırarak yeni renkler oluşturmayı da öğrendikleri ortaya konmuştur. İlk soru dışında tüm çekim boyunca çocuğunun sadece hamur ile oynadığı gösterilmektedir. Çocuğun "Ben şimdi bunu koyacağım. Büyük dondurma yapacağım anişş" gibi konuşarak başarılı biçimde dondurma yapabildiği gösterilmektedir. İA2'nin blogunda da bu oyun hamurunun çocuğa sağladığı diğer becerilerden bahsetmediği görülmüştür.

İA2: "Oyun hamurları da hayal gücü için, ince motor becerileri için, parmak kasları gelişimi için çok eğlenceli bir tercih. Özellikle Şekil Ver & Öğren serisi 2-4 yaş aralığındaki çocukların temel becerilerini destekleyen bir set".[94]

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi reklam için yazmasa bile internet anneleri çeşitli örnek vererek veya video çekip çocuğun nasıl oynadığını göstermektedir. Aynı zamanda anneler çocukların renkleri öğrenmesi ve şekil vermesi gibi benzeyen fikirler doğrultusunda, oyun hamuru ile çocuğun akıllanacağını göstermektedir.

[92] http://www.pembekoala.net/oyun-hamurlari-ve-play-doh-sekil-ver-ogren-serisi/ Erişim tarihi: 3 Ocak 2018
[93] https://www.instagram.com/p/BWIvWuoFmlR/ Erişim tarihi:11 Ocak 2018
[94] http://www.imrengursoy.com/playdoh-sekilver-ogren/ Erişim tarihi: 3 Ocak 2018

İA3 instagram sayfasında iki oyuncak fotoğrafı paylaşmaktadır. Birinci olarak eski Çin bilmecesi olan Tangram adındaki oyuncağı tavsiye etmektedir. Çocukların dikkat süresinin uzamasına, beyin egzersizi yapmasına, düşünmesine, şekilleri sınıflandırmasına, uyumlu ve benzer olanı ilişkilendirmesine yarıyormuş. Diğeri ise, renkli dondurma çubuklarıdır. Açıklamada, "Alın bunlardan bir kutu yapın kendinize. Arada açar oynarsınız, dönün kule yapın, dönün tangramla şekiller oluşturun, dönün örüntü çalışın, matematik çalışın, geometrik şekilleri öğretin. Güzel oyun malzemesi, tavsiye eder, huzurlarınızdan çekilirim" demektedir. [95]

İA2 kendi blogunda kitap tavsiyeleri yazmıştır. Kitap tavsiyesi sebebini aşağıdaki şekilde belirtmiştir.

> *İA2: "Bebeğime kitap alırken benim özellikle dikkat ettiğim konu; içeriğinde kullanılan görsellerin çizim değil, gerçek görseller olması.. Böylelikle günlük hayatta karşılaştığı nesneleri, hayvanları, materyalleri kitabında da görmesi daha kolay öğrenmesi açısından önemli bana göre. (...) Bebek dokun hisset özellikli olduğu için, bebeğin ilk kitaplarından olabilecek bir kitap. İçeriğinde sesler, kabartmalar ve farklı dokular bulunuyor. Ancak gerçek görseller kullanılmamış. Renk ayrımları çok sert olduğundan içeriğindeki resim ve şekiller oldukça dikkat çekiyor".* [96]

Şimdiye kadar görülen oyuncak ve kitap tavsiyelerinin açıklamasında, annelerin ne kadar çocuklarının eğitimi ve gelişimi üstüne düşündüğünü ve araştırdığını göstermektedir. Aynı zamanda kendisinin ne kadar iyi ve becerikli bir anne olduğunu anlatmak istemektedirler. Sadece kendi kişisel sayfası değil oyuncak ve kitap tavsiyesi için özel bir instagram sayfası açan anne de var. İA4 o sayfada ürünün olumlu ve olumsuz tarafları hakkında yorum yapmaktadır. Çok detaylı olarak oyuncakların fotoğraflarını ve kitabın içinden çektiği fotoğrafları koyup, özelliklerini anlatmaktadır. Kitapları anlatırken, ne kadar kalın olduğunu ve kâğıt yapısını göstermek için aynı zamanda video da koymaktadır. 15 Ekim 2017'de açılmış bu sayfanın şu an da yirmi bir bin takipçisi var.[97] Bunun anlamı, anneler için oyuncak ve kitap arayışlarının çok önemli olmasıdır.

[95] https://www.instagram.com/p/BRBjpZigy2s/ Erişim tarihi: 4 Ocak 2018
[96] http://www.imrengursoy.com/bebek-kitabi-tercihlerim/ Erişim tarihi: 11 Ocak 2018
[97] https://www.instagram.com/bypembekurdeleli/ Erişim tarihi: 30 Mayıs 2018

Mülakatta görüştüğüm anne takipçilerin de bahsettiği gibi bu annelerin çocuklarına güzel oyuncak ve kitap bulmak için çabalayıp vakit ayırdığını göstermektedir. Dolaysıyla oyuncaklar ve kitap önerilerinin takipçiler için faydası olmaktadır.

Instagram hesabında İA4 çocuğu ile ilgili deneyimlerini paylaşarak tavsiyelerde bulunmaktadır. Paylaşımlarından bir kaç örnek şu şekildedir: Çocuğuna renkleri öğretmek amacıyla almış olduğu kitap ile çocuğunun aynı zamanda içindeki anne kuş, bebek kuş çizimleriyle büyük ve küçük kavramlarını da öğrendiğini belirtmektedir. Sesli hayvanlar yapbozunu oynarken, yapbozun parçasını koyduğunda hayvan ses çıkartıyor. Bu oyunla hayvan sesleri ile görsellerini eşleştirerek daha kolay öğrenmesini sağladığını söyledi.[98] Renkleri, numaraları ve rakamları öğretmek için renkli numaralı kaplarına önermektedir. Blok tren ile problem çözme yetisini geliştirip keşfetmesine olanak sağladığından bahsetmektedir. Tahtadan yapılmış sebze kasası, parçalı sebzeler, kesme tahtasından oluşan Kesmeceli ahşap oyuncak ile keserek çocuğun motor gelişimine katkıda bulunmuş, aynı zamanda eşleştirip birleştirmeyi de öğrenmiş. Sebzeyi sevdirmek için de kesmeceli ahşap oyuncak ile farklı oyunların türetilebileceğini belirmiştir.[99]

İA4 kendi ana sayfasında da çocuğunun sayıları nasıl öğrendiği, nasıl İngilizce konuşabildiği gibi kendi deneyimlerini gösteren birçok video çekip göstermektedir. Diğer internet annelerinden daha çok çocuğunun eğitimine dikkat edip deneyimleri paylaşmaktadır. Çocuğu yirmi bir aylıkken çektiği üç farklı videoda çocuğuna harfleri öğretirken "W"yu "habilibuu" şeklinde komik telaffuzunu göstermektedir. Açıklamada "O harfin adı "habilibuu" diye yazmaktadır. Orada harf yapbozunu ve harf mıknatıslarını gösterip çocuğa "Bu?" şeklinde soruyor. O yanlış söylerse İA4 düzeltiyor ve çocuğu da annenin söylediklerini tekrar ediyor. Aynı zamanda başka harfleri de doğru söylediğini gösteriyor. Çocuğunun komik olduğunu gösterirken aynı zamanda yirmi bir aylıkken

[98] https://www.instagram.com/p/BcPkYowFUB1/ Erişim tarihi: 3 Ocak 2018
[99] https://www.instagram.com/p/BacCwz9lQCn/ Erişim tarihi: 3 Ocak 2018

harfleri öğrenmesiyle gurur duyuyor.[100] Bu videonun yorumlarında birçok kişi, İA4'ün çocuğunun okul eğitimi hakkında sorular sormuştur. Örneğin, Takipçi 4-3,

> *Takipçi 4-3: "masallah subhanallah cok guzel yanliz bisey sormak istedim sizin bakis acinizi merak ettim ben mesela 10 kadar saymayi ogrettim diye bile bir cok ogretmen cok ileride gidiyorsunuz ileride herseyi erkenden ogrenirlerse okuldan sıkılıyorlar bu kadar kasmayin dediler kafam bulandi siz ne düşünüyorsunuz".*

bu şekilde sordu. İA4 uzmanların görüşlerinden yararlanarak bu şekilde erken eğitim iyi olduğunu ifade etti.

> *İA4: "Çok fazla öğretmen görüşü aldım bu konu ile ilgili. Bazı öğretmenler seviyesine göre erken öğrenen öğrencilerine ayrı etkinlikler hazırladığını söyledi. Bazıları da "erken öğretip öğretmene zorluk çıkardığımı" savundu. Kısaca iş öğretmende bitiyor. Bazıları sınıfta zorlanacak diye ben öğretmeyi erteleyemem".*

Takipçi 4-4 bu cevaba, kendi kızının yeteneğinden bahsederek erken eğitime katıldığını söyledi.

> *Takipçi 4-4: "benim kizimda 21 aylik elayla arasinda 4 gün var masallah otur sohbet et erken konustu ve cocukla konusa konusa fazla kelimeli cumleler kuruyor. Renklerin hepsini biliyor ve verdikce aliyor neticede. Bir uzman görüşü almadik ama ogrenmesini de engellemek hic akil kari değil".*

Takipçi 4-5 de diğer ülkelerden örnekler ile "sınıfta zorlanma bir yana zorla öğretmek başka bir şey. Eğitim deyince akla ilk gelen iki ülke Finlandiya ve Hollanda; 6 yaşına kadar okuma veya matematik öğretilmiyor gerçi sonra da edinim sağlanıyor öğretme, eğitim falan değil..." şeklinde yorum yapmaktadır. Takipçi 4-6, İA4'ün fikrini eleştiriyor. "sizi çok seviyorum ilgiyle takip ediyorum lakin e***(İA4'ün çocuğu) harf öğrenmesi için daha çok küçük e*** Dünya'yı daha yeni keşfediyor yanlış anlamayın siz onun kafasını bulandırıyorsunuz". Videoyu gördüğü için kendi çocuğunun seviyesini karşılaştırıp üzülen anneler de olmaktadır. Takipçi 4-7 "maşallah e***ya benim kızımda 21 aylık ama daha anne baba demiyor. her çocuk farklı tabi ama üzülüyorum bu duruma" şeklinde yorum yapmıştır.

Bu videoda çok tartışma olmuş ama "çocuğu zorla öğretiyorsunuz", "çok erken

[100] https://www.instagram.com/p/Bb9i0wTDi5a/ Erişim tarihi: 3 Ocak 2018

yaşta öğretiyorsunuz" gibi olumsuz yorumlara İA4 toplam cevap olarak "(Çocuğum) Soruyor ve sorduğu soruyu geri çeviremem ki. Oturtup çocuğa ders çalıştırmıyorum. Sadece 10 dakikalık oyun oynuyoruz. Oynamak istediği oyunu da kendi seçiyor" diye cevap vererek oynarken sınır koyduğunu gösterip anne utandırma sayılabileceği olumsuz yorumlardan kendisi korumaktadır.

İA4 diğer videosunda, numara yapbozu yapan kızına numaraları soruyor. Burada yapbozla oynayarak kızının sayıları öğrendiğini göstermektedir. İA4 kanepede oturup video çekiyor. Kızı ise kanepeye yayılan yapbozun önünde durup oyun oynuyor. İA4 "Bana şimdi ikiyi bul. Nerede iki?" diye soruyor. Kızı hemen iki sayısı olan parçayı bulup yere koyuyor. "Evet. Şimdi bana beş. Nerede beş?" Kızı, "Yok!" diyerek arıyor. İA4 "Bakalım hangisiymiş" dedikten biraz sonra kızı buluyor. Bu şekilde oynarken çektikleri video iki dakika sürmektedir. Kızı numarayı bulduktan sonra hep "Aferin kızıma! Bravo!" gibi kelimelerle kızını övmektedir. Bu videonun açıklamasında " #TariheNot Ela 20. ayında sayıları öğrendi. Normalde söylemem biliyorsunuz, ama bu kez lütfen maşallahsız geçmeyelim" yazmıştır.[101]

Yorumlarda İA4'ün isteğindeki gibi maşallah diyenler çok vardır. Fakat daha önceki paylaşımdaki gibi İA4'ün yaptığı paylaşımı doğru görmeyip eleştirenler de olmuştur. Fakat olumsuz yorumlara karşı destek yorumlarında anne takipçilerin çocuklarının eğitimi hakkında ne düşündükleri görülmektedir. Aynı zamanda annelerin arasındaki kıskançlık ve çocuklarını yetiştirirken kıyaslamaları da ortaya çıkmaktadır.

> *"biliyoruz ki bu çocuk çok fazla oyun oynuyor.. Erken öğrenmesi de bundan aslında.. Diğer oyun oynayıp erken öğrenemeyen çocuklardan farkı tabletle telefonla değil E***'nın yaş grubuna uygun oyuncaklarla oynuyor ve eğleniyor olması .. Eğlendiği için de öğreniyor .. Bu asla okula başladığında karşısına olumsuz yönde çıkmaz ben de öyleydim küçükken okula başladığımda ise öğrenme isteğim okuma hevesin hiç bitmedi".*
>
> *"Bence sürekli bir açıklama yapmak zorunda değilsiniz. Çünkü E***'yı takip edenler sizi Herşeyi ile takip edenler olmalı diye düşünüyorum. Bir bebeğin bana*

[101] https://www.instagram.com/p/Bat_xeEjQEB/ Erişim tarihi: 4 Ocak 2018

göre zekası anne babaya göre etken yani bebeğin zekasını anne babanın ilgi alakasına göre etken bir durum diye düşünüyorum çünkü onlar sıfırlar ne verirsek onu görücez. insanlar bebeklerini kıyaslıyacagına kendi anne baba olarak ilgisini kıyaslamalı diye düşünüyorum".

"Anlamiyorum şu kendi çocuğunu başkalarıyla sürekli kıyaslayan ebeveyn mantığını. Ya arkadaş her çocuk farklıdır öğrenme zamanı farklı. Ha bi ay önce ha bir ay sonra. Eğer zekasında bir problem yoksa elbet öğrenecek zaten. Hem bu çocukla değil anne babanın öğretme hırsıyla alakalı. Çocukta problem yoksa elbet öğrenir. Yani bu yaştan kıyaslamaya çocukları at yarışlarında kullanır gibi kullanmaya ne gerek var anlayamıyorum. Bu ebeveynler sonra biz ogretmenlerin karşısına sürekli başka öğrencilerle çocuğunu kıyaslayan sürekli birinci olma hırsıyla yanan veliler olarak çıkıyor. Allah yardımcımız olsun o zaman. Bırakın da çocuklar biraz kendi hallerinde doğal yollardan mutlu olmayı bilen bireyler olarak yetişsin".

Bu yorumun altında kendi çocuklarının ne zaman sayıları veya renkleri öğrendiğini söyleyen takipçiler de çıkmaktadır. Bu şekilde yorum yazanlar İA4'e "merak etme, benim çocuğum da sayıları erken öğrendi" diye örnek göstermek veya başka yorumları okuyanlara gururla kendi çocuğunun gelişimini göstermek istiyor olabilir. Örneğin,

"Benim ki 18 aylıkken kendiliğinden sayıları ve harfleri öğrenmişti. Şimdi de İngilizce öğreniyor ne yapayım yani ileride zor olacak diye öğrenme aşkını mı körelteyim".

"Benim kızım da 2,5 yaşında maşallah ingilizce rakamları ve renkleri öğrendik. Kendi hevesli olunca çok çabuk öğreniyorlar".

"Bnm kızım da 17 aylık 10a kadar kendi sayabiliyor rakamları gördüğünde tanıyor".

Diğer internet annesi, blogda oyuncak ve kitaplar ile çocukların sadece zekâsının değil aynı zamanda duygusal yönlerinin de geliştiğini söylemektedir. İA15, oğlunun kız oyuncağı ile oynarken paylaştığı fotoğrafında, pembe olan kız oyuncağı ile pembe halının üstüne oturan oğlu kameraya gülümsemiştir. Bir çizgi filmin projesinin reklamı olduğunu açıklayıp bu oyuncağı hala doğmamış kız kardeşi için aldıklarını söylemiştir. Oyuncağı oğlunun kardeşi ile paylaşacağına söz verdiği için aldıklarından ve çocuklar için oyuncaklarını paylaşmanın önemli olduğundan bahsetmiştir. Çizgi filmi izledikten sonra oğlu uzaktaki hiç tanımadığı çocuklara, artık oynamadığı oyuncakları göndererek

paylaşım duygusunu öğrenmiş. Anne bu duyguyu öğrenen oğlunu "Arkadaşlık ne güzel ne sihirli bir duygu, küçücük bir kalbi nasıl büyütüyor" diyerek gururla anlatmaktadır.[102]

Sadece satılan oyunları değil, kendi fikirleri ile yaptıkları yaratıcı oyuncakları bloglarında gösteren internet anneleri de var. Onların fikirlerinin çok faydalı olduğu mülakatlarda birçok anne takipçilerin tarafından söylenmektedir. Örneğin İA2 kendine vakit ayırmak için çocuğunu parka götürmek yerine balkondaki kumda oynattığını açıklamaktadır.

> *İA2: "Biz annelerin en çok ihtiyacı olan şeylerden birisi de zaman.. Genelde hiç bir şeye vakit yetmiyor, yetişemiyoruz… Çoğu zaman elimize kitabımızı alıp okumayı bırakın, kahvemizi sıcak bile içemiyoruz…. Ben de hem oynamaya, kirlenmeye alışsın hem de kendi kendine de biraz vakit geçirsin istediğimden kocaman bir plastik kutu aldım. (saklama kabı gibi olanlardan) İçini kumla doldurup koydum balkona.. O oynarken ben de hem onu izleyip biraz temiz hava alırken, bir yandan da kitabıma bakıyorum, maillerimi okuyorum falan.. Ona da bana da iyi geliyor[103]".*

İA3, evde yapabildiği oyuncakları sosyal medyada paylaşıp ün kazanmış, kitapları yayınlanmaktadır. Mesela, instagramda bir fotoğrafı "gazoz kapağı koleksiyonumuz çığırından çıkınca bir işlev daha katalım istedik, harf kapaklarına çevirdik" açıklamasıyla paylaştı. Bu fotoğrafta halının üstüne oturan çocukların harf ve numara yazılmış gazoz kapakları ile oynadığını gösterdi. Çocuklar kapak ile kelimeler üretmektedir.[104] Yorumlarda takipçiler tarafından faydalı olduğu yazılmaktadır. "Çok güzel aktif olmuş", " Benim küçük oğlum da soda şişesi kapağı biriktiriyor o zaman bu fikir çok iyiymiş. Seneye birinci sınıfız çok işimize yarayacak çooook", "İlkokul öncesi minikler için faydalı ve 'bedava' bir oyun". İA3 bu örnek gibi sürekli evde yapılabilen etkinlik ve oyunları instagram üzerinde paylaşmaktadır.

İnternet anneleri oyuncak ve kitap önerileri vererek çocukların sürekli gelişimi için bunların öneminden bahsederken bir yandan da kendi çocuklarının yapabildiklerini

---

[102] http://www.socialmom.com.tr/tr/oneriler/my-little-pony-ile-kardese-hediye/ Erişim tarihi: 3 Ocak 2018
[103] http://www.imrengursoy.com/evde-kum-havuzu/ Erişim tarihi: 4 Ocak 2018
[104] https://www.instagram.com/p/BRYwV1GgC_f/ Erişim tarihi: 4 Ocak 2018

ve yeteneklerini gururla paylaşmaktadırlar. Buna ek olarak burada göstermeye çalıştığım örnekler gibi internet annelerinin sürekli çocukları ile ilgilenip onlarla oynadığını ve beraber keyifli ve kaliteli zaman geçirdiklerini göstermesi çarpıcıdır. Görüştüğüm internet annelerinden biri sürekli çocukla ilgileniyor gibi gözüken diğer internet anneleri hakkında aslında olayın iç yüzünün bu şekilde olmadığını söyledi:

> *GİA6: "Hoşuma gitmeyen en büyük şey, çocukları ile sürekli oyun oynuyormuş gibi göstermeleri bazılarının. Aslında öyle bir hayat yok. Hiç kimse dört dörtlük değil annelikte. Bir de hiç kimse sabahtan akşama kadar çocuğuna vakit ayıramaz. Ben kendim veya başkası, bunu gözümle görüyorum. Orada yanıltıcı olmamak lazım, bazı anneler kendini kötü hissediyor, "neden ben çocuğumla ilgilenemiyorum, bak bu kadın ne güzel oynadı" hayır! O görüntüde sadece. Yani ben mesela annesiyim çocuklarımın. Arkadaşı veya öğretmeni değilim. Onun için çok fazla etkinlik yaptırmam. Tabi ki, hoşuna gidecek arada yaptırdıklarım oluyor, onlar çok hoşuna gidiyor. Ama daha çok konuşurum, yolda yürürken anlatırım, göz teması kurarım ama ben onun arkadaşı veya öğretmeni değilim dediğim gibi. Instagramda bu yanıltıcı olabiliyor".*

GİA6'nın eleştirdiği gibi internet annelerinin sürekli çocukları ile ilgilendiği varsayımının biraz abartılı olduğu düşünülebilir. Üstelik bunun gerçeği yansıtıyor gibi anlaşılması diğer kadınların kendilerini kötü hissetmesine ve kendi anneliklerini sorgulamak zorunda bırakmasına da neden olabilmektedir. Nitekim görüştüğüm bazı takipçi anneler de çocuklarına çok vakit ayıramadıklarını üzülerek dile getirmişlerdir. Mülakatta görüştüğüm internet annelerinden GİA6'nın da eleştirdiği gibi görüştüğüm takipçi annelerden TA19 da, internet annelerin her zaman çocukları ile etkinlik yaptığının farkında olduğunu açıkladı. Sonrasında ise günümüz anneleri arasında çocukları üstünden bir yarışma olduğunu ve bu durumun da hoşuna gitmediğini söyledi.

> *"Genelde hiç birisi normal değil zaten. Normal anne yok şuanda. Böyle öğretmenin üstüne üstüne gidip yürüyenler mi arasın ne varsa var yani. Sürekli şey artık herkes dediğim gibi çok bilinçli anne olmaya çalıştığı için mesela internette işte bir tane sayfa takip ediyordum ben bir ara facebooktan. Çocukları bildiğin faaliyet tahtasına çevirmişler. Hiç durmadan faaliyet yaptırıyorlar. Bu çocuğun evde kendi başına oyun oynama zamanı yok gibi. Hiç böyle yemek yeme zamanı yokmuş gibi sürekli faaliyet faaliyet faaliyet. Ben de annelerin çocuklarını böyle yarış atı gibi kullanmasından hoşlanmıyorum. Yani çocuğun varsa içinde yapıyor zaten. Yoksa çok ta zorlamaya gerek yok. Okula gidecek zaten bu. Okulda öğrenecek bazı şeyleri. Benim ona erkenden öğretip öğretmemin bir faydası yok ki ona. Sıkılacak bu sefer okuldan".*

Görüştüğüm anne takipçiler, özellikle çalışan kadınlar çocuklarına daha çok vakit ayıramaması konusunda bir anne olarak yetersiz hissettiğini söyledi. Örneğin TA2, "Fazla ilgilenemiyor muyum acaba? Çok özen gösteremiyor muyum? diye endişeleniyorum" diyerek üzüldüğünü ifade etti. TA1, işten dolayı istediği kadar çocukları ile vakit geçiremediğini detaylı bir şekilde anlatarak her gün etkinlik yapması gerektiğini okuduğunu söylemiştir:

> *TA1: Onların yeteri kadar vakit ayıramadığını düşünüyorum. Çünkü İstanbul'da yaşamak gerçekten çok zor. Sabah yedide evden çıkıyoruz akşam yedi buçuktan önce eve gelemiyoruz. On iki buçuk saat dışarıdayız. Geldikten sonra bir yemek hazırlanması birlikte yemek yenilmesi, beraber yemek yediğimiz zamanlar birlikte geçirdiğimiz zamanlardan bir tanesi. Sonrasında her iki çocuğumla da etkin vakit geçirmek istiyorum. Kaynaklar da diyor ki, en az otuz dakika çocuğunuzla etkin vakit geçirin. Ama bunu yapamıyoruz.*

Vakti olmasına rağmen erkek çocuğu olduğu için zor oynadığını ve yeterince vakit geçirmediğini düşünen anne de vardır. Ev hanım olan TA18 bu şekilde anlattı.

> *"Bazen işte, eskiden çok daha fazla oyun oynardık bebekken. Şimdi daha az oyun oynayabiliyoruz. Çünkü artık araba tokuşturmaktan çok sıkıldım. Yani arabalarla oyun oynamak erkek çocuğu benim. O zaman işte diyorum ki ben aslında çok az vakit geçiriyorum O***(TA18'in çocuğu) ile oyun açısından biraz daha oynamam lazım. Bundan bir sıkıntım var benim de. Yani eksik olduğumu düşünüyorum o konuda".*

TA18 gibi çocuk ile fazla oynamadığı için yetersiz olduğunu hisseden anneler varken TA21 eski zamanlarla kıyaslayarak eski kuşak annelerin çocuklarıyla etkin vakit geçirmediğini söyledi.

> *"Biz öyle değildik. Günde bir kere televizyon izlerdik en fazla ve eskiden anneler evin bir sürü işi ile uğraştığı için çocuğa o kadar çok, aman ne aktivite yapacağım ben bu çocuğa demiyorlardı. Biz sabah akşam aktivite, yok resim, yok akıl oyunları, yok kinetik kum varmış, yok playdoh var mı, sürekli sürekli sürekli biz o çocuğa böyle bir şeyleri veriyoruz".*

TA11 ise eski zamandakini anlatarak farklı bir açıdan olaya yaklaşarak şimdiki ebeveynlerin çocuklarının ellerine oyuncak tutuşturarak büyüttüğünü söyledi.

> *"Şu an çok fazla oynayacak şey var etrafta. Tüketim toplumu, tüketici toplumunda yaşıyoruz. Sürekli çeşit çeşit şey öğretiliyor. Haliyle anne babada her şeyi almak istiyor çocuğuna. Eskiden böyle şeyler yoktu. Teknoloji geliştikçe insanlar tembelleşiyor bence, çocuklarıyla geçirecekleri zaman azalıyor. Önüne atıyorlar oyuncağı bırakıyorlar. Bunun gibi çok fazla oyuncak var tablet var teknolojik şeyler var, eskiden bunlar yoktu".*

Görüştüğüm anne takipçiler her konuda olduğu gibi hem oyuncaklar hem kitaplar hem de etkinlik konusunda internet annelerinden faydalanmaktadırlar. Aşağıdaki örnekler de bu argümanı destekler niteliktedir:

> *TA17: "Çocuklarla oynanacak oyunlarda zaman geçirmek için yapılabilecek aktivelerde faydalandığım çok fazla şey oldu".*
>
> *TA13: "Mesela anneler çocukları için farklı aktiviteler yapıyor, etkinlikler yapıyor o etkinlikler hoşuma gidiyor. Mesela kâğıt ile ilgili değişik şekiller yapmışlar, oyun hazırlamışlar onlar hoşuma gidiyor".*
>
> *TA12: "Bazı yönlerden katkısı oluyor. Mesela oyun oynatma yönünden, çocuklara oynatacağım oyunlarda katkısını görüyorum. Genelde etkinliklerde, oyunlarda faydasını görüyorum".*
>
> *TA8: "Ben mesela oğluma kitap alırken beğendiğim takip ettiğim annelerin, çocuklarına hangi kitapları okumuşlar, neleri sevmiş, onlara bakıyorum gerçekten tavsiye ettikleri kitaplar var mı, araştırıyorum ona göre kitap seçimini yapıyorum. Ya da mesela oyunla ilgili, çünkü bazen öyle bir şey geliyor ki oyun üretmekte tıkanıyorsunuz. Ama bira daha kıymetli vakit de geçirmek istiyorsunuz, eğer bununla ilgili öneriler varsa onları okuyorum, takip ediyorum. Yapılabilir mi, yapılamaz mı, çocuğum sever mi sevmez mi, bu gibi katkıları oluyor kesinlikle".*

Aktivite konusundaki Japonya'daki ve Türkiye'deki internet annelerinin paylaşımlarındaki en büyük farklılık takipçilerin tepki ve yorumlarıdır. Daha önce de bahsettiğim gibi Japonya'da pek çok anne instagram veya blog üzerinde uzun yorumlar yazmazlar. Ne uzman bakışı dikte eden yorumlar yapmak ne de kendi çocukları ile kıyaslayarak yorum bırakmak gibi bir anlayış yoktur. Popüler olan Japon internet annelerinin oyuncak ile ilgili yapmış oldukları paylaşımlardan örnek vermek gerekirse, bir anne çocuğu oynarken dört fotoğrafı koyup üstüne tarih atarak "Deli gibi oynuyor. Kameraya bakmıyor" diye yazdı.[105] Altına da "Benim oğlum da bunu sever" "Bu oyuncak çok güzelmiş" türünden yorumlar geldi. Diğer internet annesi ise çocukları ile mutfakta oyun oynarken dört tane videoyu paylaştı. Büyük çocuğu ona yemek yapıp veriyor ve o da teşekkür edip sonra çocukları ile sohbet ediyor. "Çamaşırı halletmem lazımdı ama bugün çocuklarım ile oynadım. Her zaman onlarla ilgilenmek isterim ama

[105] https://www.instagram.com/p/Bh1FsDqlnQJ/ Erişim tarihi: 9 Mayıs 2018

ev işlerini, onu, bunu yaparken her zaman oynayamam. Bazen çocuklarımla oynamak çok güzel" diye bir açıklamada yazdı.[106] Yorumlarda "Çok tatlılar", "İyi annesin", "Bugünkü R***'nin kıyafeti çok sevimli" gibi yorumlar yazıldı. Burada görüldüğü gibi Japonya'da internette dolaşan annelerin Türkiye'deki kadar aktivitenin ne olduğuna dikkat etmediğini söyleyebilirim. Sosyal medyayı kullanan Türkiye'deki annelerin oyuncak ve etkinlikler söz konusu olduğunda Japonya'da sosyal medyayı kullanan annelere göre daha dikkatli ve bilinçli olduğu hemen fark edilmektedir.

[106] https://www.instagram.com/p/BbPK7PSBujZ/ Erişim tarihi: 9 Mayıs 2018

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

Bu araştırmada Türkiye'de yaşayan ve anne olan kadınlar arasında özellikle iki gruba odaklandım. İlk olarak sosyal medyada özellikle instagram hesabı olan ve instagramdaki takipçi sayılarına göre popüler olarak değerlendirebileceğimiz internet annelerinin sanal ortamda nasıl bir annelik portresi çizdiklerini, anneliğin ve internette görünür olmanın onlar için taşıdığı anlamları ortaya koymaya çalıştım, ikinci olarak da ele alınan internet annelerini takip eden diğer anneler için sosyal medyanın ve oradaki annelik temsillerinin ne ifade ettiğini ve kendi annelik pratikleri ile bu temsiller arasındaki olası ilişkileri ele almaya çalıştım.

Türkiye'de yaşadığım süre boyunca tanıklık ettiğim "Sosyal medyanın yoğun kullanımı, feministler tarafından sıklıkla sorgulanan annelik kurumunu ne ölçüde değiştirip dönüştürüyordu?" araştırmamı bu soru çerçevesinde kurgulamaya çalıştım. Sosyal medyanın kadınları bir kategori altında birleştirip güçlenmelerine vesile olup olamayacağı feminist literatürde sık sık tartışılmaktadır (Van Cleaf, 2015; Morrison, 2011). Alan araştırması esnasında annelik deneyimlerini paylaşmak üzere açılan sosyal medya hesaplarında takipçi annelerin içinden çıkamadıkları durumlarda veya kendi sıkıntılarına ortak aramak için sosyal medyaya başvurduklarını gözlemledim. Her ne kadar yapılan görüşmeler esnasında kadınlar, anneliğin radikal bir eleştirisini yapan feminist bir duyarlılığı paylaşıyor gibi görünmeseler de, neoliberal ekonomiyle beraber işleyen; zamanı verimli bir şekilde kullanmayı ve deneyimi paraya dönüştürmeye teşvik eden söylemlerin anneler tarafından da benimsediği ve kendi öznel deneyimlerini dolaşıma sokarak küresel sistemin bir parçası haline geldiklerine tanık oldum.

Bir bütün olarak bakıldığında bazı durumlarda belirli bir ortak deneyimin bir araya getirdiği kadınlar açısından yapılan paylaşımların ve yorumların manevi bir güçlenmeyi beraberinde getirdiği iddia edilebilir. Fakat şu noktaları da göz ardı etmemek kaydıyla: İnternet anneleri bebeklerinin ve çocuklarının beslenmesinde ne kadar bilinçli davrandıklarını gözler önüne sermektedirler veya başka paylaşımlarda gurur duydukları anları ve ne kadar uzun süre fedakârlıkta bulunup emzirdiklerini ortaya koymaktadırlar. Zorlukların paylaşılması ve takipçilerle bu konuda yapılan görüş alışverişleri, bir biçimde kadınların kendi aralarında birbirlerine destek olmaya çalıştıkları ve özgüven aşıladıkları anlamına gelmektedir. Bu türden dayanışmalar kadınları zorluklarla başa çıkarken yalnız olmadıklarına ikna etmede etkili gibi de gözükmektedir. Fakat emzirme veya sağlıklı beslenme gibi konularda uzmanların "nasıl ve ne yapılırsa bilinçli anne olunur" konusundaki tavsiyelerinin internet anneleri tarafından benimsenip internet ortamında sergilenmesi, bu tavsiyelerin dışında hareket eden takipçi annelerin deneyimlerinin değersizleştirilmesine de neden olabilmektedir. Bunun ötesinde araştırmanın üzerine odaklandığı kadınlar her ne kadar 'bilinçli' olduğu varsayılan bir kitleyi temsil etse de varolan cinsiyetçi yapıların dışına çıkacak bir dili benimsemedikleri anlaşılmakta ve gündelik yaşamlarında da ve en azından sosyal medyada yansıttıkları haller ile bu yapılara meydan okuyor gibi gözükmemektedirler.

Sonuç olarak, sosyal medyada aktif bir şekilde yer alan anneler kimi zaman yetersizliklerini vurgularmış gibi gözükseler dahi aslında ne kadar "iyi" ve "muhteşem" bir anne oldukları ve bunun için çabaladıkları izlenimi uyandırmaya çalışmaktadırlar. Bu durumun hem takipçilerin kendi arasında hem sosyal medyada görünür olan annelerin arasında ve toplamda her iki grup arasında zaman zaman kızışan sanal ve gerçek ortamların birbirine karıştığı bir yarış halini aldığı gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

Akgün Kostak, M., Kocaaslan, E. N., Bilsel, A. & Mutlu, A. (2016) "3-6 Yaş Grubu Çocukların Uyku Alışkanlıklarının Belirlenmesi", *HSP* 3(1):123-132.

Aktaş, E., Teksöz, E. & Ocakçi, A. F. (2012) "Ailede Kadınının Değişen Rolünün Çocuk Sağliğina Etkisi ve Aile Merkezli Bakımın Önemi". *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergis,* 28 (1) : 73-80.

Alburo-Cañete, K. Z. K. (2014) "Breast is Best? A Feminist Re-Reading of Breastfeeding Policies and Practices in the Philippines", *Philippine Quarterly of Culture & Society* Vol.42 (3/4): 115-137.

Alioğulları, A, Yılmaz, Esencan, T, Ünal, A. & Şimşek, Ç. (2016) "Anne Sütünün Faydalarini ve Emzirme Tekniklerini Içeren Görsel Mesaj İçerikli Broşür Ile Annelere Verilen Eğitimin Etkinliğinin Değerlendirilmesi", *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi,* 19:4.

Amagasa, K. (2018) 'Kosodateni Okeru Support･net Work to Social Media Riyouno Chiikiteki Saini Kansuru İkkousatsu", *Gakuen, Ningen Shakaigakubukiyou,* No. 928: 23-34.

Andrews A. L. (2018) *How to Make Money Blogging,* [Blog yazısı]. Erişim adresi: https://amylynnandrews.com/how-to-make-money-blogging/#how-much. Erişim tarihi: 1 Nisan 2018.

Beasley, C. (2005) *Gender & Sexuality Critıcal Theories, Critical Thinkers,* London: SAGE Publications.

Bekmezci, H. & Özkan, H. (2015) "Oyun ve Oyuncağın Çocuk Sağlığına Etkisi", *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi,* 5(2):81-87 DOİ:10.5222/buchd.2015.081.

Bolışık, B., Bal Yılmaz, H., Yavuz, H. & Tural Büyük, E. (2014) "Yetişkinlerin Çocuklar İçin Oyuncak Seçimine Yönelik Davranışlarının İncelenmesi", *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* 3(4).

Boneva, B. & Kraut, R. (2002) "Email, Gender, and Personal Relationships" ed. by: Wellman, B. & Haythornthwaite, C, Malden, In *The Internet in Everyday Life,* Boston: Blackwell Publishers.

Bora, A. (1998) *Türk Modernleşme Sürecinde Annelik Kimliğinin Kurulması.* Yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Boris, E. (1994) "Mothers Are Not Workers: Homework Regulation and The Construction of Motherhood, 1948-1953", ed. by: Glenn, E. N., Chang, G. &Forcey, L. N., In *Motherıng Ideology, Experience, and Agency,* New York: Routledge.

Burç, P. E. (2015) "Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğin Farkli Görünümleri", *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi,* Erişim adresi: http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Pinar-Ezgi-Burc-14Eylul2015.pdf.

Burun, E. (2017) "Türkiye, Sosyal Medya Kullanımında Dünyada Ilk 10'da", *Hürriyet*. Erişim adresi: http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-sosyal-medya-kullaniminda-dunyada-ilk-40445869. Erişim tarihi: 6 Mart 2018.

Butler, J. (2008) *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Çeviren: Başak Ertür, İstanbul: Metis Yayınları.

Collins, P. H. (1994) "Shifting The Center: Race, Class, and Feminist Theorizing About Motherhood", ed. by: Glenn, E. N., Chang, G. &Forcey, L. N., In *Motherıng Ideology, Experience, and Agency,* New York: Routledge.

Çeliktaban, D. (2017) "Ben anne oldum, şimdi hikâyemi paylaşıyorum", *Haber Türk*, Erişim adresi: http://www.haberturk.com/yazarlar/damla-celiktaban-2250/1485447-ben-anne-oldum-simdi-hikayemi-paylasiyorum. Erişim tarihi: 5 Ocak 2018.

Dalfidan, F. (2012) *Türk Modernleşme Sürecinde Değişen Kadın Kimliği –Muhafazakar Kadınların Kamusal Alandaki Görünürlüğü Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme,* Yüksek lisans tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.

de Beauvoir, S. (1956) *The Second Sex,* London: Jonathan Cape.

Demirciyan, L. (2017). "Çağla Dövençi Sönmez", *Evos Angeles,* Erişim adresi: http://www.evogrup.com/yayinlar/kasim17/#/52. Erişim tarihi: 2 Ocak 2018.

Dikmen, N. & Maden, D. (2012) "Kadın Akademisyenleri Görünmeyen Emeği Üzerine Bir Araştırma: Ordu Üniversitesi Örneği", *Sosyal ve beşeri bilimler dergisi,* Cilt 4, No 2.

Dobson, A. S. (2015) *Postfeminist Digital Cultures Femininity, Social Media, and Self-Representation,* New York: Palgrave Macmillan.

Donovan, J. (2014) *Feminist Teori: Entelektüel Gelenekler,* (Sekizinci Basım) Çev. Bora, A., Ağduk-Gevrek, M. ve Sayılan, F., İstanbul: İletişim Yayıncılık A. Ş.

Douglas, S. J. & Michaels, M. W. (2005) *The Mommy Myth: The Idealization of Motherhood and How It Has Undermined All Women,* New York: Free Press.

Ekici, A. (2016) "The Construction of Femininity in Turkish Cinema 1980s", ed by: Uyanık, N. vd., In *2nd International Conference on the Changıng World and Social research ICWSR '2016- BARCELONA Proceedıngs book,* Konya: Palet Yayınları.

Ergül, G. (2017) "Instagram Anneleri Modern Munchausen by Proxy Sendromu", *Kültür Gündemi,* Erişim adresi: http://www.kulturgundemi.com/gokhan-ergur/instagram-anneleri-modern-munchausen-by-proxy-sendromu-yazi-36328. Erişim tarihi: 1 Nisan 2018.

Field, B. J. (1990) "Slavery, Race and Ideology in the United States of America", *New Left Review 1*. No. 181:99-158.

Firestone, S. (1993) *Cinselliğin Diyalektiği*, Çeviren: Yurdanur Salman, İstanbul: Payel.

Foucault, M. (2007) Cinselliğin Tarihi, Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver, 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Garlinghouse, R. (t.y.) *The One Thing I Say To Shut Down The Mom-Shamers*, Erişim adresi: https://www.babble.com/parenting/what-i-say-to-shut-down-the-mom-shamers/ Erişim tarihi: 24 Nisan 2018.

Gibson, L. & Hanson, V. L. (2013) "'Digital Motherhood': How Does Technology Support New Mothers", *CHI '13: Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, SS. 313-322, New York: Association for Computing Machinery.

Glenn, E. N. (1994) "Social Constructions of Mothering. A thematic Overview", ed. by: Glenn, E. N., Chang, G. &Forcey, L. N., In *Motherıng Ideology, Experience, and Agency,* New York: Routledge.

Gürçayir Teke, S. (2014) "Dönüşen Anneliğe Yönelik Netnografik Bir Analiz: Blogger Anneler", *Millî Folklor,* Yıl 26, Sayı 103.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014) "2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması", *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü*, Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK.

Hall W. ve Irvine V. (2009) "E-Communication Among Mothers of Infants and Toddlers in a Community-Based Cohort: A Content Analysis", *Journal of Advanced Nursing*, 65(1), SS.175–183.

Hays, S. (1996) *The Cultural Contradictions of Motherhood*, London: Yale University Press.

Hilton Andersen, C. (t.y.) "5 Types of Mom-Shaming—and How to Shut Them Down", *Reader's digest,* Erişim adresi: https://www.rd.com/advice/parenting/mom-shaming/. Erişim tarihi: 24 Nisan 2018.

Hryciuk, R. E. (2010) "(Re)constructing Motherhood in Contemporary Mexico: Discourses, Ideologies and Everyday Practices", *Polish Sociological Review*, No. 172, 487-502.

Hughner, R. S., Mcdonagh, P., Prothero, A., Shultz II, C. J. & Stanton, J. (2007) "Who are Organic Food Consumers? A Compilation and Review of Why People Purchase Organic Food", *Journal of Consumer Behaviour,* 6: 1–17. DOI: 10.1002/cb.210.

Jarvis, K. (2017) *Competition or Camaraderie?: An Investigation of Social Media and Modern Motherhood,* Yüksek lisans tezi, Alberta: University of Alberta.

Kanat Pektaş, M., & Mutlu M. F. (2016) "Gebe Kadınların Emzirme ve Anne Sütü Konusundaki Bilgilerinin, Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi", *GMJ* 27: 145-148.

Karadoğan Doruk, E . (2012). "Toplumsal Cinsiyet İdeolojisi'nin Türk Kadınlarının Siyasal ve Toplumsal Yaşamlarina Etkisi", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0 (21).

Kasapoğlu, A. (2015) "Sosyolojik Yaklaşımlar Temellinde Aile Kuramları. Aile Sosyolojisi". ed. by: Kasapoğlu, M. & Karkıner, N., In *Aile Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Kirpikli, N. (2017). "Annelik Hayatın Dönüm Noktası". *Baby &You*, Ekim, 48-49.

Kobak, C. & Pek, H. (2015) "Comparison of Mother and Child Health and Nutrition Habits of the Nursery School Kids in Preschool Period (Aged 3-6)", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 30(2): 42-55.

Kozinets, R. V. (2010) *Netnography Doing Ethnographic Research Online*. London: SAGE Publications.

Kurt, Ö. (2017a) "Blogger Anneler Teşhirci Mi?", *Hürriyet*. Erişim adresi: http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/omur-kurt/blogger-anneler-teshirci-mi-40513007. Erişim tarihi: 1 Nisan 2018.

Kurt, Ö. (2017b). "'Blogger Annelik' Bir Meslek Mi?", *Hürriyet*. Erişim adresi: http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/omur-kurt/blogger-annelik-bir-meslek-mi-40523909. Erişim tarihi: 1 Nisan 2018.

Kültürsay, N., Bilgen, H., & Türkyılmaz, C. (2014) "Prematüre ve Hasta Term Bebeğin Beslenmesi", *Türk neonatoloji derneği prematüre ve hasta term bebeğin beslenmesi rehberi 2014*, 5-12.

Leite, M. (2013) "(M)Othering: Feminist Motherhood, Neoliberal Discourses and the 'Other'", *Studies in the Maternal*, 5 (2), www.mamsie.bbk.ac.uk

Letherby, G. (1994) "Mother or Not, Mother or What?: Problems of Definition and Identity", *Women's Studies International Forum*, 17(5): 525–32.

Lopez, L. K. (2009) "The Radical Act of 'Mommy Blogging': Redefining Motherhood Through the Blogosphere", *New Media Society*, 11: 729.

Lupton, D. (2016) "The Use And Value Of Digital Media For Information About Pregnancy And Early Motherhood: A Focus Group Study", *BMC Pregnancy and Childbirth*, 16:171.

Madge, C. & O'Connor, H. (2006) "Parenting Gone Wired: Empowerment Of New Mothers On The Internet?", *Social & Cultural Geography*, April, DOI: 10.1080/14649360600600528.

McDaniel, B. T., Coyne, S. M., & Holmes, E. K. (2012) "New Mothers and Media Use: Associations Between Blogging, Social Networking, and Maternal Well-Being", *Maternal and Child Health Journal*, 16, 1509-1517. DOI: 10.1007/s10995-011-0918-2.

Miller, T. (2005) *Making Sense of Motherhood: A Narrative Approach*. New York: Cambridge University Press.

Millet, K. (1987) *Cinsel Politika*, (İkinci Basım) Çeviren: Seçkin Selvi, İstanbul: Payel Yayınevi.

Minic, D. (2007) "Feminist Media Theory and Activism: Different Worlds or Possible Cooperation", ed. by: Rill, H., Smidling, T., & Bitoljanuu, A., In *20 Pieces of Encouragement for Awakenıng and Change: peacebuilding in the regionof the former Yugoslavia*, Sarajevo: Centre of Nonviolent Action.

Mom-shaming. (2017) *Urban Dictionary*. Erişim adresi: https://www.urbandictionary.com/define.php?term=mom-shaming. Erişim tarihi: 24 Nisan 2018.

Morrison, A. (2011) *"Suffused by Feeling and Affect": The Intimate Public of Personal Mommy Blogging*, Biography, Vol. 34, No.1, Life Writing & İntimate Publics, Winter, 37-55.

Onlar Türkiye'nin Önde Gelen En iyi Anne blogger'ları (2017). *Female dergi*, Mayıs, Sayı: 151.

Özçetin M., Khalilova F. & Kılıç A. (2017) "Beslenme Durumunun Değerlendirilmesinde Sıra Dışı Bir Yöntem", *BİA Çocuk Dergisi*, 17(2):61-66.

Öztürk, E. (2011) *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadini,* Rağbet: İstanbul.

Perrier, M. (2012) "Mediating Risky Motherhood: A Discursive Analysis of Offl ine and Online Responses to the Oldest British Mother-to-be". ed. by: Podnieks, E., In *Mediating Moms: Mothers In Popular Culture.* London: McGill-Queen's University Press.

Saktanber A. (1995) "Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın, veya İyi Eş, Fedakar Anne," ed. by. Tekeli, Ş., In *1980'ler Türkiyesi'nde Kadın Bakış Açısından Kadınlar,* İstanbul: İletişim.

Seçkiner, Ş. (2017) "Oyuncu Anne Şermin Çarkacı ile Röportaj", *Haber Türk*, Erişim adresi: http://hthayat.haberturk.com/yasam/roportajlar/haber/1044617-oyuncu-anne-sermin-carkaci-roportaji. Erişim tarihi: 25 Nisan 2018.

Sever, M. (2015) "Kadınlık, Annelik, Gönüllü Çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık mı Annelik mi?, Tina Miller'dan Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier'den No Kid Üzerinden Bir Karşılaştırmalı Okuma Çalışması", *Fe Dergi* 7, no. 2, 72-86.

Somer, P. (2017) "Özetle Instagram Fenomenliği", [Video]. *Pembernar*, Erişm adresi: http://www.milliyet.com.tr/pembenar-tv/video-izle/ozetle-instagram-fenomeni-zeynep-aydogan-zynpzeze--nFQuTtAFSLYJ.html. Erişm tarihi: 1 Nisan 2018.

Sosyal medyayı kim neden kullanıyor? (2014, 14 Aralık). *Vatan.* Erişim adresi: http://www.gazetevatan.com/sosyal-medyayi-kim-neden-kullaniyor--737167-pazar-vatan/. Erişim tarihi: 21 Mart 2018.

Şahin, L. & Aşçıoğlu, M. (2013) "Uyku Ve Uykunun Düzenlenmesi", *Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences)* 22(1) 93-98.

Taylor, V. (1996) *Rock-A-BY Baby: Feminism, Self Help, and Postpartum Depression,* New York: Routledge.

Tekeli, Ş. (1995) "1980'ler Türkiyesi'nde Kadınlar" ed. by. Tekeli, Ş., In 1980'ler Türkiyesi'nde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İstanbul: İletişim.

Thakur, N. (2012) *The Novels of Shobha De : A Study in Cultural Feminism.* Doktora tezi, Sagar: Dr. Harı Singh Gour Üniversitesi.

The Truth about Mom Shaming. (2017) *Beech-Nut,* Erişim adresi: http://www.beechnut.com/wp-content/uploads/2017/04/Beech-Nut-Turn-the-Labels-Survey-Infographic_Final.pdf. Erişim tarihi: 3 Nisan 2018.

Türk, G. D. ve Demirci, E. (2016) "Sanal Dünyada Dönüşen Mahremiyet Algısı; İnstagram Örneği", *1st İnternatıonal Academic Research Congress,* Ankara: Pegem Akademi.

Understanding the Modern American Mom. (2011) *Newswire.* Erişim adresi: http://www.nielsen.com/us/en/insights/news/2011/understanding-the-modern-american-mom.html Erişim tarihi: 24 Nisan 2018.

Uysal, A. (2016) Oyuncu Anne Şermin Çarkacı: "Çocuğuyla İlgilenmeyen Anne, En Az Savaş Kadar Mücadele Edilmesi Gereken Bir Durum", *Alterneif anne,* Erişim adresi: http://alternatifanne.com/oyuncu-anne-sermin-carkaci/ Erişim tarihi: 4 Ocak 2018.

Van Cleaf, K. (2015) ""Of Woman Born" to Mommy Blogged: The Journey from the Personal as Political to thePersonal as Commodity", *Women's Studies Quarterly*, Vol. 43, No. 3/4, THE 1970s (FALL/WINTER 2015), SS. 247-264, New York: The Feminist Press at the City University of New York.

Wall, G. (2001) "Moral Constructions of Motherhood in Breastfeeding Discourse", *Gender and Society,* Vol. 15, No. 4 (Aug.), 592-610.

We Are Social and Hootsuite (2017) *Digital In 2017: A Study of Internet, Social Media, and Mobile Use Throughout the Region Western Asia,* Erişim adresi: https://www.slideshare.net/wearesocialsg/digital-in-2017-western-asia. Erişim tarihi: 6 Mart 2018.

World Health Organization. (2002) *Global Strategy on Infant and Young Child Feeding. Report by the Secretariat, FIFTY-FIFTH World Health Assembly, Infant and Young Child Nutrition,* Geneva, Agendaitem.

World Health Organization. (2013) *Global Strategy for Infant and Young Child Feeding: The Optimal Duration of Exclusive Breastfeeding,* Erişim adresi: http://www.who.int/nutrition/publications/gs_infant_fe eding_text_eng.pdf.

Yavuzer H. (2005) *Ana-Baba ve Çocuk.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yaylagül, Ş. (2017) "Sosyal Medya Fenomenlerine Bağlanmışlığın Belirlenmesi: Yükseköğretim Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama", *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt: 4, Sayı: 3, 219-235.

Yazıcı, T. & Özel, M. (2017) "Sosyal Medyada Anneliğin Eğitim ve Etkileşim Boyutu: Instagram Üzerine Bir Inceleme", *International Journal of Social Sciences and Education Research Online,* Volume: 3(5).

Yelsalı Parmaksız, P. M. (2012) "Digital Opportunities for Social Transition: Blogosphere and Motherhood in Turkey", *Fe Dergi* 4, Sayı 1, 123-134.

Yeşilçiçek Çalık, K., Coşar Çetin, F. & Erkaya, R. (2017) "Annelerin Emzirme Konusunda Uygulamaları ve Etkileyen Faktörler", *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3): 80-91.

Zappavigna, M. & Zhao, S. (2017) "Selfies in 'Mommyblogging': An Emerging Visual Genre", *Discourse, Context & Media,* 20: 239–247.

Zappavigna, M. (2016) "Social Media Photography: Construing Subjectivity in Instagram Images", *Visual Communication,* Vol. 0(0) 1–22. DOI 10.1177/1470357216643220.

Yararlanılan Bloglar ve Instagram Hesapları

http://karaladigimhayat.blogspot.com.tr

http://www.imrengursoy.com

http://yoncakunacav.com

http://www.begumturan.com

http://www.slingomom.com

http://blogcuanne.com

http://www.socialmom.com.tr

http://www.pembekurdeleli.com

http://www.mavibebegim.com

http://www.pembekoala.net

https://www.instagram.com/ollaluna/

https://www.instagram.com/imrengursoy/

https://www.instagram.com/serminyasarofficial/

https://www.instagram.com/pembekurdeleli/

https://www.instagram.com/milkandmom/

https://www.instagram.com/yoncakunacav/

https://www.instagram.com/bohemother/

https://www.instagram.com/ozgeeeyazici/

https://www.instagram.com/2tombili1hayat/

https://www.instagram.com/burcukaratasmetin/

https://www.instagram.com/selininblogu/

https://www.instagram.com/melekicmeli/

https://www.instagram.com/socialm.o.m/

https://www.instagram.com/byburcinkaya/

https://www.instagram.com/pembekoala/

https://www.instagram.com/serapoguztan/

https://www.instagram.com/minikkusblog/

https://www.instagram.com/hassasanne/

https://www.instagram.com/zynpzeze/

https://www.instagram.com/psk.tansuavci/

https://www.instagram.com/yuvamaskk/

https://www.instagram.com/pelinozcannnn/

https://www.instagram.com/ilkimkutval/

https://www.instagram.com/turuncubikiz/

https://www.instagram.com/bypembekurdeleli/

https://www.instagram.com/yumikyoro/

https://www.instagram.com/niconicotomo/

https://www.instagram.com/asm.to/

EKLER

Ek-1: Görüşme Listesi

GİA1: Otuz iki yaşında. Bursa'da yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Avukat olarak çalışıyordu ama şimdi çalışmıyor. Yirmi bir aylık ikiz oğlu var. Görüşme tarihi: 12 Ocak 2018. Takipçi sayısı: 105.000. (Erişim tarihi: 10 Haziran 2018)

GİA2: Otuz üç yaşında. Ankara'da yaşıyor. Lisans mezunu. Bir tostçu dükkanı işletiyor. Bu lokantayı açmadan önce özel sektörde gıda ürünlerinin restoranlara, otellere satışını yapıyordu. Üç yaşında kız ve erkek ikiz çocuğu var. Görüşme tarihi: 16 Ocak 2018. Takipçi sayısı: 18.000. (Erişim tarihi: 10 Haziran 2018)

GİA3: Otuz dört yaşında. İstanbul'da yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Etkinlik ve organizasyon şirketi sahibi. Sık sık diğer internet anneleri ile etkinlik yapıyor. Üç yaşında bir kızı var. Görüşme tarihi: 26 Ocak 2018. Takipçi sayısı: 64.000. (Erişim tarihi: 10 Haziran 2018)

GİA5: Yirmi dokuz yaşında. Ankara'da yaşıyor. Lisans mezunu. Telekomünikasyon şirketinde çalışıyor. Bir buçuk yaşında bir kızı var. Görüşme tarihi: 27 Şubat 2018. Takipçi sayısı: 24.000. (Erişim tarihi: 10 Haziran 2018)

GİA6: Otuz dört yaşında. İstanbul'da yaşıyor. Açık öğretimde lisans okuyor. Influencerlık yapıyor. Üç oğlu var. Birincisi yedi yaşında, ikincisi dört buçuk yaşında ve üçüncüsü iki buçuk yaşında. Görüşme tarihi: 8 Mart 2018. Takipçi sayısı: 124.000. (Erişim tarihi: 10 Haziran 2018)

GİA7: Yirmi dokuz yaşında. İstanbul'da yaşıyor. Lisans mezunu. Bloggerlık yapıyor. Bir buçuk yaşında bir oğlu var. Görüşme tarihi: 13 Mart 2018. Takipçi sayısı: 62.000. (Erişim tarihi: 10 Haziran 2018)

GİA8: Otuz dört yaşında. Ankara'da yaşıyor. Bilgisayar Mühendisliği bölümü mezunu. Çalışıyor. Dört yaşında bir kızı var. Görüşme tarihi: 2 Nisan 2018. Takipçi sayısı: 54.000. (Erişim tarihi: 10 Haziran 2018)

TA1: Otuz dokuz yaşında. İstanbul'da yaşıyor. Üniversitede çocuk hemşireliği bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışıyor aynı zamanda doktora yapıyor. On bir yaşında bir kızı ve üç yaşında bir oğlu var. Kızını yirmi sekiz yaşındayken, oğlunu otuz altı yaşındayken doğurdu. Görüşme tarihi: 9 Aralık 2017.

TA2: Otuz beş yaşında. İstanbul'da yaşıyor. Üniversitede çocuk hemşireliği bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışıyor aynı zamanda doktora yapıyor. Üç yaşında bir oğlu var. Otuz iki yaşında çocuğunu doğurdu. Görüşme tarihi: 9 Ocak 2018.

TA4: Otuz yaşında. Ankara'da yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Ana okul öğretmeni olarak çalışıyor. Altı aylık bir kız var. Yirmi dokuz yaşında çocuğunu doğurdu. Görüşme tarihi: 12 Ocak 2018.

TA5: Kırık iki yaşında. Ankara'da yaşıyor. Lisans mezunu. Ev hanım. Altı yaşında bir kızı var. Otuz beş yaşında doğum yaptı. Görüşme tarihi: 14 Ocak 2018.

TA6: Otuz bir yaşında. Ankara'da yaşıyor. Lisans mezunu. Devlet memuru. İki buçuk yaşında bir kızı var. Yirmi dokuz yaşında çocuğunu doğurdu. Görüşme tarihi: 15 Ocak 2018.

TA7: Yirmi dokuz yaşında. Ankara'da yaşıyor. Lise mezunu. Havacılık sektöründe çalışıyor. Bir buçuk yaşında ikiz oğlu var. Yirmi sekiz yaşında çocuklarını doğurdu. Görüşme tarihi: 16 Ocak 2018.

TA8: Yirmi sekiz yaşında. Ankara'da yaşıyor. Lisans mezunu. Kimya mühendisi olarak çalışıyor. Bir yaşında bir oğlu var. Yirmi yedi yaşında doğum yaptı. Görüşme tarihi: 17 Ocak 2018.

TA9: Otuz altı yaşında. Ankara'da yaşıyor. Ortaokul mezunu. Haftada üç gün temizliğe gidiyor. Yirmi yaşında çocuk sahibi oldu. İki çocuğu var. Büyük olan on altı yaşında, küçük olan sekiz yaşında. Görüşme tarihi: 17 Ocak 2018.

TA10: Otuz iki yaşında. Ankara'da yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Devlet memuru. İlk çocuğunu yirmi yedi yaşında, ikincisini otuz bir yaşında doğurdu. Büyüğü beş yaşında ve küçüğü yirmi bir aylık. Görüşme tarihi: 17 Ocak 2018.

TA11: Otuz üç yaşında. Ankara'da yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Görüştüğüm zaman izinliydi. Dokuz aylık bir kızı var. Otuz iki yaşında doğum yaptı. Görüşme tarihi: 17 Ocak 2018.

TA12: Otuz yedi yaşında. Düzce'de yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Biyolog olarak hastanede çalışıyor. Otuz bir yaşında çocuk sahibi oldu. Büyük oğlu dört buçuk yaşında ve ikiz kızı iki yaşında. Görüşme tarihi: 19 Ocak 2018.

TA13: Otuz sekiz yaşında. Ankara'da yaşıyor. Lise mezunu. Eşinin yanında ona yardımcı olarak çalışıyor. Yirmi iki yaşında çocuk sahibi oldu. On altı yaşında bir kızı ve sekiz yaşında bir oğlu var. Görüşme tarihi: 20 Ocak 2018.

TA14: Yirmi dokuz yaşında. İstanbul'da yaşıyor. Özel aşçılık eğitimi aldı. Pastacılık yapıyor. İki yaşında bir kızı var. Yirmi yedi yaşındayken doğum yaptı. Görüşme tarihi: 28 Ocak 2018.

TA15: Otuz bir yaşında. Ankara'da yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Görüşüme yapıldığında doğum iznindeydi ama normalde telekomünikasyon şirketinin genel müdürlüğünde çalışıyor. Beş aylık bir oğlu var. Otuz bir yaşındayken doğum yaptı. Görüşme tarihi: 29 Ocak 2018.

TA16: Otuz üç yaşında. Ankara'da yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Özel üniversitede beden eğitimi öğretmeni olarak çalışıyor. Bir buçuk yaşında bir oğlu var. Otuz bir yaşındayken çocuğunu doğurdu. Görüşme tarihi: 29 Ocak 2018.

TA17: Otuz iki yaşında. Ankara'da yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Özel bir şirkette takım yöneticisi. İki yaşında bir oğlu var. Otuz yaşındayken çocuğunu doğurdu. Görüşme tarihi: 30 Ocak 2018.

TA18: Otuz dört yaşında. İzmir'de yaşıyor. Lisans mezunu. Ev hanımı. İki buçuk yaşında bir oğlu var. Otuz yaşındayken çocuğunu doğurdu. Görüşme tarihi: 31 Ocak 2018.

TA19: Otuz altı yaşında. İzmir'de yaşıyor. Lisans mezunu.Ev hanımı. Beş buçuk yaşında bir kızı var. Otuz bir yaşındayken çocuğunu doğurdu. Görüşme tarihi: 31 Ocak 2018.

TA20: Otuz yaşında. Ankara'da yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Çalışıyor. Yirmi dokuz yaşında çocuk sahibi oldu. On yedi aylık bir oğlu var. Görüşme tarihi: 9 Şubat2018.

TA21: Otuz üç yaşında. Ankara'da yaşıyor. Yüksek lisans mezunu. Ev hanımı. Otuz yaşında çocuk sahibi oldu. Üç buçuk yaşında bir kızı ve bir buçuk yaşında bir oğlu var. Görüşme tarihi: 6 Mayıs 2018.

Ek-2: İnternet annelerine sorulan sorular

1. Yaşınız/eğitim/medeni durumunuz
2. Çalışıyor musunuz?
3. Kaç çocuğunuz var (Kaç yaşlarında(lar)?
4. Annelikle ilgili bir blog açmaya nasıl karar verdiniz?
5. Blog açmadan önce sizin takip ettiğiniz bloglar/instagram hesapları var mıydı? Nelerle ilgiliydi?
6. **(Annelikle ilgili takip ettiği blog/instagram hesabı varsa)** Takip ettiğiniz blogda/instagram hesabında neler ilginizi çekiyordu?
7. Annelikle ilgili blog veya instagram hesaplarında hoşuna gitmeyen şeyler nelerdir?
8. Takipçilerle aranızdaki ilişkiden bahsedebilir misiniz?
9. Olumsuz yorumlar alıyor musunuz? Nasıl başa çıkıyorsunuz?
10. İnternet üzerinden yapılan reklamları nasıl değerlendiriyorsunuz?
11. Sosyal medya üzerinde en çok neleri paylaşmak istiyorsunuz? Neden özellikle bunları paylaşmak istiyorsunuz?
12. Paylaşımda bulunurken dikkat ettiğiniz şeyler var mı? Örnek verebilir misiniz Neden bunlara dikkat ediyorsunuz?
13. Çocuğunuzun ne tür fotoğraflarını veya videolarını paylaşıyorsunuz?
14. Eşiniz, aileniz, arkadaş çevreniz sizin internet annesi olmanız hakkında neler düşünüyor, yakın çevrenizden nasıl tepkiler alıyorsunuz?
15. Blog/Instagram/facebook ta (günde) ne kadar zaman harcıyorsunuz?
16. İnternetle ilgilendiğiniz zamanlarda çocuğunuzla kim ilgileniyor?

17. Bebeğinizi büyütürken yardım aldınız mı? (Bakıcı/Anneanne/Babaanne/kız kardeş) Onlar hangi işleri yapıyorlar/hangi konularda size yardımcı oluyorlar?

18. Günümüzdeki Türkiye'de yaşayan anneler hakkında ne düşünüyorsunuz? Eskiye göre ne farklılık var?

19. Siz kendinizi kendi annenizden hangi açılardan farklı buluyorsunuz

20. Anne olduğunuz süreçten itibaren yaşadığınız bir takım sıkıntılar ya da gündelik hayat içerisinde zorlandığınız ya da kendinizi yalnız hissettiğiniz zamanlar oldu mu? Kısaca bahsedebilir misiniz?

21. Bu tür bir durumda sorunları nasıl çözüyorsunuz? Yardım alıyor musunuz? Kimlerden yardım alabiliyorsunuz? (Sosyal medyadan bahsederse 19. Soru sorulmayacak).

22. (19. Soru ile bağlantılı olarak) Bu konuda sosyal medyanın size herhangi bir yararı oldu mu?

23. Bunları [15-20 arasındaki sorulara verilen yanıtları] sosyal medya üzerinden paylaşıyor musunuz? **(Paylaşıyorsanız)** Takipçilerden nasıl yorumlar alıyorsunuz? **(Paylaşmıyorsanız)** Neden paylaşmıyorsunuz?

24. Sizce takipçiler üzerindeki etkiniz nasıl?

25. Sosyal medyada annelik üzerine veya çocuğunuzla ilgili yaptığınız paylaşımlar önümüzdeki senelerde nasıl devam eder, bu konuda bir planınız var mı?

Ek-3: Takipçi annelere sorulan sorular

1. Yaşınız/eğitim/medeni durumunuz/çalışıyor musunuz?
2. Çalışıyor musunuz?
3. Kaç çocuğunuz var? / Kaç yaşlarında(lar)?
4. Çocuğunuzu büyütürken kim(ler)den yardım aldınız?
5. **(Çalışıyorsa)** İşe ne zaman dönüş yaptınız? İşe geri dönünce çocuğunuza kim baktı?
6. Bakıcı/yakınınız evde başka hangi işlerde yardımcı oldu?
7. Çocuğunuz kreşe gitti mi?
8. Kaç yaşında kreşe başladı?
9. Anne olmak nasıl bir duygu? Anne olduktan sonraki süreçte hayatınızda neler değişti, anlatabilir misiniz?
10. Anne olduğunuz süreçten itibaren yaşadığınız bir takım sıkıntılar ya da gündelik hayat içerisinde zorlandığınız ya da kendinizi yalnız hissettiğiniz zamanlar oldu mu? Kısaca bahsedebilir misiniz?
11. Bu sıkıntıları birileriyle paylaştınız mı/paylaşıyor musunuz?
12. Çocuğunuz ile ilgili kendinizi yetersiz hissettiğiniz durumlar oluyor mu? Bu tür bir durumda sorunları nasıl çözüyorsunuz? Yardım alıyor musunuz? Kimlerden yardım alabiliyorsunuz?
13. Eşiniz hangi konularda size yardımcı oluyor?
14. Günümüzdeki Türk anneleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Eskiye göre ne farklılık var? Siz kendi annenizden ne kadar farklısınız?
15. Günde ne kadar sıklıkla sosyal medya kullanıyorsunuz? En çok ne zaman kullanıyorsunuz? İnternetle ilgilendiğiniz zamanlarda çocuğunuzla kim ilgileniyor?
16. Sosyal medyayı kullanmanın annelik deneyimlerinize katkısı oluyor mu? Örnek verir

misiniz?

17. Sosyal medyada internet anneleri veya hiç tanımadığınız anneler tarafından yazılan çocuklar ile ilgili yaşanan olası sorunlar ve bunlara önerilen çözümleri okuduğunuzda bunlar size tanıdık geliyor mu, sizin deneyimlerinizle ne kadar örtüşüyor?
18. Bu yapılan paylaşımları ve önerileri güvenilir buluyor musunuz? **(Güvenilir buluyorsa)** Uyguladıklarınız oldu mu? **(Olduysa)** nasıl bir sonuç aldınız?
19. Annelik ve çocuk bakımı ile ilgili olarak internet ortamından bir kişiyle arkadaş oldunuz mu? **(Olduysa)** Annelik deneyimlerine dair neler paylaştınız? Online gruplara katılıyor musunuz veya katılmak istiyor musunuz?
20. Ünlü internet annelerinden takip ettikleriniz veya tanıdıklarınız var mı?
21. İnternet annelerinin yaptığı paylaşımlarda sizin dikkatinizi çeken/hoşunuza giden veya hoşlanmadığınız şeyler nelerdir, örnek verebilir misiniz?
22. Kendiniz annelik ile ilgili deneyimlerinizi paylaşmak ister miydiniz? İnternet annesi olmayı hiç düşündünüz mü? Vaktiniz ya da imkanınız olsaydı ne tür paylaşımlar yapmayı tercih ederdiniz?
23. Daha önce internet anneleri tarafından paylaşılan bilgiler size kendi çocuğunuz ile ilgili sorunlarınızı çözmede yardımcı olabildi mi? Paylaşılanlarla katılıyor musunuz? Örnek verir misiniz?
24. İnternet anneleri tarafından paylaşılan ürünler hoşunuza gidiyor mu? Hangilerini almayı düşündünüz/aldınız?
25. İnternet annelerine yorum veya DM yazıyor musunuz? **(Yazmıyorsa)** Ne yazmak isterdiniz? / **(yazıyorsa)** hangi konularda yorum yazıyorsunuz?

ÖZET

Günümüzde sosyal medya, insanların aynı anda pek çok kişiye kendisini ifade etmekte kullandığı bir araç haline gelmiştir. Son bir kaç senedir, sadece bloglar değil, instagram gibi fotoğraf ve videoların paylaşıldığı birçok uygulama genç ve orta yaş bireyler arasında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Sosyal medyayı kullananlar arasında hem kendi hayat tarzlarını hem de ne tür bir anneliği benimsediklerini göstermek amacıyla hesap açan genç kuşak anneler de yer almaktadır. Feminist literatür içerisinde anneliğin sosyal olarak nasıl inşa edildiği ve farklı anneliklerin olup olamayacağı üzerine pek çok tartışma yürütülmektedir. Bu bağlamda sosyal medya ortamlarında üretilen anneliklerin bu tartışmaların neresinde yer aldığı konusu önemli gözükmektedir. Sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanan anneler annelik sürecinde yaşadıkları sıkıntılarından çocuklarının o gün giydiği kıyafete kadar hayatlarına dair birçok detayı internet ortamında paylaşmakta ve bu anlamda dijital bir cemaat oluşturmaktadırlar. Takipçi sayısının miktarına göre sosyal medyadaki paylaşımlarından reklam alan ve çocuklarının ne yediğini, ne giydiğini etiketleyerek firmalardan bunun karşılığında para kazanan, çeşitli firmaların sponsorluğunda reklam kampanyalarına annelik üzerine konuşmak için davet edilen ve çeşitli programlarda söyleşiler yapılan anneler olayın aynı zamanda ekonomik bir boyutunun olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Bu araştırmada özellikle instagram hesapları olan ve takipçi sayısının fazlalığına bakılarak sosyal medyada belirli bir popülariteye sahip olduğu düşünülen annelerin, çocuklu hayata dair paylaştıkları kesitler, yaptıkları paylaşımlar ve onlarla gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde medya hesapları aracılığıyla nasıl bir anneliği ön plana çıkartmaya çalıştıkları, ne türden bir anneliği inşa ettikleri ve sosyal medyada hangi sebeplerle ve hangi tür paylaşımlarla görünür olmayı istedikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu hesapları takip eden diğer annelerle de açık uçlu mülakatlar gerçekleştirilerek onların yapılan paylaşımları nasıl yorumladıkları, bu paylaşımların kendi anlam dünyaları ile nasıl bir etkileşim içinde olduğu, sosyal medyada paylaşılanları kendi çocuk yetiştirme pratiklerine ne kadar dahil ettikleri de ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Annelik, sosyal medya, temsil, toplumsal cinsiyet.

ABSTRACT

Social media has become a means for people to be able to express themselves to other people simultaneously. For the last couple of years, not only blogs but also applications like instagram where mostly videos and photographs are shared has also become widespread among young and middle aged population. Among the users of social media young mothers are also actively creating accounts both to expose their life styles and to demonstrate the type of motherhood they adopt. On the other hand, within the feminist literature there is an ongoing discussion on how the motherhood is constructed socially and whether there is a possibility of performing different types of motherhood. In this respect it is important to locate the motherhoods constructed through social media within these ongoing debate. Mothers who are actively using social media are creating a virtual community by sharing the most intimate details from the challenges they endure while bringing up their children to what their children chose to wear on that day. Mothers who are taking advertisements from their shared posts, making money from tagging what their children are eating and wearing and who are sponsored by other companies in order to talk about motherhood on different occasions are demonstrating the fact that there is also an economic side to the phenomena.

In this study, based on the stories, pictures and comments shared through instagram by the mothers who are considered popular within social media regarding the number of followers they have and also focusing on the face to face interviews held with them the type of motherhood brought into prominence, the sort of motherhood constructed by those mothers and in what ways and for what reasons they want to become visible in the social media will be discussed. Moreover, by conducting open ended interviews with mothers who are following those accounts, the ways they interpret these sharings, the interactions of those sharings with their semantic worlds and how those shared posts are included/excluded in their child rearing practices tried to put forward.

Key Words: Motherhood, social media, representation, gender.